

**ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANA BİLİM DALI**

DOKTORA TEZİ

SİGORTA HUKUKUNDA ZENGİNLEŞME YASAĞI

BELİN KÖROĞLU ÖLMEZ

AĞUSTOS 2020

ÖZET

SİGORTA HUKUKUNDA ZENGİNLEŞME YASAĞI

KÖROĞLU ÖLMEZ, Belin

Doktora Tezi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özel Hukuk Ana Bilim Dalı

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Fırat ÖZTAN

Ağustos 2020, 191 sayfa

Sigorta hukukuna hâkim olan temel ilkelerden biri olan zenginleşme yasağı ilkesi; Türk Ticaret Kanunu'nun 1459 vd.ndaki maddelerinde, "*Tazminat İlkesi*" genel başlığı altında düzenlenmiştir. Zenginleşme yasağı ilkesi ile sigortalının; uğradığı gerçek zararından fazlası karşılanarak, sigortanın haksız kazanç elde etme aracı olarak kullanılması önlenir. Kural olarak zarar sigortalarında geçerli olan zenginleşme yasağı ilkesi ile sigorta bedelinin sigorta değerini aşmaması da amaçlanır. Türk Ticaret Kanunu'nun, zenginleşme yasağı ilkesinin uygulanmasına dair esasların öngörülmesi amacıyla sevk olunan 1462 vd.ndaki maddelerinde; eksik sigorta, aşkın sigorta ve birden çok sigorta halleri düzenlenmiştir. Takseli sigorta, kazanç sigortası, yeni değer sigortası gibi; zenginleşme yasağı ilkesinin katı olarak uygulanmasından vazgeçildiği özel sigorta türleri de mevcuttur. Sigorta ettiren tarafından; zararın önlenmesi, azaltılması, artmasına engel olunması veya sigortacının üçüncü kişilere olan rücu haklarının korunabilmesi için yapılan makul giderlere ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile hakkında ilk kez kanunî düzenleme yapılan grup mal sigortalarına ilişkin hükümlerin de bu ilke kapsamında ayrıca değerlendirilmesi gerekir. Sigortadan faydalanan kimsenin, aynı zarar için birden fazla tazminat almasının ve bu suretle

haksız zenginleşmesinin önüne geçmeyi amaçlayan halefiyet ilkesi de sigorta hukukuna hâkim olan bir diğer ilke olup zenginleşme yasağı ilkesinin tamamlayıcısı ve sonucu niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: Zenginleşme Yasağı İlkesi, Aşkın Sigorta Yasağı, Kazanç Sigortası, Yeni Değer Sigortası, Halefiyet İlkesi

ABSTRACT

PROHIBITION OF ENRICHMENT IN INSURANCE LAW

KÖROĞLU ÖLMEZ, Belin

Phd Thesis

Graduate School of Social Sciences

Private Law Department

Supervisor: Prof. Dr. Fırat ÖZTAN

August 2020, 191 pages

Prohibition of enrichment principle, which is one of the basic principles of the insurance law, is regulated under the title of “*Indemnity Principle*” in Article 1459 ff. of Turkish Commercial Code. The usage of insurance as an unjust enrichment tool by compensating more than the actual loss of the insured is avoided with the prohibition of enrichment principle. It is also aimed that insurance sum does not exceed the insurance value by the prohibition of enrichment principle which is effective in damage insurance as a rule. Under insurance, over insurance and multiple insurance are regulated in Article 1462 ff. of Turkish Commercial Code that are conducted in order to determine the bases of the application of the prohibition of enrichment principle. Special insurance forms as agreed value insurance, profit insurance, new value insurance, in which the prohibition of enrichment principle is not strictly applied, also exist. The provisions about the expenses made by the insurant in order to avoid, decrease, prevent to increase the loss or protect the recourse rights of the insurer and the group property insurance -on which primarily legal regulations are made with Turkish Commercial Code No. 6102-, shall be reviewed in scope of this principle. The subrogation principle, that aims to prevent the unjust enrichment of the insured by

TEŞEKKÜR

Sigorta hukukunda zenginleşme yasağı konulu doktora tez çalışması Prof. Dr. Fırat ÖZTAN'ın danışmanlığında kaleme alınmıştır. Kendisinin asistanı ve aynı zamanda doktora öğrencisi olmanın vermiş olduğu gurur ve mutluluk paha biçilemez. Umarım bu eser, kendisine layık olabilmiştir. Akademinin bir başka çınarı olan Prof. Dr. Bilge ÖZTAN'a, iyi bir insan ve akademisyen olmak adına öğrettiği her şey için ayrıca teşekkür ederim. Akademik hayatıma başladığım ilk günden itibaren birlikte çalıştığım ve Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı bünyesinde de birlikte çalışmaya devam ettiğim hocam Prof. Dr. Mertol CAN'ın ise üzerimdeki emeğini anlatmak güçtür; ancak kendisini tanımanın benim için gerçek bir şans olduğunu söylemek, belki bir nebze yardımcı olacaktır. Gerek doktora tezinin hazırlanması kapsamında gerekse Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı bünyesinde çalışmakta olduğum süreç boyunca insani ve akademik açıdan çok şey öğrendiğim, asistanlarından hiçbir zaman desteğini esirgemeyen ve onların yetişmelerini sağlayan sevgili kürsü hocam Dr. Öğrt. Üyesi Şirin GÜVEN'e emeklerinden dolayı müteşekkirim. Tez izleme komitesi ve tez savunma jürisinde bulunan hocalarım Prof. Dr. Feriha Bilge TANRIBİLİR'e, Doç. Dr. Kürşat GÖKTÜRK'e ve Dr. Öğrt. Üyesi Oğuzhan HACIÖMEROĞLU'na tezime yönelik eleştirileri ve katkıları dolayısıyla teşekkür ederim.

Tezin yazımı sürecinde 28.03.2018-01.10.2018 tarihleri arasında Almanya'nın Freiburg şehrinde, Albert-Ludwigs-Universität, Institut für deutsches und ausländisches Zivilprozessrecht, Abt. II'de konuk araştırmacı olarak bulunmuş ve üniversitenin imkanlarından faydalanılmıştır. Bu dönemde Enstitünün direktörlüğünü yapan Prof. Dr. Alexander BRUNS'a ve Dr. Stefan THÖNISSEN'e en içten teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Yurt dışında tez çalışmasının hazırlanması amacıyla geçirilen altı aylık süreçte, Yurt Dışı Doktora Sırası Araştırma Burs Programı 2214-A çerçevesinde şahsımı destekleyen Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu'na (TÜBİTAK) müteşekkirim.

Her kararında önümde yol gösterenim olan, her yolu benimle yürüyen, arkamdaki sonsuz ve sorgusuz desteklerini ve onlar tarafından yetiştirilmiş olmanın ayrıcalığını her zaman hissettiğim sevgili anne ve babama ne kadar teşekkür etsem azdır. Bir iş arkadaşından ziyade yol arkadaşım olan Dr. Öğrt. Üyesi Begüm DİLEMRE ÖDEN ve Arş. Gör. Nihal KOŞER'in bendeki yerlerini anlatmak için kelimelerin yeterli olacağını sanmıyorum. Ancak yine de benimle gülp benimle ağladıkları, işyerini bir yuvaya çevirdikleri ve elimi hiç bırakmadıkları için onlara teşekkür etmem şarttır. Kardeş olmanın karındaşıktan geçmediğini gösteren seçilmiş ailem; Basri BÖLÜKBAŞ, Begüm AKKAYA, Cihangir Çağlar YALÇIN, İrem ÖZDEN, Merve EVİN KAYRAK ve Pınar ARSLAN her şey için çok teşekkürler. Apayrı bir teşekkürüm de benimle bir ipte iki cambazı çok eğlenerek oynatan ve en sevdiğim oyun arkadaşım olan eşim Dr. Gökhan ÖLMEZ'e. O olmasaydı, her şey çok daha sıkıcı, keyifsiz ve zor olurdu.

Ve anne yarım Memnune SARI, fiziken burada değilsin; ama sol omzumdan hiç ayrılmadın, biliyorum. Çok erken ve büyük kayıplar olan sevgili Ceren DAMAR ŞENEL ve Didem YAYLALI; sahip olduğunuz ışık, yolumu aydınlatmaya hep devam edecek.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
İNTİHAL BULUNMADIĞINA İLİŞKİN SAYFA	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MALVARLIKSAL ZENGİNLEŞMELERİ ÖNLEYEN VEYA SINIRLANDIRAN HUKUKİ MÜESSESE VE DÜZENLEMELERE GENEL

BİR BAKIŞ

I. ZENGİNLEŞME KAVRAMI.....	6
II. ZENGİNLEŞMENİN HUKUKEN MEŞRU OLDUĞUNUN AÇIKLANMASINDA HUKUKA UYGUNLUK KRİTERİNİN ROLÜ VE YETERLİ OLUP OLMADIĞI MESELESİ	7
A. Hukuka Uygunluk ile Ahlâk Arasındaki İlişki	7
B. Hukuka Uygunluk ile Meşruiyet Arasındaki İlişki/ Şeklî Meşruiyet-Maddî Meşruiyet.....	13
III. ZENGİNLEŞMELERE HUKUKUN MÜDAHALESİNDE ROL OYNAYAN BAŞLICA SEBEPLER	14
A. Eşitlik İlkesinin Bozulmasını Önlemek.....	15
B. Kişileri Hukuka Aykırı Fiilleri İşlemekten Kaçınmaya Zorlamak.....	16
C. Başta Tüketici Sayılan Kişiler Olmak Üzere Zayıf Durumda Oldukları Düşünülen Kişileri Korumak.....	18
D. Ahlâk Kurallarının Etkisi.....	19
IV. HUKUKEN MÜSAADE EDİLEN BAŞLICA ZENGİNLEŞME HALLERİ.....	22

V. HUKUKEN YASAKLANAN BAŞLICA ZENGİNLEŞME HALLERİ	28
VI. SİGORTACILARIN YAPTIĞI ÖDEMELERİN HAKSIZ ZENGİNLEŞMELERE NEDEN OLABİLECEĞİ DEĞERLENDİRMESİ İLE ORTAYA ÇIKAN TAZMİNAT ESASI	32
A. Zenginleşme Yasağı İlkesinin Fonksiyonları	33
1. Zarara Kasten Neden Olmanın Önlenmesi Fonksiyonu	33
2. Sigortanın Kumar Niteliğinde Olmasının Önlenmesi Fonksiyonu	37
3. Sebepsiz Zenginleşmenin Önlenmesi Fonksiyonu.....	38
B. Zenginleşme Yasağı İlkesinin Özellikleri.....	39
C. Zenginleşme Yasağı İlkesine Tabi Olan ve Olmayan Özel Sigorta Türlerinin Ayırt Edilmesi Meselesi	43
1. Rizikonun Tehdit Ettiği Alana Göre Sigorta Türleri/ Şahısvarlığı Sigortası- Malvarlığı Sigortası Ayrımı.....	43
2. Sigortalının Zararının Karşılama Şekline Göre Sigorta Türleri/ Meblağ Sigortası-Zarar Sigortası Ayrımı.....	45

İKİNCİ BÖLÜM

TAZMİNAT ESASI TEMELİNE DAYANAN ZENGİNLEŞME YASAĞI İLKESİ VE UYGULANMASI

I. ZENGİNLEŞME YASAĞI İLKESİ KAPSAMINDA SİGORTA TAZMİNATININ TESPİTİNDE DİKKATE ALINAN HUSUSLAR	52
A. Aktif Sigortalarında.....	52
1. Sigorta Değeri	52
2. Sigorta Bedeli.....	55
3. Sigorta Zararı	56
B. Pasif Sigortalarında	57
II. ZENGİNLEŞME YASAĞI İLKESİNİN KANUNÎ GÖRÜNÜMÜ/ AŞKIN SİGORTA YASAĞI.....	58
A. Eksik Sigorta.....	59
1. Eksik Sigorta Yapılmasının Sebepleri.....	59
2. Eksik Sigortanın Hüküm ve Sonuçları	62

B. Aşkın Sigorta.....	67
1. Aşkın Sigorta Yapılmasının Sebepleri	67
2. Aşkın Sigortanın Hüküm ve Sonuçları.....	69
C. Aşkın Sigortanın Birden Çok Sigorta Sözleşmesi ile Ortaya Çıkması/ Birden Çok Sigorta	75
1. Müşterek Sigorta	78
a. Müşterek Sigortanın Şartları	78
b. Müşterek Sigortanın Hüküm ve Sonuçları.....	82
2. Çifte Sigorta.....	83
a. Çifte Sigortanın Şartları	84
b. Çifte Sigortanın Hüküm ve Sonuçları	86
3. Kısmi Sigorta	91
a. Kısmi Sigortanın Şartları	91
b. Kısmi Sigortanın Hüküm ve Sonuçları.....	92
III. ZENGİNLEŞME YASAĞI İLKESİNİN İSTİSNALARI	93
A. Zenginleşme Yasağı İlkesinin Katı Olarak Uygulanmamasının Sebepleri	93
1. Sigortalanan Menfaatin Farklı Bazı Özellikleri.....	93
2. Tespit Zorluğu.....	94
B. Zenginleşme Yasağı İlkesinin Katı Olarak Uygulanmadığı Veya Zayıfladığı Sigorta Türleri.....	95
1. Takseli Sigorta	95
2. Kazanç Sigortası.....	100
3. Yeni Değer Sigortası	103
a. Hukukî Niteliği.....	104
b. Türleri	106
c. Hüküm ve Sonuçları	107
C. Sigortacının Karşılması Gereken Makul Giderler Bakımından Zenginleşme Yasağı İlkesi	111
D. Grup Mal Sigortası Bakımından Zenginleşme Yasağı İlkesi	113

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ZENGİNLEŞME YASAĞI İLKESİNİN TAMAMLAYICISI OLARAK
HALEFİYET İLKESİ

I. HALEFİYET KAVRAMI.....	116
A. Küllî Halefiyet-Cüzî Halefiyet.....	117
B. Kanunî Halefiyet-Akdî Halefiyet.....	118
II. SİGORTA HUKUKUNDA HALEFİYET KAVRAMI.....	118
A. Sigorta Hukukunda Halefiyetin Hukuki Niteliği	118
B. Halefiyet İlkesi ile Zenginleşme Yasağı Arasındaki İlişki	120
C. Halefiyete Tabi Olan ve Olmayan Özel Sigorta Türlerinin Ayırt Edilmesi Meselesi.....	122
1. Mal Sigortalarındaki Durum.....	123
2. Sorumluluk Sigortalarındaki Durum.....	124
3. Can Sigortalarındaki Durum.....	126
III. SİGORTA HUKUKUNDA HALEFİYETİN ŞARTLARI	128
A. Sigortacının Yaptığı Ödemenin Geçerli Bir Sigorta Sözleşmesine Dayanması	128
1. Sigorta Menfaati.....	130
2. Riziko	134
3. Sigorta Priminin Ödenmesi.....	136
B. Sigortacının Gerçekleşen Riziko Sonucunda Sigorta Tazminatını Ödemiş Olması	137
1. Ödemenin Gerçek Hak Sahibine Yapılmış Olması.....	139
2. Sigorta Ettirenin Rizikonun Gerçekleştiğini Bildirim Yükümlülüğünü Yerine Getirmiş Olması	140
C. Sigortalının Zarardan Sorumlu Olan Kişilere Karşı Talep Hakkının Mevcudiyeti	141
IV. SİGORTA HUKUKUNDA HALEFİYETİN KAPSAMI	146
A. Sigortacının Ödediği Miktar ile Sınırlı Olması.....	147
B. Faiz	150

V. SİGORTA HUKUKUNDA HALEFİYETİN HÜKÜM VE SONUÇLARI	152
A. Sigortacının Zarardan Sorumlu Olanlara Karşı Haiz Olduğu Dava Hakkı	152
B. Sigortalının Sigortacıya Geçen Hakları İhlal Edici Şekilde Davranması Halinde Sorumluluk	155
C. Zamanaşımı	159
SONUÇ	162
KAYNAKÇA	174
ÖZGEÇMİŞ	190

KISALTMALAR LİSTESİ

AÜEHFD	: Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BATİDER	: Bankacılık ve Ticaret Hukuku Dergisi
BGH	: <i>Bundesgerichtshof</i>
BK	: Borçlar Kanunu
bkz.	: bakınız
BT-Drs	: <i>Deutscher Bundestag Drucksache</i>
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
ÇÜHFD	: Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
dn.	: Dipnot
E.	: Esas
Ed.	: Editör
E.T.	: Erişim Tarihi
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD	: Hukuk Dairesi
HFSA	: Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi
Hrsg.	: <i>Herausgeber</i>
İBGK	: İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu
İKÜHFD	: İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar
Kn.	: Kenar Numarası
m.	: Madde
MÜHF-HAD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
N.	: Number
NJW	: <i>Neue Juristische Wochenschrift</i>

Rn.	: <i>Randnummer</i>
r + s	: <i>Recht und Schaden</i>
s.	: sayfa
S.	: Sayı
SVZ	: <i>Schweizerische Versicherungszeitschrift</i>
T.	: Tarih
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
vd.	: ve devamı
VersR	: <i>Zeitschrift Versicherungsrecht</i>
Vol.	: Volume
VuR	: <i>Verbraucher und Recht</i>
VVG	: <i>Versicherungsvertragsgesetz</i>
Y.	: Yıl

XXXXXS
GCPS

GİRİŞ

Kişilerin malvarlıklarındaki artışı ifade eden zenginleşme, neredeyse herkesin arzu edeceği bir gelişme olmasına karşın; bazı zenginleşme tür ve biçimlerine hukuk düzenlerince müsaade edilmemiştir. Hukuk düzenlerinin zenginleşmelere müdahalesi; kişiler arası eşitliğin ve zayıf konumda olanların korunması ile kişileri hukuka aykırı fiilleri işlemekten kaçınmaya zorlamanın yanı sıra ahlâkî bir temele de dayanır. Bu kapsamda hukuk düzenlerince zenginleşmeye müsaade edilmeyen hallerin bir örneği de sigorta hukukunda karşımıza çıkar. Zenginleşme yasağı ilkesi, sigorta hukukuna hâkim olan temel ilkelerden biri olup sigortalının uğradığı gerçek zararının karşılanması ifade eder. Bu ilke ile sigortanın haksız bir kazanç elde etme aracı olarak kullanılmasının önüne geçilmesi amaçlanır. Zira, sigorta müessesesinin ilk ortaya çıktığı zamanlarda, kumar niteliğinde görülmesinden hareketle getirilen eleştirilerin de önüne geçilmesi amacıyla; zenginleşme yasağı ilkesi katı bir şekilde uygulanmıştır.

Sigorta hukukunun temel ilkelerinden biri olan zenginleşme yasağı, özel sigorta türlerinde farklılık gösteren bir niteliği haizdir. Özel sigorta türleri bakımından, özelliklerine göre farklı sınıflandırmalar yapılmış olup bunlardan en önemlileri; şahısvarlığı-malvarlığı sigortaları ve zarar-meblağ sigortaları ayrımlarıdır. Bir kimsenin hayat, sağlık, vücut bütünlüğü gibi şahısvarlığı değerlerine yönelik rizikolara karşı yapılan sigortalar şahısvarlığı sigortalarını, buna karşılık malvarlığı değerlerine yönelik rizikolara karşı yapılan sigortalar malvarlığı sigortalarını; rizikonun gerçekleşmesi ile meydana gelen somut zararın sigorta tazminatı olarak ödendiği sigortalar zarar sigortalarını ve rizikonun gerçekleşmesi ile zarara ilişkin herhangi bir değerlendirme yapılmaksızın sözleşmede belirtilen bedelin ödendiği sigortalar ise meblağ sigortalarını oluşturur. Zarar sigortaları kendi içerisinde; aktif ve pasif sigortaları olarak ikiye ayrılmış olup mal sigortaları, aktif sigortasının; sorumluluk sigortaları ise pasif sigortalarının en bilinen örnekleridir. Meblağ sigortalarının örneklerini ise hayat sigortaları, hastalık ve sağlık sigortaları ve kaza sigortaları

oluşturur. Türk Ticaret Kanunu'nun sistematüğinde ise özel sigorta türleri; zarar sigortaları ve can sigortaları olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutulmuştur.

Zenginleşme yasağı ilkesi; Türk Ticaret Kanunu'nun, sigorta türlerine ilişkin özel hükümler başlığı altında, zarar sigortalarının bir alt türü olan mal sigortalarına dair hükümlerin sevk olunduğı, ikinci kısmının birinci bölümünde, "*Tazminat İlkesi*" genel başlıklı 1459 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Zenginleşme yasağı ilkesinin, mal sigortalarına dair hükümler arasında sevk olunması; zarar sigortalarının bir diğer alt türü olan sorumluluk sigortaları bakımından uygulanmayacağı sonucunu doğurmamalıdır. Zira sigorta hukukuna hâkim olan temel ilkelerden biri olan zenginleşme yasağı ilkesi ile sigortalının uğradığı zarardan fazlasını sigorta aracılığıyla elde edememesi amaçlanmış olup bu ilke, sorumluluk sigortaları bakımından da geçerlidir. Ancak zenginleşme yasağı ilkesine tabi olan sorumluluk sigortaları bakımından, bu ilkenin hükümlerinin her zaman uygulama alanı bulmayacağı gözden kaçırılmamalıdır. Öyle ki zenginleşme yasağı ilkesinin kanunî görünümü olan aşkın sigorta yasağı uyarınca eksik ve aşkın sigortaya ilişkin hükümler, kural olarak sorumluluk sigortalarında uygulanmaz. Buna karşın sorumluluk sigortalarına uygulanacak hükümlere ilişkin 1485'inci maddede, aşkın sigortanın birden çok sigorta sözleşmesi ile ortaya çıktığı hallerden biri olan müşterek sigortaya ilişkin 1466'ncı maddenin 1'inci fıkrasına atıf yapılmıştır. Türk Ticaret Kanunu'nun sistematüğinde benimsenmiş olan zarar sigortaları-can sigortaları ayrımı ve zenginleşme yasağı ilkesinin, zarar sigortalarının bir alt türü olan mal sigortalarına dair hükümler arasında sevk olunmasından hareketle; bu ilkenin can sigortalarında kural olarak uygulanmadığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte; can sigortalarının bir alt türü olup şahısvarlığına yönelik unsurları sigorta teminatı altına alan; ancak zarar sigortalarına ilişkin hükümlerin uygulanacağı özel sigorta türlerinin de bulunduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bu sigorta türleri bakımından da zarar sigortalarında geçerli olan zenginleşme yasağı ilkesi uygulanır ve sigortalının sadece gerçek zararı karşılanır.

Sigortalının gerçek zararının karşılanmasını ifade eden zenginleşme yasağı ilkesi uyarınca sigortacının ödeyeceğı tazminatın belirlenmesinde; sigorta değeri, sigorta bedeli ve sigorta zararı dikkate alınır. Türk Ticaret Kanunu'nun "*Tazminat İlkesi*"

genel başlığı altında sevk olunan 1459'uncu maddesinde, genel olarak zenginleşme yasağı ilkesinin içeriği belirlenmiş olup devamında ise tazminatın hesaplanması bakımından dikkate alınan sigorta değeri ve sigorta bedeline ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Kanun'un 1460'inci maddesi uyarınca sigorta değeri, sigortalanan menfaatin tam değerini ifade eder. Sigorta tazminatının hesaplanmasında dikkate alınan bir diğer husus olan sigorta bedeli ise Türk Ticaret Kanunu'nun 1461'inci maddesinin 1'inci fıkrası uyarınca sigortacının sorumluluğunun azamî sınırıdır. Sigortalıya ödenecek tazminatın hesaplanmasında dikkate alınan bir başka husus ise sigorta zararlarıdır. Zenginleşme yasağı ilkesi uyarınca sigortacının ödeyeceği tazminatın hesaplanmasında, özel sigorta türleri bakımından farklı uygulamalar söz konusudur.

Zarar sigortalarında geçerli olan zenginleşme yasağı ilkesi gereği, sigortalının gerçek zararı karşılanacak olup sigorta bedelinin de sigorta değerini aşmaması da amaçlanır. Ancak söz konusu eşitlik, bazı hallerde bozulabilir. Kanun'da, "*Tazminat İlkesi*" genel başlığı altında, zenginleşme yasağı ilkesinin uygulanması ile ilgili esasların öngörülmesi amacıyla sevk olunan 1462 vd. maddelerinde bu haller hüküm altına alınmıştır. Aşkınlık halinin, birden çok sigorta sözleşmesi ile ortaya çıkması da mümkün olup Türk Ticaret Kanunu'nun "*Birden Çok Sigorta*" başlığı altında sevk olunan 1465 vd. maddelerinde; müşterek sigorta, çifte sigorta ve kısmi sigorta olmak üzere farklı ihtimallere yer verilmiştir.

Zenginleşme yasağı ilkesi, zarar sigortalarında kural olarak katı bir biçimde uygulanmasına karşılık; sigortalıların ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak ortaya çıkan takseli sigorta, kazanç sigortası ve yeni değer sigortası gibi özel sigorta türlerinde, bu ilkenin zayıfladığı görülür. Esasen birer zarar sigortası olan bu sigortalarda, zenginleşme yasağı ilkesinin katı uygulamasından ayrılan noktalar mevcuttur. Benzer bir şekilde; 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1453'üncü maddesinin 3'üncü ve 4'üncü fıkraları ile ilk kez hukukî düzenlemeye kavuşturulan grup mal sigortaları hakkında sevk olunan bu hükümler ile de zarar sigortalarında geçerli olan zenginleşme yasağı ilkesinden ayrılan hususlar öngörülmüştür. Zenginleşme yasağı ilkesinin uygulanması bakımından dikkate alınması gereken bir diğer düzenleme ise Türk Ticaret Kanunu'nun 1448'inci maddesinin 3'üncü fıkrasında yer alır. Anılan fıkra uyarınca sigorta ettirenin; zararın önlenmesi, azaltılması,

artmasına engel olunması veya sigortacının üçüncü kişilere olan rücu haklarının korunabilmesi için yaptığı makul giderler, sigorta tazminatından veya bedelinden ayrı olarak ödenir. Bu düzenlemenin; sigortalının gerçek zararının, sigorta bedeli sınırlarında kalmak kaydıyla karşılanacağına ilişkin zenginleşme yasağı ilkesi kapsamında ayrıca ele alınması gereklidir.

Zenginleşme yasağı ile sigortalının, gerçek zararından fazlasını sigorta aracılığıyla elde etmesinin ve bu şekilde haksız bir kazanç elde etmesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Sigorta hukukuna hâkim olan bir diğer ilke olan halefiyet ilkesi de bu amaca hizmet eder. Zira zenginleşme yasağı ilkesinin, bir yerde sonucu ve tamamlayıcısı olan halefiyet ilkesi ile sigortalının, aynı zarar için birden fazla kez ödeme alarak haksız zenginleşmesinin önüne geçilir. Türk Ticaret Kanunu'nun 1472'nci maddesi ile mal sigortaları, 1481'inci maddesi ile de sorumluluk sigortaları bakımından düzenlenen sigortacının halefiyeti; zenginleşme yasağı ilkesinin geçerli olmadığı can sigortaları bakımından uygulama alanı bulmaz.

Bu özellikleri nedeniyle; sigorta tazminatının hesaplanmasında ve uygulamada büyük önemi haiz olan zenginleşme yasağı ilkesinin; uygulama alanı bulunduğu ve bulunmadığı özel sigorta türleri de belirlenerek, bir bütün olarak, hüküm ve sonuçlarıyla değerlendirilmesi ihtiyacı doğmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde öncelikle zenginleşme kavramı ile zenginleşmelere hukukun müdahalesinde rol oynayan başlıca sebepler ve hukuk düzenlerince müsaade edilen ve yasaklanan zenginleşmeler açıklanacaktır. Devamında, sigortacıların yaptığı ödemelerin haksız bir zenginleşmeye sebebiyet verebileceği ihtimali ile ortaya çıkan zenginleşme yasağı ilkesinin fonksiyonları, özellikleri ve bu ilkeye tabi olan ve olmayan özel sigorta türlerinin ayırt edilmesi meselesi ele alınacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde, zenginleşme yasağı ilkesinin uygulanması kapsamında; sigorta tazminatının hesaplanmasında dikkate alınan unsurlara, zenginleşme yasağı ilkesinin kanunî görünümünü oluşturan aşkın sigorta yasağına ve zenginleşme yasağı ilkesinin katı olarak uygulanmasından vazgeçilen hallere ilişkin açıklamalarda bulunulacaktır. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise zenginleşme yasağı ilkesinin tamamlayıcısı

BİRİNCİ BÖLÜM
MALVARLIKSAL ZENGİNLEŞMELERİ ÖNLEYEN VEYA
SINIRLANDIRAN HUKUKİ MÜESSESE VE DÜZENLEMELERE GENEL
BİR BAKIŞ

I. ZENGİNLEŞME KAVRAMI

Kelime anlamı itibarıyla zenginleşme, zengin duruma gelme halini ifade etmekte olup zengin; “*parası, malı çok olan, varlıklı, varıl, varyetli, fakir, yoksul karşıtı*” olarak tanımlanmıştır¹. Hukuk düzeni bakımından zenginleşme ise bir kişinin malvarlığında meydana gelen ekonomik değer artışını ifade eder². Türk Borçlar Kanunu’nun 77 ilâ 82’nci maddelerinde düzenlenen sebepsiz zenginleşme kavramı kapsamında zenginleşme ise malvarlığının aktifinin artması veya pasifinin azalması şeklindeki fiili zenginleşmelerden kaynaklanabileceği gibi, fakirleşmeden kurtulma yoluyla da gerçekleşebilir³.

¹ TDK Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 04.08.2019).

² **Eren, Fikret**; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 24. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2019, s. 968, Kn. 2659.

³ **Antalya, O. Gökhan**; Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt II, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2017, s. 568; **İstanbul Şerhi/ Serozan, Rona**; Türk Borçlar Kanunu, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2017, m. 77, s. 802-803, Kn. 29; **Kılıçoğlu, Ahmet M.**; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 23. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2019, s. 647-648; **Oğuzman, M. Kemal/ Öz, M. Turgut**; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt-2, 14. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2018, s. 327-328; **Öz, M. Turgut**; Öğreti ve Uygulamada Sebepsiz Zenginleşme, İstanbul, Kazancı Kitap, 1990, s. 24-27. Bu hususun müspet ve menfi zenginleşmeler altında incelemesine dair bkz. **Bussy, Andre**; “*İsviçre Hukukunda Sebepsiz Zenginleşmenin (Haksız İktisap) Umumi Şartları Üzerinde Bir İnceleme*”, Çev. Kemal Tahir Gürsoy, AÜHFD, C. 3, S. 2, 1946, s. 604. Aynı yönde bkz. **Eren**, s. 969-972.

II. ZENGİNLEŞMENİN HUKUKEN MEŞRU OLDUĞUNUN AÇIKLANMASINDA HUKUKA UYGUNLUK KRİTERİNİN ROLÜ VE YETERLİ OLUP OLMADIĞI MESELESİ

Zenginleşme, her halde meşru bir zemine sahip olmayabilir. Zenginleşmenin meşruluğunun çerçevesi; kişilerin malvarlığının aktifindeki artışa veya pasifindeki azalışın önlenmesine sebep olan fiil ve işlemlerin genel kurallar kapsamında belirlenmesinin yanı sıra, hukuk düzenlerince belli zenginleşmelere özgü hükümler öngörülmesi yoluyla çizilmiştir. Buna göre zenginleşmenin hukuken meşru olup olmadığı belirlenirken; hukuka uygunluk kriterinin gerek ahlâk ile arasındaki ilişki gerekse sağlanan meşruiyetin ne anlamda bir meşruiyet olduğu bakımından değerlendirilmesi gerekir.

A. Hukuka Uygunluk ile Ahlâk Arasındaki İlişki

Toplumsal düzenin korunması ve adaletin sağlanması amacıyla öngörülen hukuk kurallarının dayandığı temeller gerek hukukçular gerekse felsefeciler arasında uzun yıllar tartışmalara konu olmuştur. Hukuk kurallarının, ahlâkî temel üzerinde şekillenip şekillenmediği noktasında toplanan bu tartışmalar; tabii hukuk ve pozitivist hukuk olmak üzere ikili bir ayrımı ortaya çıkarır. İlkçağlarda, dini inanışların yoğun etkisi altında şekillenen, dine dayalı ahlâk üzerine kurulmuş olan hukuk sistemleri; tabii hukukun da esasını oluşturur. Ancak zamanla üretimin artması, toplumun daha dinamik hale gelmesi ve kilisenin toplum üzerindeki etkisinin azaltılması amacıyla laik temelli ahlâkî esas alan, sistemli bir hukuk arayışı sonucunda; pozitivist hukukun temelleri atılmıştır⁴.

⁴ **Doğan, Özlem**; “Ahlâk Hukuku Önceler”, HFSA 4, 2002, s. 23-24. Hukukî pozitivizmin tarihsel gelişimi için bkz. **Keyman, Selahattin**; “Hukukî Pozitivizm”, AÜHFD, C. 35, S. 1, 1978, s. 19-21. Tabii hukuk görüşünün tarihsel gelişimi için bkz. **Bix, Brian H.**; “Natural Law Theory: The Modern Tradition”, The Oxford Handbook of Jurisprudence and Legal Philosophy, Ed. Coleman, J., Shapiro, S., New York, Orxford University Press, 2002, s. 62-63.

Tabiî hukuk görüşünü savunanlara göre hukuk, ahlâk kuralları üzerine inşa edilir. Önceki dönemlerde dini kural ve inanışların temelini oluşturduğu ahlâk, hukuk kurallarının belirlenmesinde esas alınmış olup bu görüşe göre ahlâk; kaynağı ne olursa olsun evrensel nitelikteki ilkeler bütünü olarak ifade edilir ve adalet kavramını ortaya çıkarır⁵. Tabiî hukukçulara göre; hukuk ile ahlâkın birbirinden ayrılması mümkün değildir ve hukuk kuralları oluşturulurken ahlâkî değer ve ilkeler temel alınır⁶. Öyle ki; yalnızca kanuna uygun olan şeylerin adil olmaması ve fakat kanunları yaratan şeyin adalet olmasından hareketle hukuk, insan eliyle yaratılmaz⁷. Bu özelliği neticesinde tabiî hukuk, değerlerin bir norma dönüşmesi ile oluşmuş olup hukukun geçerliliği; yalnız egemene olan itaat nedeniyle ortaya çıkan zorlayıcı kesinliğe değil, normun temel aldığı değer doğruluğu niteliğine dayanır⁸. Nitekim *Lord Devlin*, toplumsal ahlâkı koruyacak olanın hukuk olduğunu ve bir fiilin, başkasına zarar vermemesine rağmen, ahlâkî ilkelere aykırılık teşkil etmesi halinde; bu fiilin, toplumun bütününe karşı bir suç oluşturduğunu ileri sürmektedir⁹. Başka bir tabiî hukukçu olan *Fuller* ise hukukla ahlâk arasında, hukukun iç ahlâkı olarak nitelendirdiği başka bir ilişki daha olduğunu söylemektedir. Hukukun iç ahlâkı olarak ifade edilen husus; hukuk

⁵ Tabiî hukuk kapsamında ahlâkî ilkelerin kaynağı; “doğa”dan veya normatif yüklü evrenden, daha büyük bir ilahi plan içerisindeki amaç veya hedefine yönelik temel ve ortak insan karakteristiğine ilişkin “doğa” olan insan doğasından veya insan olarak doğamız gereği sahip olduğumuz ahlâkî gerçek bilgisinden doğar; **Bix**, s. 64-65.

⁶ **Bix**, s. 98-99. Hukuk düzenlerinden önce ahlâkın var olması da göz önünde bulundurulduğunda; bir hukuk normu her koşulda ahlâkîlik taşır. Nitekim ahlâksal değerlerden bağımsız bir hukuk anlayışı olamayacağı gibi, hukukun bu değerleri incelemesi de söz konusu olmaz; **Doğan**, s. 20, 26. Pozitif hukuktan üstün olan bu hukuk; objektif, zamandan ve mekândan bağımsız olup kaynağı nedeniyle de amir konumdadır; **De Page, Henri**; “*Tabii Hukuk ve Hukukî Pozitivizm*”, Çev. Hamide Uzbank, AÜHFD, C. 2, S. 1, 1944, s. 100. Buna karşılık *Hegel*’e göre, hukuk ve ahlâk birbirini incelemekten ziyade birlikte ortaya çıkmaktadır. Zira bir kimsenin ahlâkîliği, ancak verilen ödevlere -ki bu ödevler, koyulan yasalarla ortaya çıkar- uygun davranması halinde uygulama alanı bulabilir; **Bayar Bravo, Işıl**; “*Ahlâk mı Hukuku Önceler, Hukuk mu Ahlâkı? Hegel’in Yanıtı*”, HFSA 19, 2010, s. 170-171.

⁷ **De Page**, s. 99. Nitekim hukukun amacı, adil olanı bulmaktır; **Keyman, Selahattin**; “*Tabii Hukuk Doktrininin Epistemolojik Tahlili*”, AÜHFD, C. 47, S. 1, 1998, s. 26. Zira hukukun nihai amacı adil bir topluma ulaşılması olup ahlâkî talepleri ve beklentileri içeren bir hukuk görüşü, daha iyi ve eksiksiz bir hukuk görüşü olacaktır; **Bix**, s. 76.

⁸ **Keyman**, 1998, s. 33.

⁹ **Hart, H.L.A.**; *Hukuk, Özgürlük ve Ahlâk*, Çev. Erol Öz, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2000, s. 51-52; **Uzun, Ertuğrul**; “*Ahlâksızlığın Cezalandırılması: Devlin-Hart Tartışması*”, H.L.A. Hart ve Hukuk-Ahlâk Ayrımı, Ed. Sercan Gürler, 2. Baskı, İstanbul, Tekin Yayınevi, 2017, s. 77-78. Burada temel alınacak olan ahlâk, yalnızca dini inançlar (Hristiyanlık) olmayıp bunların, toplumun çoğunluğu tarafından da kabul edilmiş olması gerekir; **Uzun**, s. 85.

düzeninin oluşturulmasında, hukukun ahlâkîlik niteliği gereği uyulması gereken ilkelerdir¹⁰. Hukukun öznesinin insan olması ve hukuk normunu oluşturan kanun koyucu ile insanlar arasında bir karşılıklılık ilişkisi bulunması nedeniyle, hukukla ahlâk arasında zorunlu bir bağlantı oluşur. Geçerli ve kabul edilebilir bir hukuk sisteminin oluşturulabilmesi için ise hukukun iç ahlâkını sağlayacak sekiz ilkenin, hukuk düzeninin oluşturulmasında dikkate alınması gerekir. *Fuller'e* göre hukukun ahlâkîlik niteliğini sağlayan bu sekiz ilke; kuralların genel, yayımlanmış, açık, zaman içerisinde tutarlı ve yetkililerin eylemleri ile uyumlu olmaları, geçmişe yürür olmamaları, birbirleriyle çelişmemeleri ve son olarak imkansız talep etmemeleridir¹¹.

Buna karşılık pozitivist hukukçular ise hukukun ahlâk kuralları üzerine inşa edildiği görüşünü reddetmişlerdir¹². Hukukî pozitivizmin ilk dönemlerinde; hukukun bir sosyal olgu olduğu ve kaynağını egemenin emirlerinden aldığı, toplumda yaşayan bireylerin bu emirlere uyma bağlılığının ise sosyal olguyu oluşturduğu ileri sürülmüştür¹³. Buna

¹⁰ Hukukun dış ahlâkı, hukuk kurallarının içeriğinin ahlâkîliğine ilişkindir; **Akı, E. İrem**; “*Hart-Fuller Tartışması, Neden Anlaşamıyorlar?*”, Ankara Barosu Dergisi, Y. 76, S. 3, 2018, s. 119. Bu nedenle *Fuller'in* hukuk ve ahlâk arasında kurduğu ilişki, hukukun içeriğine ilişkin dışsal ahlâk olmayıp hukuk kurallarının içeriğinin adil olup olmaması ile ilgilenmiyor olup aksine hukukun kendi iç ahlâkının mevcudiyetini savunur; **Aktaş, Sururi**; *Prosedürel Doğal Hukuk Lon L. Fuller'in Hukuk Kavramı*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2011, s. 10-11. Öyle ki *Fuller'e* göre hukukun bağlılığını koruduğu ahlâk; dışsal değil, içsel ahlâktır; **Metin, Sevtap**; “*Lon L. Fuller ve Prosedürel Doğal Hukuk Yaklaşımı*”, Çağdaş Hukuk Düşüncesine Giriş, İstanbul, İthaki Yayınları, 2015, s. 175.

¹¹ **Akı, E. İrem**; “*Hukukun İç Ahlâkı: Lon L. Fuller'in Görüşleri Çerçevesinde Bir İnceleme*”, AÜHFD, C. 64, S. 1, 2015, s. 5, 16 vd.; **Aktaş**, s. 16 vd.; **Bix**, s. 7-82; **İşsevenler, O. Vahdet**; “*Hukukun Erdemi ve Fuller'in Ahlâkları*”, İÜHFİM, C. LXXIV, S. 2, 2016, s. 578-579; **Metin**, s. 178 vd.

¹² Öyle ki hukukun mevcudiyeti ile erdemli olup olmaması farklı tartışmalar olup var olan bir hukuk, biz onu sevsek de sevmesek de veya onaylasak da onaylamasak da hukuktur. Hukuk ile ahlâk arasında tarihsel olarak gelişen bir kesişim olduğu ve gerek ahlâkî düşüncenin hukuk sistemlerinin oluşturulmasını gerekse hukuk kurallarının ahlâkî standartların geliştirilmesini etkilediğinin reddedilmediği ve hatta hukukî pozitivizmin ilk dönemlerinde dahi kabul edildiği söylenmektedir. Öyle ki klasik pozitivistlerin ifade etmek istediği temel husus; bir kuralın, anayasal veya yasal açık bir düzenleme olmaksızın, sırf ahlâkî standartları ihlal etmesi nedeniyle hukuk kuralı olamayacağı gibi; yalnızca ahlâkî olarak istenir olması nedeniyle de hukuk kuralı olamayacağıdır; **Hart, H.L.A.**; “*Positivism and The Separation of Law and Moral*”, Harvard Law Review, Vol. 71, N. 4, 1958, s. 596, 598-599. Hukukun varlığı, evrensel olarak tüm hukuk sistemlerine uygulanan herhangi bir ahlâkî değeri karşılamaından bağımsız olup toplumdaki bireylerin kararları doğrultusunda oluşturulmalarına bağlıdır; **MacCormick, D. N.**; “*Law, Morality and Positivism*”, Legal Studies, Vol. 1, Issue 2, 1981, s. 132-133.

¹³ **Uygur, Gülriz**; “*Hukukî Pozitivizmin Değişen Yüzü Mü?*”, AÜHFD, C. 52, S. 3, 2003, s. 147.

karşılık günümüz hukukî pozitivizmde -özellikle *Hart'ın* önceki pozitivistlere getirdiği eleştiriler neticesinde- hukukun, egemenin emri olarak nitelendirilmesinden uzaklaşmakla¹⁴ birlikte; hukuk ile ahlâk arasında zorunlu bir ilişki bulunmadığı¹⁵, bu ilişkinin doğal bir kesişimden ibaret olduğu savunulmaktadır¹⁶. Özellikle evrensel ahlâkîliğe ilişkin kurallar, hukuk düzeni içerisinde kendisine yer bulabilecekken¹⁷; bu husus, hukuk ve ahlâk arasında zorunlu bir ilişki doğurmaktan ziyade; her hukuk düzeninin, temelde bir değer veya değer yargısına dayanmasından kaynaklanır. *Hart'a* göre hukukun içeriği, asgari temel kurallar noktasında ahlâk ile kesişmekle birlikte; bunun ötesine geçecek şekilde, tabii hukukçuların dayandıkları ve insanın amaçlarını ifade eden değerlerin hukukla bağlantılı kılınması halinde, hukuka zorunlu bir içerik

¹⁴ Emir teorisine getirilen eleştiriler temel olarak; toplumdaki bireylerin egemenin emirlerine uymasına dair bağlılığının ancak çok uzun süreli yönetimlerde mevcut olabileceği, hukuk ile yalnızca alt ve üst arasında bir ilişkiden kaynaklı emir verme ve bu emre uyulmaması halinde yaptırım uygulanması sistematığının benimsenemeyeceği, özellikle ceza hukukunun dışındaki hukuk alanlarında kişilere hak ve yetki veren ve eşit düzeydeki kişiler arasındaki ilişkileri düzenleyen birçok hüküm olduğu noktalarında toplanır; **Hart**, 1958, s. 603-605.

¹⁵ Nitekim bireylere hak ve yetki tanıyan kuralların mevcudiyeti; bunların ahlâk kuralları olmasını gerektirmediği gibi, bu tarz kuralların her zaman adil ve ahlâkî olduğunu söylemek de mümkün değildir; **Hart**, 1958, s. 606.

¹⁶ Pozitif hukukçular başlangıçta, hukuk ve ahlâk arasında bir ilişki bulunduğunu katı bir şekilde reddetmekteyken; günümüz pozitivistleri, özellikle *Hart'ın* ortaya koyduğu hukukî pozitivizm görüşü doğrultusunda, ahlâk ile hukuk kuralları arasında zorunlu bir ilişki olmadığını savunmaktadır. Bu husus ise ayrılabilirlik tezi ile açıklanmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. **Uygur**, s. 152 vd.

¹⁷ *Hart'ın* tanıma kuralı prensibine göre; bu kuralların, hukuk düzeni içerisinde yer bulabilmesi için ahlâkî ilkelerin, tanıma kuralı uyarınca öngörülen şartları yerine getirmesi gerekir; **Uygur**, s. 160. Hukukun geçerliliği, tanıma kuralına bağlı olmakla birlikte bu kural; ahlâkî ilkeler içerebilir; **Şahin Ceylan, Şule**; “*H.L.A. Hart'a Göre Hukuk Ahlâk İlişkisi*”, H.L.A. Hart ve Hukuk-Ahlâk Ayrımı, Ed. Sercan Gürler, 2. Baskı, İstanbul, Tekin Yayınevi, 2017, s. 60. Tanıma kuralına dair detaylı bilgi için ayrıca bkz. **Uygur**, s. 148-149. Bu kurala *Fuller* tarafından getirilen eleştiriler ve *Hart'ın* buna yönelik cevapları için bkz. **Akı**, 2018, s. 134-135.

yüklenmektedir¹⁸. Buna göre adalet, hukukun içeriğinde değil uygulanmasında; benzer olanlara benzer davranma ve bu sayede eşitsizliği önleme şeklinde kendisini gösterir¹⁹.

Hukuk kurallarının belirlenmesinde ahlâkın rolü değerlendirilirken öncelikle ahlâk kavramının çerçevesinin çizilmesi gerekir. Ahlâk, kelime anlamı itibarıyla, bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimlerine ilişkin kuralları ifade

¹⁸ Temel kuralların, hukuk düzeni içerisinde yer alması, “doğal” zorunluluk olup bir kuralın gayri ahlâkî olması nedeniyle hukuk olmaması veya ahlâkî olarak istenir olması nedeniyle hukuk olması gerekliliği, mevcut kuralın hukuk kuralı olmadığını göstermez; **Hart**, 1958, s. 623, 626. Nitekim hukuk, adil olduğu için var olmayacağı gibi; adil olmadığı için de varlığı ortadan kalkmayacaktır; **MacCormick**, s. 132. Zira hukukun geçerliliği, kuralların ahlâka ve adalete aykırı veya haksız olmalarından bağımsız olup biçimsel gereklilikleri sağlayan bu şekildeki kurallar dahi hukuk olarak nitelendirilir; **Metin**, s. 169-170. Tabii hukukçulardan *Finnis'in* dayandığı “temel iyi”ler ve bu çerçevede bir hukuk anlayışı için ayrıca bkz. **Bix**, s. 85-89.

¹⁹ **Hart**, 1958, s. 624; **Şahin Ceylan**, s. 49-52. Daha katı olan pozitivistler ise adalet kavramının da bir sosyal durum olduğunu ve toplumun içinde bulunduğu algılama seviyesi, coğrafi şartları ve yaşanan zamana göre değiştiğini ileri sürmektedir; **De Page**, s. 103. Öyle ki pozitivistlerin kaynağı, bir egemen tarafından konulan kurallar olup mevcut pozitif hukuk, aynı zamanda adil olanı ifade eder. Bu özelliğinden hareketle katı pozitivistler, adalet ile kanunların geçerliliğini aynı anlamda kullanmaktadır; **Keyman**, 1978, s. 30. Katı pozitivistlerin bu görüşleri, kanunun aynı zamanda adil kabul edilmesi neticesinde totaliter rejimlerin güçlenmesi ve özellikle Nazi Almanya’sında toplama kamplarında gerçekleştirilen uygulamaların, sırf o dönemdeki kanunların uygulaması olması nedeniyle adil görülmesi bakımından eleştirilmektedir. Buna dair önemli bir örnek olarak; 1944’te kocasından kurtulmak isteyen bir kadının, kocası cepheden geldikten sonra, kocasının Hitler aleyhine sözler sarf ettiğinden bahisle kocasını ihbar etmesi, kocanın tutuklanarak ölüm cezasına çarptırılması; ancak cezasının infaz edilmemesi ve savaş bittikten sonra kadının, Batı Almanya mahkemelerince yargılanması olayı verilmektedir. Yapılan yargılamada kadın, hukuk dışı olarak, birini özgürlüğünden mahrum etme suçundan yargılanır; ancak Nazi Kanunlarına uygun hareket ettiğini ileri sürer. Temyiz mahkemesi, kocanın o dönemdeki Nazi Kanunlarına göre yargılanmış olmasına rağmen; söz konusu kanunların, “vicdanın sesine ve tüm iyi insanların adalet duygusuna aykırı olması” nedeniyle kadını suçlu bulur. *Radbruch* formülü olarak ifade edilen ve dönemin Alman mahkemelerince uygulanan görüş; kanunların, temel ahlâkîliğe ters düşmesi halinde kanun olmayacağı ve uygulayıcıların bu kanunu dikkate almamasıdır. Nitekim bu örnekte söz konusu formülün uygulanması ile pozitivistlerin “kanun, adil olmasa da kanundur” görüşü reddedilmiştir. *Hart*; bu hususun hukukî pozitivism için ciddi bir darbe olduğunu belirtmekte olup bu olay özelinde iki çözüm yolu ileri sürmektedir. Bunlardan ilki kadının cezalandırılmaması, ikincisi ise kadının cezalandırılmasının ancak geçmişe yürüyecek bir kanun ile yapılabileceğidir. Bu durumda, iki kötüden biri seçilecek olmakla birlikte; *Hart* önerisini, geçmişe yürür bir kanunla cezalandırmak yönünde sunmaktadır. Bu yolun seçilmesi halinde, “hukuk olamayacak kadar kötü” şeklindeki *Radbruch* formülü yerine; “uyulamayacak kadar kötü hukuk” önermesi, yine bir hukukî düzenleme ile sağlanır. Öyle ki bu halde, kocanın cezalandırılmasına neden olan kanun geçerli olmaya devam edecek; ancak uyulamayacak kadar kötü olan bu kanun, yine bir kanunî düzenleme ile ortadan kaldırılacaktır; **Hart**, 1958, s. 618-621.

eder²⁰. Kavram olarak ahlâk ise akıl-deneyim yolu, otoritenin buyrukları veya inanç ilkeleri temel alınarak; kişilerin gerçekleştirmiş olduğu eylemlerin iyi veya kötü olarak nitelendirilmesi olarak tanımlanmaktadır²¹. Geleneksel ahlâk anlayışına göre ahlâk; bireylerin davranışlarına ilişkin, zaman ve mekâna göre değişiklik gösterebilen ve bireylere nasıl davranmaları gerektiğine dair talepler getiren bir değer yargıları bütünüdür. Bu anlayışta ahlâk, bireylerin davranışlarını gerçekleştirmedeki amaçlarını değil; davranışın kendisini dikkate alır. *Hart*'a göre ise ahlâkîlik kriteri belirlenirken; eleştirel ahlâk ve pozitif ahlâk arasında bir ayırım yapılmalıdır²². Özellikle pozitif ahlâkın, hukuk kuralları bakımından temel alındığını söylemek; belli bir kesimin genel kabullerinin, o toplumda yaşayan herkesin doğrusu olarak yansıtılması sonucunu doğurabilecektir. Bu noktada *Hart*, iki hususa dikkat edilmesi gerektiğini söylemektedir. İlk olarak; salt evrensel ahlâkîliğin dikkate alınması halinde, aslında toplumsal ahlâkîliğin sınırları genişletilerek -daha geniş bir kesim için de olsa- belirli bir gruba ait değer yargısının, değer olarak nitelendirilmesi sorunu ile karşılaşılabilir. Bu nedenle hukuk kuralı, evrensel olarak insan değerini esas almalıdır²³. İkinci olarak ise hukuk kurallarının, en üst düzey ilke olarak “*adalet*” kavramını temel almaları gerekir. Hukukun, adaleti sağlama amacının gerçekleşmesi bakımından da hukuk ve ahlâk arasındaki ilişkinin kurulmasında, adalete dayanmak zorunludur²⁴. Ahlâk kuralları ile hukuk kuralları, her zaman birbirinin karşılığını ifade

²⁰ TDK Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, (E.T.: 18.03.2019).

²¹ **Doğan**, s. 1-2. Benzer bir şekilde bkz. **Hart**, 1958, s. 625. Nitekim ahlâk, “iyi” davranıştan ne anlaşılması gerektiğine yönelik bir cevap aramakta olup toplumdaki değerlere ilişkin ortak bir inançla ortaya çıkmakta ve zaman içerisinde değişiklik gösterebilir; **Öztaş, Bilge**; *Medeni Hukukun Temel Kavramları*, 44. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2019, s. 4-5.

²² Pozitif ahlâk, belli bir toplumsal kesim tarafından ortak olarak kabul edilen ahlâkî; eleştirel ahlâk ise pozitif ahlâkî da kapsar şekilde genel ahlâk ilkelerini ifade eder; **Hart**, 2000, s. 28. *Hart*'a göre pozitif ahlâk; belli bir zaman diliminde, toplumun önemli bir kesimi tarafından ortak olarak kabul gören görüşleri ifade etmekte olup eleştirel ahlâk ise pozitif ahlâka göre daha rasyonel, sistemli ve geneldir; **Şahin Ceylan**, s. 33.

²³ Aksi halde kişilerin bireysel özgürlüğü, yalnızca başkaca bir kimsenin bu özgürlüğün kullanımından dolayı üzüntü duymadığı hallerde geçerli olacak olup kişilerin bireysel özgürlüğünün; bu özgürlük sonucu gerçekleşen fiillerden başkalarının üzüntü duymaları nedeniyle sınırlanması mümkün olmamalıdır; **Hart**, 2000, s. 50.

²⁴ Hukuksal anlamda adalet, bir kişinin hakları ile diğerlerinin hakları arasında bir uyum bulunması olup eşitlik, özgürlük gibi değerlerin toplum düzeninde somutlaşmış halini gösterir; **Doğan**, s. 23. Nitekim hukuk ile elde edilmesi amaçlanan en yüksek değer, adalet olmalıdır; **Ateş, Derya**; *Borçlar Hukuku Sözleşmelerinde Genel Ahlâka Aykırılık*, Ankara, Turhan Kitabevi, 2007, s. 79, dn. 220. Hukuk ile ahlâk arasındaki ilişki, insanların karşılıklı ilişkilerini düzenlemek şeklindeki ortak amaçtan doğar; **Edis, Seyfullah**; *Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri*, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1983, s. 29.

etmiyor olmakla birlikte; bu kuralların birbirleri ile kesiştikleri noktalar da mevcuttur²⁵.

B. Hukuka Uygunluk ile Meşruiyet Arasındaki İlişki/ Şekli Meşruiyet-Maddî Meşruiyet

Meşruluk, kelime anlamı itibarıyla “geçerli olma durumu, meşruiyet”i ifade eder²⁶. Bununla birlikte hukukî anlamda meşruiyet kavramı, hukukun farklı dalları bakımından çeşitli şekillerde yorumlanır. Özellikle katı pozitif hukukçular, hukuka uygun olanın aynı zamanda meşru olduğunu ileri sürmektedir. Ancak günümüzde meşruiyet kavramı, hukuka uygunluk kavramından daha geniş olarak yorumlanmaktadır. Zira hukuka uygun her düzenleme, meşru bir içerik taşıyor olabileceği gibi; her meşru içeriğin de hukukî anlamda bir düzenlemeye kavuşturulduğu söylenemez. Örneğin; genelev işletilmesi, Devletin kontrolünde olup kanunî düzenlemelerle belirli standartlara kavuşturulmuştur²⁷. Nitekim 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun 4’üncü maddesi uyarınca genelevlerde çalışan kadınlar da sigortalı sayılır. Benzer bir şekilde Türk Ceza Kanunu’nun 227’nci maddesinde “Fuhuş” madde başlığı altında, genel ahlâka karşı işlenen suçlar kapsamında bir düzenleme mevcuttur. Anılan düzenlemenin içeriği, fuhuş fiilini suç olarak tanımlamamış; fuhuşa teşvik, kolaylaştırma, aracılık etme veya yer temin etme fiilleri suç olarak nitelendirilmiştir. Bu örnek üzerinden hukuka uygunluk ve meşruiyet bakımından bir inceleme yapılacak olursa; fuhuş fiilinin kendisinin yasaklandığını söylemek mümkün olmamasına karşın, bu fiile meşru bir anlam yüklendiği de söylenemez²⁸. Zira geleneksel ahlâk kuralları ve insan onuru bakımından kabul edilemez nitelikte olan fuhuş fiilinin, maddî bir meşruiyete sahip olduğu söylemek güçtür. Aynı örneğin, sigorta hukuku bakımından

²⁵ Öztan, Temel Kavramlar, s. 4. Benzer bir şekilde bkz. Edis, s. 29.

²⁶ TDK, <https://sozluk.gov.tr/>, (E.T.: 25.04.2020).

²⁷ Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü, Resmi Gazete Tarih ve Sayı: 19.4.1961-10786.

²⁸ Nitekim Anayasa Mahkemesi’nin vermiş olduğu bir kararda; fuhuş fiilinin yasaklanmamış olmakla birlikte, gerek rızasıyla fuhuş yapan kimselerin bedeninin bir ekonomik pazar haline getirilmesi ve bu durumun insan onuruyla bağdaşmaması gerekse toplumun sağlığı ve ahlâkı bakımından, fuhuşun bir mesleki faaliyet olarak kabul edilemeyeceği belirtilmiştir; AYM, Başvuru Numarası: 2014/18275, Karar Tarihi: 4/7/2018, Resmi Gazete Tarih ve Sayı: 19/9/2018-30540.

değerlendirilmesinde ise *Atabek*, genelevlerin yangın vb. rizikolara karşı sigortalanması ihtimalinde; bu yerlerin kurulması ve çalışmasında, sigortanın bir araç olmaması halinde, yapılan sigortaların geçerli olduğunu söylemektedir²⁹. Bu durumda, hukuka uygunluk ile meşruiyet her zaman aynı şeyi ifade etmiyor olup hukuka uygunluk, daha ziyade şekli bir meşruiyeti gösterir³⁰.

III. ZENGİNLEŞMELERE HUKUKUN MÜDAHALESİNDE ROL OYNAYAN BAŞLICA SEBEPLER

Bir kimsenin, fiili veya işlemi sonucunda zenginleşmesinin meşru olup olmadığına dair sınırlar; farklı hukuk dallarının düzenlemeleri ile hüküm altına alınmıştır. Zira işlenen fiil veya yapılan işlem ile meydana gelen zenginleşmenin meşru bir zeminde olup olmadığı; gerek bireylerin cezaî sorumluluğunu doğuracak suç tanımları gerekse sebepsiz zenginleşme veya ceza hukuku anlamında suç olarak tanımlanmamakla birlikte bireylerin özel hukuk sorumluluğuna sebep olan haksız veya sözleşmeye aykırı fiil müesseseleri uyarınca saptanabilir. Bir kimsenin tarafı olduğu bir sözleşme sonucunda meydana gelecek zenginleşmelerin meşruluğu; sözleşmelerden doğan borç ilişkilerine ilişkin genel hükümler ve özel sözleşme tiplerine özgü düzenlemeler kapsamında belirlenir. Temel olarak kişiler arasındaki borç ilişkilerine ilişkin esasları belirleyen borçlar hukukunun yanı sıra; kişilerin gerçekleştirmiş olduğu fiil veya işlemin meydana geldiği alana özgü olarak da farklı hukuk dallarında, özel düzenlemeler karşımıza çıkabilir. Farklı hukuk dallarınca gerçekleştirilen bu müdahalelerin ortaya konmasında ise temel olarak; eşitlik ilkesinin bozulmasını önlemek, kişileri hukuka aykırı fiilleri işlemekten kaçınmaya zorlamak, zayıf konumda olan kişileri korumak ve ahlâk kurallarının hukuk üzerindeki etkisi gibi unsurlar rol oynar.

²⁹ **Atabek, Reşat**; Sigorta Hukuku, İstanbul, Duygu Matbaası, 1950, s. 69-70.

³⁰ **Can, Mertol**; Türk Özel Sigorta Hukuku, Cilt I, Ankara, Adalet Yayınevi, 2018, s. 32.

A. Eşitlik İlkesinin Bozulmasını Önlemek

Zenginleşmenin haksızlığı halinde bu zenginleşmeye müsaade edilmemesinin temelde iki amacı barındırdığı söylenmektedir. Bunlardan ilki, piyasadaki istikrarı ve piyasalara duyulan güveni sağlamak adına, ortaya çıkan adaletsizliği düzeltmek; ikincisi ise mevcut hukukî ve sözleşmesel iade rejimlerinin tamamlayıcısı olarak rol oynamaktır³¹. Haksız zenginleşmenin iadesi ile öngörülen temel amaç, ortaya çıkan zenginleşmenin tasfiye edilmesi³² olup temelinde hakkaniyet ilkesine dayanır³³. Denkleştirici adalet ilkesi olarak adlandırılan bu yaklaşım tarzı; Roma Hukukundan gelen, “*Iure naturae aequum est neminem cum alterius detrimento et iniuria fieri locupletiore*” ilkesini ifade eder. Bu ilke, haksız zenginleşmenin iadesini hakkaniyet gereği görür³⁴. Öyle ki; Roma hukuku kaynaklarından *Digesta*’da yer alan bu metin, sebepsiz zenginleşmeye ilişkin genel bir hüküm öngörmekten ziyade, dengeleyici bir

³¹ **Antalya**, s. 565; **Oğuzman/Öz**, Cilt-2, s. 317 vd.; **Öz**, Sebepsiz Zenginleşme, s. 10-15; **Serozan**, İstanbul Şerhi, m. 77, s. 806-807, Kn. 42.

³² **Kuzgun, Şerife/ Kuzgun, Ersan**; “*İyi Niyetli Sebepsiz Zenginleşenin Geri Verme Borcunun Sınırlandırılması Sorununun Yargıtay Kararları Işığında Değerlendirilmesi*”, İKÜHFD, C. 17, S. 1, 2018, s. 153; **Serozan**, İstanbul Şerhi, m. 79-80, s. 865, Kn. 2.

³³ **Öz**, Sebepsiz Zenginleşme, s. 9; **Turanboy, Kürşad Nuri**; “*Sebepsiz Zenginleşme Davasının Asli-Tali Niteliği*”, GÜHFD, C.1, S. 2, 1997, s. 95. Nitekim bu şekilde, değerler arasındaki dengede ortaya çıkan bozukluk giderilir; **Eren**, s. 949, Kn. 2617.

³⁴ **Bussy, Andre**; “*İsviçre Hukukunda Sebepsiz Zenginleşmenin (Haksız İktisap) Umumi Şartları Üzerine Bir İnceleme*”, Çev. Kemal Tahir Gürsoy, AÜHFD, C. 5, S. 1, 1948, s. 194-195; **Feenstra (Leyden), R.**; “*Hukuk Tarihi Açısından Sebepsiz Zenginleşme Dogmatığı*”, Çev. Özcan Karadeniz, AÜHFD, C. 29, S. 1, 1972, s. 310. **Feenstra** bu ilkeyi, “*Tabii hukuka göre hiç kimsenin, başkasının zararına ve haksız zenginleşmemesi hakkaniyet gereğidir*” şeklinde; **Günal** ise “*Tabii hukuka göre ve hakkaniyet gereği hiç kimse başkasının zararına ve haksız olarak zenginleşmemelidir.*” şeklinde tercüme etmektedir; **Feenstra (Leyden)**, s. 310; **Günal, A. Nadi**; Roma Hukukunda Varolmayan Bir Borcun İfası Nedeniyle Sebepsiz Zenginleşme, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1996, s. 10. Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun vermiş olduğu bir kararda da denkleştirici adalet ilkesine; “*(...) Bu noktada, sebepsiz zenginleşmenin (haksız iktisabın) temelini hakkaniyet esasına dayanmakta olduğunu ve sebepsiz zenginleşmenin asıl unsurunu da “denkleştirici adalet” ilkesinin oluşturduğunu belirtmekte yarar vardır. Geçerli bir sebebe dayanmaksızın bir kişinin mal varlığından diğerinin mal varlığına kayan değerlerin eksiksiz iadesi denkleştirici adalet düşüncesine dayanır. Denkleştirici adalet ilkesi ise, haklı bir sebep olmaksızın başkasının mal varlığından istifade ederek kendi mal varlığını artıran kişinin elde ettiği bu kazanımı geri vermek zorunda olduğunu ve gerçek bir eski hâle getirme yükümlülüğü bulunduğunu ifade eder.*” şeklinde yer verilmiştir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2017/3-1517, K. 2019/956, T. 26.9.2019. Benzer kararlar için bkz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2017/13-549, K. 2018/1360, T. 27.9.2018; Yargıtay 3. HD, E. 2019/1060, K. 2019/9448, T. 27.11.2019; E. 2017/9808, K. 2018/12867, T. 17.12.2018, www.kazanci.com, (E.T.: 20.03.2020).

hakkaniyet ilkesinin açıklanmasından ibaret kabul edilmektedir³⁵. Sebepsiz zenginleşmenin meydana gelebilmesi için öngörülen zenginleşmenin haksızlığı, hakkaniyet ilkesine dayanıyor olmakla birlikte; esas alınacak nokta, pozitif hukukun değer yargıları olup soyut bir adalet amacı; haksızlığın nitelendirilmesi için yeterli değildir³⁶. Ancak kişilerin bilgisizliği, hata yapabilme olasılıkları ve taraflar arasındaki ilişkinin sonucunun önceden öngörülememesi göz önünde bulundurulduğunda, toplumsal adaletin sağlanması amacıyla; hukuk düzenlerince, haksız zenginleşmeye başlangıçta müsaade edilmiştir³⁷. Öyle ki sebepsiz zenginleşme müessesesi ile piyasa istikrarı ve piyasalara duyulan güven ile adalet duygusu arasındaki uyumsuzluklar, kanun koyucunun tercihleri doğrultusunda çözülmeye çalışılmıştır³⁸.

B. Kişileri Hukuka Aykırı Fiilleri İşlemekten Kaçınmaya Zorlamak

Hukukun zenginleşmelere müdahalesinde, kişileri hukuka aykırı fiilleri işlemekten kaçınmaya zorlamak; ceza hukuku ve borçlar hukukunda amaç aynı olsa da birebir aynı şekilde sağlanmaya çalışıldığı söylenemez. Toplumsal yararın ve adaletin sağlanması bakımından suçun önlenmesi, zenginleşmelere hukukun müdahalesinde rol oynayan bir diğer unsurdur. Türk Ceza Kanunu'nun çeşitli maddelerinde (hırsızlık, yağma, dolandırıcılık, vb.; bkz. TCK m. 141 vd.), bir kimsenin hukuka aykırı fiilleri neticesinde zenginleşmesinin engellenmesi amacıyla öngörülen hükümler; söz konusu fiiller ile suç işlenmesinin önlenmesini amaçlar.

Türk Ceza Kanunu'nda öngörülen bu gibi suç tiplerinin yanı sıra; güvenlik tedbirleri arasında yer alan müsadere kurumu da ilgili fiilleri işleyen kimselerin, elde ettikleri menfaat dolayısıyla zenginleşmelerinin önüne geçer. Türk Ceza Kanunu'nun 55'inci maddesi uyarınca; suçun işlenmesi sonucu elde edilen veya suçun konusunu oluşturan veya suçun işlenmesi için sağlanan maddi menfaatler ve bunların değerlendirilmesi veya dönüştürülmesi sonucu ortaya çıkan ekonomik kazançların

³⁵ **Feenstra (Leyden)**, s. 310-311; **Günel**, s. 10.

³⁶ **Oğuzman/Öz**, Cilt-2, s. 317, Kn. 888; **Öz**, Sebepsiz Zenginleşme, s. 11-12; **Serozan**, İstanbul Şerhi, m. 77, s. 798, Kn. 20. Benzer bir şekilde bkz. **Bussy**, 1948, s. 195-196; **Günel**, s. 69-70.

³⁷ **Turanboy**, s. 94.

³⁸ **Serozan**, İstanbul Şerhi, m. 77, s. 800, Kn. 24.

müsaderesine karar verilir. İşlemiş olduğu hukuka aykırı fiil neticesinde suç işleyen kimsenin, bunun sonucunda elde ettiği maddi menfaatlerin müsaderesi ile ulaşılmak istenen iki temel amaç bulunur. Bunlardan ilki; suçu işleyen kimsenin elde edeceği haksız kazancın kendisinden alınması suretiyle, bu amaçla suç işleminin önüne geçilmesidir. İkinci olarak ise müsaderenin, yalnızca cezaların önleyiciliği işlevi bulunmadığı; aynı zamanda ahlâkî bir yönünün de bulunduğu ileri sürülmektedir³⁹. Zira müsadere yolu ile suç işleyen kimselerin, elde ettiği menfaatler sayesinde haksız bir şekilde zenginleşmesi engellenir. Müsadereye dair madde ile suç işleminin bir kazanç yolu olarak görülmemesi ve bir kimsenin suç işlemek suretiyle elde ettiği gelirin bu kimseye kâr olarak kalmaması amaçlanmıştır⁴⁰. Yapılan bu değerlendirmeler neticesinde müsadere, toplumun suçtan korunması bakımından önem arz etmekte olup müsadere kurumu ile kişinin zenginleşme amacıyla suç işleminin önüne geçilmiştir⁴¹. Nitekim Türk Ceza Kanunu'nun 55'inci maddesinin gerekçesinde bu husus, “(...) *Bu düzenleme ile güdülen temel amaç, suç işlemek yoluyla kazanç elde edilmesinin önüne geçilmesidir. (...) Böylece, kazanç müsaderesi, “karapara aklama”, uyuşturucu veya uyarıcı madde ticareti, dolandırıcılık, kaçakçılık, ihaleye fesat karıştırma gibi ekonomik çıkar elde etme amacıyla işlenen suçlara karşı etkin biçimde caydırıcılık özelliği olan bir yaptırım niteliğine kavuşturulmuştur.*” şeklinde ifade edilmiştir.

³⁹ **Soygüt Arslan, Mualla Buket**; “Türk Ceza Hukukunda Müsadere”, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2014, s. 35. Buna karşılık **Gökçen**; cezaların ahlâkî bir amacının bulunmadığını belirtmektedir. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu döneminde kaleme aldığı eserinde yazar, Kanunun 36'ncı maddesinin 1'inci fıkrasında yer alan müsadere düzenlemesinin ceza, 2'nci fıkrasında yer alan düzenlemenin ise güvenlik tedbiri olduğu belirtmekte olup ceza olan müsadere bakımından bu sonuca ulaşmaktadır. Güvenlik tedbiri olan müsaderenin amacı ise tedavi, iyileştirmedir; **Gökçen, Ahmet**; Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Elkoyma ve Postada Elkoyma, Ankara, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, 1994, s. 91 ve dn. 63. Güvenlik tedbirlerinin amaçları; suçu işleyen kimsenin çevresine karşı korunması, bu kişiden toplumun korunması ve bu kişinin iyileştirilmesi, eğitilmesi ve ıslahıdır; **Özgenç, İzzet**; Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 15. Bası, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 854-855. Öyle ki güvenlik tedbirleri, suçlunun ıslah ve terbiye edilmesi suretiyle topluma kazandırılması ve tekrar suç işleminin önlenmesi yoluyla toplumsal düzenin korunması amaçlarını haizdir; **Artuk, Mehmet Emin**; “Emniyet Tedbirleri”, Argumentum, Y. 2, S. 23, Haziran 1992, s. 353.

⁴⁰ **Özgenç**, s. 876-877.

⁴¹ **Soygüt Arslan**, s. 36. Müsaderenin; örgütlü suçlarla mücadele, terörizmin finansmanının önlenmesi, mağdurların haklarının korunması gibi diğer amaçları için ayrıca bkz. s. 38 vd. Emniyet tedbirleri ile toplum, tehlikelilik halini haiz kimselerin yeniden suç işlemesine karşı korunur; **Artuk**, s. 352.

Türk Ceza Kanunu'nda suç olarak nitelendirilen fiillerden olmayan hukuka aykırı fiiller ile zenginleşmenin engellemesi bakımından; Türk Borçlar Kanunu'ndaki haksız fiil hükümleri de önemli rol oynar. Zira Türk Borçlar Kanunu'nun 49 vd.ndaki maddelerinde yer alan hükümler gereğince; haksız bir fiil ile başkalarına zarar verenler de -bazen onlara karşı ileri sürülmesi mümkün olmasa dahi- verdikleri zararı tazmin ile yükümlü kılınmışlardır.

C. Başta Tüketici Sayılan Kişiler Olmak Üzere Zayıf Durumda Oldukları Düşünülen Kişileri Korumak

Zenginleşmelere hukukun müdahalesinde rol oynayan sebeplerden bir diğeri, başta tüketiciler olmak üzere zayıf durumda oldukları düşünülen kişilerin korunmasıdır. Nitekim Anayasa'nın 172'nci maddesi uyarınca Devlet, tüketiciyi koruyucu ve aydınlatıcı tedbirleri almakla yükümlü kılınmıştır. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 3'üncü maddesinin 1'inci fıkrasının (k) bendinde tüketici, ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişi olarak tanımlanmıştır⁴². Tüketicinin korunması ihtiyacı temel olarak; taraflar arasındaki bilgi ve tecrübe farklılığı nedeniyle tüketicinin, işlemin karşı tarafına nazaran daha bilgisiz olması sonucunda ortaya çıkan, taraflar arasındaki dengesizliğin giderilmesinden doğar⁴³. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 1'inci maddesinde de bu husus, ilgili Kanun'un amacının "*kamu yararına uygun olarak tüketicinin sağlık ve güvenliği ile ekonomik çıkarlarını koruyucu, zararlarını tazmin edici, çevresel tehlikelerden*

⁴² Tüketici olarak kabul edilmesi gereken kişiler hakkında detaylı bilgi ve tartışmalar için bkz. **Bahtiyar, Mehmet/ Biçer, Levent**; "*Adi İş/Ticari İş/Tüketici İşlemi Ayrımı ve Bu Ayrımın Önemi*", Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan, Cilt I, MÜHF-HAD, C. 22, S. 3, İstanbul, Beta Basım, 2016, s. 399-410. Başlangıçta zayıf taraf olarak nitelendirilen tüketici kavramı, zaman içerisinde amaç teorisi doğrultusunda farklı bir şekilde yorumlanmaktadır. Bu teori ve tüketici kavramının gelişimi hakkında detaylı bilgi için bkz. **Ozanoğlu, Hasan Seçkin**; "*Tüketici Sözleşmeleri Kavramı (Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Maddi Anlamda Uygulanma Alanı)*", AÜHFD, C. 50, S. 1, 2001, s. 57 vd.

⁴³ Bkz. 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Tasarısı Gerekçesi, TBMM, Yasama Dönemi: 24, Yasama Yılı: 3, Sıra Sayısı: 490, s. 8, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss490.pdf>, (E.T. 22.12.2019). Nitekim 19. yüzyıl sonrasında üretimin artması sonucu, ürün çeşitliliğinin genişlemesi ile tüketicilerin; karmaşık ürünlere dair bilgisizliği gibi, korunma ihtiyaçları da artmış olup eşitler arası ilişkilere yönelik hükümler, bu ihtiyacı karşılamada yetersiz kalmıştır; **Altınar Yolcu, Fatma Zeynep**; "*Tüketicinin Korunması Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Bu Gelişimin Türk Hukukuna Yansımaları*", MÜHF-HAD, C. 24, S. 2, Aralık 2018, s. 1113-1114. Ayrıca bkz. **Ozanoğlu**, s. 74.

korunmasını sağlayıcı, tüketiciyi aydınlatıcı ve bilinçlendirici önlemleri almak, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini özendirme ve bu konulardaki politikaların oluşturulmasında gönüllü örgütlenmeleri teşvik etmeye ilişkin hususları düzenlemek” olduğu söylenerek vurgulanmaya çalışılmıştır. Zira tüketici, yapmış olduğu işlemlerde; yalnız bilgisizlikten değil, aynı zamanda işlemin karşı tarafının çoğu zaman daha güçlü ekonomik ve sosyal koşullara sahip olması nedeniyle de korunmaya muhtaçtır⁴⁴.

Tüketicilere benzer bir şekilde, zayıf durumda olduğu düşünülen bir diğer kesim ise ticaret hukuku özelinde karşımıza çıkan azınlıktır. Nitekim Türk Ticaret Kanunu'nun; örneğin kurucuların, yönetim kurulu üyelerinin ve denetçilerin şirketin kuruluşundan ve sermaye artırımından doğan sorumluluklarının ibra yoluyla kaldırılmasında azınlığın olumsuz oy kullanması halinde, söz konusu ibranın genel kurulca onaylanamayacağına dair 559'uncu ve azınlığın, mahkemeden şirketin feshini talep edebilmesine ilişkin 531'inci maddeleri ile anonim şirketlerde azınlığın korunması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu hükümler ile amaçlanan şey, şirkette çoğunluğu elinde bulunduran kimselerin; karar alma ve şirket varlıklarını kullanma süreçlerinde, kendileri veya bir başkasına lehine menfaat elde etmelerinin ve bu şekilde azınlığın haklarının zedelenmesinin önüne geçilmesidir.

D. Ahlâk Kurallarının Etkisi

Zenginleşmelere hukukun müdahalesinin belirlenmesinde rol oynayan bir başka sebep ise ahlâk kurallarının hukuk üzerindeki etkisidir. Bu etki incelenirken Türk Borçlar Kanunu'nun 81'inci maddesinin 1'inci cümlesinin dikkate alınması gerekir. İlgili hüküm uyarınca; hukuka veya ahlâka aykırı bir sonucun gerçekleşmesi amacıyla verilen şey geri istenemez. 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 65'inci maddesinde benzer bir şekilde yer alan hüküm bakımından, doktrinde iki temel amaçtan bahsedilmektedir. Bunlardan ilki; mahkemelerin, ahlâka aykırı talepler bakımından aracı olmamalarıdır.

⁴⁴ **Sirmen, Lale;** “*Tüketici Hukukunun Amacı ve Özellikleri*”, Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan, Journal of Yaşar University, Vol. 8, Özel Sayı, C. III, 2013, s. 2466.

İkinci görüş ise ahlâka aykırı edimlerin cezalandırıldığını ileri sürmektedir⁴⁵. 818 sayılı Kanun'da, 6098 sayılı Kanun'un 81'inci maddesinin 2'nci cümlesi olmaksızın yer alan ilgili hüküm; adaletin sağlanması suretiyle isabetli olmakla birlikte ahlâka aykırı olarak haksız bir zenginleşme sağlayan kişiyi koruyor olması bakımından doktrinde haklı olarak eleştirilmiştir⁴⁶. Yapılan değişiklik ile 6098 Türk Borçlar Kanunu'nun 81'inci maddesinin 2'nci cümlesinde; “*Ancak açılan davada hâkim, bu şeyin Devlete mal edilmesine karar verebilir*” demek suretiyle, haksız zenginleşmenin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 65'inci maddesinde yer almayan bu düzenleme, hukuka veya ahlâka aykırı amacın gerçekleşmesini sağlamak için kendisine bir şey verilen kişinin de hukuka ve ahlâka aykırı hareket etmesi halinde; bu kazandırmanın kişinin yanına kâr kalmasını önleyici niteliği itibarıyla isabetli bulunmaktadır⁴⁷. Bununla birlikte, Türk Ceza Kanunu'nun 55'inci maddesindeki, suçun işlenmesi ile sağlanan maddi menfaatlerin müsadereğine karar verilebileceği de göz ardı edilmemelidir. Örneğin; bir kimse tarafından hasmını öldürmek üzere tutulan kiralık katilin cinayeti işlememesi halinde, kasten adam öldürme suçunun icrasına başlanmamış olması dolayısıyla suç işlenmemiş olacağından, kiralık katilin elde ettiği kazancın müsadereği de söz konusu olmayacaktır. Böyle bir halde, borçlar hukuku anlamında iadesi Devlete yapılabilecek olan kazandırma, ceza hukuku bakımından müsadereye tabi tutulamayacaktır.

6098 sayılı Kanun'un 81'inci maddesi, kazandırmanın amacının hukuka veya ahlâka aykırı olmasını aramıyor olup bu madde, sözleşmenin konusunun hukuka veya ahlâka aykırı olması halinde hükümsüz olacağına dair 27'nci maddedeki hüküm ile aynı mahiyette değildir. Zira Kanun'un 27'nci maddesi uyarınca hükümsüz sayılacak bir sözleşmede; kazandırmanın amacının ahlâka aykırı olmaması halinde, 81'inci

⁴⁵ Ateş, s. 316-317; Öz, M. Turgut; “BK Md. 65 Kuralının Sınırlandırılması Sorunu ve BK Md. 20 Kuralı ile İlişkisi Rüşvet - Başlık Parası”, İstanbul Barosu Dergisi, C. 59, S. 1-2-3, 1985, s. 108.

⁴⁶ Ateş, s. 317-318; Çağlayan Aksoy, Pınar; “Sebepsiz Zenginleşme Hukukunda İade Talebinde Bulunulmasını Engelleyen TBK Madde 81 Hükümü Üzerine Bir İnceleme”, BATİDER, C. XXXI, S. 4, 2015, s. 162; Serozan, İstanbul Şerhi, m. 81, s. 891, Kn. 1-4.

⁴⁷ Antalya, s. 602; Çağlayan Aksoy, s. 172; Kılıçoğlu, Genel Hükümler, s. 651; Oğuzman/Öz, Cilt-2, s. 373, Kn. 1050. 818 sayılı Kanun döneminde, 65'inci madde hükmünde benzer bir değişiklik yapılmasına dair öneriler için bkz. Ateş, s. 318; Öz, Md. 65, s. 108.

madde hükmüne gidilemez⁴⁸. Buna karşılık, yukarıda verilen örnekte olduğu gibi; hasmını öldürmek üzere kiralık katil tutan kimse, kiralık katilin cinayeti işlememesi nedeniyle sebepsiz zenginleştiğinden bahisle, ödediği parayı geri isteyemeyecektir. Kanun'un 27'nci maddesi karşısında kesin hükümsüzlük yaptırımına tabi olacağı açık olan böylesi bir sözleşme, kiralık katile yapılan kazandırmanın amacının da hukuka ve ahlâka aykırı olması nedeniyle 81'inci maddesi artık bu halde uygulanabilecektir. Bu kiralık katilin, yani aldığı para nispetince haksız bir şekilde zenginleşenin, aldığını Devlete iade etmesine karar verilebilecektir.

Buraya kadar yapılan açıklamalar göz önünde bulundurulduğunda, zenginleşmelere hukukun müdahalesi bakımından ahlâk kurallarının oynadığı rol yadsınamayacaktır. Ancak, söz konusu rolün sınırlarının belirlenmesi de gereklidir. Zira bazılarınca gayri ahlâkî bulunmakla birlikte kumar ve bahsin, esasen ahlâka aykırı sözleşmeler içerisinde sayılmaması; hukuk kurallarının oluşturulmasında ve geçerliliğinde ahlâk kurallarının temel alındığı savını zayıflatır⁴⁹. Bununla birlikte hukukun; toplumsal düzenin ve adaletin sağlanmasındaki rolü dikkate alındığında, şüphesiz ki hukuk kurallarının bir kısmı için ahlâk kurallarının esas alınması da gündeme gelecektir⁵⁰.

⁴⁸ **Çağlayan Aksoy**, s. 151-152; **Oğuzman/Öz**, Cilt-2, s. 374, Kn. 1055-1056. TBK m. 81'in, m. 27'nin tamamlayıcısı olduğuna dair benzer bir şekilde bkz. **Antalya**, s. 603. 818 sayılı Kanun döneminde aynı yönde bkz. **Ateş**, 320; **Öz**, Sebepsiz Zenginleşme, s. 114; **Öz**, Md. 65, s. 118. Roma hukukunda bu hususun *Condictio Turpem Causam* başlığı altında açıklaması için bkz. **Günal**, s. 18-19. *Kılıçoğlu* ise TBK m. 81 ile 27 hükmü arasında sıkı bir ilişki olduğunu ve m. 81 uyarınca iadesi talep edilemeyecek olanların verilmesinde, m. 27 uyarınca geçersiz bir sözleşme olduğunu söylemektedir; Genel Hükümler, s. 650-651. TBK m. 81, m. 27'nin tamamlayıcısı olup m. 81'in uygulanabilmesi için hukuka ve ahlâka aykırı bir sonucun elde edilmesi kastı olmalıdır; **Eren**, s. 1013-1014.

⁴⁹ Detaylı bilgi için bkz. BİRİNCİ BÖLÜM, IV, s. 21-22.

⁵⁰ **Edis**, s. 29; **Öztañ**, Temel Kavramlar, s. 4, 6. TTK'nın sigorta sözleşmelerine dair 1404'üncü maddesinde, ahlâka aykırı bir fiilden doğan zararın sigorta teminatı altına alındığı sözleşmelerin geçersiz olacağı hüküm altına alınmıştır. Ancak geçersizlik sonucunu doğuracak ahlâka aykırılık, yalnızca ilgili maddenin lafzi yorumuyla değerlendirilmemelidir. Zira bir araç için yapılan kasko sigortasında veya hekimin mesleki sorumluluğuna dair yapılan bir sigortada, sigorta sözleşmesi kapsamındaki riziko; esasen ahlâka aykırı bir hareket olabilecektir. Kasko sigortası bakımından bu husus, aracı kullanan kimsenin trafik kurallarına uymaması; mesleki sorumluluk sigortası bakımından ise hekimin yanlış tedavisi olabilecektir. Söz konusu maddeyi bu şekilde yorumlamak ise verilen örnekler bakımından bu sigortaların geçersiz olması sonucunu doğuracaktır; **Günay, M. Barış**; Sigorta Hukuku, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 55. Bu nedenle ilgili madde metninde belirtilen aykırılıklar, sigortanın tamamıyla ahlâka veya kamu düzenine aykırı olup olmadığı bakımından değerlendirilmelidir; **Ünan, Samim**; Türk Ticaret Kanunu Şerhi Altıncı Kitap Sigorta Hukuku, Cilt I, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2016, s. 58-59. Benzer bir şekilde bkz. **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 67-70.

Zenginleşmenin meşruluğu özelinde olduğu gibi; bir kimsenin haksız bir kazanç elde etmesinin önüne geçilmesi, elde ettiği bu haksız kazanç neticesinde ortaya çıkan adaletsizliğin dengelenmesi ve bu haksız kazancın kişinin yanına kâr kalmaması; en temelinde ahlâkî bir kural görünümündedir. Bu nedenle, zenginleşmelere hukukun müdahalesinin belirlenmesinde, ahlâk kuralları ile hukuk kurallarının kesişiminin söz konusu olduğu söylenebilecektir.

IV. HUKUKEN MÜSAADE EDİLEN BAŞLICA ZENGİNLEŞME HALLERİ

Bir kimsenin zenginleşmesi, tek taraflı bir işlem veya fiille gerçekleşebileceği gibi; taraflar arasında kurulan bir sözleşme ile de ortaya çıkabilir. Kural olarak, tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarını açıklamaları ile kurulan sözleşmelerin içeriği; Türk Borçlar Kanunu'nun 26'ncı maddesi uyarınca Kanun'da öngörülen sınırlar içerisinde serbestçe belirlenebilir. Türk Borçlar Kanunu'nun sözleşme serbestisine getirilen sınırlara ilişkin 27'nci maddesinde; Kanun'un emredici hükümlerine, ahlâka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı ve konusu imkânsız olan sözleşmelerin geçersiz olacağı hüküm altına alınmıştır. Buna göre; bu düzenlemeye aykırı olmayan sözleşmeler neticesinde meydana gelecek bir zenginleşmeye, hukuk düzenlerince müsaade edildiğini söylemek mümkündür.

Sözleşme serbestisi kuralı çerçevesinde içeriği belirlenen sözleşmelerden doğan borçlar bakımından, ortaya çıkan zenginleşme hali nedeniyle; kumar ve bahisten doğan alacakların ayrıca incelenmesinde fayda vardır. Türk Borçlar Kanunu'nun 604 ilâ 606'ncı maddelerinde düzenlenen kumar ve bahis, bir borç doğuran; ancak bu borcun ifa edilmemesi halinde alacaklıya ifa ve talep hakkı tanımayan borç ilişkisi olarak nitelendirilir. Doktrinde eksik borç olarak tanımlanan bu türden borçlar, ifası

Yazar; kanunen memnu olmayan fiiller bakımından kasten gerçekleştirilen suçlara dair bir sınırlama yapmış olup bunun dışında kalan kabahat ve diğer fiiller bakımından sigorta sözleşmesinin geçerli olması gerektiğini belirtmektedir. Ahlâka aykırılık bakımından yapılacak değerlendirme de ilgili maddenin geniş olarak yorumlanması yoluyla yapılmalıdır. Yazar tarafından bu duruma örnek olarak verilen; yapmış olduğu hayat sigortasında, metresini lehtar olarak gösteren sigortalının, gerçek amacı tespit edilmelidir. Benzer bir şekilde bkz. **Can**, Sigorta Hukuku, s. 145-146.

mümkün olan; ancak takip ve dava edilemeyen borçları ifade eder⁵¹. Eğlence amaçlı düzenlenen ve çoğu kez şansa ve tesadüfe bağlı olarak sonuç doğuran kumar ve bahis, kazanılması halinde oynayan kimse bakımından bir zenginleşme yaratır. Bu zenginleşmenin, ahlâkî olarak kabul edilebilirliği tartışmalı olmakla birlikte; kumar ve bahisten doğan eksik borç, geçerli şekilde kurulan bir sözleşmenin varlığına ve bu sebeple geçerli bir hukukî sebebe dayanan zenginleşme yaratır⁵². Türk Borçlar Kanunu'nun 27'nci maddesi uyarınca kesin hükümsüzlük yaptırımına tabi olmayan; ancak ifa edilmemesi halinde talep ve dava hakkı tanınmayan kumar ve bahisten doğan alacak, bu özelliği neticesinde hukuk düzenlerince müsaade edilen zenginleşmelere örnek olarak verilebilecektir. Ancak burada, Türk Ceza Kanunu'nun 228'inci maddesinde düzenlenen kumar oynanması için yer ve imkân sağlama suçu ile Kabahatler Kanunu'nun kumar oynanmasına ilişkin 34'üncü maddesinin de dikkate alınması gerekir. Öncelikle Türk Ceza Kanunu'nun 228'inci maddesinde düzenlenen suç; kumar oynayan değil, kumar oynanması için yer ve imkân sağlayan kimseler hakkında öngörülmüş olup bu suçu işleyenlerin elde ettiği menfaat ve kazancın 55'inci madde gereğince müsadereye tabi olacağı açıktır. Kabahatler Kanunu'nun, "Kumar" kenar başlıklı 34'üncü maddesine göre ise kumar oynayan kişi hakkında idari para cezasına hükmedilecek olup kumardan elde edilen gelire de el konulacaktır. Kumar oynanmasının bir kabahat olarak düzenlenmesi ve elde edilen gelirin kişiye bırakılmaması göz önünde bulundurulduğunda; kumar ile zenginleşmeye müsaade edilmediği gibi bir izlenim edinilmekteyse de bu husus, ancak oynandığı tespit edilen kumar bakımından söz konusu olacaktır. Aksi durumda, iki arkadaşın kendi arasında oynadığı ve kollarına yansımamış olan hallerde; kumardan doğan borcun, eksik borç

⁵¹ **Bilge, Necip**; "Kumar ve Bahisten Doğan Borçlar", İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 3, S. 1, Ocak-Şubat 1958, s. 10-11; **Eren**, s. 92, Kn. 249; **Feyzioğlu, Feyzi Necmeddin**; "Cezai ve Hukukî Cepheleriyle Kumar ve Bahis", Ahmet Esat Arsebük'ün Aziz Hatırasına Armağan, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1958, s. 169; **Güven, Kudret**; "Eksik Borçlar, Temel Özellikleri ile Hüküm ve Sonuçları Üzerine Bir İnceleme", Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 2, S. 2, Temmuz 2016, s. 38; **Kılıçoğlu**, Genel Hükümler, s. 53; **Oğuzman, M. Kemal/ Öz, M. Turgut**; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt-1, 17. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2019, s. 19, Kn. 63.

⁵² **Bilge**, Kumar ve Bahis, s. 11; **Güven**, s. 54-55. Benzer bir şekilde bkz. **Feyzioğlu**, s. 130-131. Kumar ve bahis borcunun, ahlâka aykırılık nedeniyle TBK m. 27 uyarınca hükümsüz sayılması gerektiği ve bu şekilde özel hukuk ile ceza hukuku arasındaki uyumlaştırmanın sağlanacağına ilişkin görüş için bkz. **Tüzüner, Özlem**; "Kumar ve Bahis Borcu Hakkında De Lege Ferenda Düşünceler", TBB Dergisi, S. 107, Temmuz-Ağustos 2013, s. 261, 264.

vasfında bir değişiklik söz konusu olmayacaktır. Tüm bunlara ek olarak; Devlet tarafından izin verilen, Milli Piyango ile at yarışı ve spor müsabakaları için düzenlenen yasal bahis gibi bahislerin eksik borç doğurmadığı⁵³ ve gerek Türk Ceza Kanunu gerekse Kabahatler Kanunu uyarınca herhangi bir yaptırıma tabi tutulmadığı da unutulmamalıdır. Bu özellikleri neticesinde, ahlâkîliği tartışmalı olmakla birlikte, kumar ve bahis bakımından öngörülen düzenlemeler; bu işlemlerin gayri ahlâkî olmasından ziyade, Devlet kontrolünde olmaması noktasında toplanmıştır. Bu nedenle, kanun koyucunun nihai amacının; kumar ve bahisten elde edilecek zenginleşmelere müsaade etmemek değil, bu zenginleşmelerin Devlet kontrolünde olmasını sağlamak olduğu söylenebilecektir.

Taraflardan birinin zenginleşmesi sonucunu doğuran bir diğer sözleşme ilişkisi de bağışlama sözleşmesidir. Türk Borçlar Kanunu'nun 285'inci maddesi uyarınca bağışlayanın; sağlararası sonuç doğurmak üzere, malvarlığından bağışlanana karşılıksız olarak bir kazandırma yapmayı üstlendiği sözleşme olarak tanımlanan bu sözleşme ile taraflardan birinin (bağışlananın) zenginleşmesi gerçekleşir. Bu zenginleşme de temelinde yer alan bağışlama sözleşmesinin, Kanun'da öngörülen şartlara uygun olarak yapılması kaydıyla; hukuk düzenlerince müsaade edilen bir zenginleşme türüdür. Keza bağışlama sözleşmesine benzer olarak ölüme bağlı tasarruflar bakımından, Türk Medeni Kanunu'nun 514 vd. maddelerinde hüküm altına alınan, miras sözleşmesi ve vasiyetname ile de mirasçı veya kendisine mal bırakılan kimselerin zenginleşmesine müsaade edilmiştir.

Hukuk düzenlerince müsaade edilen zenginleşmeler, yalnızca malvarlığındaki artış değil; masraftan kurtulma yoluyla da gerçekleşebilir. Bu şekilde meydana gelen zenginleşmeye örnek olarak, Türk Borçlar Kanunu'nun 379 vd. maddelerinde düzenlenen kullanım ödünç sözleşmesi verilebilir. Zira kullanım ödünç sözleşmesi; ödünç verenin, bir şeyin karşılıksız olarak kullanılmasını ödünç alana bırakmayı üstlendiği bir sözleşme olup ödünç alana, ihtiyaç duyduğu bir şeyi, herhangi bir masraf yapmaksızın edinme imkânı tanır. Örneğin; sınavlarına çalışmak için ders kitaplarına ihtiyacı olan bir öğrenciye, ilgili kitapların, başka bir arkadaşı tarafından kullanım

⁵³ **Kılıçoğlu**, Genel Hükümler, s. 50; **Oğuzman/Öz**, Cilt-1, s. 20, dn. 74.

ödücü sözleşmesi kapsamında ödünç verilmesi ve bu öğrencinin, sınavları bittikten sonra ilgili kitapları arkadaşına geri vermesi halinde bu öğrenci; almak zorunda olduğu kitaplar bakımından herhangi bir ödeme yapmayacak olup öğrencinin, pasifinde meydana gelecek bir artışın önüne geçilmesi suretiyle zenginleşmesi gündeme gelebilecektir. Vekalet sözleşmesinin ücret kararlaştırılmadan yapıldığı durumlarda da kendisi için, vekili tarafından bir iş görülen veya bir işlem yapılan kişi de pasifini arttıracak bir borç doğmadığından; bu kişiler, hukuka uygun surette zenginleşen kişilere bir diğer örnek olarak verilebilir.

Masraftan kurtulma yoluyla gerçekleşen ve zenginleşmeye müsaade edilen bir diğer hâl ise adi ortaklığa sermaye olarak emeğini getiren ortağın, kazanca katılmakla birlikte zarara katılmayacağına dair anlaşma yapılabilmesidir. Türk Borçlar Kanunu'nun 623'üncü maddesinin 3'üncü fıkrasında bu husus, *“Bir ortağın zarara katılmaksızın yalnız kazanca katılacağına ilişkin anlaşma, ancak katılma payı olarak yalnızca emeğini koymuş olan ortak için geçerlidir.”* şeklinde hüküm altına alınmıştır. Adi ortaklığın kazancı; ortaklık malvarlığında, sermaye ve borçları aşan bir fazlalık olup kural olarak ortaklar arasında eşit olarak paylaşılır. İlgili madde uyarınca ortaklar; kural olarak, zararı da eşit bir biçimde paylaşır. Buna karşılık, ilgili maddenin 3'üncü fıkrasına göre; sermaye olarak emeğini getiren ortak, zarara katılmadan muaf tutulabilecek olup bu durum ise söz konusu ortak özelinde, masraftan kurtulma yoluyla zenginleşmeye yol açabilecektir⁵⁴.

Hukuk düzenlerince müsaade edilen zenginleşmelerden bir diğerine de faize ilişkin hükümler neden olur. Türk Ticaret Kanunu'nun 8'inci maddesinin 1'inci fıkrası uyarınca; ticari işlerde faiz oranı, taraflarca serbestçe kararlaştırılabilir. Ticari işin hüküm ve sonuçları arasında sayılan ticari faiz oranının serbestçe belirlenebilmesi, Türk Borçlar Kanunu'nda ana para ve temerrüt faizi bakımından getirilen sınırlamalar açısından tartışılmıştır. Öyle ki Türk Borçlar Kanunu'nun 88'inci maddesinin 2'nci fıkrası gereğince; sözleşmede kararlaştırılan ana para faizi, faiz borcunun doğduğu

⁵⁴ İlgili hüküm; sermaye olarak emeğini getiren ortağın, ekonomik rizikoyu taşıma anlamında daha yetersiz olacağından bahisle sosyal koruma amacıyla getirilmiş olmakla birlikte, bu hükmün, tüm ortaklar bakımından uygulanması gerektiği savunulmaktadır; **Şener, Oruç Hami**; Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku, 3. Bası, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2017, s. 44.

tarihte yürürlükte olan mevzuat hükümlerine göre belirlenecek yıllık faiz oranının yüzde elli fazlasını aşamayacaktır. Temerrüt faizi bakımından ise 120'nci maddenin 2'nci fıkrasına göre bu oran, faiz borcunun doğduğu tarihte yürürlükte olan mevzuat hükümlerine göre belirlenecek yıllık faiz oranının yüzde yüz fazlasını aşamayacaktır. Türk Borçlar Kanunu'na göre özel Kanun konumunda olan Türk Ticaret Kanunu'nun 8'inci maddesinin 1'inci fıkrası ile öngörülen düzenleme uyarınca ticari işlerde, Türk Borçlar Kanunu ile hüküm altına alınan sınırlamaların uygulama alanı bulmayacağı kabul edilmektedir⁵⁵. Türk Ticaret Kanunu'nun özel kanun niteliği ve ticari faize dair uygulanacak hükümleri düzenleyen 9'uncu maddesinde yer alan "ilgili mevzuat" ifadesinin, 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun olarak anlaşılması gerektiği göz önünde bulundurulduğunda; ticari işlerde kararlaştırılacak faiz oranı bakımından, Türk Borçlar Kanunu'ndaki sınırlamaların uygulanamayacağına kabulü gerekir. Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 15.05.2015 tarihli kararında⁵⁶ da bu husus; "(...) Öte yandan, ticari işlere ilişkin düzenlemelerin bulunduğu 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 8/1. maddesinde; ticari işlerde faiz oranının serbestçe belirleneceği, 9/1. maddesinde; ticari işlerde kanunî, anapara ile temerrüt faizi hakkında ilgili mevzuat hükümlerinin uygulanacağı hükme bağlanmış olup bu maddede gönderme yapılan ilgili mevzuat 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanundur. (...) Görüldüğü üzere Türk Ticaret Kanunu ve 3095 sayılı Kanun'da ticari işlerde akdi faizi sınırlayacak bir hüküm bulunmamaktadır. Somut olayda (...) tarafların tacir olduğu hususunda bir uyuşmazlık bulunmamaktadır. 01/07/2012 tarihinde yürürlüğe giren 6102 sayılı TTK'nın 8/1. maddesinde ticari işlerde faiz oranının serbestçe belirleneceği hükmüne aynı maddenin 3. fıkrasında tüketicinin korunmasına ilişkin hükümlerin saklı tutulacağına ilişkin bir istisna getirilmiş ise de başkaca bir istisna bulunmamaktadır.

⁵⁵ **Göktürk, Kürşat**; "Ticari İş Kavramı, Sınırlandırılması ve Faiz Meselesi", GÜHFD, C. XIX, S. 2, 2015, s. 39; **Orbay Ortaç, Nurdan**; "6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Çerçevesinde Ticari İşlerde Faiz", Ankara Barosu Dergisi, Y. 72, S. 2, 2014, s. 126; **Yağcı, Kürşad**; "Anapara Faizi ve Temerrüt Faizine Üst Sınır Getiren TBK m. 88 ve TBK m. 120 Hükümlerinin Ticari Faizler (TTK m. 8 ve TTK m. 9) Bakımından Uygulanabilirliği", İÜHFİM, C. LXXI, S. 2, 2013, s. 432; **Yücesoy Yılmaz, Yasemin**; "Ticari İşlerde Faiz ve Yargıtay Uygulaması", TBB Dergisi, Y. 31, S. 140, Ocak-Şubat 2019, s. 318. Aksi yönde bkz. **Aydoğdu, Murat**; "6098 sayılı Türk Borçlar Kanununda Faiz ile İlgili Düzenlemeler", DEÜHFD, C. 12, S. 1, 2010, s. 95-97.

⁵⁶ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2013/6-2249, K. 2015/1362, T. 15.5.2015, www.kazanci.com, (E.T.: 20.10.2019).

Aynı Kanununun 9. maddesinde, ticari işlerde kanunî, anapara ile temerrüt faizi hakkında ilgili mevzuat hükümlerinin uygulanacağı hükme bağlanmıştır. Anılan yasa hükmünde sözü edilen ilgili mevzuatın 3095 sayılı yasa hükümleri olduğunun, akdi faiz oranı yönünden bir sınırlama getirmediğinin ve 6102 sayılı TTK'nın 8. ve 9. maddelerinin ticari işler bakımından özel hüküm niteliğinde olup ticari işlerde bu hükümlerin uygulanması gerektiğinin, başka bir anlatımla 6098 sayılı TBK'nın 88. ve 120. maddeleri hükümlerinin ticari işlerde uygulanamayacağına kabulü gerekir.” şeklinde ifade edilmiştir. Buraya kadar yapılan açıklamaların gösterdiği üzere; faiz vasıtasıyla zenginleşmenin miktarı, ticari faiz alacaklarının doğduğu hallerde daha fazla gerçekleşebilir.

Hukuken müsaade edilen zenginleşme, bir kimsenin fiili sonucunda da meydana gelebilir. Örneğin, define bulan kimsenin; bu definenin mülkiyetini kazanması, define değerine uygun bir ödül talep etmesi veya satışı yoluyla gelir elde etmesi halinde bir zenginleşme söz konusudur. Türk Medeni Kanunu'nun 772'nci maddesinin 1'inci fıkrası uyarınca define; bulunmalarından çok zaman önce gömülmüş veya saklanmış olduğu ve duruma göre artık malikinin bulunmadığı kesin olarak anlaşılan değerli şeyleri ifade eder. Bu tanımdan yola çıkılarak definenin temel unsurları; taşınır bir eşya olması, başka bir malın içerisinde saklanmış veya gömülmüş olması, sahihsiz olması, ekonomik bir değerinin bulunması ve kültür ve tabiat varlığı olarak nitelendirilmemesidir⁵⁷. Türk Medeni Kanunu'nun 772'nci maddesinin 2'nci ve 3'üncü fıkralarına göre define; bilimsel değer taşıyan eşyaya ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla, içinde bulunduğu taşınmaz veya taşınır malın malikine ait olacak olup defineyi bulan kimsenin, definenin değerine uygun bir ödül istemesi de mümkündür. Bununla birlikte, definenin mülkiyetini kazanan kimse; bu mal üzerinde satış da dahil olmak üzere dilediği tasarrufta bulunabilme hakkını haizdir⁵⁸. Türk Medeni Kanunu'nun 773'üncü maddesinin, özel kanun hükümlerini saklı tutması nedeniyle; bilimsel değer taşıyan şeyler hakkında ise Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu uygulama alanı bulacaktır⁵⁹.

⁵⁷ **Erdoğan, İhsan**; “*Hukuki Açıdan Define*”, GÜHFD, C. XVII, S. 1-2, 2013, s. 517-521; **Kuşcu, Döndü**; “*Hukuki Olarak Define Arayıcılığı*”, MÜHF-HAD, C. 25, S. 2, Aralık 2019, s. 899.

⁵⁸ Bu hakkın sınırları için bkz. **Erdoğan**, s. 528.

⁵⁹ Detaylı bilgi için bkz. **Erdoğan**, s. 520 vd.; **Kuşcu**, s. 902 vd.

V. HUKUKEN YASAKLANAN BAŞLICA ZENGİNLEŞME HALLERİ

Hukuk düzenlerince müsaade edilmeyen zenginleşmeler, farklı hukuk dallarında getirilen düzenlemeler ile karşımıza çıkabilir. Bu düzenlemelerin en temel örneğini, borçlar hukukundaki sebepsiz zenginleşme hükümleri oluşturur. Terim olarak “*sebepsiz*” ifadesi kullanılmakla birlikte; zenginleşme, esasında bir sebepten bağımsız olarak gerçekleşmiyor olup aksine, temelde bir sebebe dayanır. Ancak bu sebep, geçersiz veya sonradan ortadan kalkmış olabilir. Bu nedenle sebepsiz zenginleşme kavramının, terminoloji bakımından isabetli olup olmadığı tartışmalıdır. Doktrinde bir görüşe göre; sebepsiz zenginleşmenin, mehaz doktrinde olduğu şekilde, “*haksız/meşru olmayan zenginleşme*” olarak anlaşılması gerekir⁶⁰. Buna karşılık doktrindeki bir diğer görüş; “*haksız*” ifadesinin kullanılması halinde, borç doğuran bir başka ilişki olan haksız fiil ile karıştırılma ihtimali olduğunu ve iki farklı müessese arasında ortak bir terim kullanımı olmaması gerektiğini savunmaktadır. Bu nedenle “*sebepsiz zenginleşme*” ifadesi daha isabetli olmakla birlikte; her zenginleşmenin, geçerli addedilen veya addedilmeyen bir sebebe dayanması nedeniyle, esasında tüm zenginleşmelerin bir sebebe bağlı olduğu ve bu yüzden sebepsiz zenginleşme ifadesinin, bu yönüyle kısmen yetersiz kaldığı söylenebilir⁶¹.

Türk Borçlar Kanunu’nun 77’nci maddesinin 1’inci fıkrasında sebepsiz zenginleşme; haklı bir sebep olmaksızın, bir başkasının malvarlığından veya emeğinden zenginleşmek şeklinde tanımlanmıştır. Sebepsiz zenginleşme, zenginleşmenin gerçekleşme türleri temel alınarak, edim sonucu zenginleşme ve edim dışı zenginleşmeler şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutulur⁶². Edim yoluyla zenginleşme;

⁶⁰ **Serozan**, İstanbul Şerhi, m. 77, s. 792, Kn. 2.

⁶¹ **Öz**, Sebepsiz Zenginleşme, s. 4-6. “*Sebepsiz iktisap*” ifadesi ise her zenginleşmenin, bir iktisap sonucu gerçekleşmeyeceğinden bahisle eleştirilmektedir; s. 5. Aynı yönde bkz. **Eren**, s. 948, Kn. 2613; **Kılıçoğlu**, Genel Hükümler, s. 634. Mehaz kanunlarda yer aldığı şekilde “*haksız*” ifadesi yerine, “*sebepsiz*” ifadesinin daha isabetli olduğu hakkında benzer bir şekilde bkz. **Günel**, s. 9, dn. 5.

⁶² **Antalya**, s. 581 vd.; **Bussy**, 1948, s. 196; **Öz**, Sebepsiz Zenginleşme, s. 79, 123; **Serozan**, İstanbul Şerhi, m. 77, s. 825, Kn. 90. **Oğuzman/Öz**; bu hususu, ifa sonucu zenginleşmeler ve ifa dışı zenginleşmeler olarak ifade etmektedir, Cilt-2, s. 330 vd. **Kılıçoğlu**, sebepsiz zenginleşmenin kaynağı bakımından yapılan bu ayrımı; hukukî işlem sonucu zenginleşmeler, hukuksal işlem dışındaki insan davranışlarından ortaya çıkan zenginleşmeler ve tesadüfe dayalı olaylar sonucu ortaya çıkan zenginleşmeler olarak sınıflandırmaktadır; Genel Hükümler, s. 646-647. **Eren** ise sebepsiz zenginleşmeyi;

hukukî bir eylem veya işlemle doğmuş olup geçerli olmayan, gerçekleşmemiş veya sona ermiş bir sebebe dayanır. Örneğin, Türk Borçlar Kanunu'nun 78'inci maddesinde düzenlenen, borçlanılmamış edimin ifası halinde geçerli bir sebebe dayanmayan edim yoluyla zenginleşme söz konusudur. Edim dışı zenginleşmeler; zenginleşenin veya üçüncü kişinin müdahalesi veya dış bir olayın mevcudiyeti olmaksızın, fakirleşenin eylemine dayanır. Bu özelliği neticesinde edim dışı zenginleşmeler; müdahaleden doğan zenginleşmeler, harcamadan doğan zenginleşmeler ve rücu hakkı veren zenginleşmeler olarak sınıflandırılır⁶³.

Ticaret hukuku özelinde müsaade edilmeyen zenginleşmelere örnek olarak, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1530'uncu maddesinin 1'inci fıkrası verilebilecektir. İlgili hüküm uyarınca; kanun veya yetkili makamlarca belirlenen en yüksek sınırı aşan sözleşmeler, en yüksek sınır üzerinden yapılmış sayılacak olup sınırı aşan edimler, hata ile yerine getirilmiş olmasa dahi geri alınır. Nitekim burada da haksız bir şekilde kazanç elde edecek olan kimse, sözleşmelerin en yüksek sınırı ile sınırlandırılmıştır. Söz konusu haksızlık, pozitif hukukun veya yetkili mercilerin düzenlemeleri esas alınarak belirlenir. Ayrıca Türk Borçlar Kanunu'nun 27'nci maddesinin 2'nci fıkrasının 2'nci cümlesinin uygulanmayacağı belirtilmek suretiyle, kısmi hükümsüzlük imkânı da verilmeyerek, bu haksızlığın giderilmesi sağlanmıştır.

Hukuk düzenlerince müsaade edilmeyen zenginleşmeler bakımından ticaret hukuku özelindeki bir diğer örnek ise Türk Ticaret Kanunu'nun; ticari işlerde faize, tüketici işlemleri açısından sınırlama getiren 8'inci maddesinin 3'üncü fıkrasıdır. İlgili fıkra uyarınca, tüketicinin korunmasına ilişkin hükümler saklı tutulmuştur. Bu sınırlamanın kapsamı belirlenirken öncelikli olarak açıklanması gereken husus, tüketici işlemi kavramıdır. 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 3'üncü maddesinin 1'inci fıkrasının (1) bendi uyarınca tüketici işlemi; *“mal veya hizmet piyasalarında kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla hareket eden veya onun adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya*

edimden doğan, müdahaleden doğan ve umulmayan olaydan doğan zenginleşmeler olarak üçe ayırmaktadır; s. 963, Kn. 2646.

⁶³ **Oğuzman/Öz**, Cilt-2, s. 380 vd; **Öz**, Sebepsiz Zenginleşme, s. 123-134; **Serozan**, İstanbul Şerhi, m. 77, s. 823-824, Kn. 83-85. *Antalya*, bunlara ek olarak kazadan doğan zenginleşmeleri de saymaktadır; s. 593.

tüzel kişiler ile tüketiciler arasında kurulan, eser, taşıma, simsarlık, sigorta, vekâlet, bankacılık ve benzeri sözleşmeler de dâhil olmak üzere her türlü sözleşme ve hukuki işlemi” ifade eder. Türk Ticaret Kanunu’nun 8’inci maddesinin 3’üncü fıkrası ile ticari işlerde faiz oranının serbestçe belirlenebilmesine ilişkin getirilen sınırlama bakımından; Türk Ticaret Kanunu’nun, taraflardan biri için ticari iş niteliğinde olan sözleşmelerin, Kanun’da aksine hüküm bulunmadıkça, diğeri için de ticari iş sayılacağına dair 19’uncu maddenin 2’nci fıkrasının da göz önünde bulundurulması gerekir. Örneğin; gerçek kişi tacir A’nın, kendi evi için tacir B’den mobilya satın alması halinde, taraflar arasında bir tüketici işlemi olduğu açıktır. Ancak; Türk Ticaret Kanunu’nun 19’uncu maddesinin 1’inci fıkrası uyarınca söz konusu ilişki, ticari iş sayılmamasına karşın; aynı maddenin 2’nci fıkrası uyarınca tacir B bakımından ticari iş niteliğinde olan satın sözleşmesi, gerçek kişi tacir A bakımından da ticari iş sayılacaktır. Verilen örnekte, Türk Ticaret Kanunu bakımından ticari iş olarak nitelendirilen bir tüketici işlemi ile karşılaştırılır⁶⁴. Zira Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 83’üncü maddesinin 2’nci fıkrası uyarınca; taraflardan birini tüketicinin oluşturduğu işlemler ile ilgili, diğer kanunlarda düzenleme olması, bu işlemin tüketici işlemi sayılmasını engellemez. Bu noktada; Türk Ticaret Kanunu’nun, ticari işlerde faiz oranının serbestçe belirlenmesine ilişkin istisna öngören 8’inci maddesinin 3’üncü fıkrasının, bu tip işlemlerde uygulanıp uygulanmayacağı gündeme gelir. Verilen örnek bakımından uygulanacak olan faiz, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile öngörülen faiz oranı olmalıdır; ancak ilgili Kanun’da tüketici işlemleri bakımından genel bir faiz düzenlemesine gidilmemiş olup yalnızca tüketici kredisi sözleşmeleri (m. 22/2, 25) ile konut finansman sözleşmelerine (m. 36) ilişkin maddelerde, faize dair özel hükümler mevcuttur. Bununla birlikte; ilgili Kanun’un 83’üncü maddesinin 1’inci fıkrasında, bu Kanun’da hüküm bulunmayan hallerde genel hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir. Tüketici işlemleri bakımından genel hükümlerin ise Türk Ticaret

⁶⁴ Bu husus, ticari iş sahasını daraltmakta olup bir işlem, aynı zamanda hem ticari iş hem tüketici işlemi sayılamayacaktır; **Çıtır, Eren**; “*Ticari İş - Tüketici İşlemi İlişkisi*”, GÜHFD, C. XX, S. 3, 2016, s. 47. Zira TTK’nın 19/1 maddesi; 19/2’de yer alan, Kanunda öngörülen aksine düzenlemelerden biridir; **Göktürk**, s. 38, 40-41, 44. Aksi yönde bkz. **Yağcı**, s. 428. Tüketici işlemi bakımından getirilen düzenleme, ticari iş sahasını daraltıyor olmakla birlikte; uygulanacak hükümler bakımından hangi Kanunun daha özel konumda olduğu dikkate alınmalıdır. Öyle ki; taşıma ve sigorta sözleşmeleri bakımından TTK’da daha detaylı ve özel düzenlemelere yer verilmiş olup bu sözleşmeler bakımından uygulanacak olan hükümler, TKHK’ye göre daha özel düzenlemeler içeren TTK hükümleri olmalıdır; **Bahtiyar/ Biçer**, s. 415, 431-432.

Kanunu değil, Türk Borçlar Kanunu hükümleri olduğu açıktır⁶⁵. Öyle ki; Türk Ticaret Kanunu'nun 8'inci maddesinin 3'üncü fıkrasında tüketicinin korunmasına ilişkin hükümler saklı tutulduktan sonra; başvurulacak Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un genel hüküm olarak, tekrar Türk Ticaret Kanunu'na atıf yaptığının kabulü halinde, bir sarmal söz konusu olacaktır. Sonuç olarak Türk Ticaret Kanunu'nun 19'uncu maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca, ticari iş niteliğinde olan bir tüketici işlemi bakımından uygulanacak olan faiz oranı ve bu orana dair sınırlamalar; 8'inci maddenin 3'üncü fıkrası da göz önünde bulundurulduğunda, Türk Borçlar Kanunu'nun 88'inci ve 120'nci maddelerinde öngörülen hükümler çerçevesinde olmalıdır. Tüm bu açıklamalar neticesinde; tüketici işlemlerinde faiz oranı, Türk Ticaret Kanunu'nun 8'inci maddesinin 1'inci fıkrası uyarınca serbestçe belirlenemeyecektir. Bu husus ise taraflardan birinin tüketici olması halinde, ticari faizin serbestçe belirlenmesi suretiyle tacirin zenginleşmesine müsaade edilmediği bir durumu ortaya çıkarır.

Daha önce belirttiğimiz gibi; zenginleşme, bir kimsenin hukuka aykırı fiili ile de gerçekleşebilir ve bu fiillerin bazıları, Kanunlarda ayrıca suç olarak öngörülmüştür. Bu itibarla; kişilerin haksız fiillerinden kaynaklanan söz konusu zenginleşmelere, hukuk düzenlerince müsaade edilmez. Zenginleşmenin, bir kimsenin haksız fiilinden kaynaklandığı hallere ilişkin ceza hukuku özelinde; Türk Ceza Kanunu'nun 141'inci maddesinde düzenlenen hırsızlık, 147'nci maddesinde düzenlenen yağma veya 157'nci maddesinde hüküm altına alınan dolandırıcılık suçları örnek olarak verilebilir. Tüm bu suç tiplerinin ortak noktası; suç mağdurunun zilyedi olduğu bir malvarlığı değerinin, ondan, rızası hilafına alınmasıdır. Bu durumda fail, elde ettiği malvarlığı tutarınca zenginleşecek olup söz konusu zenginleşme, hukuka aykırıdır. Türk Ceza Kanunu'nun, yine ilgili fiilleri suç olarak tanımlamak suretiyle bu tip zenginleşmelere müsaade etmemesinin yanı sıra; 55'inci maddesinin 1'inci fıkrası uyarınca, suçun işlenmesi ile elde edilen veya suçun konusunu oluşturan ya da suçun işlenmesi için

⁶⁵ Aynı yönde bkz. **Altınar Yolcu**, s. 1121; **Ayan, Serkan**; "6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1530. Maddesi Gereğince Borçlunun Temerrüdü", DEÜHFD, Prof. Dr. Burhan CEYHAN'a Armağan, C. 12, Özel Sayı, 2010, s. 781; **Çıtır**, s. 48; **Göktürk**, s. 41. TKHK'da, hakkında faize ilişkin düzenleme bulunmayan hallerde; TTK hükümlerinin uygulama alanı bulacağına dair aksi yönde bkz. **Yağcı**, s. 429, dn. 25, 26. Tüketici işlemlerinde genel hüküm olarak TBK'nın 88'inci ve 120'nci maddelerindeki sınırların uygulanması gerekmele birlikte; tüketicinin alacaklı konumunda olduğu işlemler bakımından TTK uygulama alanı bulmalıdır; **Bahtiyar/Biçer**, s. 419, 421.

sağlanan maddi menfaatler ile bunların değerlendirilmesi veya dönüştürülmesi sonucu ortaya çıkan ekonomik kazançların müsaderesi de bir güvenlik tedbiri olarak hüküm altına alınmıştır. Suçun işlenmesi ile elde edilen veya suçun konusunu oluşturan ya da suçun işlenmesi için sağlanan maddi menfaatlerin müsaderesi neticesinde; suçu işleyen kimsenin, bu fiili sonucunda zenginleşmesinin de önüne geçilmiştir. Bu noktada; söz konusu maddi menfaatlerin, suçun mağduruna iade edilebilmesi veya bu menfaatleri sonradan iktisap eden kimselerin iyi niyetli olmaları halinde, müsadereye konu olmayacağı gözden kaçırılmamalıdır. Ancak ilgili menfaatlerin; müsadereye konu olmasa dahi, suçun mağduruna iade edilmesi halinde de suçu işleyen kimsenin zenginleşmesi engellenecektir⁶⁶.

VI. SİGORTACILARIN YAPTIĞI ÖDEMELERİN HAKSIZ ZENGİNLEŞMELERE NEDEN OLABİLECEĞİ DEĞERLENDİRMESİ İLE ORTAYA ÇIKAN TAZMİNAT ESASI

Zenginleşmenin meşruluğu bakımından yapılan ayırım kapsamında müsaade edilmeyen zenginleşme türlerinden bir diğeri, sigorta hukukunda karşımıza çıkar. Sigorta sözleşmesinden kaynaklanan zenginleşmelerin meşruluğu, aynı zamanda bu çalışmanın konusunu oluşturan sigorta hukukunda zenginleşme yasağı ile belirlenir. Sigorta hukukuna hâkim olan ilkelerden biri olan zenginleşme yasağı ilkesi, Türk Ticaret Kanunu'nun 1459 vd. maddelerinde "*Tazminat ilkesi*" başlığı altında yer alan; sigortadan faydalanan kimsenin, yalnızca uğradığı gerçek zararın tazmin edilmesi esasına dayanır. Buna göre sigorta; sigortadan faydalanan kimse için bir kazanç aracı

⁶⁶ Nitekim bu husus Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun bir kararında; "*5237 Sayılı TCK'nun 55. maddesiyle yapılan düzenlemenin temel amaçlarından birisi de mağdurun haklarının korunmasıdır. Bu husus, 55. maddenin 1. fıkrasının son cümlesinde; "... Bu fıkra hükmüne göre müsadere kararı verilebilmesi için maddi menfaatin suçun mağduruna iade edilememesi gerekir*" hükmüne yer verilmek suretiyle vurgulanmıştır. Dolayısıyla, elkonulmuş olan maddi menfaatlerin suçun mağduruna iade edilebildiği veya iade edilebilme olanağının bulunduğu ya da suçun mağdurunun belli olduğu durumlarda kazanç müsaderesine hükmetmeye gerek kalmayacağından, müsadere kararı da verilemeyecektir. Çünkü, bu durumda suçun mağduru, kazanç müsaderesinin konusunu oluşturan değeri sanıktan talep etme hak ve olanağına sahip olduğundan, mağdurun hakları korunmuş olacak, bu suretle de suçtan elde edilen değer failin yanına kâr olarak kalmayacaktır." şeklinde ifade edilmiştir; Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E. 2014/11-312, K. 2017/11, T. 17.1.2017, www.kazanci.com, (E.T.: 17.12.2019).

olamayacağı gibi, bu kimsenin malvarlığında gerçekte olmayacak bir artış da sağlamayacaktır⁶⁷.

A. Zenginleşme Yasağı İlkesinin Fonksiyonları

Türk Ticaret Kanunu'nun 1459 vd. maddelerinde “*Tazminat ilkesi*” genel başlığı altında yer alan zenginleşme yasağı ilkesi, sigortadan faydalanan kimsenin, uğradığı zararın tazmin edilmesi şeklinde düzenlenmiştir. Sigortadan faydalanan kimsenin; gerçek zararından fazlasını, sigorta vasıtasıyla elde etmesini önleyen zenginleşme yasağı ilkesi ile sigortanın bir zenginleşme aracı olarak kullanılmasının da önüne geçilir. Türk Ticaret Kanunu'nun “*Tazminat ilkesi*” başlığı altında yer alan eksik sigorta, aşkın sigorta ve birden çok sigortaya ilişkin özel düzenlemeler; zenginleşme yasağı ilkesinin birer sonucu olup bu düzenlemeler ile gerek sigorta aktörlerini gerekse kamu düzenini korumaya yönelik farklı fonksiyonları karşımıza çıkar.

1. Zarara Kasten Neden Olmanın Önlenmesi Fonksiyonu

Sigorta tazminatının ödenmesi bakımından gerekli olan şartlardan biri, meydana gelen riziko sonucunda bir zararın doğmasıdır. Rizikonun gerçekleşmesi ile doğan zarar, sigorta ettiren ve/veya sigortalının bilgisi veya kontrolü dışında gerçekleşebileceği gibi; zararın doğmasına sigorta ettirenin, sigortalının, lehtarın veya bunların hukuken fiillerinden sorumlu oldukları kişilerin de sebep olması mümkündür. Zenginleşme yasağı ilkesinin fonksiyonlarından biri olan zarara kasten neden olmanın önlenmesi fonksiyonu bakımından bu husus önem arz eder. Zira Türk Ticaret Kanunu'nun Sigorta Hukuku Kitabında genel hükümler arasında sevk olunan 1429'uncu maddesine göre; sigorta ettiren, sigortalı ve tazminat ödenmesini sağlamak amacıyla bunların hukuken fiillerinden sorumlu oldukları kişilerin⁶⁸, rizikonun

⁶⁷ **Omağ, Merih Kemal**; “*Sigorta Hukukunda Zenginleşme Yasağı*”, Prof. Dr. Ergun Önen'e Armağan, İstanbul, Alkım Yayınevi, 2003, s. 253.

⁶⁸ 6762 sayılı Kanun döneminde; 1278'inci maddenin ikinci cümlesinde hukuken fiillerinden sorumlu bulunan kişilere ilişkin herhangi bir ifade yer almadığından bu kimselerin kasten neden olduğu zararların sigortacı tarafından karşılanacağına öngörülebileceği söylenmekteydi; **Can, Mertol**; Türk Özel Sigorta Hukuku, Üçüncü Bası, Ankara, İmaj Yayınevi, 2009, s. 42. Bu hususa dair açık bir düzenleme bulunmadığına ilişkin bkz. **Bozer**,

gerçekleşmesine kasten neden olmaları halinde sigortacının tazminat ödeme borcu ortadan kalkacak olup alınan primlerin iadesi söz konusu olmayacaktır. İlgili düzenleme, 1452'nci maddenin 1'inci fıkrası uyarınca mutlak emredici olup buna aykırı sözleşmeler geçersizdir. Bu hüküm yorumlanırken; hukuken fiillerinden sorumlu olunan kişilerin zarara kasten neden olma durumundaki kastlarının, sigorta tazminatının ödenmesine yönelik olması gerekir⁶⁹. Aksi halde, hukuken fiillerinden sorumlu olunan kişilerin, sigorta tazminatının ödenmesi amacını taşımayan kasti fiilleri nedeniyle zararın doğması ihtimalinde sigorta ettiren, sigorta teminatından mahrum bırakılmış olacaktır. Rizikonun gerçekleşmesi sonucu doğan zarara; sigorta ettiren, sigortalı, lehtar veya bunların hukuken fiillerinden sorumlu buldukları kişilerin ihmallerinin neden olması halinde ise aksine sözleşme yoksa, sigortacının tazmin borcu devam eder. Türk Ticaret Kanunu'nun 1429'uncu maddesinde belirtilen kişilerin, zarara ihmalleri ile sebebiyet vermeleri halinde dahi sigortacının tazmin borcundan kurtulacağı da öngörülebilir. Alman Hukukunda ise bu husus, VVG'nin zarar sigortalarına ilişkin genel hükümler içerisinde yer alan §81 maddesinde düzenlenmektedir. İlgili maddeye göre sigorta ettirenin; sigorta olayına kasten sebep olması halinde sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğü doğmaz. Sigorta ettirenin ağır ihmalinin (*grob fahrlässig*)⁷⁰ mevcudiyetinde ise kusuru ile orantılı olarak sigorta tazminatından indirim yapılır.

Ali; Sigorta Hukuku, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1965, s. 258, dn. 2. Kusur, esasen kast ve ihmali içinde barındırıyor olmakla birlikte; madde metninde isabetsiz olarak kusur ifadesi kullanılmışsa da bu kimselerin kasten neden olduğu zararların, sigorta teminatının dışında bırakılması gerekir; **Atabek,** Sigorta Hukuku, s. 123-125.

⁶⁹ **Bozkurt, Tamer;** Sigorta Hukuku, 10. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 42. Bu şartın isabetli olmadığı yönünde bkz. **Ünan,** Cilt I, s. 301. Söz konusu şart, yalnız fiillerinden sorumlu olunan kimseler değil; sigorta ettiren, sigortalı ve lehtar bakımından da aranır; **Yazıcıoğlu, Emine/ Şeker Ögüz, Zehra;** Sigorta Hukuku, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2019, s. 184. Ancak 1429'uncu madde düzenlemesi göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu şartın sigorta ettiren, sigortalı ve lehtar bakımından da aranması gerektiğine dair görüş isabetli değildir.

⁷⁰ Ağır ihmale (*grob fahrlässig*) ilişkin açıklamalar için bkz. **Armbrüster, Christian;** Privatversicherungsrecht, Tübingen, Mohr Siebeck, 2013, §22, Rn. 1991-1196; **Beckmann, Roland Micheal/Matusche-Beckmann, Annemarie/Heß,** Versicherungsrechts-Handbuch, 3. vollständig überarbeitete Auflage, München, C.H. Beck, 2015, §81, Rn. 61 vd.; **Bruck/Möller/Baumann,** Großkommentar zum Versicherungsvertragsgesetz, Dritter Band, Einführung; §§ 74-99, 9. völlig neu bearbeitete Auflage, Berlin, De Gruyter Recht, 2009, §81, Rn. 61 vd.; **Bruns, Alexander;** Privatversicherungsrecht, München, C.H. Beck, 2015, §20, Rn. 48-52; **Deutsch, Erwin/Iversen, Thore;** Versicherungsvertragsrecht, 7. Auflage, Karlsruhe, VVW, 2015, §26, Rn. 275-277; **Rüffer, Wilfried/Halbach, Dirk/Schimikowski, Peter (Hrsg.)/Karczewski,**

Yukarıda yapılan açıklamalar göz önünde bulundurulduğunda zenginleşme yasağı ilkesi; zarara kasten neden olmanın önlenmesini sağladığı gibi, kamu düzeninin korunmasına da hizmet eder⁷¹. Bunun sonucu olarak kamu düzeninin yanı sıra sigortanın diğer aktörlerinin de korunmasını sağlar. Aksi durumda; sigorta tazminatı ile kazanç elde etmek isteyen kimseler, sigorta himayesi altına alınan menfaate kasten zarar verebilecektir. Bu ihtimalde ise toplumun gayri ahlâkî bir hareket tarzına yönlendirileceği ve sigortadan haksız bir kazanç elde etmek isteyen kimselerin yükünün sigortanın diğer aktörlerine yükleneceği açıktır.

Türk Ticaret Kanunu'nun sigorta sözleşmelerine ilişkin genel hükümler arasında yer alan 1429'uncu maddesi; can sigortalarına ilişkin 1495'inci, 1503 ve 1504'üncü maddelerini saklı tutmaktadır. Kanun'un 1495'inci maddesi uyarınca lehtarın istem hakkını kazanamaması halinde bu hakkın sigorta ettirene, onun da ölmüş olması halinde mirasçılara geçeceği hüküm altına alınmıştır. Genel hüküm olan 1429'uncu maddenin söz konusu maddeyi saklı tutması nedeniyle, lehtarın zarara kasten neden olması halinde dahi sigortacının tazminat borcunun ortadan kalkmayacağı

Versicherungsvertragsgesetz: VVG/ EGVVG/ VVG-InfoV/ AltZertG/ PflVG/ KfzPflVV/ Allgemeine Versicherungsbedingungen: Handkommentar, 4. Auflage, Nomos, 2020, §81, Rn. 8, 97 vd.; **Langheid, Theo/Rixecker, Roland/Langheid**, *VVG – Versicherungsvertragsgesetz: mit Einführungsgesetz und VVG- Informationspflichtenverordnung: Kommentar*, 6. Auflage, München, C.H. Beck, 2019, §81, Rn. 47; **Langheid, Theo/Wandt, Manfred/Looschelders**, *Münchener Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz*, Band 1, §§ 1-99, VVG-InfoV, 2. Auflage, München, C.H. Beck, 2016, §81, Rn. 68-105; **Prölss/Martin/Armbrüster**, *Beck'sche Kurz Kommentare: Versicherungsvertragsgesetz: mit Nebengesetzen, Vermittlerrecht und Allgemeinen Versicherungsbedingungen*, 30. überarbeitete Auflage, München, C.H. Beck, 2018, §81, Rn. 30-52; **Schimikowski, Peter**; *Versicherungsvertragsrecht*, 6. überarbeitete Auflage, München, C.H. Beck 2017, Rn. 266; **Wandt, Manfred**; *Versicherungsrecht*, 6. neu bearbeitete Auflage, München, Verlag Franz Vahlen, 2016, Rn. 937-940.

⁷¹ **Atabek**, *Sigorta Hukuku*, s. 75; **Bartholomäus, Peter**; *Das Versicherungsrechtliche Bereicherungsverbot*, Karlsruhe, VVW, 1997, s. 213; **Bozer**, 1965, s. 177; **Omağ**, *Zenginleşme Yasağı*, s. 254; **Samwer, Hans**; *Das sogenannte Bereicherungsverbot im Privatversicherungsrecht*, Düsseldorf, Dissertations Verlag G.H. Nolte, 1937, s. 27; **Sayhan, İsmet**; *Sigorta Sözleşmelerinin Konusu (Aşkın Sigorta – Eksik Sigorta – Sigorta Tazminatının Hesaplanması)*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2001, s. 158; **Yıldırım, Ferhat**; “Wichtige Elemente Bei Der Begriffsbestimmung Des Bereicherungsverbot Im Privatversicherungsrecht (Ein Vergleich zwischen dem österreichischen- und der türkischen Rechtssystemen)”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(2), 2019, s. 507.

söylenebilir⁷². Zenginleşme yasağı ilkesi, can sigortaları bakımından kural olarak uygulama alanı bulmaz. İlgili düzenlemenin bu husus gözetilmeksizin saklı tutulması; sigortadan faydalanan bireylerin kanuna, ahlâka ve kamu düzenine aykırı fiillerinin doğmasına neden olabilecektir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1429'uncu maddesi ile saklı tutulan 1504'üncü maddesinde ise sigorta ettirenin veya lehtarın sigortalıyı öldürmesi hali düzenlenmiştir. İlgili maddeye göre sigorta ettirenin, sigorta bedelinin ödenmesi amacıyla sigortalıyı öldürmesi veya öldürülmesine suç ortaklığı etmesi halinde sigortacının tazminat ödeme borcu son bulur. Lehtarın sigortalıyı öldürmesi veya öldürülmesine suç ortaklığı etmesi halinde ise sigorta bedeli sigortalının mirasçılarında ödenecektir. İlgili madde gerekçesinde; sigorta ettirenin sigortalıyı öldürmesi halinin, genel sigortacılık ilkeleri çerçevesinde teminat dışında kalan bir hâl olduğu belirtilmiştir. Ancak iki fıkra arasında, sigorta bedelinin ödenmesi bakımından böyle bir farklılığın bulunması anlamlı değildir. Anılan maddeye göre sigorta ettirenin sigortalıyı öldürmesi halinde sigortacının ödeme yükümlülüğü tamamen ortadan kalkar iken; lehtarın sigortalıyı öldürmesi halinde ise sigortacının bu borcu sigortalının mirasçılarında karşı devam eder. Sigorta ettirenin sigortalıyı öldürmesi veya öldürülmesine suç ortaklığı etmesi ve lehtarın bu hususa ilişkin herhangi bir bilgisi ve dahli olmaması ihtimalinde, sigorta bedelinin lehtar tarafından talep edilebilmesi gerekir. Zira can sigortalarında lehtar olarak atanan kimse, sigorta bedelini talep etmeye yetkili kimsedir. Bu noktada 1429'uncu maddenin, 1504'üncü maddeyi saklı tutarken amaçladığı husus; ilgili maddenin 2'nci fıkrasında olduğu gibi, sigortacının tazmin borcunun ortadan kalkmaması olmalıdır. Bu nedenle 1504'üncü maddenin ilk fıkrasının da 2'nci fıkraya benzer bir düzenlemeye kavuşturulması daha isabetli olacaktır. Ancak 1504'üncü maddenin 2'nci fıkrasındaki ifadenin de 1495'inci madde hükmü ile çelişkili olduğu açıktır. Türk Ticaret Kanunu'nun 1495'inci maddesinde lehtarın istem hakkını kazanamaması halinde bu hakkın sigorta ettirene, onun da ölmüş olması halinde mirasçılarında geçeceği hüküm altına alınmıştır. Buna karşılık 1504'üncü maddenin 2'nci fıkrasında lehtarın sigortalıyı öldürmesi veya

⁷² Ancak TTK'nın 1429'uncu maddesinde lehtara ilişkin bir düzenleme yer almadığından, 1495'inci maddenin saklı tutulmasının gerekli olmadığına dair bkz. **Ünan**, Cilt I, s. 313-314.

öldürülmesine suç ortaklığı etmesi nedeniyle ortadan kalkan istem hakkı, sigortalının mirasçılara tanınmıştır.

Türk Ticaret Kanunu'nun genel hükümler içerisinde yer alan 1429'uncu maddesine paralel bir düzenleme sorumluluk sigortaları bakımından ise 1477'nci maddede yer alır. İlgili maddeye göre sigortalının sorumluluk konusu olayı kasten gerçekleştirmesi halinde, sigortacının zarardan sorumlu olması söz konusu olmayacaktır. VVG'nin sorumluluk sigortalarına ilişkin §103 maddesinde ise sigorta ettirenin kasten ve hukuka aykırı hareketleri ile zarara sebebiyet vermesi halinde sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğü olmadığından bahisle, sigorta ettirenin ağır ihmal ile hareketleri bakımından, mal sigortalarına dair §81'den farklı olarak, herhangi bir sonuç öngörülmemiştir⁷³.

2. Sigortanın Kumar Niteliğinde Olmasının Önlenmesi Fonksiyonu

Zenginleşme yasağı ilkesi dolayısıyla sigortacının tazmin borcu; sigorta sözleşmesinde belirlenen sigorta bedeli ile sınırlı olduğu gibi, sigortalının uğradığı gerçek zarar miktarını da aşamayacaktır. Bu şekilde; sigortadan faydalanan kimsenin, ödediği primler karşılığında ve bunlardan oranca oldukça fazla şekilde haksız bir kazanç elde etmesi engellenir. Bu özelliği sonucunda zenginleşme yasağı ilkesi, sigortanın bir kazanç aracı olarak kullanılmasının önüne geçer ve kumar niteliğini haiz olmasını da ortadan kaldırır⁷⁴. Ancak Türk Ticaret Kanunu'nun 1401'inci maddesinin

⁷³ Kast ile ağır ihmal (*grob fahrlässig*) arasındaki farkın tespitine ilişkin değerlendirmeler için bkz. **HK-VVG/Schimikowski**, §103, Rn. 2, 4-6, 15; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §103, Rn. 2, 6; **Langheid, Theo/Wandt, Manfred/Littbarski**, *Münchener Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz*, Band 2, §§ 100-216, VVG-InfoV, 2. Auflage, München, C.H. Beck, 2017, §103, Rn. 25 vd.; **Prölss/Martin/Lücke**, §103, Rn. 1, 6, 16.

⁷⁴ **Bozer**, 1965, s. 177; **Bozkurt**, s. 13; **Kara, Etem**; Sigortalanabilir Menfaat İlkesi, Ankara, Yetkin Yayınları, 2020, s. 185; **Kayıhan, Şaban/Bağcı, Ömer**; Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri, 4. Baskı, İzmit, Umuttepe Yayınları, 2019, s. 127; **Omağ**, Zenginleşme Yasağı, s. 254; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §1, Rn. 142; **Sayhan**, s. 45; **Yıldırım**, Bereicherungsverbot, s. 507. Özellikle mal sigortalarının meblağ sigortası şeklinde yapılması halinde, kumar ve bahisten ayrılabilmesi için zenginleşme yasağı ilkesinin bu sigortalar bakımından, belirli sınırlarda kalmak kaydıyla uygulanması gerekir. Ancak burada bahsedilen zenginleşme yasağı, kanunî bir bağlayıcılıktan ziyade tarafların sözleşme ile çerçevesini çizdiği bir zenginleşmeyi ifade eder; **Bruck, Möller/ Baumann**, *Großkommentar zum Versicherungsvertragsgesetz*, Erster Band, Einführung; §§ 1-32, 9. völlig neu bearbeitete Auflage, Berlin, De Gruyter Recht, 2008, §1, Rn. 90. Kumar ile taraflar, mevcut olmayan bir rizikoyu yaratır. Zira kumar oynanmaması halinde, kumara

2'nci fıkrasına göre; gerekli izin ve ruhsata sahip olmayan bir sigortacı ile yapılacak sigorta sözleşmesinin, Türk Borçlar Kanunu'nun kumar ve bahse ilişkin hükümlerine tabi olacağı da gözden kaçırılmamalıdır.

3. Sebepsiz Zenginleşmenin Önlenmesi Fonksiyonu

Zenginleşme yasağı ilkesinin belki de en önemli ve temel fonksiyonu, sigortadan faydalanan kimsenin elde edebileceği haksız kazancın engellenerek sigortanın, bir haksız zenginleşme hali yaratmasının önlenmesidir⁷⁵. Türk Ticaret Kanunu'nun 1459'uncu maddesi uyarınca sigortacı; sigortalının, rizikonun gerçekleşmesi halinde doğan zararını ödemekle borçlu kılınmıştır. Kanun'un 1461'inci maddesinin 1'inci fıkrası gereği; sigorta bedeli, rizikonun gerçekleştiği andaki sigortalı menfaatin değerini aşsa dahi sigortacının ödemekle borçlu olduğu miktar, uğranılan zarardan fazla olamayacaktır. Sigortacının tazmin borcu kapsamında, sigortalının uğradığı

konu edilen ihtimalin gerçekleşmesi taraflara herhangi bir zarar vermeyecekken; sigortada, sigorta sözleşmesi yapılmamış olsa dahi rizikonun varlığı ve gerçekleşmesi halinde kişilere zarar verme ihtimali mevcuttur; **Arseven, Haydar**; Sigorta Hukuku, 2. Baskı, İstanbul, Beta Basım, 1991, s. 24; **Arseven, Haydar**; “*Sigortanın Tarihçesi ve Geri Kalmışlığımızın Sebepleri*”, Prof. Dr. S. F. Ülgener'e Armağan, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 43, 1987, s. 428. Benzer bir şekilde bkz. **Langheid/Wandt/Looschelders**, §1, Rn. 100; **Samwer**, s. 8. Önceki dönemlerde sigortanın, kumar niteliği taşıdığına dair görüşler için ayrıca bkz. **Arseven**, Tarihçe, s. 426-427. Sigorta sözleşmesinin amacı, sebepsiz bir zenginleşme sağlama değil; tasarruf etme, malvarlığının korunması ve rizikonun gerçekleşmesi halinde ortaya çıkacak zararların karşılanmasıdır; **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 11. Sigorta hukukunda mevcut olan sigortalanabilir menfaat kavramı ile sigorta ve bahis arasındaki fark ortaya çıkar; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 3. Aynı yönde bkz. **Armbrüster**, §9, Rn. 429; **Kara**, s. 43 vd.; **Sayhan**, s. 45-46; **Ünan**, Cilt I, s. 86; **Wandt**, Rn. 690. Sigortalanabilir bu menfaatin, kumar ve bahisten farklı olarak, meşru bir menfaat olması gerekir; **Kayıhan/Bağcı**, s. 126. Nitekim sigortalanabilir menfaate ilişkin bu özellikler neticesinde zenginleşme yasağı ilkesi; sigortanın, kumar ve bahisten ayrılmasında doğrudan bir etkiye sahip değildir; **Bartholomäus**, s. 58. Zenginleşme yasağı ilkesinin, kumar ve sigorta sözleşmeleri arasındaki ayrımı belirlemek bakımından önemi olmakla birlikte; başlangıç noktası olarak ele alınmasının doğru olmadığına ve sigortanın kumardan ayrılması bakımından bu yönde bir ilkenin gerekli olmadığına ilişkin bkz. **Gärtner, Rudolf**; Das Bereicherungsverbot: Eine Grundfrage des Versicherungsrechts, Berlin, Duncker & Humblot, 1970, s. 53-54, 80. Benzer bir şekilde bkz. **Armbrüster**, §23, Rn. 1342.

⁷⁵ **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 8; **Bozkurt**, s. 167; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 39; **Omağ**, Zenginleşme Yasağı, s. 254. Benzer bir şekilde bkz. **Ayhan, Rıza/Çağlar, Hayrettin/Özdamar, Mehmet**; Sigorta Hukuku Ders Kitabı, İkinci Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2019, s. 251; **Bozer**, 1965, s. 177; **Ünan**, Cilt I, s. 16; **Yıldırım**, Bereicherungsverbot, s. 507. Nitekim sebepsiz zenginleşmenin tamamlayıcı ve düzeltici işlevine sigorta hukuku örneklerinde de rastlanır; **Öz**, Sebepsiz Zenginleşme, s. 14.

gerçek zararın tespit edilmesi gerekir. Buna göre; sigortalının yalnızca uğradığı gerçek zarar karşılanacak ve sigorta vasıtasıyla haksız kazanç elde etmesinin önüne geçilecektir.

B. Zenginleşme Yasağı İlkesinin Özellikleri

Sigorta hukukunda zenginleşme yasağı ilkesi, kanunîlik ve emredicilik olmak üzere iki temel özelliğe sahiptir. Türk Ticaret Kanunu'nda "*Tazminat ilkesi*" genel başlığı altında yer alan zenginleşme yasağı ilkesi; 1459'uncu maddede, "*Sigortacı, sigortalının uğradığı zararı tazmin eder*" şeklinde hüküm altına alınmıştır. Sigortadan faydalanan kimsenin uğradığı gerçek zarardan fazla bir ödeme almasının önüne geçilmesini amaçlayan bu ilkenin bir diğer görünümü; sigorta bedeline ilişkin 1461'inci maddenin 1'inci fıkrasının 2'nci cümlesinde yer alan, "*Sigorta bedeli, rizikonun gerçekleştiği andaki sigortalı menfaatin değerini aşsa bile, sigortacı uğranılan zarardan fazlasını ödemez*" hükmü ile kanunî düzenlemeye kavuşturulmuştur. Bu özelliği neticesinde zenginleşme yasağı ilkesi, kanunî bir ilkedir⁷⁶.

Zenginleşme yasağı ilkesi, Türk Ticaret Kanunu'nda "*Tazminat ilkesi*" başlığı altında düzenlenmiş olup bu başlık altındaki hükümlerin birçoğu emredici niteliktedir. Bir kere, zenginleşme yasağı ilkesinin ana görünümünü oluşturan, Türk Ticaret Kanunu'nun; sigortalının, yalnızca uğradığı zararının tazmin edileceğine dair 1459'uncu maddesi, 1486'ncı maddenin 1'inci fıkrası uyarınca mutlak emredici niteliği haizdir⁷⁷. Buna ek olarak; sigorta bedelinin rizikonun gerçekleştiği andaki sigortalanan menfaatin değerinden fazla olması halinde dahi uğranılan zarardan fazlasının ödenmeyeceğine dair 1461'inci ve aşkın sigorta halinde aşan kısmın geçersiz sayılacağına ilişkin 1463'üncü maddenin 1'inci fıkrası da 1486'ncı maddenin 1'inci fıkrası uyarınca mutlak emredici niteliktedir. Buna göre; söz konusu maddelere

⁷⁶ **Omağ**, Zenginleşme Yasağı, s. 254. Ancak meblağ sigortalarında, zarardan fazlasını karşılaması sorunlu bulunmayan sigortacının; zarar sigortaları bakımından böyle bir kuralla sınırlandırılması ve sözleşme serbestisi çerçevesinde bu hükmün gerekliliği tartışmalıdır; **Ünan, Samim**; Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Altıncı Kitap Sigorta Hukuku, Cilt II, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2016, s. 86.

⁷⁷ İlgili maddenin, mutlak emredici niteliği çok katı bir hüküm olduğuna yönelik bkz. **Ünan**, Cilt II, s. 89.

aykırı olarak yapılan sözleşmeler, kesin olarak geçersizdir. Birden çok sigortaya ilişkin genel hüküm olan 1465'inci, müşterek sigortaya ilişkin 1466'ncı, çifte sigortaya ilişkin 1467'nci ve kısmi sigortaya ilişkin 1468'inci maddeler ise 1486'ncı maddenin 2'nci fıkrası uyarınca mutlak emredici niteliği haiz olmakla birlikte; bunlara aykırı olarak düzenlenen sözleşmelerin tamamı değil, yalnızca ilgili sözleşme şartları geçersiz sayılacaktır. Kanun'un 1486'ncı maddesi uyarınca emredici nitelik tanınan hükümler dışında kalan; sigorta değerine ilişkin 1460'ıncı, eksik sigortaya ilişkin 1462'nci, mali çıkar sağlamak amacıyla yapılan aşkın sigortaya ilişkin 1463'üncü maddenin 2'nci fıkrası ve takseli sigortaya ilişkin 1464'üncü maddeler bakımından ise taraflar serbestçe karar verebilecektir.

Türk Hukuku bakımından kanunî bir düzenlemeye kavuşturulan zenginleşme yasağı ilkesi, Alman Hukukunda "*Bereicherungsverbot*" terimi ile ifade edilir⁷⁸. Sigorta Sözleşmeleri Kanunu (*Versicherungsvertragsgesetz- VVG*) 1908'in §1 ve §55 maddelerinin birlikte değerlendirilmesi sonucunda; zarar sigortaları bakımından, sigortacının tazminat yükümlülüğünün, yalnızca gerçekleşen zararlarla sınırlandırılması ve zarardan fazlasını ödemeyeceğinin hüküm altına alınmasından bahisle zenginleşme yasağının mevcudiyetinden söz edilmiştir. Ancak söz konusu düzenlemelerin asıl niteliği, aşkın tazminat ödenmesinin engellenmesi ve sigortacının tazmin yükümlülüğünün sınırlarının belirlenmesine yönelik olup zenginleşme yasağının mevcudiyeti bu kapsamda tartışılmıştır⁷⁹. Nitekim doktrinde, VVG 1908'in §55 maddesi ile bağlayıcı ve kanunî bir zenginleşme yasağı ilkesi öngörülmediği kabul edilmektedir⁸⁰. VVG 1908'in §55 maddesi uyarınca genel bir aşkın sigorta yasağı

⁷⁸ Zenginleşme yasağına ilişkin kanunî düzenlemelerin tarihsel gelişimine ilişkin bkz. **Bartholomäus, Peter**; *Das Versicherungsrechtliche Bereicherungsverbot*, Karlsruhe 1997, s. 11 vd. Avusturya sigorta hukuku bakımından Kanun'da açık bir tanım yer almamasına karşın; §55 ve ilgili maddelerin yorumu sonucunda zenginleşme yasağı ilkesinin varlığı görülür; **Yıldırım**, *Bereicherungsverbot*, s. 507-508.

⁷⁹ **Bartholomäus**, s. 18. Buna karşılık *Samwer*, önceliğin zenginleşme yasağına verilmesi gerektiğini, Kanunda öngörülen istisnai düzenlemelerin; yalnızca zararın hesaplanmasında yaşanan güçlükler bakımından getirildiğini ileri sürmektedir; s. 25, 45-49.

⁸⁰ **Gärtner**, *Bereicherungsverbot*, s. 51; **Kollhossner, Helmut**; "*Bereicherungsverbot, Neuwertversicherungen, Entwertungsgrenzen und Wiederherstellungsklauseln*", *VersR*, 48. Jahrgang., Heft 13, 1.5.1997, s. 521; **Langheid, Theo/Müller-Frank, Christoph**; "*Rechtsprechungsübersicht zum Versicherungsvertragsrecht 1997-98*", *NJW* 1998, s. 3683-3684; **Staudinger, Ansgar**; "*Neuwertversicherung und Bereicherungsverbot - Zugleich Besprechung des Urteils des BGH vom 17. 12. 1997-*", *Juristische Rundschau*, Heft 9, 1999, s. 353. Öyle ki VVG'nin §55 maddesinin öngörülmesindeki temel amaç,

ortaya konulmuş olup Anayasa’da öngörülen sözleşme serbestisine, yazılı olmayan bir zenginleşme yasağı ilkesi kabul edilerek getirilecek sınırlama; ölçülülük prensibine aykırı olacağından kabul edilemez⁸¹. Nitekim Alman Federal Mahkemesi’nin (*Bundesgerichtshof*- BGH) 17.12.1997 tarihli kararında⁸²; sigorta hukukunda, sözleşme serbestisini sınırlayıcı nitelikte bağlayıcı bir zenginleşme yasağı ilkesinin mevcut olmadığı; sözleşme serbestisine yönelik sınırlamanın, Kanun tarafından veya -Sigorta Genel Şartlarında olduğu gibi- sözleşmede açıkça öngörüldüğü hallerde, yönlendirici bir ilke olarak bu yasağın bağlayıcılığının kabul edilebileceği hüküm altına alınmıştır⁸³. Öyle ki VVG 1908’in §55 maddesi ile öngörülen esas, sigorta ettirenin zararından fazla bir ödeme almamasına yönelik temel bir aşkın sigorta yasağı olup aynı sonuca, §1 maddesinden hareketle de ulaşılabilir⁸⁴.

VVG’de 2008 reformu ile yapılan değişiklik sonrasında, §1 maddesinde yer alan sigorta sözleşmesinin tanımından vazgeçilmiş olup yalnızca, sigorta sözleşmesi ile tarafların üstlendikleri yükümlülükler hüküm altına alınmıştır. Buna gerekçe olarak, hastalık sigortasında olduğu gibi; bir şahısvarlığı sigortasının, aynı zamanda bir zarar sigortasını içerebileceğinden bahisle VVG 1908’in §1 maddesinde yapılan, şahısvarlığı sigortası (*Personenversicherung*) ve zarar sigortası (*Schadensversicherung*) ayrımının uygulamada doğru olmaması gösterilmiştir⁸⁵. VVG 1908 bakımından kanunî bir zenginleşme yasağının öngörülüp öngörülmediğine dair

sigortacının karşılamakla yükümlü olduğu zararın kapsamının belirlenmesine yönelik olup ilgili madde uyarınca bağımsız bir zenginleşme yasağı prensibinden söz edilmemelidir; **Bartholomäus**, s. 106-108, 116-117.

⁸¹ **Blanck, W.**; “*Versicherungswert und Bereicherung in der Schadenversicherung*”, *VersR*, 23. Jahrgang, Heft 37, 1.10.1972, s. 900; **Kollhosser**, s. 521; **Langheid/Müller-Frank**, s. 3683-3684; **Staudinger**, s. 353. Nitekim taraflar arasındaki ilişkinin, sigorta sözleşmesi ile taraf iradeleri doğrultusunda ve sözleşme serbestisi uyarınca belirlenmesi neticesinde; zenginleşme yasağı ilkesinin, bu serbestiyi sınırlayıcı niteliğinin kabul edilmesi mümkün değildir; **Gärtner**, *Bereicherungsverbot*, s. 80, 136.

⁸² BGH, Urteil vom 17. 12. 1997 - IV ZR 136–96 (KG), *NJW* 1998, s. 1072-1074.

⁸³ **Staudinger**, s. 354-355. Zira kanun koyucunun, genel ve bağlayıcı nitelikte bir zenginleşme yasağı ilkesinin mevcudiyetini istemesi halinde; özel düzenlemelerde farklı çözüm yollarına başvurmaktan ziyade, daha kesin bir hüküm öngörmesi gerekirdi; **Kollhosser**, s. 524.

⁸⁴ BGH, Urteil vom 17. 12. 1997 - IV ZR 136–96, s. 1073.

⁸⁵ BT-Drs. 16/3945, zu §1, s. 56. Nitekim VVG 1908’in §1 maddesindeki ayrımın, sigorta sözleşmesinin konularına ilişkin olduğu ve taraflar arasındaki ilişkinin, sözleşme ile kararlaştırılmasını engellemeyeceği söylenmektedir. Taraflar arasındaki sigorta, meblağ veya zarar sigortası şeklinde kurulabilecek olup ilgili maddedeki düzenleme, bu sigortalar arasındaki teknik farklılıklara yöneliktir; **Gärtner**, *Bereicherungsverbot*, s. 136.

doktrindeki tartışmaların temelinde yer alan §55 maddesine ise yeni VVG’de yer verilmemiş olup bu husus, emredici genel bir zenginleşme yasağı ilkesi öngörülmemesi gerektiğinden bahisle isabetli bulunmaktadır⁸⁶. Zenginleşme yasağı ilkesinin açıkça zikredildiği tek hüküm; can sigortaları içerisinde yer alan, hastalık sigortaları (*Krankenversicherung*) hakkındaki §200 maddesidir⁸⁷. 2008 reformu ile getirilen bu yeni hükme göre; hastalık sigortalarında sigortalı, sigorta tazminatı olarak masraflarının toplamından fazlasını alamaz. Açıkça öngörülen bu düzenleme ile zenginleşme yasağı ilkesinin, bir meblağ ve can sigortası türü olmayan hastalık sigortaları bakımından uygulanacağı belirtilmiştir⁸⁸.

Türk Ticaret Kanunu’nun koruyucu hükümlere ilişkin 1486’ncı maddesi dikkate alındığında; sigorta değerine dair 1460’ıncı maddenin emredici niteliğinin bulunmadığı görülür. Nitekim takseli sigorta, yeni değer sigortası, kazanç sigortası gibi türlerde; sigorta değerinin belirlenmesi bakımından farklı esaslar öngörülebilir. Bu özelliği neticesinde Türk sigorta hukuku bakımından zenginleşme yasağı ilkesinin; sigortacının, yalnızca sigortalının gerçek zararını karşılayacağı şeklinde değerlendirilmesi isabetli olacaktır. Aksi halde, sigorta değerinin taraflarca serbestçe belirlenebilmesine ilişkin kuralı da kapsar şekilde geniş bir zenginleşme yasağı ilkesi yorumu; bahsedilen sigortalar bakımından çelişkili durumlar yaratabilecektir.

⁸⁶ **Prölss/Martin/Armbrüster**, §1, Rn. 141; **Schimikowski**, Rn. 312. Sigortacının korunması bakımından, genel bir zenginleşme yasağı ilkesine ihtiyaç olmayıp bu koruma, sigorta sözleşmesinin hükümleri ve uygun risk analizi ile gerçekleştirilebilir; **Armbrüster**, §23, Rn. 1329. Öyle ki VVG 2008 ile sigortacının ödeyeceği tazminata ilişkin, sözleşme ile üstlendiği yükümlülüklerin sınırları; genel bir zenginleşme yasağı olmaksızın düzenlenmiştir. §74 ilâ §87 maddelerinde yer alan düzenlemeler; sigortacının, sözleşme serbestisi çerçevesinde belirlenen yükümlülükleri nedeniyle sigorta ettirenin zenginleşmesinin sınırlarını çizer; **Bruck/Möller/Baumann**, §1, Rn. 88-90. Bununla birlikte VVG’de kanunî bir zenginleşme yasağı öngörüldüğü söylenemeyecekse de birden çok sigortaya ilişkin §78 ve halefiyete ilişkin §86 maddeleri karşısında, bu soruya kesin bir cevap verilmesi de güçtür; **Beckmann/Matusche-Beckmann/Lorenz**, §1, Rn. 83. Aynı yönde bkz. **Deutsch/Iversen**, §3, Rn. 25; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §1, Rn. 143-144. İlgili maddeler bakımından ancak yönlendirici bir zarar sigortası prensibinden söz edilebilecektir; **Langheid/Wandt/Looschelders**, §1, Rn. 28.

⁸⁷ Anılan madde *Krankenversicherung* başlığını taşımakla birlikte; madde metninde, hastalık masrafları sigortası uyarınca sigortacının; bir hastalık, kaza veya taraflarca kararlaştırılan başkaca bir sebepten doğan (doğum, check-up vb. de dahil olmak üzere) tüm tıbbi tedavi masraflarını karşılamakla yükümlü olduğu hüküm altına alınmıştır. Bu nedenle söz konusu sigorta ile sağlanan teminat, TTK’nın 1513’üncü maddesinde yer alan sağlık sigortası teminatları ile örtüşür.

⁸⁸ BT-Drs. 16/3945, zu §200, s. 113.

C. Zenginleşme Yasağı İlkesine Tabi Olan ve Olmayan Özel Sigorta Türlerinin Ayırt Edilmesi Meselesi

Sigorta türleri, belli özelliklerine göre farklı ayrımlara tabi tutulmuş olup günümüz sigorta hukukuna da yön vermesi bakımından, bu ayrımlardan ikisi oldukça önemlidir. Rizikonun tehdit ettiği alana göre sigortalar ve sigortacının yaptığı ödeme şekline göre sigortalar olmak üzere yapılan bu iki ayırım, sigorta türlerine ilişkin tasniflerin temelini oluşturmak suretiyle birbirini destekler niteliktedir.

1. Rizikonun Tehdit Ettiği Alana Göre Sigorta Türleri/ Şahısvarlığı Sigortası-Malvarlığı Sigortası Ayrımı

Sigorta türleri hakkında yapılan temel ayrımlardan biri, rizikonun tehdit ettiği alana göre sigorta türlerinin belirlenmesidir. Bu ayırmada, rizikonun; sigortalının şahısvarlığına ilişkin değerleri tehdit etmesi halinde şahısvarlığı sigortasından, şahısvarlığı dışındaki değerleri tehdit etmesi halinde ise malvarlığı sigortasından söz edilir⁸⁹. Şahısvarlığına ilişkin değerler; kişinin hayatı, sağlığı ve vücut bütünlüğü gibi şeyler olup bunlar dışında kalanlar bakımından, malvarlığı değerleri söz konusudur.

Sigorta türlerine dair ayrımları ortaya koyan yazarlardan biri olan *Möller* tarafından yapılan, rizikonun doğduğu alana göre sigorta türlerine dair ayırmada; rizikonun, şahısvarlığı alanı içerisinde ve dışında doğmasına göre temel bir tasnife gidilmektedir. Şahıs sigortası olarak adlandırılan, rizikonun şahısvarlığı alanında doğduğu sigortalar; meblağ sigortası ve tazminat (zarar) sigortası olarak yapılabilirken, rizikonun şahısvarlığı alanı dışında doğduğu şahısla ilgili olmayan sigortalar ise yalnızca tazminat (zarar) sigortası olarak karşımıza çıkar⁹⁰. Buna karşılık

⁸⁹ **Armbrüster**, §2, Rn. 93; **Bartholomäus**, s. 6-7; **Beckmann/Matusche-Beckmann/Lorenz**, §1, Rn. 90-91; **Bruck/Möller/Baumann**, §1, Rn. 51; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 26; **HK-VVG/Christoph Brömmelmeyer**, §1, Rn. 31; **Langheid/Wandt/Halbach**, §74, Rn. 1; **Sayhan**, s. 73-74; **Wandt**, Rn. 38; **Yazıcıoğlu/Şeker Öğüz**, s. 88.

⁹⁰ **Hofmann**, §4, Rn. 2; **Möller, Hans**; “*Menfaat ve Değerlendirilmesi*”, Çev. Fırat Öztan, BATİDER, C. IV, S. 2, 1967, s. 255-257. Bu geleneksel görüş tamamen reddedilmemekle birlikte, esnetilebilecektir; **Bruck/Möller/Baumann**, §1, Rn. 56; **Deutsch/Iversen**, §3, Rn. 25. Benzer bir şekilde bkz. **Langheid/Wandt/Looschelders**, §1, Rn. 29.

Köenig ise sigortanın konusu olarak ileri sürülen menfaat kavramını kabul etmemekte ve sigortanın konusunun, malın kendisi olduğunu savunan aynı teoriyi benimsemektedir. Bu görüşten hareketle; sigortanın konusuna göre yapılan ayırmda sigorta, şahıs sigortası ve şahıs dışındaki şeylere ilişkin sigorta olarak ikiye ayrılır. Şahıs sigortası, yalnızca meblağ sigortası şeklinde yapılabilirken; şahıs dışındaki şeylere ilişkin sigortalar, tazminat (zarar) sigortası şeklinde ortaya çıkar. *Köenig*, bu ayrıma ek olarak; sigortanın konusunun malın kendisi olmasına dair aynı teoriden hareketle, yalnızca tek bir malın sigortalanması veya bir bütün olarak malvarlığının sigortalanması bakımından da bir ayrıma gitmekte ve şahıs dışındaki şeylere ilişkin sigortayı, mal sigortası ve malvarlığı sigortası başlıkları altında incelemektedir⁹¹. Şahısvarlığı-malvarlığı sigortası şeklindeki ayırım bakımından aynı esası benimsemekle birlikte *Möller*, şahısvarlığı dışındaki değerlere ilişkin sigortaları, mal sigortasını da kapsar şekilde malvarlığı sigortası altında; *Köenig* ise birbirinden farklı kavramlar olarak mal sigortası ve malvarlığı sigortası başlıkları altında ele almaktadır.

Rizikonun tehdit ettiği alana göre yapılan ayırım bakımından Türk doktrininde ağırlıklı olarak *Möller*'in görüşü benimsenmiştir⁹². Buna göre sigortalar; rizikonun tehdit ettiği alana, bir diğer deyişle sigortanın konusuna göre şahısvarlığı ve malvarlığı sigortaları olarak ikiye ayrılır. Buna karşılık bazı sigorta türlerinin, sağlık sigortasında olduğu gibi, şahısvarlığı sigortaları altında değerlendirilmelerine karşın; bir malvarlığı sigortası olduğu ve zarar sigortası şeklinde düzenlendiği de söylenmektedir⁹³. Kural olarak malvarlığı sigortası bakımından uygulama alanı bulan zenginleşme yasağı ilkesi, şahısvarlığı sigortasında söz konusu olmaz. Zira rizikonun tehdit ettiği alanı oluşturan değerlerin; bir kimsenin yaşamı, vücut bütünlüğü, sağlığı gibi şahısla ilgili unsurlar olması halinde; bu unsurlar bakımından somut bir değerlendirme yapılması ve sigorta değeri olarak bir miktarın belirlenmesi mümkün değildir. Ancak bu noktada,

⁹¹ **Köenig, Willy**; “*Sigorta Menfaati ve Değerlendirilmesi (Cevap)*”, Çev. Fırat Öztan, BATİDER, C. V, S. 1, 1969, s. 51-52. *Möller* ise malvarlığı sigortasının karşıt anlamı olarak, mal sigortası kavramının kullanılmasının isabetli olmadığını ve tazminat (zarar) sigortasının, malvarlığına dair zararlarla ilgili olduğunu, mal sigortasının da bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiğini söylemektedir; s. 258.

⁹² **Can**, Sigorta Hukuku, s. 26; **Kayihan/Bağcı**, s. 62; **Kender, Rayegân**; Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku, 16. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 221; **Sayhan**, s. 73; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 88.

⁹³ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 26-27, 207. Kaza sigortası bakımından aynı yönde bkz. **Armbrüster**, §2, Rn. 93.

şahısvarlığı sigortası altında düzenlenmekle birlikte; zarar sigortasına ilişkin hükümlere tabi olan özel sigorta türleri gözden kaçırılmamalıdır.

2. Sigortalının Zararının Karşılığı Şekline Göre Sigorta Türleri/ Meblağ Sigortası-Zarar Sigortası Ayrımı

Sigorta türleri bakımından yapılan bir diğer temel ayırım ise sigortalının zararının karşılığı şekline⁹⁴ göre yapılan, meblağ sigortası-zarar sigortası ayrımıdır. Sigortalının ödeyeceği tazminatın, somut bir zararın karşılığı olması halinde zarar sigortasından; rizikonun gerçekleşmesi ile herhangi bir parasal değerlendirme yapılmaksızın, soyut olarak sigorta bedelinin ödenmesi halinde ise meblağ sigortasından söz edilir⁹⁵.

Özel sigorta türleri bakımından bir önceki ayırım olan, şahısvarlığı-malvarlığı sigortası ayrımının bir yerde tamamlayıcısı olan ikinci ayırım; şahısvarlığı sigortasının meblağ sigortasına, malvarlığı sigortasının ise zarar sigortasına eşit olduğu şeklinde bir yanlış anlaşılmaya yol açabilir. Buna karşılık söz konusu ayrımlar, birbirini karşılayan kavramlar olmayıp tamamlayıcı niteliktedir. Şahısvarlığı ve malvarlığı sigortalarının; bir sonraki ve tamamlayıcı ayırım olan, zarar sigortası-meblağ sigortası şeklinde yapılabilmesi bakımından farklı görüşler mevcuttur. Doktrinde bir görüş; şahısvarlığı sigortalarının, yalnızca meblağ sigortası şeklinde düzenlenebileceğini savunmaktadır⁹⁶. Bir kimsenin vücut bütünlüğü ve sağlığı gibi şahısvarlığı unsurlarına

⁹⁴ Meblağ sigortalarında herhangi bir zarardan söz edilemeyeceğinden, söz konusu ayırımın, “sigortalının yükümlülüğünün türüne göre” olarak adlandırılması gerekir; **Sayhan**, s. 59.

⁹⁵ **Armbrüster**, §9, Rn. 409, 412; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 10, 12; **Beckmann/Matusche-Beckmann/Lorenz**, §1, Rn. 83, 85; **Bozer**, 1965, s. 81-82; **Bruck/Möller/Baumann**, §1, Rn. 57; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 27; **Çeker, Mustafa**; 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Sigorta Hukuku, 20. Baskı, Adana, Karahan Kitabevi, 2019, s. 23-24; **Günay**, s. 54; **HK-VVG/Christoph Brömmelmeyer**, §1, Rn. 30; **Hofmann**, §4, Rn. 1; **Kayıhan/Bağcı**, s. 47, 52; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 221-222; **Langheid/Rixecker/Rixecker**, §1, Rn. 3; **Langheid/Wandt/Looschelders**, §1, Rn. 25-26; **Langheid/Wandt/Halbach**, §74, Rn. 1; **Möller**, s. 255; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §1, Rn. 139-140; **Samwer**, s. 2; **Sayhan**, s. 59; **Schimikowski**, Rn. 303; **Ünan**, Cilt I, s. 16; **Wandt**, Rn. 36-37.

⁹⁶ Nitekim *Arseven*, sigorta türlerine dair yaptığı ayrımı; sigortanın konusunun, para ile ölçülebilen ve ölçülemeyen menfaatlere ilişkin olmasına dayandırmaktadır. Buna göre, konusu para ile ölçülebilen menfaatler olan sigortalar zarar sigortalarını; konusu para ile ölçülemeyen, bir diğer deyişle, insan hayatına ilişkin menfaatler olan sigortalar ise meblağ sigortalarını oluşturur; Sigorta Hukuku, s. 44. İhtiyacın karşılanmasına göre sigorta

ilişkin yapılan ve can sigortaları başlığı altında yer alan hastalık ve sağlık sigortası, kaza sigortası gibi sigortalar bakımından bu görüşe katılmak mümkün değildir. Zira bu tür sigortalarda; rizikonun gerçekleşmesi halinde, sigortalıya her zaman sözleşmede belirlenen bedel ödenmiyor olup hastane, bakım, tedavi ve ilaç masrafları bakımından sigortalının gerçek zararı karşılanır. Benzer bir durum; ölüm ihtimaline karşı yapılan hayat sigortalarının, cenaze masraflarını içermesi halinde de söz konusudur. İlgili kalemler bakımından, sigortalının gerçek masraf ve giderleri hesaplanarak ortaya çıkan gerçek miktar ödenir. Bu nedenle söz konusu sigortalar; belirtilen kalemler bakımından, bir zarar sigortası özelliği taşır⁹⁷. *Möller*; şahısvarlığı sigortalarının, zarar sigortası veya meblağ sigortası şeklinde düzenlenebileceğini ve ilgili sigortaya dair hükümlerin, rizikonun gerçekleştiği alana göre dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir. Öyle ki; defin, ilaç veya bakım masraflarını içeren sigorta türlerinde, bu masraflar için zarar sigortalarındaki halefiyet ilkesi uygulama alanı bulur⁹⁸. *Köenig* ise benzer bir sonuca, kendi yaptığı sigorta ayırımından hareketle ulaşmaktadır. Tedavi ve ilaç masraflarının karşılanacağına dair hükümler içeren sigortaların ilgili

türlerine ilişkin ayırımdaki meblağ sigortaları, şahısvarlığı sigortalarını ifade eder; **Kayhan/Bağcı**, s. 62. Aksi yönde **Sayhan**, s. 73.

⁹⁷ **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 23; **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 437; **Bartholomäus**, s. 7; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 26-27; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 228-229; **Möller**, s. 256; **Omağ**, Zenginleşme Yasası, s. 253-254; **Ünan**, Cilt I, s. 18. Kaza sigortası bakımından aynı yönde bkz. **Bozer**, 1965, s. 82. Kaza sigortası ve sağlık sigortası bakımından aynı yönde bkz. **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 349, 357. Zira bu gibi hallerde, yapılan sigorta sözleşmesi ile malvarlığına yönelik bir teminat sağlanır; **Can, Mertol**; Birden Çok Sigorta, Ankara, İmaj Yayınevi, 2004, s. 8. Kaza sigortasında; maktu bir meblağ olarak belirlenen sigorta bedelinin, zarara ilişkin bir değerlendirme yapılmaksızın sigortacı tarafından ödenmesi, bu sigortayı meblağ sigortası haline getirmez. Nitekim kaza sigortası kapsamında gerçekleşen zarar, ilgili kişilerin malvarlığında gerçekleşir; **Kaner, İnci Deniz**; Sigorta Hukuku, 3. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2018, s. 55, 56, dn. 64-65. Kaza ve hastalık sigortaları birer meblağ sigortası iken, sağlık sigortası tedavi giderleri bakımından zarar sigortası özelliğindedir; **Kayhan/Bağcı**, s. 59, 61-62. Ancak eserin sonraki sayfalarında *yazarlar*, hastalık sigortasını zarar sigortası olarak nitelendirmektedir, s. 90. Kaza sigortalarının bir meblağ sigortası olması nedeniyle, sigorta poliçesinde belirtilen sigorta bedeli ödenecek olup tedavi masraflarına ilişkin teminatlar, zarar sigortasının konusunu oluşturur. Sağlık sigortası ise hem meblağ hem zarar sigortası olarak yapılabilir; **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 333, 335, 339. Alman Hukukunda tıbbi masrafların karşılanmasına ilişkin hastalık sigortasının, şahısvarlığına yönelik bir zarar sigortası olduğu yönünde bkz. **Beckmann/Matusche-Beckmann/Lorenz**, §1, Rn. 85; **Bruck/Möller/Baumann**, §1, Rn. 57; **Deutsch/Iversen**, §25, Rn. 249; **Hofmann**, §4, Rn. 5; **Langheid/Wandt/Looschelders**, §1, Rn. 27; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §1, Rn. 140; **Schimikowski**, Rn. 302. Nitekim bir meblağ sigortası (kaza sigortası hariç olmak üzere), her zaman şahısvarlığı sigortası iken; bir şahısvarlığı sigortasının her zaman meblağ sigortası olduğunu söylemek mümkün değildir; **Armbrüster**, §9, Rn. 423; **Wandt**, Rn. 39.

⁹⁸ **Möller**, s. 256-257. Aynı yönde bkz. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM, II, C, 3, s. 121, dn. 309.

hükümlerinin, şahısvarlığı sigortası başlığı altında değerlendirilmesi mümkün olmayıp bu tür sigortalar, şahısvarlığı ve malvarlığı sigortalarının bir kombinasyonunu oluşturur⁹⁹.

Şahısvarlığıyla ilgili olmayan sigortalar bakımından ise aksi yorumdan hareketle; bu sigortaların, meblağ sigortası şeklinde düzenlenmesinin mümkün olmadığı söylenmektedir¹⁰⁰. Zira sigortalının zenginleşmesinin engellenmesi amacının korunmasından bahisle; şahısvarlığıyla ilgili olmayan sigortalar, yalnızca zarar sigortası şeklinde yapılabilir. Buna karşılık *Can*; Türk Ticaret Kanunu'nun mal sigortaları başlığı altında yer alan takseli sigorta, kazanç sigortası gibi bazı sigorta türlerinin, zarar sigortası şeklinde düzenlenmiş olmakla birlikte meblağ sigortası şeklinde uygulandığını söylemektedir¹⁰¹. Ancak söz konusu sigortaların, meblağ sigortası şeklinde uygulandığını söylemek kanaatimizce mümkün değildir. Zira meblağ sigortaları, sigortalanan menfaatin değeri dikkate alınmaksızın ve rizikonun gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan zarara dair herhangi bir hesaplama yapılmaksızın, sözleşmenin kuruluşu sırasında kararlaştırılan bedelin ödenmesi esasına dayanır. Ancak meblağ sigortası şeklinde uygulandığı söylenen takseli sigorta ve kazanç sigortasında ise sigorta değerinin ve zararının söz konusu olmadığını söylemek mümkün değildir. Zira taraflarca, sözleşmenin kuruluşu sırasında sigorta değeri olarak belirlenen takse; rizikonun gerçekleşmesi halinde ödenecek tazminat miktarının tespitinde de rol oynar. Sigorta değerinin, rizikonun gerçekleşmesinden önce sabit bir değer olarak belirlenmesi ve sigorta bedelinin bu değere eşit kılınması nedeniyle; söz konusu sigortaların, yalnızca sözleşmede yazan bedelin ödenmesi suretiyle meblağ sigortası şeklinde uygulanmadığını düşünmekteyiz. Öyle ki takseli sigortada, meblağ sigortalarından farklı olarak, zarar unsuru geçerliliğini korur ve sözleşmede belirlenen rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortalının zararı, sigorta bedeli sınırlarında kalmak kaydıyla karşılanır. Benzer bir durum, kazanç sigortası bakımından da geçerlidir.

⁹⁹ **Koenig**, Menfaat, s. 53, dn. 14.

¹⁰⁰ **Hofmann**, §4, Rn. 2; **Möller**, s. 255-257. Bu geleneksel görüş tamamen reddedilmemekle birlikte, esnetilebilecektir; **Bruck/Möller/Baumann**, §1, Rn. 56; **Deutsch/Iversen**, §3, Rn. 25. Benzer bir şekilde bkz. **Langheid/Wandt/Looschelders**, §1, Rn. 29.

¹⁰¹ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 40; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 10, dn. 23. Nitekim sigorta ettirenin gerçek zararından fazlasının karşılanabileceğine dair serbestçe bir belirleme yapılması halinde, gerçek bir zarar sigortasının varlığından söz edilemeyecektir; **Samwer**, s. 26.

Kazanç sigortasında sigorta değeri, tahmini bir değer olarak belirlenmekle birlikte; bu durum, söz konusu sigortalarda sigorta değerinin bulunmadığı şeklinde değerlendirilmemelidir. Buna ek olarak kazanç sigortasında da sigorta zararı dikkate alınmaksızın, yalnızca sözleşmede belirlenen bedelin ödenmesi durumu söz konusu değildir. Bu sigorta türünde de sigortalının gerçek zararı tespit edilerek sigorta bedeli sınırları içerisinde, bu zarar karşılanır.

Meblağ sigortası ile sigorta değeri ve zararı dikkate alınmaksızın yalnızca sözleşmede belirlenen bedelin, sigortadan faydalanan kimseye ödenmesi öngörüldüğünden; zenginleşme yasağı ilkesi, bu sigorta türünde kural olarak uygulanmaz¹⁰². Ancak bu değerlendirme yapılırken; meblağ sigortası şeklinde düzenlenmesine karşın, zarar sigortasına ilişkin esaslara tabi olan özel sigorta türlerinin olduğuna da dikkat edilmelidir. Türk Ticaret Kanunu'nun hayat sigortalarına ilişkin 1491'inci maddesinin 2'nci fıkrasında; lehtarın maddi menfaatini aşan bir bedelle ödeme yapılması halinde, aşan kısmın sigortalı lehine yapılmış olduğu hüküm altına alınmıştır. Doktrinde; söz konusu hüküm dolayısıyla, meblağ sigortası olmalarına karşılık, hayat sigortaları bakımından da aşkın sigorta hükümlerinin uygulama alanı bulması gerektiği belirtilmektedir¹⁰³. Ancak müşterek menfaatlerin sigortasına ilişkin 1455'inci maddedeki düzenlemeye benzer bir amaçla getirildiği düşünülen 1491'inci maddenin 2'nci fıkrası uyarınca; sigorta ettirenin, maddi

¹⁰² **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 48; **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 88, 99; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 12, 321; **Bartholomäus**, s. 7; **Beckmann/Matusche-Beckmann/Lorenz**, §1, Rn. 87; **Hofmann**, §4, Rn. 4; **Kayıhan/Bağcı**, s. 53; **Samwer**, s. 2; **Ünan**, Cilt II, s. 171; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 87. Eksik ve aşkın sigorta hükümleri uygulama alanı bulmayacaktır; **Bruck/Möller/Baumann**, §1, Rn. 57; **Langheid/Wandt/Halbach**, §74, Rn. 3; §75, Rn. 4; **Schimikowski**, Rn. 313. Kaza sigortası bakımından aksi yönde bkz. **Bozer**, 1965, s. 333.

¹⁰³ **Topsoy, Fevzi**; *"Başkasının Hayatı Üzerine Yapılan Sigorta Sözleşmelerinde Menfaat"*, BATİDER, C. XXXI, S. 2, 2015, s. 150. Nitekim bu noktada mal sigortalarında olduğu gibi aşan kısım batıl kabul edilmelidir; **Topsoy**, s. 150. İlgili hükmün, sigorta bedelinin maddi bir menfaatin karşılığı olması gerekmediği şeklinde yorumlanmasına ilişkin bkz. **Kaner**, s. 50, dn. 58. 6762 sayılı Kanun döneminde yer almayan bu hüküm; 1321'inci maddenin 1'inci fıkrasında, üçüncü bir kişinin hayatının sigortalanması halinde, sigorta ettirenin bu kimsenin hayatının devamında maddi ve manevi menfaatinin bulunmasının aranmasına ilişkin tartışmalara bir çözüm getirmiştir. Nitekim 6762 sayılı Kanun döneminde ilgili fıkra, bir meblağ sigortası olmasına karşılık maddi menfaatin belirlendiği durumlarda, hayat sigortaları bakımından da aşkın sigorta hükümlerinin uygulanması ve maddi menfaati aşan kısmın batıl sayılması gerektiği bakımından eleştirilmekteydi; **Can**, 2009, s. 209-210; **Yongalık, Aynur**; Hukukî Açından Kredi Hayat Sigortası, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2002, s. 131.

menfaatini aşan şekilde yapmış olduğu sigorta sözleşmesi; sigortadan faydalanan kimselerin farklı olmasından da hareketle, aşkın sigorta olarak değerlendirilmemelidir¹⁰⁴.

Zarar sigortası ile meblağ sigortasına dair yapılan bu temel ayırmadan sonra, zarar sigortası kendi içerisinde; mal sigortası ve malvarlığı sigortası olarak ikiye ayrılır. Bir maldaki menfaatin sigortalanması durumunda mal sigortasından söz edilirken, sigortalının malvarlığının genel olarak bazı rizikolara karşı korunduğu sigortada ise malvarlığı sigortası gündeme gelir¹⁰⁵.

Zarar sigortası bakımından öngörülen bir diğer ayrıma göre ise bu sigortalar, aktif ve pasif sigortası olarak ikiye ayrılır. Kişilerin malvarlığının aktifinde meydana gelecek bir azalma veya beklenen bir artışın gerçekleşmemesi rizikosuna karşı yapılan sigortalar aktif sigortasını; malvarlığının pasifinde meydana gelecek bir artışa dair yapılan sigortalar ise pasif sigortasını oluşturur¹⁰⁶. Buna göre aktif sigortasına örnek olarak; mal sigortası, kredi sigortası, kazanç sigortası gibi sigortalar verilebilecekken, pasif sigortasının örneklerini; sorumluluk sigortası, borç sigortası, zorunlu masrafların sigortası gibi sigortalar oluşturur. Zarar sigortalarının, aktif sigortası şeklinde yapılan türleri bakımından uygulanan zenginleşme yasağı ilkesi; pasif sigortası bakımından da geçerli olmakla birlikte, bu sigorta türünde eksik ve aşkın sigorta hükümlerinin

¹⁰⁴ Aynı yönde bkz. **Can**, Sigorta Hukuku, s. 183-184.

¹⁰⁵ **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 45; **Bozer**, 1965, s. 81; **Bozkurt**, s. 157; **Hofmann**, §4, Rn. 7; **Koenig**, Menfaat, s. 51-52. Mala ilişkin menfaate dahil olmayan diğer hakların sigortasının, mal sigortası şeklinde yapılması mümkün değildir; **Kaner**, s. 40. Benzer bir şekilde **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 302. İpotek hakkını haiz kimsenin, ipoteği paraya çevirmesi menfaati; diğer hakların sigortasına örnek gösterilmiş olup bu husus, sigortanın konusunun menfaat olması ve ipotek hakkı sahibi kimsenin de ayrı bir menfaati bulunduğu gerekçesiyle haklı olarak eleştirilmiştir; **Kayihan/Bağcı**, s. 47-48, dn. 129. **Atabek** ise sigortaları konularına göre; mal sigortası, mali mesuliyet sigortası ve şahıs sigortası olarak üçe ayırmaktadır. Yazara göre mal sigortası; sigortalının, taşınır (alacaklar da dahil) ve taşınmaz varlıklarında meydana gelecek hasar nedeniyle malvarlığında ortaya çıkan zararı tazmin etmektedir. Mali mesuliyet sigortası ise malvarlığına dahil münferit varlıklardan ziyade, malvarlığının kendisinin genel olarak azalmasını teminat altına alır; Sigorta Hukuku, s. 13.

¹⁰⁶ **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 11, 303; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 38; **Günay**, s. 153; **Möller**, s. 258; **Sayhan**, s. 63-64; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 85-86. Pasif sigortası bakımından aynı yönde bkz. **Deutsch/Iversen**, §25, Rn. 248. Ayrıca bkz. **Beckmann/Matusche-Beckmann/Lorenz**, §1, Rn. 84; **Bruck/Möller/Baumann**, §1, Rn.52-55.

uygulanması çoğu zaman mümkün değildir¹⁰⁷. Zira pasif sigortasında, çoğu zaman sigortalanan menfaatin değeri belirlenemeyeceğinden; tazminatın hesaplanması bakımından yalnızca, sigorta zararı ve sigorta bedeli kavramları dikkate alınır. Ancak aşkın sigorta yasağının, tüm pasif sigortaları bakımından uygulanamaz nitelikte olduğunu söylemek de mümkün değildir¹⁰⁸. Nitekim Türk Ticaret Kanunu'nun 1485'inci maddesinde; zenginleşme yasağının bir görünümü olan, müşterek sigortaya ilişkin 1466'ncı maddenin 1'inci fıkrasının, sorumluluk sigortalarına da uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Zenginleşme yasağı ilkesinin çerçevesinin; sigortacının, sigortalının gerçek zararından fazlasını ödemeyeceğine ilişkin bir kural olarak saptanması suretiyle, sigorta değeri bulunmayan pasif sigortaları bakımından da bu

¹⁰⁷ **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 203, 298-299, 301-302; **Şenocak, Kemal**; “*Türk Ticaret Kanunu'nun Mal Sigortasına İlişkin Hükümlerinin Sorumluluk Sigortalarına Uygulanabilirliği*”, AÜHFD, C. 58, S. 1, 2009, s. 200-201, 203; **Ünan**, Cilt II, s. 139. Sigorta bedelinin sigorta değerine eşitliği ilkesi geçerli değildir; **Yazıcıoğlu, Emine**; “*İlk Tehlike Sigortası*”, Doç. Dr. Mehmet Somer'in Anısına Armağan, İstanbul, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2006, s. 543, dn.1; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 86. Sigorta değerinin belirlenemediği hallerde aşkın, eksik ve birden çok sigortadan bahsedilemez; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 164. Sorumluluk sigortaları bakımından da gerçek zarar karşılanacaktır; **Karasu, Rauf**; “*6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun Sorumluluk Sigortalarına İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi*”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 2, Özel Sayı, 2015, s. 686. Zarar sigortalarını, mal sigortası ve malvarlığı sigortası olarak ayırma tutan *Arseven* de malvarlığı sigortası altında yer verdiği sigortalar bakımından; sigorta değerinin, sözleşmenin kurulması anında tespit edilemeyeceğinden bahisle eksik ve aşkın sigorta hükümlerinin uygulanamayacağını; ancak sigortacının sigorta bedeli sınırlarında kalmak kaydıyla zararı karşılayacağını söylemektedir; Sigorta Hukuku, s. 47. Sigortalının sorumluluğunun, önceden belirli olmaması halinde aşkın ve çifte sigortadan söz edilemez; **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 95. Alman Hukukunda, pasif sigortalarında çoğu zaman sigorta değerinin tespit edilmesinin mümkün olmaması nedeniyle, eksik ve aşkın sigorta hükümlerinin uygulama alanı bulmayacağı; sigortacının gerçekleşen zararı, sigorta bedeli sınırlarında karşılayacağı söylenmektedir; **Bruck/Möller/Baumann**, §1, Rn. 55; **Hofmann**, §15, Rn. 1-2; **Langheid/Wandt/Halbach**, §74, Rn. 1. Aşkın sigorta yasağının, yalnızca sigorta değeri belirlenebilen (bir diğer deyişle aktif sigortaları) bakımından geçerli olduğu hakkında bkz. **Prölss/Martin/Armbrüster**, §74, Rn. 2. Sorumluluk sigortalarında eksik sigorta bakımından ise teknik olmayan bir eksik sigortanın varlığından söz edilmektedir; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §75, Rn. 2.

¹⁰⁸ Başlangıçta sigorta değeri ve sigorta bedeli belirlenebilen sorumluluk sigortalarında, aşkın sigorta hükümlerinin uygulanacağını söyleyen *Bozer*, sözleşmenin kurulması sırasında sigorta bedelinin belirlenemediği sorumluluk sigortaları bakımından, başlangıçta aşkınlığın tespit edilemeyeceğini; ancak rizikonun gerçekleşmesi ile gerçek zararın karşılanması gerektiğini de belirtmektedir; 1965, s. 180. Bazı sorumluluk sigortaları bakımından menfaat değerinin, belirli bir meblağ olarak saptanabilmesine karşın; ancak sigorta bedelinin de belirlendiği bu tür sigortalarda aşkın ve eksik sigorta uygulama alanı bulabilir; **Şenocak**, Uygulanabilirlik, s. 200-201. Sigorta değerinin belirlenebildiği sorumluluk sigortaları bakımından, aşkın sigorta hükümleri uygulama alanı bulacaktır; **HK-VVG/Marko Brambach**, §74, Rn. 5.

İKİNCİ BÖLÜM
TAZMİNAT ESASI TEMELİNE DAYANAN ZENGİNLEŞME YASAĞI
İLKESİ VE UYGULANMASI

I. ZENGİNLEŞME YASAĞI İLKESİ KAPSAMINDA SİGORTA
TAZMİNATININ TESPİTİNDE DİKKATE ALINAN HUSUSLAR

Sigortalının uğradığı zararı tazmin ile yükümlü olan sigortacının, ödemekle yükümlü olduğu tazminatın tespitinde, zarar sigortalarındaki aktif sigortası-pasif sigortası ayrımı da göz önünde bulundurularak farklı hususlar dikkate alınır.

A. Aktif Sigortalarında

Kişilerin malvarlığının aktifinde meydana gelecek bir azalma veya beklenen bir artışın gerçekleşmemesi rizikosuna karşı yapılan ve bir zarar sigortası olan aktif sigortalarında sigorta tazminatı hesaplanırken dikkate alınan hususlar; sigorta değeri, sigorta bedeli ve sigorta zararıdır.

1. Sigorta Değeri

Türk Ticaret Kanunu'nun 1460'ıncı maddesi uyarınca sigorta değeri, sigorta himayesi altına alınan menfaatin tam değerini ifade eder. Sigorta değeri belirlenirken, sigorta himayesi altına alınan menfaatin tam ve gerçek değerinin tespit edilmesi gerekir. Menfaatin gerçek değerinin tespitinde, objektif kriterler dikkate alınmalıdır¹⁰⁹.

¹⁰⁹ **Beckmann/Matusche-Beckmann/Höke**, §19, Rn. 27; **Kaner**, s. 9; **Kayhan/Bağcı**, s. 63; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 328; **Langheid/Wandt/Halbach**, §74, Rn. 9; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §88, Rn. 2; **Samwer**, s. 23-24; **Schimikowski**, Rn. 305. Bunun kesin bir objektiflik olamayacağı yönünde bkz. **Sayhan**, s. 196. Bununla birlikte bazı menfaatler bakımından objektif değerlendirmeler her zaman amaca hizmet etmeyecek olup bazı durumlarda sigorta değerinin tespitinde, yalnızca belirli kimselerin değerlendirmelerinin dikkate alınması gerekir; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 85-86; **Can**,

Buna karşılık, koruyucu hükümlere ilişkin 1486'ncı maddede, sigorta değerine dair 1460'nci maddeye atıf olmaması sebebiyle; sigorta değerinin belirlenmesinde söz konusu düzenlemenin kapsamı dışına çıkılabilecektir.

Mal sigortaları başlığı altında, VVG'nin §88 maddesinde hüküm altına alınan sigorta değeri ise aksi kararlaştırılmadıkça, sigortacının ödemekle yükümlü olduğu ve sigortalanan malın, yeni ve eski değeri arasındaki farktan doğan değer kaybı hariç olmak üzere, sigorta olayının gerçekleştiği andaki ikame veya yeniden inşa değerini ifade eder.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1460'nci maddesinde, sigorta değeri belirlenirken hangi andaki değer esas alınacağına dair bir açıklık olmayıp ilgili madde gerekçesinde sigorta değerinin, menfaatin; sözleşmenin yapıldığı andaki, devamındaki veya riziko gerçekleştiği andaki tam değeri olduğu belirtilmiştir. Uygulamada genellikle sigorta sözleşmesinin yapılması sırasında, sigorta himayesine konu olan menfaatin mevcut andaki değeri belirlenir ve sözleşmeye yazılır¹¹⁰. Buna karşılık ilgili menfaatin değerinde, sigorta sözleşmesinin yapılmasından sonra artış veya azalış olabilir. Bu durum ise rizikonun gerçekleşmesi ile mevcut zararın tespiti bakımından önem arz eder¹¹¹. 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1299'uncu maddesinin 2'nci fıkrasının 1'inci cümlesinde; tazmin edilecek sigorta bedelinin, menfaatin rizikonun gerçekleştiği andaki değerine göre belirleneceği hüküm altına alınmaktaydı. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda bu hükme birebir yer verilmemiş olup 1461'inci maddesinin 1'inci fıkrasının 2'nci cümlesinde yer alan “*Sigorta bedeli, rizikonun*

Birden Çok Sigorta, s. 21; **Möller**, s. 264; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §88, Rn. 7; **Şenocak, Kemal**; “*Menfaat Değeri Altında Sigorta*”, GÜHFD, C. 4, S. 1-2, 2000, s. 64.

¹¹⁰ Ödenecek primin belirlenmesi bakımından menfaatin, sigorta sözleşmesinin yapılması sırasındaki değerinin tespitinin önemli olduğu söylenmektedir; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 86; Birden Çok Sigorta, s. 21, dn. 52; **Sayhan**, s. 159. VVG 1908'in §55 maddesinde yer alan zenginleşme yasağı kuralı, 2008 reformu ile kaldırılmış olmakla birlikte; sigortacının tazminat ödeme yükümlüğünün azami sınırının belirlenmesi bakımından sigorta değeri varlığını sürdürür. Bu özelliği neticesinde sigorta değeri, sigorta bedelinin nominal değerini gösterir; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §88, Rn. 1. Benzer bir şekilde bkz. **Beckmann/Matusche-Beckmann/Höke**, §19, Rn. 27; **Wandt**, Rn. 767. Nitekim eksik, aşkın ve birden çok sigortanın tespitinde rol oynar; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §88, Rn. 2. Benzer bir şekilde bkz. **Bruck/Möller/Schnepf**, §88, Rn. 7; **Langheid/Wandt/Staudinger**, §88, Rn. 3.

¹¹¹ **Günay**, s. 157; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 328.

gerçekleştiği andaki sigortalı menfaatin değerini aşsa bile, sigortacı uğranılan zarardan fazlasını ödemez.” hükmü ile yine benzer şekilde, sigorta tazminatının tespitinde; menfaatin, rizikonun gerçekleştiği andaki değerinin esas alınacağı öngörülmeye çalışılmıştır. Nitekim 1461’inci maddenin gerekçesinde bu husus, “(...) *tazminata esas alınacak değer rizikonun gerçekleştiği andaki değerdir (...)*” şeklinde ifade edilmiştir. VVG’nin §88 maddesinde ise bu husus, “(...) *sigorta olayının gerçekleştiği anda(...)*” (*zur Zeit des Eintrittes des Versicherungsfalles*) ifadesi ile açıkça hüküm altına alınmıştır.

Türk Ticaret Kanunu’nun, sigorta poliçesinin; tarafların haklarını, temerrüde ilişkin hükümler ile genel ve varsa özel şartları içereceğine ilişkin 1425’inci maddesinde sigorta değerine dair bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Poliçenin içeriğine dair 1425’inci maddede belirtilen hususların, 1452’nci maddenin 3’üncü fıkrası uyarınca sigorta ettiren ve sigortalı aleyhine değiştirilemeyeceği göz önünde bulundurulduğunda; ilgili kimselerin lehine olması halinde sigorta değerinin poliçede gösterilmesi zorunluluğu bulunmadığı söylenebilir.

Sigorta değeri, sigorta himayesine konu olan menfaatin tam ve gerçek değerini ifade ettiğinden söz konusu menfaatin belirlenecek bir değerinin bulunması gerekir. Zarar sigortalarında, sigorta konusu kılınan menfaatin değerinin para ile belirlenmesi mümkündür. Buna karşılık meblağ sigortalarında, sigorta himayesi altına alınan menfaatin değerinin para ile belirlenmesi mümkün değildir. Nitekim meblağ sigortalarının bir türü olan hayat sigortasında, sigortalının ölümü veya yaşamı için belirli bir değer tespit edilmesi söz konusu değildir. Buna göre sigorta değeri; esasen zarar sigortaları bakımından geçerli olup meblağ sigortalarında sigorta değeri bulunmaz¹¹².

¹¹² **Bozer**, 1965, s. 180; **Kender**, *Hususi Sigorta Hukuku*, s. 327-328; **Ünan**, Cilt II, s. 115; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 171. *Bozkurt* ise maddi menfaate dayanılarak yapılan hayat sigortalarında sigorta değerinin sınırsız olmadığını, kredi borçlusunun hayatının banka lehtar gösterilerek sigortalanması örneği üzerinden açıklamaktadır. Yazara göre bu durumda sigorta bedeli, alacak miktarını aşmamalı, aşan kısım ise sigortalının lehine yapılmış sayılmalıdır; s. 224. Hayat ve sorumluluk sigortalarında sigorta değeri, sigortacının ödemekle yükümlü olduğu meblağdan ibaret olup bu nedenle sigorta değeri, sigorta bedelinden başka teknik bir değeri ifade etmez; **Kaner**, s. 50. Hayat sigortalarının, VVG’nin §88 maddesinin kapsamı dışında olduğuna dair bkz. **HK-VVG/Dirk Halbach**, §88, Rn. 1; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §88, Rn. 3. Benzer bir şekilde bkz.

2. Sigorta Bedeli

Türk Ticaret Kanunu'nun 1461'inci maddesinin 1'inci fıkrasında, sigortacının sorumluluğunun sigorta bedeli ile sınırlı olduğu belirtilmiştir. Bu hükümden hareketle sigorta bedeli, taraflarca belirlenen ve sigortacının ödemekle yükümlü olduğu azamî miktar olarak tanımlanabilir¹¹³.

Sigorta bedeli, yalnızca zarar sigortaları bakımından karşımıza çıkan bir kavram değildir¹¹⁴. Nitekim can sigortalarının alt türleri olan hayat sigortalarına ilişkin 1491'inci madde ile hastalık ve sağlık sigortalarına ilişkin 1514'üncü maddenin kenar başlıkları; her ne kadar “*Sigorta Değeri*” olsa da bu maddelerde düzenlenen şey, sigorta bedelidir. Ancak belirtmek gerekir ki; can sigortalarındaki sigorta bedeli ile zarar sigortalarına ilişkin düzenlemelerdeki sigorta bedeli kavramlarının karşılıkları birbirinden farklıdır. Meblağ sigortalarında ödenecek meblağ ile sözleşmede belirlenen sigorta bedeli arasında bir fark bulunmazken, zarar sigortalarında sigortalıya ödenecek sigorta tazminatı her zaman sözleşmede belirtilen sigorta bedeline eşit olmayabilir¹¹⁵.

Langheid/Wandt/Halbach, §74, Rn. 1; **Schimikowski**, Rn. 305; **Wandt**, Rn. 765. Nitekim VVG 2008'in gerekçesinde bu husus; ilgili maddenin, yalnız bir mala ilişkin sigortalarla alakalı olduğu şeklinde belirtilmiştir; BT-Drs. 16/3945, zu §88, s. 82.

¹¹³ **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 8; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 255; **Bozer**, 1965, s. 177; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 85; **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 66; **Günay**, s. 158; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 326; **Sayhan**, s. 159; **Ünan**, Cilt II, s. 137; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 170. *Kaner* ise sigorta değerine ilişkin açıklamalarında, sigorta değerinin sigortacının sorumlu olacağı azami miktarı ifade ettiğini; mala ilişkin olmayan menfaatlerin sigortalanması halinde ise sigortacının ödemeyi taahhüt ettiği azami miktarın aynı zamanda sigorta değeri olduğunu söylemektedir; s. 9-10. Alman Hukukunda da sigorta bedeli, kural olarak sigortacının sorumluluğunun azami sınırı olarak tanımlanmaktadır; **Armbrüster**, §23, Rn. 1315; **Deutsch/Iversen**, §25, Rn. 253; **HK-VVG/Marko Brambach**, §75, Rn. 11; **Prölss/Martin/Armbrüster**, Vorbemerkung zu §§ 74–99, Rn. 14 vd.; **Schimikowski**, Rn. 308. Zarar sigortaları özelinde aynı yönde bkz. **Hofmann**, §14, Rn. 4.

¹¹⁴ **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 326-327. Aynı yönde ve ilgili maddenin “*Genel Hükümler*” altında yer alması gerektiğine dair bkz. **Ünan**, Cilt II, s. 139. Sigorta bedeli esasen meblağ sigortalarına özgü bir hüküm olmakla birlikte; sigortacının ödemekle yükümlü olduğu tazminatın üst sınırını oluşturması nedeniyle zarar sigortalarında da geçerlidir; **Sayhan**, s. 159. Benzer bir şekilde bkz. **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 203, dn. 82. Avusturya sigorta hukukunda da §50 ve 55 hükümleri birlikte değerlendirildiğinde benzer bir sonuca ulaşılır; **Yıldırım**, Bereicherungsverbot, s. 515.

¹¹⁵ **Bozer**, 1965, s. 105-106; **Bozkurt**, s. 37. Aynı yönde bkz. **Langheid/Wandt/Halbach**, §74, Rn. 1; **Prölss/Martin/Armbrüster**, Vorbemerkung zu §§ 74–99, Rn. 1-2. Benzer bir sonuca ulaşmakla birlikte *Hofmann*; sigorta bedeli kavramının yalnızca zarar sigortaları için geçerli olduğunu, meblağ sigortaları bakımından kullanılması gereken terimin

6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun sigorta poliçesinin içeriğine dair 1266'ncı maddesinde yer alan hüküm gereği, sigorta bedelinin sigorta poliçesinde yazılması zorunlu idi¹¹⁶. Her ne kadar 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1425'inci maddesinin 1'inci fıkrasında sigorta poliçesinin; sigorta bedelini de içermesi gerektiğine dair açık bir düzenlemeye yer verilmemiş olsa da sigorta ettirenin haklarından olan, ödenecek tazminatın azamî tutarının tespiti bakımından dikkate alınması gereken sigorta bedelinin poliçede gösterilmesi gerekir¹¹⁷. Poliçenin içeriğine ilişkin 1425'inci maddede belirtilen hususların, 1452'nci maddenin 3'üncü fıkrasının uyarınca sigorta ettiren, sigortalı ve lehtar aleyhine değiştirilemeyeceği göz önünde bulundurulduğunda; ilgili kimselerin lehine olması halinde sigorta bedelinin poliçede gösterilmesi zorunluluğunun bulunmadığı söylenebilir. Ancak 1486'ncı maddenin 1'inci fıkrasına göre sigorta bedeline ilişkin 1461'inci madde mutlak emredici niteliği haiz olup bu hükme aykırı yapılan sözleşmeler geçersizdir. Bu durumda, sigortacının sorumluluğunun azamî miktarını belirleyen sigorta bedelinin, ilgili madde hükmünün uygulanabilirliğinin sağlanması bakımından poliçede gösterilmesi gereklidir. Zira sigorta bedelinin belirlenmemesi halinde, sigortacının sorumluluğunun sınırları çizilemeyecektir.

3. Sigorta Zararı

Aktif sigortalarında, sigorta tazminatının tespitinde dikkate alınacak unsurlardan üçüncüsü ise sigorta zararıdır. Doktrinde sigorta zararı, sigorta sözleşmesinde

“üzerinde anlaşılan bedel” ve “sözleşme bedeli” olması gerektiğini söylemektedir; §14, Rn. 2-3.

¹¹⁶ Ancak *Can*, ilgili Kanunun 1264'üncü maddesinin 4'üncü fıkrası uyarınca tarafların sigorta ettirenin lehine olacak şekilde 1266'ncı maddeden ayrılacaklarının öngörülmesi sebebiyle, ilgili düzenlemenin nisbi emredici nitelikte olduğunu ve sigorta bedelinin, poliçeye yazılması zorunluluğunun bulunmadığını söylemektedir; 2009, s. 76-77; Birden Çok Sigorta, s. 20, dn. 50. Tazminat sigortaları bakımından böyle bir zorunluluk bulunmazken, can sigortalarında sigorta bedelinin poliçede gösterilmesi zorunludur; **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 327; **Bozer**, 1965, s. 107.

¹¹⁷ Aynı yönde bkz. **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 192; **Yıldırım**, Bereicherungsverbot, s. 514. *Ünan* ise sigortacının sorumluluğunun, sigorta bedelinden farklı bir şekilde belirlendiği hallerde sigorta bedelinin bulunma zorunluluğunun olmadığını ifade etmektedir; Cilt II, s. 138. Sigorta bedelinin mal sigortalarında gösterilmemesi halinde bedelin; malın, rizikonun gerçekleştiği andaki değerine eşdeğer bir bedel olduğu kabul edilmelidir; **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 9.

belirtilen rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortalının ortaya çıkan zararı şeklinde anlaşılmaktadır¹¹⁸.

Rizikonun gerçekleşmesi ile sigortalının uğradığı zararı tazmin ile yükümlü hale gelen sigortacı, Türk Ticaret Kanunu'nun 1461'inci maddesinin 1'inci fıkrası gereğince; sigorta bedeli, rizikonun gerçekleştiği andaki sigortalı menfaatin değerini aşsa dahi uğranılan zarardan fazla olan tutarda bir ödeme yapamayacaktır. Sigorta bedeli, sigortalının uğradığı zarardan yüksek olsa dahi; yalnızca uğranılan zarar karşılanacak ve sigortalının, haksız bir kazanç elde etmesinin önüne geçilecektir.

Sigorta sözleşmesinde öngörülen rizikonun gerçekleşmesi ile meydana gelen zarar, tam hasar veya kısmi hasar şeklinde ortaya çıkabilir¹¹⁹. Rizikonun gerçekleşmesi sonucu tam hasar meydana gelirse menfaat değeri; rizikonun gerçekleştiği andaki satış değeri, rizikonun gerçekleştiği andaki maliyet değeri, binalar için inşa değeri veya yeniden tedarik değeri gibi kriterlerden yararlanılarak belirlenmeye çalışılır. Sigorta himayesinde olan menfaatte kısmi hasar meydana gelmesi halinde ise zarar, iki farklı yöntemden yararlanılarak belirlenir¹²⁰. Bunlardan ilki, yalnızca kısmi hasarın gerçekleştiği kısımların değerinin hesaplanması; ikincisi ise menfaatin toplam değeri göz önünde bulundurularak (örneğin; tamir masrafları) bir hesaplama yapılmasıdır.

B. Pasif Sigortalarında

Bir zarar sigortası olan ve kişilerin malvarlığının pasifinde meydana gelecek bir artışa dair yapılan pasif sigortalarında sigortacının ödemekle yükümlü olduğu

¹¹⁸ **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 5; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 88; **Günay**, s. 89; **Kaner**, s. 18; **Kayıhan/Bağcı**, s. 64; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 327; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 172; **Yıldırım**, Bereicherungsverbot, s. 517. Sigortacı, yalnızca sigorta sözleşmesi ile himaye altına aldığı zararları karşılar; **Ünan**, Cilt II, s. 89. Mal sigortalarında zarar, maddi zarar kavramını karşılar; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 251. Sorumluluk sigortalarında ise malvarlığı zararından söz edilir; **Ünan**, Cilt II, s. 103. Alman sigorta hukuku özelinde zarar kavramına ilişkin detaylı bilgi için bkz. **Bartholomäus**, s. 94-98, 108; **Bruck/Möller/Koch**, §82, Rn. 56 vd.; **Prölss/Martin/Armbrüster**, Vorbemerkung zu §§74-99, Rn. 63 vd.; **Samwer**, s. 18 vd.; **Wandt**, Rn. 755 vd.

¹¹⁹ **Günay** ise sigorta zararını, hasar ve ziya olarak sınıflandırdıktan sonra; tam hasar halinde ziyanın söz konusu olduğunu söylemektedir; s. 157. Benzer bir şekilde bkz. **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 252; **Ünan**, Cilt II, s. 91.

¹²⁰ **Bozer**, 1965, s. 207-208; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 346.

tazminatın tespitinde ise kural olarak yalnızca sigorta bedeli ve sigorta zararı kavramları dikkate alınır.

Sigorta değeri; yalnızca bir zarar sigortası türü olan aktif sigortaları bakımından geçerli olup pasif sigortalarında sigorta değerinin tespitinin mümkün olmaması nedeniyle bu sigortalar bakımından sigorta değerinden kural olarak söz edilemez¹²¹. Ancak bu değerlendirme yapılırken tüm pasif sigortaları bakımından ayrıca bir inceleme yapılması gerekir. Öyle ki, sorumluluğun miktar veya konu olarak belirlenebildiği hallerde; sigorta değerinin yokluğundan bahsedilemeyecektir¹²².

II. ZENGİNLEŞME YASAĞI İLKESİNİN KANUNÎ GÖRÜNÜMÜ/ AŞKIN SİGORTA YASAĞI

Sigorta hukukuna hâkim olan temel ilkelerden zenginleşme yasağı, Türk Ticaret Kanunu'nda "*Tazminat ilkesi*" şeklinde ifade edilmeye çalışılmıştır. Kanun'un, zarar sigortalarının bir alt türü olan mal sigortalarına ilişkin kısmında yer alan tazminat ilkesi ile sigorta bedelinin sigorta değerini aşmaması da amaçlanmıştır. Söz konusu eşitlik ise iki farklı şekilde bozulabilir.

¹²¹ **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 47; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 327-328; **Sayhan**, s. 160; **Ünan**, Cilt II, s. 115; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 86, 171. Aynı yönde bkz. **Bruck/Möller/Baumann**, §1, Rn. 55, 57; **Hofmann**, §14, Rn. 9. Sorumluluk sigortalarının, VVG'nin §88 maddesinin kapsamı dışında olduğuna dair bkz. **HK-VVG/Dirk Halbach**, §88, Rn. 1; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §88, Rn. 3. Benzer bir şekilde bkz. **Langheid/Wandt/Halbach**, §74, Rn. 1; **Schimikowski**, Rn. 305. Nitekim VVG 2008'in gerekçesinde bu husus; ilgili maddenin, yalnız bir mala ilişkin sigortalarla alakalı olduğu şeklinde belirtilmiştir; BT-Drs. 16/3945, zu §88, s. 82.

¹²² **Atabek, Reşat**; "*Muhammen Kıymetli Sigorta*", BATİDER, C. II, S. 2, 1963, s. 202; **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 99; **Bozer**, 1965, s. 180; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 163-164; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 27. Bazı istisnai durumlarda pasif sigortaları bakımından da sigorta değerinden söz edilebilecektir; **Günay**, s. 157; **Ünan**, Cilt II, s. 115. Pasif sigortasının bir türü olan sorumluluk sigortasında, bir sigorta değeri olmasına karşın; bunun rakamsal olarak ifade edilmesi mümkün değildir; **Bozkurt**, s. 197; **Şenocak**, Uygulanabilirlik, s. 200. Benzer bir şekilde bkz. **Yıldırım**, Bereicherungsverbot, s. 512. Alman Hukukunda aynı yönde bkz. **Deutsch/Iversen**, §25, Rn. 254.

A. Eksik Sigorta

Sigorta bedeli ile sigorta değeri arasındaki eşitliğin bozulduğu ihtimallerden ilki, sigorta bedelinin sigorta değerinden az olmasıdır¹²³. Bu ihtimal, Türk Ticaret Kanunu'nun 1462'nci maddesinin kenar başlığında, eksik sigorta terimi ile ifade olunmuştur. Eksik sigorta için doktrinde; noksan sigorta, düşük sigorta veya 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda yer aldığı şekliyle menfaat değeri altında sigorta gibi farklı isimler de kullanılmaktadır¹²⁴.

1. Eksik Sigorta Yapılmasının Sebepleri

Sigorta bedelinin sigorta değerinden az olması, bir başka deyişle eksik sigorta, sigorta sözleşmesinin yapılması sırasında taraflarca kararlaştırılabileceği gibi; sözleşmenin devamı sırasında tarafların iradesi dışında da gerçekleşebilir. Sigorta sözleşmesinin kurulması sırasında, sigorta ettirenin daha az prim ödemesi amacıyla sigorta bedelinin sigorta değerinden daha az belirlenmesi mümkündür¹²⁵.

Sigorta sözleşmesi yapılırken sigortalının, zararın bir kısmına katlanması da kararlaştırılabilir¹²⁶. Sigortalının zarara bizzat katılması ile sigorta değerinin tamamı sigorta himayesi altına alınmayarak; sigortalının dikkatsiz ve özensiz davranışlarının önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Sigortalının zarara bizzat katılması; sigortacının, sigorta himayesi altına alınan menfaatte meydana gelecek düşük miktardaki

¹²³ Ünan, sigorta bedeli ile sigorta değeri arasındaki farkın, Alman Hukukunda olduğu gibi, "önemli ölçüde" olması halinde eksik sigortanın meydana geleceğinin kabulünün gerektiğini söylemektedir; Cilt II, s. 153. Bu eksikliğin herhangi bir oranda gerçekleşebileceğine dair bkz. Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 257.

¹²⁴ Can, Sigorta Hukuku, s. 97; Kender, Hususi Sigorta Hukuku, s. 330; Ünan, Cilt II, s. 149; Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz, s. 173.

¹²⁵ Armbrüster, §23, Rn. 1323; Arseven, Sigorta Hukuku, s. 102; Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 256; Can, Sigorta Hukuku, s. 97; Can, Birden Çok Sigorta, s. 28; Çeker, Sigorta Hukuku, s. 151; Günay, s. 160; Kender, Hususi Sigorta Hukuku, s. 331; Omağ, Merih Kemal; "Eksik Sigorta", Prof. Dr. Hüseyin Ülgen'e Armağan, Birinci Cilt, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2007, s. 958; Sayhan, s. 167; Schimikowski, Rn. 314; Ünan, Cilt II, s. 149.

¹²⁶ Atabek, Sigorta Hukuku, s. 166; Bozer, 1965, s. 178; Bruck/Mölller/Schnepp, §75, Rn. 63; Can, Sigorta Hukuku, s. 97; Günay, s. 160; Hofmann, §14, Rn. 23; Langheid/Wandt/Halbach, §75, Rn. 11; Schimikowski, Rn. 317; Wandt, Rn. 793. Bizzat katılmaya ilişkin detaylı bilgi için bkz. Yongalık, Aynur; "Sigortalının Zarara Katılması (Bizzat Katılma)", Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1988, s. 152 vd.

zararlardan sorumlu olmayacağı veya zararın belli bir yüzdesinin sigortalı üzerinde bırakılması suretiyle gerçekleştirilebilir¹²⁷. Zorunlu muafiyet kaydı içeren sigorta sözleşmelerinde, sigortalının eksik kalan kısım için ayrıca bir sigorta yaptırmayı mümkün değilken¹²⁸; ihtiyari muafiyet kaydı içeren sözleşmelerde, eksik kalan kısmın, bir başka sigorta ile tamamlanması kural olarak mümkündür¹²⁹. Ancak bu tür kayıtlar içeren sigorta sözleşmeleri bakımından dikkat edilmesi gereken husus, yalnızca bu kaydın mevcudiyeti nedeniyle söz konusu sigortaların eksik sigorta olarak nitelendirilemeyeceğidir. Nitekim zorunlu veya ihtiyari muafiyet kaydı içeren sigorta sözleşmelerinde de bir sigorta değeri ve bedeli belirlenir. Belirlenen sigorta bedelinin sigorta değerine eşitliği halinde ise eksik sigortanın varlığından söz etmek mümkün olmaz. İlgili sözleşmelerde öngörülen kayıtlar, sigorta bedeli ile sigorta değeri arasındaki eşitlik veya eşitsizlik belirlendikten sonra uygulama alanı bulur. Öyle ki muafiyet kaydı içeren bir sigorta sözleşmesinin eksik sigorta şeklinde yapılmış olması halinde öncelikle orantı kuralı uygulanacak, sonrasında ise muafiyet hesabı yapılacaktır¹³⁰.

¹²⁷ **Armbrüster**, §6, Rn. 263; **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 149; **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 165-166; **Bozer**, 1965, s. 178; **Bruck/Möller/Schnepf**, §75, Rn. 64; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 98; **Deutsch/Iversen**, §25, Rn. 261; **Günay**, s. 161; **Hofmann**, §14, Rn. 24c; **Langheid/Wandt/Halbach**, §75, Rn. 10; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §75, Rn. 10; **Ünan**, Cilt II, s. 151; **Wandt**, Rn. 793; **Yongalık**, Bizzat Katılma, s. 156-159.

¹²⁸ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 97-98; **Yongalık**, Bizzat Katılma, s. 153. Alman Hukukunda bu husus *obligatorischer Selbstbehalt* olarak adlandırılmaktadır; **Bruck/Möller/Schnepf**, §75, Rn. 73; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §75, Rn. 12.

¹²⁹ **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 166; **Bozer**, 1965, s. 178; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 98; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 28, dn. 69; **Günay**, s. 176; **Yongalık**, Bizzat Katılma, s. 153. Bu durumda muafiyet kapsamında kalan haller, bir başka sigorta sözleşmesi için rizikoyu oluşturur; **Omağ, Merih Kemal**; “*Özel Sigorta Hukukunda Muafiyet Klostari*”, Doç. Dr. Mehmet Somer’e Armağan, İstanbul, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2006, s. 538.

¹³⁰ **Beckmann/Matusche-Beckmann/Höke**, §19, Rn. 55; **Bruck/Möller/Schnepf**, §75, Rn. 70; **HK-VVG/Marko Brambach**, §75, Rn. 9; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §75, Rn. 8; **Langheid/Wandt/Halbach**, §75, Rn. 7; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §75, Rn. 14; **Şenocak**, Menfaat Değeri Altında Sigorta, s. 83; **Ünan**, Cilt II, s. 154-155; **Yongalık**, Bizzat Katılma, s. 162-163. *Çeker* ise örnek verdiği bir Yargıtay kararından hareketle; zararın bir kısmının sigortalı üzerinde bırakılması ile yapılan sigortaların, uygulamada müşterek sigorta olarak adlandırıldığını ve sigortalının açık kalan kısım için bir başka sigortacı ile anlaşabileceğini söylemektedir; Sigorta Hukuku, s. 158.

Sigortacının aydınlatma ve bilgi verme yükümlülüğünü yerine getirmediği veya kendi davranışı ile eksik sigortaya sebebiyet verdiği hallerde ise Türk Borçlar Kanunu'nun hataya ilişkin hükümlerine gidilebilir¹³¹.

Eksik sigorta, sözleşmenin devamı sırasında tarafların iradelerinden bağımsız olarak da ortaya çıkabilir. Nitekim sigorta himayesi altına alınan menfaatin değerinin, sonraki süreçte kur farkı veya enflasyon gibi sebeplerle artması durumunda; sigorta bedeli sigorta değerinin altında kalacak ve eksik sigorta oluşacaktır¹³². Sigorta sözleşmesinin devamı sırasında eksik sigortanın meydana geleceği bir diğer hal ise ileride müstakilen inceleyeceğimiz grup sigortalarında karşımıza çıkar. Türk Ticaret Kanunu'nun 1453'üncü maddesinin 3'üncü fıkrasına göre mal sigortası niteliğindeki grup sigortalarında; gruba mal girmesi veya gruptan mal çıkması sebebiyle meydana gelen değişiklikler, sigorta sözleşmesinin geçerliliğini etkilemez¹³³. İlgili madde hükmüne göre; sözleşmenin devamı sırasında mal topluluğuna yeni girişlerin yapılması halinde, başlangıçtaki sigorta değerinde artış meydana gelecek ve sigorta bedeli, sigorta değerinden az olacaktır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1428'inci maddesinin 1'inci fıkrası da sigorta sözleşmesinin devamında eksik sigortaya sebebiyet verebilecektir. İlgili fıkra uyarınca; sigorta süresi içerisinde yapılan kısmi tazminat ödemeleri, sorumluluk

¹³¹ **Omağ**, Eksik Sigorta, s. 962-963. Alman Hukukunda ise sigortacının bu yükümlülüğüne aykırılığı nedeniyle eksik sigortanın meydana gelmesi halinde sigortacının, eksik sigortaya dayanamayacağı ve sigorta ettirenin, doğru şekilde bilgilendirilseydi sigorta bedelini sigorta değeri olarak belirleyeceğinin kabulünün gerektiği söylenmektedir; **HK-VVG/Marko Brambach**, §75, Rn. 4, 31; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §75, Rn. 2; **Langheid/Wandt/Halbach**, §75, Rn. 24; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §75, Rn. 31. Nitekim sigorta ettiren, sigortacının bilgilendirme yükümlülüğüne aykırılığı halinde ileri sürebileceği talepler ile eksik sigorta sonucunda yapılacak oranlamaya karşı çıkabilir; **Armbrüster**, §23, Rn. 1327; **Wandt**, Rn. 789.

¹³² **Armbrüster**, §23, Rn. 1323; **Atabek, Reşat**; “*İlk Riziko Sigortası*”, BATİDER, C. I, S. 3, 1962, s. 323; **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 98; **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 102; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 256; **Bozer**, 1965, s. 202; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 98; **Deutsch/Iversen**, §27, Rn. 296; **Hofmann**, §15, Rn. 11; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 331; **Günay**, s. 160; **Omağ**, Eksik Sigorta, s. 958; **Schimikowski**, Rn. 314; **Şenocak**, Menfaat Değeri Altında Sigorta, s. 55; **Ünan**, Cilt II, s. 149. Sigorta sözleşmesinin kurulmasından sonra sigorta ettirenin, sigortalanan malda yaptığı tamiratlar ve geliştirmeler neticesinde de eksik sigortanın ortaya çıkması mümkündür; **Langheid/Wandt/Halbach**, §75, Rn. 5; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §75, Rn. 6.

¹³³ Grup mal sigortalarının zenginleşme yasağı ilkesi bakımından değerlendirilmesi için bkz. İKİNCİ BÖLÜM, III, D.

sigortası haricindeki sigortalarda sigorta bedelinden düşülür¹³⁴. Sorumluluk sigortası dışındaki sigortalar bakımından, alınan kısmi tazminat ödemesinin malın eski halinde getirilmesi için kullanılması durumunda; sigortalanan menfaate ilişkin malın değeri korunacaktır. Bu durumda ise malın, rizikonun gerçekleşmesi halindeki son değeri, bir diğer deyişle sigorta değeri aynı kalmakla birlikte; sigorta bedelinde bir azalma meydana gelecektir. Bu durumun ise sigorta sözleşmesinin devamındaki eksik sigorta haline neden olacağı göz önünde bulundurulmalıdır¹³⁵.

2. Eksik Sigortanın Hüküm ve Sonuçları

Sigorta sözleşmesi kapsamındaki rizikonun gerçekleşmesi sonucunda sigorta himayesi altına alınan menfaatte, tam veya kısmi hasar meydana gelebilir. Türk Ticaret Kanunu'nun 1461'inci maddesinin 1'inci fıkrası uyarınca sigortacının sorumluluğu sigorta bedeli ile sınırlı olduğundan, tam hasarın meydana geldiği durumlarda sigorta ettirene ödenecek olan tazminat da zararın tamamı olmayıp sözleşme ile belirlenen sigorta bedeli ile sınırlı olacaktır.

Sigorta himayesi altına alınan menfaatte meydana gelecek kısmi hasar halinde ise Türk Ticaret Kanunu'nun 1462'nci maddesi uygulama alanı bulur. Buna göre kısmi hasarın meydana gelmesi durumunda eksik sigortada, kural olarak sigorta bedelinin sigorta değerine oranına göre belirlenecek tazminat miktarı ödenir. Bu nedenle eksik sigortanın tespiti bakımından esas alınacak değer; sigortalanan menfaatin, rizikonun gerçekleştiği andaki değeridir¹³⁶. Eksik sigortanın mevcudiyeti halinde sigorta tazminatının oran kuralı çerçevesinde belirlenmesi, sigorta ettirenin ödediği prim ile sigortanın sağladığı koruma arasındaki dengenin sağlanması; bir diğer deyişle,

¹³⁴ *Kaner* bu hükmü, sorumluluk sigortalarında kısmi zarar ve kısmi tazminat ödemesi olmayacağı şeklinde değerlendirmektedir; s. 19.

¹³⁵ Aynı yönde bkz. **Can**, Sigorta Hukuku, s. 103.

¹³⁶ **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 98; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 257; **Bozer**, 1965, s. 202; **Günay**, s. 161; **Şenocak**, Menfaat Değeri Altında Sigorta, s. 67; **Ünan**, Cilt II, s. 152. Aksi yönde **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 152.

ödenmesi gereken primden daha az bir ödeme yapılarak zararın tamamının karşılanmasının engellenmesine hizmet eder¹³⁷.

VVG'nin, zarar sigortalarına ilişkin genel hükümleri içerisinde yer alan eksik sigortaya ilişkin §75 maddesinde ise Türk Hukukundan farklı olarak, eksik sigortanın tespiti bakımından hangi andaki sigorta değerinin esas alınacağı açıkça belirtilmiştir. Bu maddeye göre sigorta bedelinin, sigorta olayının (*versicherungsfall*) gerçekleştiği andaki sigorta değerinden az olması gerekir. Buna ek olarak eksik sigortanın tespiti bakımından, sigorta bedelinin sigorta değerinden “önemli ölçüde” az olması kriteri de dikkate alınır¹³⁸. Bu halde sigortacı, sigorta bedeli ile sigorta değeri arasındaki orana göre ödeme yapacaktır. Eksik sigorta, aşkın sigortadan farklı olarak, sözleşmenin geçerliliğini etkilemez; sadece sigorta bedelinin uyarlanması yoluna gidilerek orantı kuralı dairesinde sigortacının tazminat ödeme borcu indirilir¹³⁹.

Eksik sigortanın mevcudiyeti halinde, Türk Ticaret Kanunu'nun 1426'ncı ve 1448'inci maddelerine göre yapılan makul giderler de eksik sigortaya ilişkin orantı kuralı dikkate alınarak ödenir. Nitekim gerek 1426'ncı maddenin 2'nci fıkrası gerekse 1448'inci maddenin 3'üncü fıkrasında, eksik sigortaya ilişkin 1462'nci maddenin kıyasen uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Kanun'un 1448'inci maddesinin 3'üncü fıkrasında sigorta ettirenin; zararın önlenmesi, azaltılması, artmasına engel olunması veya sigortacının üçüncü kişilere olan rücu haklarının korunması amacıyla yaptığı makul giderlerin, sigorta bedelini veya tazminatını aşsa dahi sigortacı tarafından karşılanacağı öngörülmüştür. Eksik sigortanın söz konusu olmadığı ihtimalde sigortacının makul giderleri karşılama yükümlülüğü, sigorta bedelini aşsa dahi

¹³⁷ Günay, s. 160-161; **HK-VVG/Marko Brambach**, §75, Rn. 1-2; **Hofmann**, §15, Rn. 13; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §75, Rn. 1; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §75, Rn. 1; **Ünan**, Cilt II, s. 150; **Yazıcıoğlu**, İlk Tehlike, s. 545, dn. 9.

¹³⁸ Bu orana ilişkin farklı mahkeme kararları (ev eşyası sigortasında %20 oranının önemli ölçüde olmadığı, bagaj sigortasında %10 oranının önemli ölçüde olduğu gibi) mevcut olup oranın önemli ölçüde olup olmadığı, somut olayın özelliklerine göre belirlenmelidir; **Armbrüster**, §23, Rn. 1325; **Beckmann/Matusche-Beckmann/Höke**, §19, Rn. 52; **Bruck/Möller/Schnepf**, §75, Rn. 34; **HK-VVG/Marko Brambach**, §75, Rn. 3; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §75, Rn. 1; **Langheid/Wandt/Halbach**, §75, Rn. 5; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §75, Rn. 5; **Schimikowski**, Rn. 314; **Wandt**, Rn. 787.

¹³⁹ **HK-VVG/Marko Brambach**, §75, Rn. 6; **Hofmann**, §15, Rn. 3; **Langheid/Wandt/Halbach**, §75, Rn. 6; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §75, Rn. 7; **Wandt**, Rn. 788.

geçerliliğini korur. Buna karşılık; 1448'inci maddenin 3'üncü fıkrasının ikinci cümlesinde eksik sigorta halinde, yapılan makul giderlerin de eksik sigorta hükümlerine göre hesaplanarak karşılanacak olması isabetli değildir¹⁴⁰. VVG'nin, zarar sigortalarına ilişkin genel hükümler arasında sevk olunan §83 maddesinde ise kurtarma masraflarında eksik sigorta haline dair açık bir hüküm bulunmamasına karşın; §83(2)'de yer alan, sigortacının tazminattan indirimine gidebildiği hallerde masraflar bakımından da indirim yapabileceğine dair esasın, eksik sigorta halini de kapsadığı söylenmektedir. Buna göre kurtarma masrafları bakımından da sigorta olayının gerçekleştiği andaki sigorta bedelinin sigorta değerine oranına göre bir ödeme yapılması gerekir¹⁴¹.

İlgili madde metninde yer alan “(...) aksine sözleşme yoksa (...)” ifadesinden de anlaşılacağı üzere eksik sigortada tazminatın belirlenmesine ilişkin genel esas, emredici nitelikte olmayıp taraflarca aksinin kararlaştırılması mümkündür. Taraflarca, oran kuralının uygulanmayacağına ilişkin aksinin kararlaştırıldığı ihtimallerden biri ilk riziko sigortasıdır. İlk riziko sigortası, yangın sigortalarında ilk ateş sigortası, olarak adlandırılan bu sigorta türünde; kısmi hasarın meydana gelmesi halinde sigortacının, eksik sigortaya ilişkin orantı kuralına tabi olmaksızın, sigorta bedeli sınırlarında

¹⁴⁰ Zira eksik sigorta olmaması halinde, makul giderleri de karşılaması sonucu sigorta bedelinin üzerinde bir ödeme yapacak olan bir sigortacı; eksik sigortanın mevcudiyetinde bu giderler bakımından bir sınırlamaya gitmektedir. Ancak Kanunun açık düzenlemesi karşısında aksi yorum mümkün olmamasına karşın bu hususun; Kanunun 1448/3 maddesindeki eksik sigorta atfının kaldırılması veya sigortacının karşılamakla yükümlü olduğu masrafların, sigorta tazminatı ile sınırlandırılması önerilerinden biri ile giderilebilecektir; **Yıldırım, Ali Haydar**; Sigortacının Koruma ve Kurtarma Masraflarından Sorumluluğu (TTK m. 1448/f. 3-4), İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2019, s. 83-84. TTK'nın sorumluluk sigortalarında uygulanacak hükümlere ilişkin 1485'inci maddesinde eksik sigortaya dair 1462'nci maddeye atıf bulunmaması nedeniyle, söz konusu masraflar bakımından 1448/3 uyarınca eksik sigorta hükümlerinin uygulanması mümkün değildir; **Şenocak**, Uygulanabilirlik, s. 222.

¹⁴¹ **Beckmann/Matusche-Beckmann/Beckmann**, §15, Rn. 94; **Bruck/Möller/Koch**, §83, Rn. 69-70; **HK-VVG/Schimikowski**, §83, Rn. 17; **Hofmann**, §15, Rn. 12; **Langheid/Wandt/Looschelders**, §83, Rn. 38; **Prölss/Martin/Voit**, §83, Rn. 26; **Schimikowski**, Rn. 254. Kurtarma masrafları bakımından eksik sigorta hükümleri uygulanır; ancak ilk riziko sigortası halinde masrafların tamamı ödenir; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §83, Rn. 14; **Langheid/Wandt/Looschelders**, §83, Rn. 38. İlk riziko sigortası bakımından aksi yönde bkz. **Beckmann/Matusche-Beckmann/Beckmann**, §15, Rn. 96; **Bruck/Möller/Koch**, §83, Rn. 71; **Prölss/Martin/Voit**, §83, Rn. 27.

kalmak kaydıyla, zararın tamamını ödeyeceği kararlaştırılır¹⁴². 6762 sayılı Kanun döneminde, ilk riziko sigortasının gerek sözleşmenin kurulması sırasında gerekse sözleşmenin devamında yapılabileceği öngörülmekteydi. Bu nedenle sigorta sözleşmesinin devamı sırasında; ancak riziko gerçekleşmeden önce eksik sigortanın ilk riziko sigortasına dönüştürülmesi mümkün idi. Ancak 6102 sayılı Kanun'un 1462'nci maddesinde, 6762 sayılı Kanun'un 1288'inci maddesinin 2'nci fıkrasında hüküm altına alınan; eksik sigortanın sözleşmenin devamı sırasında ilk riziko sigortasına dönüştürülmesine dair düzenlemeye yer verilmemiştir¹⁴³. Bu nedenle 1462'nci madde hükmü uyarınca ilk riziko sigortası, ancak sözleşmenin kurulması sırasında kararlaştırılabilir.

İlk riziko sigortası; herhangi bir şarta bağlı olmaksızın, rizikonun gerçekleşmesi halinde sigorta bedeli ile sınırlı olmak üzere sigortalının zararının tamamının tazmin edilmesinin kararlaştırıldığı mutlak ilk riziko sigortası şeklinde veya zararın ilk riziko tazminat limiti olarak adlandırılan bir sınırdan kalması ya da sigorta bedeli ile değeri arasında belli bir oranı aşmayan bir farkın mevcut olması halinde meydana gelen

¹⁴² **Atabek**, İlk Riziko, s. 323; **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 103; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 257; **Bozer**, 1965, s. 203; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 99; **Günay**, s. 162; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 331; **Omağ**, Eksik Sigorta, s. 961; **Öztañ**, **Fırat**; "Para Değerindeki Değişmeler ve Sigorta", **BATİDER**, C. V, S. 2, 1969, s. 240; **Ünan**, Cilt II, s. 153. VVG'nin eksik sigortaya ilişkin §75 maddesi, §87 maddesi uyarınca emredici olmayıp aksinin kararlaştırılması mümkündür. Bu halde ortaya çıkabilecek ilk riziko sigortası hakkında aynı yönde bkz. **Bruck/Möller/Schnep**, §75, Rn. 58; **Deutsch/Iversen**, §27, Rn. 297; **HK-VVG/Marko Brambach**, §75, Rn. 21; **Hofmann**, §15, Rn. 13; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §75, Rn. 10; **Langheid/Wandt/Halbach**, §75, Rn. 16; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §75, Rn. 21; **Schimikowski**, Rn. 318; **Wandt**, Rn. 791. Nitekim ilk riziko sigortasında aşkın sigorta hükümleri de uygulama alanı bulmaz; **Bruck/Möller/Schnep**, §74, Rn. 15; **HK-VVG/Marko Brambach**, §74, Rn. 4; **Langheid/Wandt/Halbach**, §74, Rn. 3; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §74, Rn. 2a.

¹⁴³ 6762 sayılı Kanun döneminde, 1288'inci maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca mevcut sigortanın ilk riziko sigortası haline getirilmesi, sigorta ettirenin tek taraflı irade beyanı ile mümkün olup sigortacının kabulü aranmamaktaydı. 6762 sayılı Kanununun 1288/II hükmünün herhangi bir ihtiyaca cevap vermediği ve kaldırılması gerektiği yönünde bkz. **Atabek**, İlk Riziko, s. 336. Sigorta ettirenin tek taraflı irade beyanı ile sigorta sözleşmesini ilk riziko sigortası olarak değiştirebilmesinin, sigortacının bu durumu bilseydi sigorta sözleşmesini yapmayabileceğinden bahisle isabetli olmadığına dair bkz. **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 103. 6102 sayılı Kanununun eksik sigortaya ilişkin 1462'nci maddesinde ise bu hükme yer verilmemiş olup ilgili madde gerekçesinde bu farklılığa neden olarak; taraflarca akdedilen sözleşmenin ancak karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları ile değiştirilebileceği, tek taraflı bir irade beyanıyla sözleşmenin değiştirilmesinin menfaat dengesine aykırı olacağı gösterilmiştir. 6102 sayılı Kanunda bu hükme yer verilmemesi isabetlidir; **Yazıcıoğlu**, İlk Tehlike, s. 551. Aksi yönde bkz. **Can**, Sigorta Hukuku, s. 99.

zararın tamamının ödenmesinin kararlaştırıldığı şarta bağlı ilk riziko sigortası olarak yapılabilir¹⁴⁴.

İlk riziko sigortasının; sigorta ettirene, zararını aşacak bir ödemeye yol açmaması nedeniyle zenginleşme yasağı ilkesine bir istisna teşkil etmediği söylenmektedir¹⁴⁵. Zenginleşme yasağı ilkesi ile sigortadan faydalanan kimsenin zararından fazla tutarda tazminat almasının, bir başka deyişle, haksız kazanç elde etmesinin önüne geçilmesi amaçlanır. İlk riziko sigortası ile eksik sigorta şeklinde düzenlenen ve prim ödemeleri bu şekilde belirlenen sigortada, sigorta ettirene zararının tamamının karşılanması imkânı verilir. Bu nedenle söz konusu sigortanın; sigorta ettirenin, eksik sigorta ile aynı prim miktarını ödeyerek daha fazla tazminat elde edilmesi halinde zenginleşme yasağı ilkesine bir istisna teşkil ettiğini söylemek mümkündür¹⁴⁶.

Eksik sigortanın önlenmesi bakımından; belli bir oran dahilinde kalması halinde eksik sigortanın kabulüne, sigorta bedeli ve primin ekonomik bir endeksteki değişimlere göre uyarlanmasına¹⁴⁷, bir kısmı aşkın bir kısmı eksik sigorta şeklinde yapılan aynı menfaate ilişkin sigortalarda aşkın veya eksik kısımların devri veya nakline, ek kuvertür sağlanmasına, ayarlanabilir değerli sigortaya ilişkin kayıtlar da öngörülebilir¹⁴⁸.

¹⁴⁴ **Atabek**, İlk Riziko, s. 325; **Langheid/Wandt/Halbach**, §75, Rn. 16; **Yazıcıoğlu**, İlk Tehlike, s. 552. İkinci rizikonun sigortasında, ilk riziko sigortasında karşılanan bedelin muafiyet olarak öngörülmesi de mümkündür; **Prölss/Martin/Armbüster**, §75, Rn. 21.

¹⁴⁵ **Atabek**, İlk Riziko, s. 323-324; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 99.

¹⁴⁶ Nitekim *Kender* de benzer şekilde, sigorta sözleşmesinin yapılması sırasında daha yüksek prim öngörülmemesi halinde eksik sigortaya ilişkin orantı kuralının uygulanacağını söylemektedir; Hususi Sigorta Hukuku, s. 332. İlk riziko sigortasının öngörülmesi halinde, primde artışa gidilmelidir; **Atabek**, İlk Riziko, s. 327; **Bozer**, 1965, s. 203; **Bozkurt**, s. 173. Prim ödemesi ile sigortacının rizikoyu taşıma borcu arasındaki denge korunmalıdır; **Omağ**, Eksik Sigorta, s. 961; **Şenocak**, Menfaat Değeri Altında Sigorta, s. 53. Ancak ilk riziko sigortasında sigorta ettiren tarafından ödenecek primin, her halükârda tam değer üzerinden yapılan sigorta priminden az olacağı unutulmamalıdır; **Yazıcıoğlu**, İlk Tehlike, s. 548.

¹⁴⁷ **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 101-102; **Deutsch/Iversen**, §27, Rn. 296; **Ünan**, Cilt II, s. 149.

¹⁴⁸ Bunlara ilişkin detaylı bilgi için bkz. **Bruck/Möller/Schnepf**, §75, Rn. 45 vd.; **Kayihan/Bağcı**, s. 78-79; **HK-VVG/Marko Brambach**, §75, Rn. 16-19; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §75, Rn. 6; **Langheid/Wandt/Halbach**, §75, Rn. 14-15, 17; **Omağ**, Eksik Sigorta, s. 966-968; **Prölss/Martin/Armbüster**, §75, Rn. 18-20. Sigorta menfaatinin gruplandırıldığı sigortalar bakımından devir veya nakil yapılamaz. Bu

B. Aşkın Sigorta

Sigorta bedeli ile sigorta değeri arasındaki eşitliğin bozulduğu hallerden bir diğerini ise aşkın sigorta oluşturur. Türk Ticaret Kanunu'nun 1463'üncü maddesinde düzenlenen aşkın sigorta ihtimali, sigorta bedelinin sigorta değerinden fazla olduğu hallerde karşımıza çıkar.

1. Aşkın Sigorta Yapılmasının Sebepleri

Sigorta bedelinin sigorta değerinden fazla olması durumu; eksik sigortada olduğu gibi aşkın sigortada da sigorta sözleşmesinin yapılması sırasında olabileceği gibi, sözleşmenin devamı sırasında tarafların iradesi dışında da gerçekleşebilir¹⁴⁹. Sigorta sözleşmesinin yapılması sırasında sigorta ettiren, fazla kazanç elde etmek amacıyla sigorta değerini olduğundan fazla gösterebilir¹⁵⁰.

Sigorta sözleşmesinin devamı sırasında da aşkın sigortanın gündeme gelmesi mümkündür. Nitekim ekonomik değişimler ve piyasa koşulları neticesinde sigorta değerinin azalması söz konusu olabilir¹⁵¹. Aşkın sigortanın ortaya çıkabileceği bir diğer durum, ileride müstakilen inceleyeceğimiz, mal sigortası niteliğindeki grup sigortalarıdır¹⁵². Türk Ticaret Kanunu'nun 1453'üncü maddesinin 3'üncü fıkrasına göre mal sigortası niteliğindeki grup sigortalarında; gruba mal girmesi veya gruptan

sigortaların her biri, kendi grubu içerisinde aşkın veya eksik sigorta hükümlerine tabi olacaktır; **Şenocak**, Menfaat Değeri Altında Sigorta, s. 61.

¹⁴⁹ **Bozer**, 1965, s. 181; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 100; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 30; **Günay**, s. 164; **Hofmann**, §15, Rn. 3; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 332; **Sayhan**, s. 162; **Ünan**, Cilt II, s. 158. Ancak bu aşkınlığın süreklilik göstermesi gerekir; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 258-259; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §74, Rn. 2-3; **Langheid/Wandt/Halbach**, §74, Rn. 5; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §74, Rn. 7; **Ünan**, Cilt II, s. 157. Nitekim menfaatin değerinde şiddetli dalgalanmaların yaşanması ve sonrasında kolayca normale dönmesi halinde aşkın sigorta uygulama alanı bulmaz; **Hofmann**, §15, Rn. 7.

¹⁵⁰ **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 101; **Bozer**, 1965, s. 181; **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 153; **Deutsch/Iversen**, §27, Rn. 295; **Hofmann**, §15, Rn. 3; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §74, Rn. 17.

¹⁵¹ **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 101; **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 76; **Bozer**, 1965, s. 181; **Deutsch/Iversen**, §27, Rn. 295; **Langheid/Wandt/Halbach**, §74, Rn. 5; **Sayhan**, s. 162; **Ünan**, Cilt II, s. 158.

¹⁵² Grup mal sigortalarının zenginleşme yasağı ilkesi bakımından değerlendirilmesi için bkz. İKİNCİ BÖLÜM, III, D.

mal çıkması sebebiyle meydana gelen değişiklikler, sigorta sözleşmesinin geçerliliğini etkilemez. Buna göre mal sigortası şeklinde yapılan grup sigortalarında; mal topluluğundan mal çıkması halinde, sigorta değerinde bir azalma meydana gelecek ve sigorta bedeli, sigorta değerinden fazla olacaktır.

Sigorta sözleşmesinin devamı sırasında aşkın sigortanın ortaya çıkabileceği bir diğer hal bakımından Türk Ticaret Kanunu'nun 1428'inci maddesinin 1'inci fıkrasının da göz önünde bulundurulması gerekir. İlgili fıkra; sigorta süresi içerisinde yapılan kısmi tazminat ödemelerinin, sorumluluk sigortası haricindeki sigortalarda sigorta bedelinden düşüleceği hüküm altına alınmıştır¹⁵³. Anılan madde metninde sorumluluk sigortasına ilişkin istisna öngörülmesine karşın; aksinin sözleşmede hüküm altına alınması halinde, diğer sigortalar bakımından da kısmi tazminat ödemelerinin sigorta bedelinden düşülmeyeceği düzenlenmiştir. Sorumluluk sigortası dışındaki sigortalar bakımından da aksinin sözleşmede öngörülmesi halinde; sigorta sözleşmesi yapılırken sigorta değeri ve sigorta bedeli arasındaki eşitlik korunsa dahi, sözleşme süresince yapılan kısmi ödemeler nedeniyle sigortacının ödeyeceği toplam tazminat miktarı, sigorta bedelini aşacaktır. Öyle ki gerek sorumluluk sigortası gerekse aksinin öngörülmesi halinde diğer sigortalar bakımından kısmi tazminat ödemelerinin, sigorta bedelinden düşülmemesi durumunda; rizikonun gerçekleştiği son halde sigorta değeri, sigorta sözleşmesinin yapılması sırasında belirlenen ve sigorta bedeline eşit olan sigorta değerinden daha düşük olacaktır. Zira alınan kısmi tazminat ödemesinin meydana gelen zararın giderilmesi için kullanılmadığı ihtimalde; sigorta teminatına konu olan menfaatin ait olduğu mal, uğramış olduğu zarar neticesinde değer kaybedecektir. Bu durum ise kısmi tazminat ödemelerinin, sigorta bedelinden düşülmediği ihtimallerde aşkın sigortaya sebebiyet verebilir. Söz konusu aşkınlığın, zarar sigortalarında geçerli olan ve sigorta bedelinin sigorta değerine eşitliği ile fiili görünüme kavuşan zenginleşme yasağı ilkesine ayırksı bir durum oluşturduğu söylenebilir.

Türk Ticaret Kanunu'nun, müşterek menfaatlerin sigortalanması ihtimali dolayısıyla sevk olunan 1455'inci maddesi de aşkın sigorta bakımından dikkate

¹⁵³ *Kaner* ise ilgili hükmü, sorumluluk sigortalarında kısmi zarar ve kısmi tazminat ödemesi olmayacağı şeklinde yorumlamaktadır; s. 19.

alınması gereken bir hükümdür. Anılan maddeye göre; bir malın veya o mala dair hakkın yalnız bir kısmında menfaat sahibi olan kimselerin, kendi menfaatinden fazla kısmı sigorta ettirmesi halinde bu kısım, aynı menfaate sahip diğer kimseler lehine yapılmış sayılır. Bu durumda müşterek menfaatlerin sigortasında, aşkın sigorta söz konusu olmaz.

2. Aşkın Sigortanın Hüküm ve Sonuçları

Türk Ticaret Kanunu'nun 1463'üncü maddesinin 1'inci fıkrası gereği, sigorta bedelinin sigorta değerini aşan kısmı geçersizdir¹⁵⁴. Aşkın sigortanın tespiti halinde sigorta bedeli ile sigorta primi arasındaki oran yeniden hesaplanacak olup ödenen fazla primler iade edilir¹⁵⁵. Aşkınlığın sözleşme süresi içerisinde tespiti halinde, söz konusu prim iadesinin, sigorta sözleşmesinin başından itibaren mi yoksa aşkınlığın tespitinden itibaren mi hesaplanacağına ilişkin doktrinde bir görüş, aşkınlığın tespiti anına kadar sigortacının daha ağır bir rizikoyu taşıdığından bahisle aşkınlığın tespiti anından itibaren işleyecek primlerin oranlanarak iade edilmesi gerektiğini kabul etmektedir¹⁵⁶. Ünan ise aşkın sigorta halinde sigorta sözleşmesinin kendiliğinden geçersiz olacağından bahisle; iade edilecek primlerin, geçersizlik süresi esas alınarak ve gerekirse geriye etkili olacak şekilde hesaplanması gerektiğini belirtmektedir¹⁵⁷. Aşkın sigortanın tespiti genellikle rizikonun gerçekleşmesi ile ortaya çıkmakla birlikte; aşkınlık, sigorta sözleşmesinin kurulduğu andan itibaren dikkate alınmalıdır¹⁵⁸. Zira

¹⁵⁴ Alman Hukukunda benimsenen aşkınlık oranına ilişkin kriterin, Türk Hukuku bakımından da uygulanması isabetli olacaktır; Ünan, Cilt II, s. 157. Aksi yönde bkz. Günay, s. 165.

¹⁵⁵ Bu durumda sigortacının elde edemeyeceği prim alacağından kaynaklı menfi zararını talep edebilmesi de mümkündür; Can, Sigorta Hukuku, s. 103; Can, Birden Çok Sigorta, s. 80-81. Buradaki oranlama, aşkınlık oranında değil; tarifeye göre yapılmalıdır; Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 259; Bruck/Möller/Schnepf, §74, Rn. 61; Günay, s. 165; HK-VVG/Marko Brambach, §74, Rn. 27; Langheid/Rixecker/Langheid, §74, Rn. 5; Langheid/Wandt/Halbach, §74, Rn. 13; Ünan, Cilt II, s. 159.

¹⁵⁶ Atabek, Sigorta Hukuku, s. 76; Kender, Hususi Sigorta Hukuku, s. 334; Sayhan, s. 166. Aksi yönde bkz. Kara, s. 190-191.

¹⁵⁷ Ünan, Cilt II, s. 159.

¹⁵⁸ Bozer, Ali; Sigorta Hukuku: Genel Hükümler – Bazı Sigorta Türleri, 2. Baskıdan Tıpkı Basım, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2009, s. 73. Avusturya sigorta hukukunda aşkın sigortanın, Türk Ticaret Kanunu düzenlemesinden farklı olarak yalnızca rizikonun gerçekleşmesinden sonra değil, daha öncesinde de söz konusu olabileceği söylenmektedir; Yıldırım, Ferhat; "Avusturya Sigorta Hukukunda Aşkın Sigorta", İstanbul Barosu Dergisi, C. 86, S. 2, 2012, s. 236. Ancak Türk Hukukunda da aşkın sigortanın, rizikonun gerçekleşmesinden önce tespit edilmesi mümkündür. Aşkın

sigorta tazminatına esas alınacak sigorta değeri, rizikonun gerçekleştiği andaki değerdir.

Sigorta sözleşmesi süresince, sözleşmede belirtilen daha ağır rizikoyu taşıyan sigortacının, bu oranda prim alacağına sahip olması isabetli olmakla birlikte ilk görüş; rizikonun gerçekleşmesinden sonra tespit edilen aşkın sigorta bakımından değerlendirildiğinde, sigortacının herhangi bir prim iadesinde bulunması gerekmeyecektir. Türk Ticaret Kanunu'nun 1486'ncı maddesinin 1'inci fıkrası gereği aşkın sigortaya ilişkin 1463'üncü maddesinin 1'inci fıkrası hükmü mutlak emredicidir. Bu durumda 1463'üncü maddenin 1'inci fıkrası ile yasaklanan aşkın sigortada, primlerin iadesi bakımından aşkınlığın tespiti anının esas alınması isabetli olmayacaktır. Zira aşkınlığın tespiti anı esas alındığı takdirde; rizikonun gerçekleşmesinden sonra tespit edilen aşkın sigorta bakımından herhangi bir prim iadesi gündeme gelmeyecek ve bu husus 1486'ncı maddenin 1'inci fıkrasına aykırılık teşkil edecektir.

Aşkın sigortanın ortaya çıkması halinde uygulanacak olan; aşan kısma ilişkin primlerin iadesi yaptırım bakımından tartışmalı olan bir diğer husus ise söz konusu prim iadesini talep edilebileceği zamanaşımı süresidir. Bu husus, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu döneminde de tartışmalı olup anılan Kanun'un 1268'inci maddesinde öngörülen zamanaşımına ilişkin hükmün, butlan yaptırımı ile geçersiz hale gelen aşkın sigorta bakımından uygulanıp uygulanamayacağı konusunda görüş birliği bulunmamaktaydı. Esasen butlan yaptırımı ile geçersiz hale gelen aşan kısma dair bir sigorta sözleşmesinin mevcudiyetinden bahsedilemeyeceğinden bahisle, sigorta sözleşmesinden doğan bir prim ödeme borcundan söz etmek de mümkün değildir. Bu nedenle aşkın sigorta nedeniyle iadesi istenen primler, ilgili madde metninde geçen

sigortanın genellikle rizikonun gerçekleşmesinden sonraki aşamada ortaya çıkmasının temel nedeni, tazminatın tespitinde esas alınacak sigorta değerinin, rizikonun gerçekleştiği andaki değer olmasıdır. Nitekim aşkınlık durumu, sigorta sözleşmesinin kurulduğu andan itibaren göz önünde bulunduruluyor olup aşkınlığın, rizikonun gerçekleşmesinden önce tespit edilmesi halinde aşan kısmın geçersizliği yaptırımı derhal uygulanacaktır. Aksinin kabulünde, rizikonun gerçekleşmemesi halinde sigortacının haksız yere aldığı primler sonucu sebepsiz zenginleşmesi söz konusu olur; **Bozer**, 1965, s. 180-181. Aşkınlığın ortaya çıktığı an önem arz etmez; **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 76; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 259.

“Sebepsiz yere ödenmiş bulunan primin (...) dâhil sigorta mukavelesinden doğan (...)” ifadesinin kapsamına girmez. İlgili hükme rağmen, 6762 sayılı Kanun dönemindeki hâkim görüş ise butlan ile geçersiz olsa dahi söz konusu geçersizliğin, bir sigorta sözleşmesi için gündeme geldiğini, Kanun Koyucunun, sebepsiz zenginleşmeye ilişkin genel ve uzun zamanaşımı sürelerinden ziyade, sigorta hukuku bakımından özel ve kısa bir zamanaşımı süresi öngördüğünü, bu nedenle aşkın sigorta halinde iadesi istenen primler bakımından da 6762 sayılı Kanun’un 1268’inci maddesindeki iki yıllık zamanaşımı süresinin uygulanmasının daha isabetli olacağını belirtmekteydi¹⁵⁹. İki yıllık zamanaşımı süresinin başlangıç tarihinin tespiti bakımından ise doktrinde farklı görüşler ileri sürülmekteydi. Doktrindeki bir görüşe göre bu süre, iadesi istenen primin ödendiği tarihten itibaren başlamalıyken¹⁶⁰; diğer bir görüş, söz konusu sürenin butlanın öğrenildiği tarihten itibaren başlaması gerektiğini söylemekteydi¹⁶¹.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 1420’nci maddesine göre ise sigorta sözleşmesinden doğan tüm talepler, alacağın muaccel olduğu tarihten başlayarak iki yıl ve sigorta tazminatına ve sigorta bedeline ilişkin istemler herhalde rizikonun gerçekleştiği tarihten itibaren altı yıl geçmekle zamanaşımına uğrar. İlgili madde göz önünde bulundurulduğunda; 6762 sayılı Kanun döneminde aşkın sigorta nedeniyle iadesi istenecek primler bakımından yapılan tartışma, 6102 sayılı Kanun açısından da güncelliğini korumaktadır. Zira ilgili madde metninde, 6762 sayılı Kanun’da bulunan “Sebepsiz yere ödenmiş bulunan primin (...)” ibaresi yer almamış olup iadesi istenen primlerin, sigorta sözleşmesinden doğan bir talep olup olmadığı hususu açıklanmamıştır. Doktrinde bir görüş; 6762 sayılı Kanun’daki söz konusu ifadenin, 6102 sayılı Kanun’un 1420’nci maddesinde yer almaması nedeniyle fazladan ödenen primler veya sigorta sözleşmesinin geçersizliğinden doğan talepler halinde sebepsiz zenginleşmeye ilişkin genel zamanaşımı süresi olan Türk Borçlar Kanunu’nun 82’nci

¹⁵⁹ **Arkan, Sabih**; “Sigorta Hukukunda Fazladan Yapılan Ödemelerin İadesinde Zamanaşımı”, AÜHFD, C. 56, S. 2, 2007, s. 41; **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 192; **Bozer**, 1965, s. 146-147; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 77.

¹⁶⁰ **Arkan**, s. 42.

¹⁶¹ **Bozer**, 1965, s. 151; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 77. 6102 sayılı Kanun bakımından aynı yönde bkz. **Ünan**, Cilt II, s. 159.

maddesindeki iki ve on yıllık sürelerin uygulanacağını savunmaktadır¹⁶². Buna karşılık doktrindeki diğer görüş, 6762 sayılı Kanun'daki hükme, 6102 sayılı Kanun'un 1420'nci maddesinde yer verilmemesine rağmen; fazladan ödenen primlerin iadesi bakımından ödeme tarihinden itibaren iki yıllık zamanaşımı süresinin geçerli olacağını söylemektedir¹⁶³.

Aşan kısma dair primlerin iadesi bakımından uygulanacak zamanaşımı süresi, söz konusu düzenlemenin sigorta hukukuna özgü özel bir hüküm olması ve ilgili alacak hakkının, geçersizlik yaptırımına tabi olan bir sigorta sözleşmesinden kaynaklanması nedeniyle Türk Ticaret Kanunu'nun 1420'nci maddesindeki iki yıllık süre olmalıdır. Uygulanacak kısa zamanaşımı süresinin başlangıç tarihi ise söz konusu maddede açıkça muacceliyet tarihine bağlanmış olup aşan kısma dair primlerin iadesi bakımından muacceliyet, ancak bu durumun ortaya çıkması ile bir diğer deyişle, aşkınlığın öğrenilmesi ile gerçekleşir. Aşkınlığın öğrenilmesinin çok daha sonraki bir zamanda gerçekleşebileceği ihtimali de göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu talep bakımından uzun zamanaşımı süresinin saptanması da isabetli olacaktır. Aşan kısma dair primlerin iadesi, ilgili madde metninde belirtilen “(...) sigorta tazminatına veya sigorta bedeline (...)” ilişkin olmadığından altı yıllık uzun zamanaşımı süresi, bu talep bakımından gündeme gelmez. Türk Ticaret Kanunu'nda hüküm bulunmayan hallerde Türk Borçlar Kanunu'nun uygulama alanı bulacağına ilişkin 1451'inci madde uyarınca; primlerin iadesi talebine yönelik uzun zamanaşımı süresinin, Türk Borçlar Kanunu'nun sebepsiz zenginleşmeye dair 82'nci maddesindeki on yıllık süre olarak kabul edilmesi isabetli olacaktır.

¹⁶² **Can**, Sigorta Hukuku, s. 101-102; **Memiş, Tekin**; “*Sigorta Sözleşmelerinden Kaynaklanan Taleplerde Zamanaşımına İlişkin Eleştiriler ve Değerlendirmeler*”, Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan, C. II, MÜHF-HAD, C. 22, S. 3, İstanbul, Beta Basım, 2016, s. 1940. Sözleşmenin sona erdiği durumlarda, sebepsiz zenginleşme hükümleri uygulama alanı bulur; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 260. *Demir* ise öncelikle sorumluluk sigortalarına dair TTK'nın 1482'nci maddesine atıf yaparak on yıllık zamanaşımı süresinin uygulanması gerektiğini, sonrasında ise TBK'nın sebepsiz zenginleşmeye dair hükümleri gereğince on yıllık zamanaşımı süresinin uygulanmasını gerektiğini belirtmektedir; **Demir, Remzi**; “*Aşkın Sigorta*”, İKÜHFD, C. 16, S. 2-3, 2017, s. 476-477. TTK'nın 1482'nci maddesinde düzenlenen on yıllık zamanaşımı süresi, sorumluluk sigortalarındaki tazminat taleplerine ilişkin olup prim iadesi ile ilgili değildir.

¹⁶³ **Arkan**, s. 43; **Bağcı, Ömer**; “*Sigorta Sözleşmelerinden Kaynaklanan Taleplerde Zamanaşımı*”, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 11, Ocak 2016, s. 164; **Ünan**, Cilt II, s. 159; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 189. TTK'nın sorumluluk sigortalarında zamanaşımına ilişkin 1482'nci maddesi bakımından bkz. **Karasu**, s. 703.

VVG'nin aşkın sigortaya ilişkin §74(1) maddesinde; sigorta bedelinin, sigorta değerinden önemli ölçüde fazla olması halinde, aşkınlığın giderilmesi için sözleşmenin taraflarının sigorta bedelinin ve aynı oranda primlerin indirilmesini isteyebileceği hükme bağlanmıştır¹⁶⁴. İndirim talebinde bulunulduğu anda, aşkınlığın mevcut olması gerekir¹⁶⁵. Aşkın sigortanın varlığından söz edilebilmesi için aranan "önemli ölçüde" aşkınlık bakımından, takseli sigortada olduğu gibi, %10'luk bir oran referans alınır. Ancak somut olayın koşullarına göre farklı bir oranın esas alınabileceği de belirtilmektedir¹⁶⁶. Taraflarca sigorta bedelinden indirim yapılması halinde sigorta bedeli, gerçek sigorta değerine eşitlenecek olup söz konusu uyarılama; beyanın yapıldığı andan itibaren, geleceğe etkili olarak hüküm ve sonuçlarını doğurur¹⁶⁷.

Aşkın sigortanın, sigorta ettiren tarafından kazanç sağlamak amacıyla bilerek yaratılması da mümkün olup Türk Ticaret Kanunu'nun 1463'üncü maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca mali çıkar sağlamak amacıyla kötü niyetle yapılan aşkın sigorta geçersiz sayılır. Sigortacının bu durumu bilmemesi halinde, öğrendiği sigorta döneminin sonuna kadar olan primlerin iadesi söz konusu olmaz¹⁶⁸. Türk Ticaret

¹⁶⁴ Bu hak, hem sigortacı hem de sigorta ettiren için tanınmış olmakla birlikte; sigorta sözleşmesinin tarafı olmayan sigortalı bakımından söz konusu değildir; **Bruck/Möller/Schnepf**, §74, Rn. 38; **HK-VVG/Marko Brambach**, §74, Rn. 27; **Langheid/Wandt/Halbach**, §74, Rn. 11; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §74, Rn. 9.

¹⁶⁵ **Bruck/Möller/Schnepf**, §74, Rn. 31; **HK-VVG/Marko Brambach**, §74, Rn. 24; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §74, Rn. 2; **Langheid/Wandt/Halbach**, §74, Rn. 5; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §74, Rn. 6.

¹⁶⁶ **Bruck/Möller/Schnepf**, §74, Rn. 34; **HK-VVG/Marko Brambach**, §74, Rn. 25; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §74, Rn. 3; **Langheid/Wandt/Halbach**, §74, Rn. 5; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §74, Rn. 7; **Schimikowski**, Rn. 322; **Wandt**, Rn. 795. Avusturya sigorta hukuku bakımından aşkınlığın tespitinde de sigorta bedelinin sigorta değerini önemli derecede aşması esas alınır. Önemli derecede aşkınlık ise sigorta bedelinin sigorta değerinin %10'undan fazla olması şeklinde kabul edilmektedir; **Yıldırım**, Aşkın Sigorta, s. 237.

¹⁶⁷ **Armbrüster**, §23, Rn. 1321; **Bruck/Möller/Schnepf**, §74, Rn. 62; **Hofmann**, §15, Rn. 6; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §74, Rn. 4; **Langheid/Wandt/Halbach**, §74, Rn. 12; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §74, Rn. 11; **Schimikowski**, Rn. 320; **Wandt**, Rn. 797.

¹⁶⁸ 6762 sayılı Kanun döneminde bu hükmün mevcut olmaması nedeniyle, sigorta ettirenin bilerek aşkın sigorta yaptırdığı hallerde prim iadesinin nasıl yapılacağı tartışmalıydı. Bu halde **Bozer**, TTK'nın 1290'ıncı maddesinde yer alan yaptırımın, kötü niyetle aşkın sigorta yaptırılması halinde de uygulanması gerektiğini, Borçlar Kanunu'nun hileye ilişkin hükümlerinin bu bakımından gerekli korumayı sağlamayacağını söylemektedir; 1965, s. 184-185. Bu durumda ayrıca sigorta ettirenin, sigorta tazminatından faydalanmaması gerekir; **Bozer**, Sigorta Hukuku, s. 74. Nitekim **Arseven**, 6762 sayılı TTK'nın 1278'inci maddesi uyarınca sigortacının tazminat ödemekle yükümlü olmadığını belirtmektedir; Sigorta Hukuku, s. 102. *Can*, TBK'nın 81'inci (eTBK m. 65) maddesi uyarınca hukuka

Kanunu'nun 1411'inci maddesine göre sigorta dönemi, aksi kararlaştırılmadıkça bir yıldır. *Kender*, bu durumda sigorta sözleşmesinin geçersiz kılınmasının; o ana kadar sağlanan sigorta himayesinin anlamsız kalmasına sebep olacağından ve sigortacının bir zararının doğmayacağından bahisle isabetli olmadığını söylemektedir¹⁶⁹.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1463'üncü maddesinin 2'nci fıkrası ile benzer bir hükmü içeren, VVG'nin aşkın sigortaya ilişkin §74(2) maddesi uyarınca; sigorta ettirenin, haksız kazanç elde etmek amacıyla yaratmış olduğu sözleşmeler geçersizdir ve sigortacı, geçersizliği öğrendiği ana kadar olan primlere hak kazanır. Hileli aşkın sigorta halinde öngörülen geçersizlik, yalnızca aşan kısım bakımından olmayıp sigorta sözleşmesinin bir bütün olarak geçersizliği sonucunu doğurur¹⁷⁰. VVG'nin §87 maddesi ile sigorta ettiren aleyhine değiştirilemeyeceği öngörülen §74 maddesinin, özellikle sigortacının geçersizliği öğrendiği ana kadar olan primlere hak kazanacağına dair düzenlemesinin mutlak emredici nitelikte kabul edilmesi gerektiği söylenmektedir. Aksinin kabulü halinde; sigorta ettirenin haksız kazanç elde etme amacıyla gerçekleştirdiği hileli davranışı, kendisi bakımından herhangi bir sonuç doğurmayacaktır¹⁷¹.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1486'ncı maddesinde, 1463'üncü maddesinin 2'nci fıkrası; emredici hükümler arasında gösterilmemiştir. Bu nedenle ilgili düzenlemenin emredici niteliği olmayıp taraflarca aksinin kararlaştırmasının mümkün olduğu düşünülebilir. Ancak Türk Borçlar Kanunu'nun 27'nci maddesinin 1'inci fıkrası

veya ahlâka aykırı bir amaca ulaşmak için verilenlerin geri istenemeyeceğini, bu nedenle primlerin iadesinin söz konusu olmayacağını savunmaktadır; 2009, s. 96-97; Birden Çok Sigorta, s. 79-80. TTK'nın 1290'ıncı maddesi ve TBK'nın hileye ilişkin hükümleri bu halde uygulanamaz; *Sayhan*, s. 165-166. Böylesi bir durumda sigorta sözleşmesinin batıl olacağı ve sigortacının prime hak kazanacağına ilişkin bkz. *Atabek*, Sigorta Hukuku, s. 77.

¹⁶⁹ *Kender*, Hususi Sigorta Hukuku, s. 335. Benzer bir şekilde bkz. *Demir*, s. 474. Aksi yönde bkz. *Bozer*, Sigorta Hukuku, s. 74; *Sayhan*, s. 164. Söz konusu düzenleme ile aşkın sigorta yaptıran kimselerin sigorta tazminatı almalarının önüne geçilmiştir; *Kayhan/Bağcı*, s. 75.

¹⁷⁰ *Armbrüster*, §23, Rn. 1322; *Bruck/Möller/Schnepf*, §74, Rn. 77; *HK-VVG/Marko Brambach*, §74, Rn. 29; *Hofmann*, §15, Rn. 9; *Langheid/Wandt/Halbach*, §74, Rn. 16; *Prölss/Martin/Armbrüster*, §74, Rn. 18; *Schimikowski*, Rn. 321; *Wandt*, Rn.796. Avusturya sigorta hukuku bakımından aynı yönde bkz. *Yıldırım*, Aşkın Sigorta, s. 238-239.

¹⁷¹ *Bruck/Möller/Schnepf*, §74, Rn. 85-86; *HK-VVG/Marko Brambach*, §74, Rn. 29, 31; *Langheid/Rixecker/Langheid*, §74, Rn. 8-9; *Langheid/Wandt/Halbach*, §74, Rn. 16, 18; *Prölss/Martin/Armbrüster*, §74, Rn. 18, 21. Ayrıca bkz. BT-Drs. 16/3945, zu §74, s. 78.

uyarınca kanunun emredici hükümlerine, ahlâka, kamu düzenine veya kişilik haklarına aykırı sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür. Türk Ticaret Kanunu'nun 1463'üncü maddesinin 2'nci fıkrası mutlak emredici olmamasına karşın, sigorta ettirenin haksız kazanç elde etmek amacıyla kötüniyetle yaptığı aşkın sigortanın ahlâka aykırı olacağı açıktır¹⁷². Nitekim ilgili madde gerekçesinde, söz konusu düzenleme ile amaçlananın; geçersizlik yaptırımını ile kişilerin kasti aşkın sigorta yaratmaktan caydırılması olduğu belirtilmiştir.

Sigorta ettirenin, haksız kazanç elde etme amacı olmaksızın bilerek aşkın sigortaya sebebiyet verdiği hallerde ise Türk Ticaret Kanunu'nun 1530'uncu maddesinin 1'inci fıkrasının uygulama alanı bulacağı söylenmektedir¹⁷³. *Yazar*, bu ihtimale ilişkin; sigorta ettirenin, sigortalanan menfaatin değerinin kısa sürede artacağı ve aşkın sigorta halinin ortaya çıkmayacağı düşüncesi ile sigorta yaptırdığı; ancak menfaatin değerinde beklenen artışın gerçekleşmediği hali örnek vermektedir. İlgili fıkra uyarınca; ticari hükümlerde öngörülen en yüksek sınırı aşan sözleşmeler, en yüksek sınırdan yapılmış sayılır ve bu sınırı aşan edimler hataen yerine getirilmiş olmasa dahi geri alınır. Ancak 1530'uncu maddenin 1'inci fıkrasındaki hüküm, haksız kazanç elde etme amacı olmaksızın yapılan aşkın sigortaya ilişkin 1463'üncü maddenin 1'inci fıkrası ile benzerdir. Sigorta sözleşmesi yapılırken, taraflarca sigorta bedelinin; haksız kazanç elde etme amacı olmaksızın bilerek *-yazarın* örneğinde olduğu gibi- fazla belirlenmesi mümkün olup bu şekilde yapılan aşkın sigorta sözleşmeleri bakımından uygulanacak hüküm Türk Ticaret Kanunu'nun 1463'üncü maddesinin 1'inci fıkrası olmalıdır.

C. Aşkın Sigortanın Birden Çok Sigorta Sözleşmesi ile Ortaya Çıkması/ Birden Çok Sigorta

Türk Ticaret Kanunu'nun 1465'inci maddesi gereği; aynı menfaatin, birden çok sigortacıya¹⁷⁴, aynı süre ve rizikolar için, aynı veya farklı tarihlerde sigorta ettirilmesi

¹⁷² Aynı yönde bkz. **Ünan**, Cilt II, s. 162.

¹⁷³ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 102.

¹⁷⁴ Aynı sigortacı ile yapılan birden fazla sigorta sözleşmesinin de birden çok sigorta durumunu ortaya çıkarabileceğine dair bkz. **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 264. Sonradan yapılan sigortanın ilk sigortayı tamamlama amacı olmadığı hallerde aynı yönde bkz.

halinde sigorta ettirene ödenecek olan tazminat miktarı, sigorta bedelinden fazla olamaz. Söz konusu düzenleme ile sigorta ettirenin birden fazla sigortacı ile sözleşme yapması engellenmemiş; ancak sigorta ettirenin alacağı tazminatın, zarar sigortalarında geçerli olan zenginleşme yasağı ilkesi gereği, birden çok sigorta halindeki sınırı belirlenmiştir¹⁷⁵. Bu noktada, “birden çok sigorta” ile “birlikte sigorta” arasındaki farklılığın belirtilmesi gerekir. Birden çok sigorta halinde, aynı veya farklı tarihlerde yapılan birden fazla sigorta sözleşmesi bulunur. Birlikte sigortada ise birden fazla sigortacı ile tek bir sigorta sözleşmesi akdedilir ve sigortacılar birlikte hareket eder¹⁷⁶. Can sigortalarında da karşımıza çıkan birlikte sigortada, birden çok sigortadan farklı olarak, rizikoyu paylaşma konusunda tercih sigortacılara bırakılır. Sigorta ettiren ile tek bir sigorta sözleşmesi akdedilerek, adi şirket şeklinde, bir sigorta sözleşmesi süresi boyunca bir araya gelen birlikte sigortayı oluşturan sigortacıların kural olarak müteselsil sorumluluğu bulunmaz.

Birden çok sigortanın mevcudiyeti halinde, Türk Ticaret Kanunu’nun 1465’inci maddesinin 2’nci fıkrası gereği sigorta ettiren; riziko gerçekleşirse sigortacıların her birine rizikonun gerçekleştiğini ve yapılan diğer sigortaları bildirmekle yükümlü olup bu yükümlülüğe aykırılık halinde 1446’ncı madde uygulama alanı bulur. Sigorta

Şenocak, Kemal; Çifte Sigorta, Ankara, Turhan Kitabevi, 2002, s. 33; **Ünan,** Cilt II, s. 183. Aksi yönde bkz. **Atabek,** Sigorta Hukuku, s. 84; **Can,** Birden Çok Sigorta, s. 88-89; **Sayhan,** s. 170.

¹⁷⁵ **Can,** Birden Çok Sigorta, s. 33.

¹⁷⁶ **Can,** Sigorta Hukuku, s. 118 vd.; **Can,** Birden Çok Sigorta, s. 62 vd. Bu sigortayı, birlikte sigorta olarak isimlendirmemekle birlikte aynı şekilde bkz. **Arseven,** Sigorta Hukuku, s. 108; **Yazıcıoğlu/Şeker Öğüz,** s. 88. Birden fazla sigortacı ile yapılan tek bir sigorta sözleşmesinin varlığı halinde çifte sigortadan bahsedilemez; **Şenocak,** Çifte Sigorta, s. 42. Sigorta havuzu (*pool*) örneği üzerinden aynı yönde bkz. **Atabek,** Sigorta Hukuku, s. 86-87. Ayrıca bkz. **Ünan,** Cilt II, s. 171. **Kender,** konsorsiyum olarak tanımlanan halde, sigortacıların önceden yapacakları bir sözleşme ile kendi aralarındaki risk paylaşımını ve sorumluluklarını belirlemek suretiyle müşterek sigorta yapacaklarına karar verebileceklerini belirtmektedir; **Hususi Sigorta Hukuku,** s. 339-340. Ancak kanaatimizce yazar tarafından verilen örnek, dış ilişkide bir müşterek sigortayı oluşturmaz. Sigortacılar tarafından önceden yapılan ve müşterek sigorta iradesini barındıran sözleşme, sigorta sözleşmesi olmayıp iç ilişkilerindeki sınırlara dair kendi aralarında akdettikleri bir sözleşme niteliğinde kabul edilmelidir. Bununla birlikte müşterek sigortayı oluşturan sigortacıların, konsorsiyum şeklinde bir araya gelmeleri ve jeran adını verdikleri yetkili bir sigortacının, sigorta ettiren ile tüm işlemleri yapması mümkündür. Bu durumda müşterek sigortanın varlığı kabul edilmelidir. Yazar tarafından verilen örnekte daha ziyade birlikte sigorta hali söz konusu iken, ikinci durumda birden çok sigorta sözleşmesi ile meydana gelen müşterek sigorta mevcuttur. Zira yazar tarafından verilen örnekte sigorta ettirenin herhangi bir dahli yoktur.

ettiren bakımından öngörülen bu yükümlülük, Kanun'un ilgili maddesi uyarınca, yalnızca rizikonun gerçekleşmesine bağlanmıştır. Buna karşılık söz konusu yükümlülüğün, birden fazla aşamada ortaya çıkabileceği göz önünde bulundurulduğunda; anılan maddenin iki ayrı aşamadaki birden çok sigorta bildirimini düzenler şekilde kaleme alınması daha isabetli olacaktır. İlk olarak; aynı menfaat için yapılan her bir sigorta, yapıldığı anda diğer sigortacı veya sigortacılara bildirilmelidir. İkinci olarak ise rizikonun gerçekleşmesi halinde gecikmeksizin bildirim yapılmalıdır. Nitekim birden çok sigortaya ilişkin bu ikinci husus, Türk Ticaret Kanunu'nun 1446'ncı maddesindeki rizikonun gerçekleştiğini beyan yükümlülüğü ile özdeştir. Bu nedenle 1465'inci maddenin 2'nci fıkrasının; 1446'ncı maddeye yapılan atfın yanı sıra, aynı menfaatin birden fazla kez sigortalandığının diğer sigortacılara bildirilmesi bakımından sözleşmenin kurulması sırasındaki beyan yükümlülüğüne dair 1435'inci maddeye de atıf yapılarak kaleme alınması daha yerinde olacaktır. Zira birden fazla sigortanın yapıldığının bildirilmesi anı, diğer sigortacılar ile sözleşmenin kurulduğu an olmalıdır¹⁷⁷.

VVG'nin birden çok sigortaya ilişkin §77 ilâ 79 maddelerinde, Türk Hukukundan farklı olarak, birden çok sigortanın türleri bakımından bir ayrıma gidilmemiştir. VVG'nin §77 maddesinde birden çok sigortanın; sigortacıardan her birine, diğer sigortacıları ve sigorta bedellerini de içerir şekilde, gecikmeksizin bildirilmesi

¹⁷⁷ Aynı yönde bkz. **Günay**, s. 169. TTK'nın 1465/2 maddesinde öngörülen yükümlülüğün yalnızca rizikonun gerçekleştiği halde doğduğuna ilişkin bkz. **Can**, Sigorta Hukuku, s. 114. İlgili madde ile riziko gerçekleştikten sonraki aşamaya ilişkin bir düzenleme yapılmış olup bu yükümlülüğe aykırılık halinde TTK'nın rizikonun gerçekleşmesinden sonraki bildirim yükümlülüğüne ilişkin 1446'ncı maddesine yapılan atıf nedeniyle birden çok sigortanın, rizikonun gerçekleştiği ana kadar saklanması mümkündür; **Ünan**, Cilt II, s. 185-186. Çifte sigorta bakımından sözleşmenin devamı sırasındaki bildirim yükümlülüğünün söz konusu olacağına dair bkz. **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 182. Müşterek sigorta halinin, rizikonun artmasına neden olmayacağından bahisle sözleşmenin kurulması sırasında re'sen bildirimde bulunma zorunluluğu olmadığına dair bkz. **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 93. 6762 sayılı Kanun döneminde, kara sigortalarında birden çok sigortaya ilişkin 1292'nci maddenin 2'nci fıkrasında bu yükümlülük; rizikonun gerçekleştiğini haber aldığı tarihten itibaren 5 gün içerisinde, denizcilik rizikolarına karşı çifte sigortaya ilişkin 1348'inci maddede ise çifte sigortayı ortaya çıkaran sözleşmelerin kurulduğu andan itibaren gecikmeksizin bildirimde bulunulması şeklinde düzenlenmişti. Bu düzenlemeler uyarınca sözleşmenin kurulması aşamasında ayrıca sorulmadıkça birden çok sigortanın bildirilmesinin gerekli olmadığı ve sigorta ettirenin sözleşmenin kurulması sırasındaki beyan yükümlülüğü kapsamında değerlendirilmeyeceğine dair bkz. **Öztan, Fırat**; Sigorta Akdinin İnikadında İhbar Mükellefiyeti, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1966, s. 61; **Şenocak**, Çifte Sigorta, s. 213.

gerektiği hüküm altına alınmıştır. Birden çok sigorta ise VVG'nin §78 maddesi uyarınca; aynı menfaatin, aynı rizikolara karşı, farklı sigortacılar nezdinde sigorta ettirilmif olmasını ifade eder. Birden çok sigortada; sigorta bedelleri toplamının sigorta değerini aşması veya her bir sigortacının, diğer sigortanın yokluğu halinde karşılayacağı zararların toplamının, toplam zarardan fazla olması halinde sigortacılar; kendi sözleşmelerindeki bedele kadar, birlikte sorumludur. Bu durumda sigorta ettiren, zararından fazlasını talep edemez. Birden çok sigorta halinde sigortacılar; sigorta ettirene karşı haiz oldukları tazminat ödeme ykmllğu bakımından, kendi sözleşmeleri uyarınca sorumlu oldukları miktara oranla yükümlü kılınmıştır. Haksız kazanç elde etme amacıyla yapılan birden çok sigortanın varlığında ise bu amaçla yapılan her bir sigorta sözleşmesi geçersizdir ve sigortacılar, geçersizliği öğrendikleri ana kadar olan primlere hak kazanır. Sigorta ettirenin, birden çok sigortanın varlığından habersiz olarak sigorta sözleşmeleri akdetmesi ihtimali ise VVG'nin §79 maddesinde düzenlenmiştir. Bu ihtimalde sigorta ettiren, sonraki sigortanın iptalini veya sigorta bedelinin indirilmesini talep edebilecek olup ikinci sigorta bakımından, önceki sigorta ile teminat altına alınmayan miktar oranında primde indirim gidilebilir. Sigorta değerinin, birden çok sigortanın gerçekleşmesinden sonra azalması durumunda ise birden çok sigorta, aynı zamanda veya sigortacıların onayı ile yapılmışsa sigorta ettirenin ancak, sigorta bedellerinin ve primlerin orantılı olarak indirilmesi talep etme hakkı bulunur.

1. Müşterek Sigorta

Türk Ticaret Kanunu'nun 1466'ncı maddesinin 1'inci fıkrasına göre müşterek sigorta; aynı menfaatin, aynı zamanda, aynı süre için ve aynı rizikolara karşı, birden fazla sigortacı tarafından sigorta edilmesini ifade eder.

a. Müşterek Sigortanın şartları

Müşterek sigortanın söz konusu olabilmesi için ilk olarak birden fazla sigortacı ile birden fazla sigorta sözleşmesi yapılmış olmalıdır. Farklı sigortacılarla yapılan sözleşmelerin içerisinde aynı sigortacı ile birden fazla sigorta yapılması durumunda, bu sigortacı ile yapılan sözleşmelerin aşkın sigorta oluşturmayacak

şekilde tek bir sözleşme olarak değerlendirilmesi gerekir¹⁷⁸. Doktrinde müşterek sigortaya ilişkin açık koasürans¹⁷⁹ ve kapalı koasürans ayrımları yapılmış olmakla birlikte; kapalı koasüransta sigorta ettirenin karşısında tek bir sigortacı bulunduğu ve ancak bu sigortacının sigorta teminatı altına aldığı rizikoyu diğer sigortacılara da sigortalattığı, bu durumun ise reasürans ile aynı olduğu ve birden çok sigortanın söz konusu olmadığı belirtilmektedir¹⁸⁰. Nitekim yapmış olduğu sigorta sözleşmesi ile üstlendiği tazminat ödeme borcunu, reasürans sözleşmesi ile teminat altına alan sigortacı; bu sözleşme ile pasifinde meydana gelebilecek bir artışa karşı sigorta yaptırır. Reasürans ile sigortaya konu edilen menfaat, sigortacının sorumluluğuna yönelik iken; ilk sigorta sözleşmesine konu menfaat ise sigorta ettirenin menfaatidir. Bu nedenle; müşterek sigortanın mevcudiyeti için aranan aynı menfaat şartının, reasürans sözleşmeleri bakımından gerçekleşmediği açıktır.

Müşterek sigortanın türlerine ilişkin yapılan bir diğer ayırım ise bilinçli müşterek sigorta ve bilinçsiz müşterek sigorta ayrımıdır¹⁸¹. Bilinçli müşterek sigorta; yalnızca sigorta ettirenin müşterek sigortanın varlığından haberdar olduğu şekilde yapılabileceği gibi hem sigorta ettiren hem de sigortacının bilgisi dahilinde de gerçekleşebilir. Bilinçsiz müşterek sigortada ise -örneğin avukatına teknesinin sigortasının yenilenmesi için talimat veren kimsenin, bu talimatını unutarak kendisinin de sigorta sözleşmesi yapması veya eşinin kendisine ait otomobili kendi lehine sigortalattığından habersiz olarak otomobili için sigorta yaptıran kimse gibi- gerek sigorta ettiren gerekse sigortacının bilgisi dahilinde olmayan sigortadan söz edilir.

¹⁷⁸ **Bozer**, 1965, s. 195; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 109.

¹⁷⁹ **Ünan**, açık koasüransta; yapılan her bir sigorta sözleşmesinin birbirinden bağımsız -ancak bağlantılı olduğunu, aşkınlık halinde bu sigortalara birden çok sigorta hükümlerinin değil, aşkın sigorta hükümlerinin uygulanması gerektiğini söylemektedir; Cilt II, s. 175. Ancak yazar, aşkın sigortaya ilişkin hükümlerin uygulanması halinde aşkınlık giderildikten sonra sigortacılar arasında tazminatın ödenmesine ilişkin nasıl bir usul izleneceğini belirtmemektedir. Nitekim müşterek sigortaya ilişkin özel hüküm, öncelikle aşkın sigorta yasağına paralel bir şekilde aşkınlığın giderilmesini, sonrasında ise birden fazla sigortacı arasındaki tazminat miktarına ilişkin bir çözüm öngörmüştür.

¹⁸⁰ **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 87; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 266-267; **Ünan**, Cilt II, s. 177. *Kayıhan/Bağcı* ise **Ünan** tarafından yapılan bu ayrımı, kapalı koasüransın reasürans olduğu bakımından eleştirmekte ve açık-kapalı reasürans ayrımına gerek olmadığını söylemektedir; s. 80, dn. 270. Ancak **Ünan** da kapalı koasüransın gerçek bir reasürans olduğunu belirtmektedir; Cilt II, s. 171. Bu ihtimalde, ancak sigortacıların sigorta bedeline yönelik küvertür vermeleri halinde müşterek sigortadan söz edilebilir; **Sayhan**, s. 175.

¹⁸¹ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 113-117, 122-123; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 55-62, 74-75.

Doktrinde bazı yazarlarca; müşterek sigortanın mevcudiyeti için birden çok sigortacının, rizikoyu birlikte taşıma iradesinin bulunması gerektiği de ifade edilmektedir¹⁸². Ancak müşterek sigorta; tüm sigortacılar tarafından müşterek sigortanın varlığı bilinerek gerçekleşmeyebilir. Türk Ticaret Kanunu'nun 1465'inci maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca sigorta ettirene, birden çok sigortayı bildirme yükümlülüğü getirilmiş olsa dahi sigorta ettirenin bu yükümlülüğünü ihlali halinde; sigortacıların birden çok sigortanın varlığından haberdar olmaları mümkün olmayacaktır. Bu durumda yapılan diğer sigortalardan haberi olmayan sigortacının, rizikoyu diğer sigortacılarla birlikte taşıma iradesine sahip olduğu söylenemez. Rizikoyu birlikte taşıma iradesinin, müşterek sigortanın mevcudiyeti için bir şart olarak aranması halinde; sigortacıların birbirinden habersiz olması durumunda müşterek sigortanın ortaya çıkmayacağı anlamına gelir ve bu da zenginleşme yasağı ilkesinin temel amacı ile bağdaşmaz.

Müşterek sigortaya konu edilen menfaatin aynı olması gerekir. Bir kişinin aynı mala ilişkin birden fazla menfaati veya birden fazla kişinin aynı mala ilişkin aynı veya farklı menfaatleri söz konusu olabilir. Bir kişinin aynı mala ilişkin birden fazla menfaatinin bulunması halinde, farklı menfaatler söz konusu olduğundan müşterek sigortanın oluşmayacağı açıktır. Birden fazla kişinin aynı mala ilişkin aynı menfaatlerinin olması, bir diğer deyişle Türk Ticaret Kanunu'nun 1455'inci maddesi uyarınca müşterek menfaatlerin sigortası ihtimalinde, sigortadan faydalanan kimselerin farklı olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bununla birlikte başkası lehine yapılan sigortanın mevcudiyeti halinde ayrıca bir değerlendirme yapmak gerekir. Doktrinde¹⁸³ örnek olarak verilen; eşinin, kendisine ait otomobili kendisi lehine sigorta ettirdiğini bilmeksizin, aynı gün aynı otomobili aynı rizikolara karşı sigorta ettiren kimsenin durumu göz önünde bulundurulmalıdır. Söz konusu örnek bakımından, her iki sigorta da otomobil sahibi eşin menfaatini teminat altına almakta olup müşterek menfaatlerin sigortasından bahsedilemeyecektir. Bu ihtimalde sigortadan

¹⁸² **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 336; **Sayhan**, s. 176; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 197. Birlikte hareket etme unsuru, müşterek sigorta ile kısmi sigorta arasındaki farkı da ifade eder; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 266, 268. İlgili madde metninde yer alan "*aynı zamanda*" ifadesi, sigortacıların birlikte hareket etmesi unsurunu gösterir; **Ünan**, Cilt II, s. 194.

¹⁸³ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 112-113; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 55.

faydalanacak kişinin de aynı olması nedeniyle, bu kimse bakımından zenginleşme meydana gelecektir. Birden fazla kişinin aynı mala ilişkin farklı menfaatlerinin bulunması durumunda ise aynı menfaat şartı oluşmadığından müşterek sigortadan söz edilemez.

Müşterek sigortanın varlığı için gereken bir diğer şart, birden fazla sigorta sözleşmesinin aynı zamanda¹⁸⁴ ve aynı süreler için yapılmış olmasıdır. 6762 sayılı Kanun döneminde; 1285'inci madde metninde yalnızca “(...) aynı zamanda (...)” ifadesinin yer alması nedeniyle, bu hususun yalnızca sigorta sözleşmesinin yapıldığı anı mı veya sigorta sözleşmesinde öngörülen himayenin süresini mi kapsadığı tartışma konusu olmuştur¹⁸⁵. 6102 sayılı Kanun'un 1466'ncı maddesinin 1'inci fıkrasında ise müşterek sigortanın, aynı zamanda ve aynı süre için yapılacağı hüküm altına alınmıştır. Buna göre sigorta konusu menfaat, aynı süre için sigorta himayesine alınmalı ve bu sözleşmeler aynı zamanda yapılmalıdır. Sigorta sözleşmeleri tam olarak aynı süreyi kapsamasa dahi, kesişen süreler bakımından da müşterek sigorta gündeme gelir¹⁸⁶. Aynı zamanda yapılan sözleşmeler ise Türk Ticaret Kanunu'nun 1468'inci maddesi uyarınca, aynı günde yapılan sigorta sözleşmelerini ifade eder.

Son olarak müşterek sigortadan bahsedebilmek için menfaatin aynı rizikolarla karşı sigortalanmış olması gerekir. Nitekim Türk Ticaret Kanunu'nun 1409'uncu maddesi uyarınca sigortacının sorumluluğu sözleşmede öngörülen rizikolarla sınırlı olduğundan¹⁸⁷, farklı rizikolarla karşı yapılan birden fazla sigorta bakımından müşterek sigorta oluşmaz.

¹⁸⁴ *Bozer*, müşterek sigortanın aynı zamanda veya farklı tarihlerde yapılabileceğini; farklı tarihlerde yapılan müşterek sigortanın kısmi sigortayı ifade ettiğini söylemektedir; 1965, s. 195, 197. Ancak yazar, sonraki tarihli eserinde bu görüşünden vazgeçmiş görünmektedir; *Sigorta Hukuku*, s. 79.

¹⁸⁵ Bu tartışmalar için bkz. **Can**, *Birden Çok Sigorta*, s. 45.

¹⁸⁶ **Can**, *Sigorta Hukuku*, s. 110-111; **Can**, *Birden Çok Sigorta*, s. 43-44; **Günay**, s. 168; **Kender**, *Hususi Sigorta Hukuku*, s. 341, dn. 334; **Sayhan**, s. 171; **Ünan**, *Cilt II*, s. 194; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 199. Aksi yönde bkz. **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 266.

¹⁸⁷ İlgili maddeye ilişkin açıklamalar için bkz. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM, III, A, 2, s. 129-130.

b. Müşterek Sigortanın Hüküm ve Sonuçları

Türk Ticaret Kanunu'nun 1466'ncı maddesinin 1'inci fıkrasına göre müşterek sigorta halinde sigorta bedelinin, sigorta değerini aşan kısmı geçersizdir. Nitekim bu düzenleme, aşkın sigortaya ilişkin düzenlemeyle paralellik teşkil eder. Müşterek sigorta sonucunda aşkın sigorta oluşmuyorsa 1466'ncı maddenin 1'inci fıkrası uygulama alanı bulmaz ve her bir sigorta sözleşmesi bakımından aşkın sigorta yasağı değerlendirmesi müstakilen yapılır¹⁸⁸.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1466'ncı maddesinde müşterek sigortanın, haksız kazanç elde etmek amacıyla yapılması bakımından ayrıca bir düzenlemeye yer verilmemiştir¹⁸⁹. Bu ihtimalde, haksız kazanç elde etmek amacıyla yapılan müşterek sigortanın, 1463'üncü maddenin 2'nci fıkrasındaki benzer bir yaptırıma tabi olması ve müşterek sigorta ile ortaya çıkacak aşkınlığın, haksız kazanç elde etme amacıyla yapılması halinde geçersiz sayılması isabetli görülebilir. 6762 sayılı Kanun'un birden çok sigortanın bildirimine ilişkin 1292'nci maddesinin 3'üncü fıkrasında, söz konusu bildirim kasten gerçekleştirilmemesi haline bağlanan sigorta haklarının kaybedilmesi yaptırımı; 6102 sayılı Kanun'un birden çok sigortanın bildirilmesi bakımından atıf yaptığı 1446'ncı maddesinde açıkça düzenlenmemiştir. Ancak 1446'ncı maddenin gerekçesinde; kusurun, kastı da kapsar şekilde geniş anlamda kullanıldığı ve bildirim yükümlülüğünün kasten ihlal edilmesi halinde somut olaya göre sigortacının tazminat ödeme borcundan tamamen kurtulabileceği belirtilmiştir¹⁹⁰.

¹⁸⁸ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 108; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 39. Bu durumda her bir sigorta eksik sigortadır; **Sayhan**, s. 177. *Atabek* ise birden fazla sigortacı tarafından yapılan sözleşmeler ile sigorta bedelinin sigorta değerini aşmadığı hallerde müşterek sigortadan, bu değeri aştığı hallerde ise çifte sigortadan bahsetmektedir; Sigorta Hukuku, s. 83. Aynı yönde bkz. **Bozer**, 1965, s. 194.

¹⁸⁹ 6762 sayılı Kanun döneminde de böylesi bir düzenleme, kara sigortalarında müşterek sigortaya ilişkin hüküm içerisinde yer almamaktaydı. Bu durumda *Can*, birden çok sigortaya ilişkin bildirim yükümlülüğünün kasten ihlal edilmesi halinde 1292'nci maddenin 2'nci ve 3'üncü fıkralarının uygulama alanı bulacağından ayrıca bir düzenlemeye gerek olmadığını belirtmektedir; Birden Çok Sigorta, s. 57. *Arseven* ise 1278'inci madde uyarınca sigortacının tazminat ödemekle yükümlü olmayacağını söylemektedir; Sigorta Hukuku, s. 102. Ancak yazar tarafından ileri sürülen madde, zarara kasten neden olunmasına ilişkin olup sigorta sözleşmelerinin kurulmasına yönelik değildir.

¹⁹⁰ İlgili maddenin kastı da kapsar şekilde, bu yönde yorumlanması gerektiğine dair bkz. **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 143; **Bozkurt**, s. 144; **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 116. Kast halinde dahi, sigortacının tazminat ödemesi yapmakla yükümlü olmasının isabetli olmadığı ve kast halinde sigortacının ödeme yükümlülüğünün kaldırılmasına yönelik bir düzenleme

Bununla birlikte birden çok sigortanın, diğere sigortacılara bildirilmesi bakımından daha önce belirttiğimiz şekilde iki aşamalı bir yükümlülük öngörülmesi halinde bu sonuca; birden çok sigortanın bildirilmesine ilişkin sigorta sözleşmesinin yapılması sırasındaki beyan yükümlülüğüne aykırılığa dair 1439'uncu maddenin 2'nci fıkrası ile de ulaşılması mümkündür. Nitekim bu halde cayma hakkını kullanan sigortacı, rizikoyu taşıdığı süreye ait primlere de hak kazanır.

Birden fazla sigortacı ile yapılan sigorta sözleşmelerinin toplam bedelinin, sigorta değerinden fazla olması halinde her bir sigortacı; sigorta ettiği bedelin, toplam sigorta bedeline oranı kadarıyla sorumludur. Temel kural bu olmakla birlikte; Türk Ticaret Kanunu'nun 1466'ncı maddesinin 2'nci fıkrası gereği sözleşme ile sigortacıların müteselsilen sorumlu olduğu kararlaştırılabilir. Bu durumda her bir sigortacının ödemekle yükümlü olduğu miktar, ilgili sigortacının kendi sözleşmesi gereği sorumlu olduğu sigorta bedelini aşamaz. Sigortalının talebi üzerine, kendi sözleşmesindeki sigorta bedeline kadar ödeme yapan sigortacı, sigorta bedelinin toplam sigorta bedeline olan oranı miktarında, diğere sigortacılara rücu hakkına sahiptir¹⁹¹.

2. Çifte Sigorta

Türk Ticaret Kanunu'nun 1467'inci maddesinin 1'inci fıkrasına göre çifte sigorta; tam bedelle sigortalanan bir menfaatin, sonradan, aynı veya farklı kişilerce¹⁹², aynı rizikolara karşı ve aynı süre için sigorta ettirilmesini ifade eder.

getirilmesi gerektiğine dair bkz. **Ünan**, Cilt I, s. 503-504. Benzer bir şekilde bkz. **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 302. Madde metninde geçen "*kusurun derecesi*" ifadesinin kastı kapsamadığı; bu nedenle kasten hareket halinde söz konusu maddenin uygulanamayacağı, bu boşluğun ise hâkim tarafından 6762 sayılı TTK'nın 1292'nci maddesine paralel bir şekilde doldurulabileceğine ilişkin bkz. **Kaner**, s. 36-37, dn. 37.

¹⁹¹ Bu noktada, TTK'nın anonim şirketlere ilişkin kısmında yer alan "*farklılaştırılmış teselsül*"e benzer bir durum ortaya çıkar; **Bozkurt**, s. 177.

¹⁹² 6762 sayılı Kanun döneminde çifte sigortaya ilişkin 1286/1 maddesinde yer alan "(...) aynı kimse tarafından (...)" ifadesi nedeniyle sigortayı yaptıranların farklı kişiler olup olmayacağı doktrinde tartışmalıydı; **Bozer**, 1965, s. 200-201; **Can**, 2009, s. 138-139; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 53-55; **Sayhan**, s. 179; **Şenocak**, Çifte Sigorta, s. 36-38; **Yetiş Şamlı, Kübra**; "*Birden Çok Sigorta*", İÜHFİM, C. LXIII, S. 1-2, 2005, s. 314, dn. 10. 6102 sayılı Kanunun 1467'nci maddesinin "(...) aynı veya farklı kişiler tarafından (...)" ifadesi ile bu tartışma son bulmuştur.

a. Çifte Sigortanın Şartları

Çifte sigortanın varlığından söz edebilmek için gereken ilk şart, menfaatin değerinin tamamının sigorta ettirilmiş olmasıdır. Buna göre; birden fazla sigortacı ile yapılan sigorta sözleşmelerinden ilki tam bedelle yapılmış olmalı, bir diğer deyişle sigorta bedeli sigorta değerine eşit olmalıdır¹⁹³. Tam bedelle yapılan ilk sigortadan sonra akdedilen diğer sigortaların tam bedelli olması veya olmaması arasında bir fark yoktur.

Müşterek sigortadan farklı olarak çifte sigortanın gerçekleşmesi için aranan bir diğer şart; Türk Ticaret Kanunu'nun çifte sigortaya ilişkin 1467'nci maddesinin 1'inci fıkrasında yer alan "(...) *sonradan* (...)" ifadesinden anlaşılacağı üzere, birden fazla sigorta sözleşmesinin farklı günlerde yapılmış olmasıdır¹⁹⁴. Zira 1468'inci madde uyarınca aynı günde yapılan sigorta sözleşmeleri, aynı zamanda yapılmış sayılır. İlk sigortacının, 1424'üncü madde uyarınca yirmi dört saat veya on beş gün içerisinde vermekle yükümlü olduğu poliçeyi vermemesinden hareketle sigorta ettirenin, ikinci bir sigortacıya aynı menfaati sigortalatması halinde; ilk sigorta bakımından prim ödemesi ve sigortacının sorumluluğu başlamayacağından çifte sigortanın söz konusu olmayacağı söylenmektedir¹⁹⁵. Sigorta sözleşmesinin kurulması ile sigortacının sorumluluğunun başlaması farklı anlarda gerçekleşmekte olup sigorta sözleşmesinin kurulması bakımından poliçenin verilmesi şart değildir. Kaldı ki 1421'inci maddenin 1'inci fıkrası uyarınca taraflar, sigortacının sorumluluğunun ilk primin ödenmesinden önce başlayacağını da kararlaştırabilir. Sigorta poliçesini teslim etmeyen ilk sigortacı bakımından sorumluluğun başlamayacağı yönündeki tespit doğru olmakla birlikte; çifte sigortaya ilişkin 1467'nci maddede öngörülen şart, sigortacının sorumluluğun

¹⁹³ Ünan, sonraki sigortanın tam bedelle veya eksik ya da aşkın sigorta şeklinde yapılabileceğini söylemektedir; Cilt II, s. 204. Aynı yönde bkz. **Bozkurt**, s. 183-184; **Günay**, s. 175; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 198. *Bozer* ise çifte sigortadan bahsedebilmek için tam bedelle yapılmış bir sigortanın aranmasının gerekmediğini, sigorta bedelinin sigorta değerini aştığı müşterek sigortaların da çifte sigorta halini aldığını belirtmektedir; 1965, s. 199. Benzer bir şekilde bkz. **Şenocak**, Çifte Sigorta, s. 48 vd. Tam bedelle sigorta yapılmasının tek bir sigorta sözleşmesi veya birden fazla sigorta sözleşmesi ile yapılması arasında fark yoktur; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 125.

¹⁹⁴ *Bozer*, çifte sigortanın aynı zamanda yapılabileceğini; ancak aynı anda yapılan sigorta sözleşmelerine müşterek sigortaya ilişkin hükmün uygulanacağını söylemektedir; 1965, s. 200.

¹⁹⁵ **Ünan**, Cilt I, s. 247. Müşterek sigorta bakımından da aynı yönde bkz. **Ünan**, Cilt II, s. 194.

başlaması değil, sigorta sözleşmesinin yapılmasıdır. Bu nedenle 1467'nci maddenin lafzi yorumundan hareketle, belirtilen halde de çifte sigortanın ortaya çıkacağı söylenebilir.

Çifte sigortadan bahsetmek için gereken; aynı menfaatin¹⁹⁶, aynı rizikolara karşı¹⁹⁷ ve aynı süre¹⁹⁸ için sigorta ettirilmesi şartları bakımından ise müşterek sigortaya ilişkin açıklamalar geçerli olacaktır. *Kender*; çifte sigortanın çoğu zaman, sigorta himayesi altına alınan bir mala ilişkin, devreden yapmış olduğu sigortanın devralana intikali ve fakat devralanın bundan habersiz olarak ilgili malı yeniden sigortalatması halinde meydana geleceğini söylemektedir¹⁹⁹. Ancak Türk Ticaret Kanunu'nun 1470'inci maddesi uyarınca sigortalanan menfaatin sahibinin değişmesi halinde, kural olarak sigorta sözleşmesi sona erer. Bu durumda, aynı menfaat hakkında aynı süreler için yapılmış birden fazla sigorta sözleşmesinden söz edilemez²⁰⁰. *Yazar* tarafından belirtilen bu husus, ancak taraflarca 1470'inci maddenin aksinin kararlaştırılması halinde mümkün olur. Nitekim bu durumda sözleşmenin devri hükümlerinin uygulama alanı bulacaktır²⁰¹.

¹⁹⁶ Çifte sigortanın şartlarından aynı menfaat haline ilişkin örnekler için ayrıca bkz. **Şenocak**, Çifte Sigorta, s. 25-28.

¹⁹⁷ Aynı rizikolara karşı sigorta ettirilmiş olması şartı bakımından aranan husus, her bir sigortanın tam olarak aynı sigorta dalına yönelik olması değildir; **Şenocak**, Çifte Sigorta, s. 29-31.

¹⁹⁸ **Şenocak**, Çifte Sigorta, s. 39-41. Yargıtay'ın vermiş olduğu bir kararda; 24.10.2009-24.10.2010 tarihlerini kapsayan kasko sözleşmesinin, taraflar arasında 1.4.2010 tarihli mutabakatname ile sona erdirilmesinden sonra bir başka sigorta şirketi ile 1.4.2010-1.4.2011 tarihlerini kapsayan bir sigortanın yapılması halinde çifte sigortadan söz edilemeyeceği hüküm altına alınmıştır; Yargıtay 17. HD, E. 2012/10483, K. 2013/9333, T. 18.6.2013, www.kazanci.com.tr, (E.T.: 15.06.2019).

¹⁹⁹ **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 342.

²⁰⁰ Sigortalı menfaatin sahibinin değişmesi halinde; menfaatin şahsiliğinden bahisle, önceki sahibin menfaati sona erer; **Taşkın, Melda**; “Zarar Sigortalarında Menfaat Eksikliği”, BATİDER, C. XXXIII, S. 1, 2017, s. 276. Bu kapsamda Karayolları Trafik Kanunu'nun 94'üncü ve Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk (Trafik) Sigortası Genel Şartları'nın C.4 maddesinde yer alan on beş günlük süre göz ardı edilmemelidir. VVG'nin sigortalı malın satılmasına ilişkin §95 maddesinde ise 6762 sayılı Kanun dönemindekine benzer bir düzenleme yer alır. Nitekim bu durumda menfaat yokluğundan bahsedilemez; **Deutsch/Iversen**, §25, Rn. 250; **Hofmann**, §13, Rn. 45; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §80, Rn. 7; **Wandt**, Rn. 748.

²⁰¹ **Taşkın**, s. 282. Burada yasal bir sözleşmenin devrinden ziyade, tarafların anlaşmasının söz konusu olduğu; ancak bu hususun TBK kapsamında yapılacak üç taraflı bir anlaşma ile mümkün olabileceği hakkında detaylı bilgi için bkz. **Gümüş, Mustafa Alper**; “Mal Sigortalarında Sigorta Ettirenin Sigorta Menfaatinin Bağlantılı Olduğu Malvarlığı

b. Çifte Sigortanın Hüküm ve Sonuçları

Türk Ticaret Kanunu'nun 1467'nci maddesi gereği çifte sigorta, kural olarak geçersizdir²⁰². Öngörülen geçersizlik, sonraki sigorta bakımından askıda geçersizlik olarak değerlendirilir²⁰³. Nitekim ilgili madde metninde belirtilen üç istisnai durumda, sonraki sigortanın hükümlerini kısmen hatta tamamen doğurması mümkün olabilir. Sonraki sözleşmenin geçersizliğini öngören 1467'nci madde uyarınca çifte sigortanın, sigorta ettiren tarafından haksız kazanç elde etme amacıyla yaptırılmış olup olmadığı bakımından bir ayrıma gidilmemiştir²⁰⁴. Haksız kazanç elde etmek amacıyla yapılan çifte sigortanın, aşkın sigortaya ilişkin 1463'üncü maddenin 2'nci fıkrasındakine bir yaptırıma tabi olması düşünülebilir²⁰⁵. Birden çok sigortanın bildirilmesine ilişkin yükümlülüğün ihlali halinde uygulama alanı bulacak olan 1446'nci maddenin, kastı da kapsar şekilde değerlendirilmesi suretiyle; sigortacının tazminat ödeme borcundan kurtulacağına karar verilebilir. Ayrıca birden çok sigortanın, diğer sigortacılara bildirilmesi hakkında, daha önce belirttiğimiz şekilde, iki aşamalı bir yükümlülük öngörülmesi ile de sigortacının, rizikoyu taşıdığı döneme ilişkin primlere de hak kazanması da sağlanarak, benzer bir sonuca ulaşılması mümkündür.

Değerinin Sahibindeki Değişimin Sigorta Sözleşmesine Etkisi (6102 sayılı TTK m. 1470)", Uluslararası Antalya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 5, 2015, s. 166-169.

²⁰² Söz konusu geçersizlik, TTK'nın 1467'nci maddesinde sigorta sözleşmesi bakımından öngörülmekteyse de koruyucu hükümlere ilişkin 1486/2 maddesinde, 1467'nci maddenin sayılması nedeniyle ilgili şartların geçersizliği öngörülmüştür. Burada gözden kaçan bir hata olduğuna dair bkz. **Can**, Sigorta Hukuku, s. 127-128. Ancak kanaatimizce 1467'nci maddenin, 1486/2 maddesinde yer alması; çifte sigortanın geçerli olacağına dair şartın sigorta sözleşmesine konulması halinde bu şartın geçersizliğini doğuracağı şeklinde yorumlanmalıdır.

²⁰³ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 128; **Şenocak**, Çifte Sigorta, s. 62-63; **Ünan**, Cilt II, s. 200. Çifte sigortaların hepsinin geçersizliğine yol açmaz; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 270.

²⁰⁴ 6762 sayılı Kanun döneminde de böylesi bir düzenleme, kara sigortalarında çifte sigortaya ilişkin hüküm içerisinde yer almamaktaydı. Bu durumda sigorta sözleşmesinin batıl olacağı ve sözleşmenin kurulması sırasındaki ihbar yükümlülüğünün ihlali nedeniyle sigortacının primleri iade etmesinin gerekmediğine ilişkin bkz. **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 97. **Şenocak** ise birden çok sigortada bildirim yükümlülüğüne ilişkin 1292'nci maddenin 3'üncü fıkrası ile yükümlülüğün kasten ihlali halinde sigortacının sorumlu olmayacağını düzenlendiğini, kasten çifte sigortaya sebebiyet verilmesi halinin, kasten bildirimde bulunmamayı da ifade ettiğinden bahisle ayrıca bir düzenlemeye gerek olmadığını belirtmektedir; Çifte Sigorta, s. 61-62. Denizcilik rizikolarına karşı sigortalarda çifte sigortaya ilişkin 1346'nci maddenin 3'üncü fıkrasında ise bu şekilde yapılan çifte sigortaların batıl olduğu ve sigortacının bu durumu bilmiyorsa prime hak kazandığı düzenlenmiştir.

²⁰⁵ Aynı yönde bkz. **Ünan**, Cilt II, s. 207.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1467'nci maddesi uyarınca çifte sigortanın geçerli olabileceği hallerden ilki, sonraki ve önceki sigortacıların duruma onay vermeleridir. Bu takdirde, sigorta sözleşmeleri aynı zamanda yapılmış sayılarak riziko gerçekleştiğinde sigorta bedeli, 1466'ncı maddede gösterilen oranda sigortacılar tarafından ödenir. İkinci olarak sigorta ettiren, önceki sigortadan doğan haklarını ikinci sigortacıya devir veya o haklardan feragat ederek de sonraki sözleşmeyi geçerli hale getirebilir. Bu takdirde devir veya feragatin ikinci sigorta poliçesine yazılması şarttır; yazılmazsa ikinci sigorta sözleşmesi geçersiz sayılır. Sonraki sözleşmeyi ayakta tutma imkânı veren üçüncü istisnai hal ise sonraki sigortacının, ancak önceki sigortacının ödemediği tazminattan sorumlu olacağına kararlaştırılmasıdır. Bu hâlde de önceden yapılmış olan sigortanın ikinci sigorta poliçesine yazılması gerekir; yazılmazsa, ikinci sigorta sözleşmesi geçersiz sayılır. Ancak doktrinde isabetli olarak; söz konusu istisnaların varlığı halinde çifte sigortanın geçerli olmasından ziyade, çifte sigortanın ortaya çıkmasının engellenmesinin söz konusu olduğu belirtilmektedir²⁰⁶. Zira ilgili maddede yer alan istisnalardan ilki, açıkça müşterek sigorta hükümlerini işaret eder. Diğer iki istisnanın varlığı halinde ise çifte sigortanın mevcudiyeti için aranan; aynı menfaat, aynı riziko, aynı süreye yönelik şartlardan ayrık düzenlemeler mevcut olup bu durumda bu şartları sağlamayan sigortaların, çifte sigorta olduğundan bahsedilmesi de mümkün değildir.

Sonraki ve önceki sigortacıların çifte sigortaya onay²⁰⁷ vermesine dair ilk istisnada, yapılan birden çok sigorta; çifte sigorta değil, müşterek sigorta hükümlerine tabi olacaktır.

²⁰⁶ İlk iki istisnai durumun gerçekleşmesi halinde sigorta değerinden fazla bir ödeme yapılamayacağı, üçüncü istisna halinde ise aynı riziko şartının gerçekleşmeyeceğinden bahisle bu durumlarda çifte sigortadan söz edilemez; **Omağ**, Zenginleşme Yasağı, s. 258. Çifte sigortaya sebebiyet veren ilk sigortanın tam bedelle yapılması hali ve sigortalının zararından fazlasının karşılanmayacağı göz önünde bulundurulduğunda, birinci ve üçüncü istisnanın pratik bir önemi yoktur. Zira menfaatini tam bedelle sigortalatmış sigortalının, tekrar sigorta sözleşmesi yapması mümkün değildir; **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 106. İkinci ve üçüncü halde çifte sigortadan bahsedilemez; **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 105; **Şenocak**, Çifte Sigorta, s. 150.

²⁰⁷ Bu onayın yalnızca yapılan sigorta sözleşmelerine değil; aynı zamanda yeni sözleşmenin bedeline de yönelik olması gerekir; **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 103. 6762 sayılı Kanun döneminde, sigortacıların muvafakatine ilişkin detaylı bilgi için bkz. **Şenocak**, Çifte Sigorta, s. 63 vd.

Sigorta ettirenin, önceki sigortadan doğan haklarından feragat etmesi veya haklarını²⁰⁸ sonraki sigortacıya devretmesi halinde, devir veya feragatin sigorta poliçesine yazılması kaydıyla, sonraki sözleşme tamamen geçerli hale getirilir. İlgili madde metninde, sigortadan doğan haklardan feragat eden veya bu hakları devreden kimsenin, sigorta ettiren olarak düzenlenmesine karşılık; söz konusu hakların kimin nezdinde doğduğunun tespiti gerekir. Sigorta ettiren ile sigortalının farklı kişiler olduğu durumlarda, sigortadan doğan hakları talep etme yetkisi sigortalıda olacağından; bu haklardan feragat veya bu hakların devri bakımından da yetkili kimse sigortalı olmalıdır²⁰⁹. Yapılacak feragat veya devrin sigorta poliçesine yazılması, bir geçerlilik şartı olup aksi halde sonraki sigorta geçersiz sayılır. Nitekim Türk Borçlar Kanunu'nun 184'üncü maddesinin 1'inci fıkrası uyarınca da alacağın devrinin yazılı şekilde yapılması bir geçerlilik şartıdır. Türk Borçlar Kanunu'nun 183'üncü maddesi uyarınca alacağın devrinde, aksine bir düzenleme olmadıkça borçlunun rızası aranmaz. Buna göre sigorta ettirenin, önceki sigortadan doğan haklarını sonraki sigortacıya devretmesi halinde de taraflarca aksi öngörülmedikçe, önceki sigortalının rızası aranmayacaktır. Sigorta ettirenin önceki sigortadan doğan haklarından feragat etmesi durumunda ise feragat beyanının niteliğinin tespiti gerekir. Sigorta ettirenin, ilk sigortadan doğan haklarından feragat etmesi, sigortadan doğan alacak haklarına yöneliktir. Alacaklının, alacak hakkından tek taraflı olarak vazgeçmesi ise mümkün olmayıp²¹⁰ taraflar arasında bir ibra sözleşmesinin yapılması gereklidir. Sigorta ettirenin feragat beyanının, borcu sona erdiren hallerden biri olan ibraya yönelik bir beyan olarak değerlendirilmesi halinde; Türk Borçlar Kanunu'nun 132'nci maddesi uyarınca önceki sigortalının kabulünün gerekeceği gözden kaçırılmamalıdır²¹¹. Zira anılan madde uyarınca ibra, tarafların karşılıklı irade beyanları ile kuracakları bir sözleşme niteliğindedir.

²⁰⁸ Bu haklar, fer'ilerini de kapsar nitelikte olup henüz doğmamış haklardan, bir diğer deyişle rizikonun gerçekleşmesinden önce devir veya feragat edilmesi mümkündür; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 129; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 101; **Şenocak**, Çifte Sigorta, s. 152.

²⁰⁹ Detaylı bilgi için bkz. **Can**, Sigorta Hukuku, s. 130-131; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 101-102.

²¹⁰ **Eren**, s. 1422, Kn. 3999; **Oğuzman/Öz**, Cilt-1, s. 575, Kn. 1765. Borcun sona ermesi için alacaklının, alacak hakkından vazgeçtiğinin borçlu tarafından kabulü gerekir; **Kılıçoğlu**, Genel Hükümler, s. 1063.

²¹¹ Bu beyan hakkındaki görüş ve değerlendirmeler için bkz. **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 106; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 132-133; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 105; **Şenocak**, Çifte Sigorta, s. 155-156.

Çifte sigortanın geçerli olabileceği son hal ise sonraki sigortacının, önceki sigortacının ödemediği tazminat miktarı ile sorumlu olacağıın kararlaştırılmış olmasıdır²¹². Burada da önceki sigortanın, sonraki sigorta poliçesinde²¹³ yazılı olarak gösterilmesi bir geçerlilik şartıdır. Önceki sigortacının ödemediği tazminat miktarı ile ifade edilen hususun, önceki sigortacının ödemediği her türlü tazminat olduğu ve zamanaşımı, sigortacının aczi veya iflası gibi ihtimalleri de kapsadığı söylenmektedir²¹⁴. Ancak zorunlu muafiyet halinde eksik kalan kısmın, başka bir sigorta ile tamamlanamayacağı gözden kaçırılmamalıdır. Zamanaşımı nedeniyle önceki sigortacının ödemediği tazminattan sonraki sigortacının sorumlu olması bakımından ise zamanaşımı süresi değerlendirilmelidir. Türk Ticaret Kanunu'nun 1420'nci maddesi uyarınca sigortadan doğan talepler alacağın muaccel olduğu tarihten başlayarak iki yıl ve sigorta tazminatına ve sigorta bedeline ilişkin istemler herhâlde rizikonun gerçekleştiği tarihten itibaren altı yıl geçmekle zamanaşımına uğrar²¹⁵. Muacceliyet tarihi ise 1427'nci maddenin 2'nci fıkrasına göre belirlenir ve sigorta ettirenin yapacağı bildirim esas alınır. Farklı tarihlerde yapılmış olmakla birlikte, önceki ve sonraki sigortalarda sigortacının sorumluluğunu doğuran olay aynı tarihte gerçekleşmiş olduğundan, sigorta ettiren tarafından bildirim de aynı tarihte yapılacak ve talepler, zamanaşımı bakımından aynı sürelerle tabi olacaktır. Bu durumda önceki

²¹² *Omağ*, bu sigortalar bakımından rizikonun aynı olması şartı gerçekleşmediğinden çifte sigortanın söz konusu olmayacağını söylemektedir; Zenginleşme Yasağı, s. 258. Benzer bir şekilde bkz. **Şenocak**, Çifte Sigorta, s. 158-159. Bu ihtimalin de pratik bir önemi yoktur; **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 106. Bu ihtimalde sigorta ettiren, ilk sigortacının aczine karşı kendisini korur; **Bozer**, 1965, s. 202. Benzer bir şekilde bkz. **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 84-85. Ancak yazar, eserinin sonraki sayfalarında; çifte sigortanın geçerli olduğu bu üçüncü ihtimalin, muafiyet halinde söz konusu olacağını söylemektedir; Sigorta Hukuku, s. 106-107.

²¹³ Yalnızca sonraki sigorta poliçesine yazılmasının yeterli olmayacağı yönünde bkz. **Can**, Sigorta Hukuku, s. 134; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 107.

²¹⁴ Muafiyet ve istisna halleri hariç olmak üzere zamanaşımı da dahil her türlü tazminatı kapsar; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 133; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 106. Muafiyet halinin bu düzenlemenin örneği olduğuna dair bkz. **Ünan**, Cilt II, s. 206. *Günay* ise ilgili madde metninde, önceki sigortacının tazminatı ödememe sebebine dair bir belirleme yapılmadığından; tazminatın ödenmemesinin hangi sebebe dayandığı fark etmeksizin sözleşmeye şart konulmuş olması halinde sonraki sigortacının ödenmeyen kısımdan sorumlu olacağını ileri sürmektedir; s. 176-177. Sigortacının aczi, sigortanın geçersizliği ve tali sorumluluk klozları hakkında detaylı bilgi için bkz. **Şenocak**, Çifte Sigorta, s. 157 vd.

²¹⁵ Sorumluluk sigortaları bakımından bu süre, TTK'nın 1482'nci maddesi uyarınca; sigorta konusu olaydan itibaren 10 yıldır.

sigortacının zamanaşımı nedeniyle ödemediği tazminat, sonraki sigortacı bakımından da zamanaşımına uğramış olur.

Tam bedelle olmaksızın ve farklı günlerde akdedilen birden fazla sigorta sözleşmesinin, rizikonun gerçekleştiği anda çifte sigortaya sebebiyet vermesi halinde hangi düzenlemenin uygulanacağına dair Kanun'da bir açıklık yoktur. Nitekim akdedilme tarihi itibarıyla tam bedelli olmamasına karşılık, rizikonun gerçekleştiği anda menfaatin değerindeki artış veya azalış nedeniyle tam bedelli hale gelen ilk ve sonraki sigortanın kısmi sigortayı mı çifte sigortayı mı ortaya çıkaracağı belirsizdir. Bu halde *Can*, söz konusu sigortaların; sigorta ettiren bakımından daha uygun düşeceği ve sigorta sözleşmelerinin kuruluşundaki amacı karşılayacağından bahisle Türk Ticaret Kanunu'nun 1466'ncı maddesinin 1'inci fıkrası uyarınca müşterek sigorta olarak değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir²¹⁶. Ancak müşterek sigortanın varlığı için öncelikle aynı zamanda yapılmış sigorta sözleşmelerinin mevcudiyeti gerekli olup bahsi geçen ihtimalin gerçekleşmesi halinde sigorta ettiren bakımından daha adil olacağı düşünülse dahi müşterek sigorta hükümlerinin uygulanması mümkün olmamalıdır. Zira müşterek sigorta veya çifte sigorta veya kısmi sigorta yapıma halleri çoğu zaman benzer sebeplere dayansa da Kanun Koyucunun, çifte sigorta ve kısmi sigortadaki aşkınlık bakımından öngördüğü çözümler; aşkınlığın tarih itibarıyla geçersiz sayılmasına yöneliktir. Aşkın sigortanın tespiti, sigorta sözleşmesinin herhangi bir anında gerçekleşebilecek olup birden çok sigorta ile aşkınlığa sebebiyet verilmesi halinde uygulanacak olan hükümler, sigorta sözleşmelerinin yapıldığı tarih ve bedel bakımından farklılık arz eder. Menfaat değeri 100 olan bir malın; önce A sigorta şirketi ile 49, sonraki gün B sigorta şirketi ile 25, bir sonraki gün ise C sigorta şirketi ile 26 bedelle sigortalandığını düşünelim. Bahsedilen ihtimalde olduğu üzere rizikonun gerçekleştiği anda menfaat değerinin 50'ye düşmesi halinde, tam bedelle sigortanın bulunmaması nedeniyle uygulanacak olan kısmi sigorta hükümleri gereğince sigortacının sorumlulukları sırasıyla; 49 ve 1 olacak, C sigorta şirketinin yapmış olduğu sözleşme ise tamamen geçersiz olacaktır. Tam bedele oldukça yakın bir kısmi sigorta halinde müşterek sigortanın uygulanması söz konusu olmazken; tam

²¹⁶ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 135-136; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 107-109. *Şenocak* ise rizikonun gerçekleştiği andaki değer in esas alınacağını söylemektedir; Çifte Sigorta, s. 49-50.

bedel halinde yazarca önerilen çözümün kabul edilmesi hakkaniyete uygun olmayacaktır. Zira verilen örnekte; C sigorta şirketinin yapmış olduğu sözleşmenin tamamen geçersiz, B sigorta şirketinin yapmış olduğu sözleşmenin ise yalnızca 1 bedelle geçerli olacağı açıkken, yalnızca tam bedel halinde sigorta ettirenin korunmasından bahisle tüm sözleşmelerin oranlanarak ayakta tutulması isabetli olmayacaktır. Bu nedenle söz konusu ihtimalde, rizikonun gerçekleştiği an itibarıyla tam bedelli sigorta haline gelen sözleşmeler bakımından Türk Ticaret Kanunu'nun 1467'nci maddesinde yer alan çifte sigortanın varlığının kabulü daha uygundur.

3. Kısmi Sigorta

Türk Ticaret Kanunu'nun 1468'inci maddesine göre aynı menfaatin, aynı süre için ve aynı rizikolara karşı, tam bedelle olmaksızın, farklı tarihlerde birden fazla sigortacı tarafından sigorta edilmesi halinde kısmi sigorta meydana gelir.

a. Kısmi Sigortanın Şartları

Kısmi sigortadan bahsedilmek için gereken ilk şart, birden fazla sigorta sözleşmesinin farklı günlerde yapılmış olmasıdır²¹⁷. Türk Ticaret Kanunu'nun kısmi sigortaya ilişkin 1468'inci maddesinde yer alan “(...) önceki sözleşme (...)” ve “(...) sonradan sigorta eden sigortacılar (...)” ifadeleri ile sözü edilen husus, farklı tarihlerde birden fazla sigorta sözleşmesinin akdedilmiş olmasıdır. Nitekim ilgili madde uyarınca aynı günde yapılan sigorta sözleşmeleri, aynı zamanda yapılmış sayılır. Kısmi sigortayı oluşturan birden çok sigorta sözleşmesi içerisinde aynı tarihte yapılan sigorta sözleşmelerinin bulunması ihtimalinde; aşkın sigorta durumu da ortaya çıkmışsa, öncelikle bu sözleşmeler müşterek sigorta hükümleri uyarınca değerlendirilmeli, devamında kısmi sigortaya ilişkin hükümler uygulanmalıdır.

²¹⁷ Kısmi sigorta içerisinde yer alan farklı sigorta sözleşmelerinin sürelerinin kesişmesi, kısmi sigortayı müşterek sigorta haline getirmez; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 269. *Bozer* ise birden çok sigortanın, kısmi sigorta şeklinde ayrı bir türü bulunmadığını ve farklı tarihlerde yapılan birden çok sigortanın müşterek sigortayı ifade ettiğinden bahisle kısmi sigortayı, müşterek sigortanın bir alt türü olarak tanımlamaktadır; 1965, s. 194-195. Yazarın sonraki tarihli eserlerinde bu görüş belirtilmemiş olup kısmi sigortanın, ayrı ayrı tarihlerde gerçekleştirildiği söylenmektedir; *Sigorta Hukuku*, s. 80.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1468'inci maddesindeki “*Sigorta olunan menfaatin değeri önceki sözleşmeyle tamamen teminat altına alınamamışsa (...)*” ifadesi ile kısmi sigortanın ortaya çıkması için en azından ilk sigorta sözleşmesinin tam bedel olmaksızın, bir diğer deyişle eksik sigorta şeklinde yapılması gerektiği hüküm altına alınmıştır. Buna göre; kısmi sigortayı oluşturan birden fazla sigorta sözleşmelerinden yalnızca ilkinin, eksik sigorta şeklinde akdedilmesi zorunluluğu vardır. Sonraki sigortalar bakımından böyle bir şart aranmaz²¹⁸.

b. Kısmi Sigortanın Hüküm ve Sonuçları

Kısmi sigorta şeklinde yapılan birden fazla sigorta sözleşmesi ile sigorta bedelinin sigorta değerine eşit olduğu noktaya kadar yapılan sözleşmeler geçerli olur. Türk Ticaret Kanunu'nun 1468'inci maddesi uyarınca sonraki sigortacıların sorumluluğu, sözleşmelerin yapılış tarihleri sırasına göre belirlenir²¹⁹. Yapılan kısmi sigorta ile sigorta bedelinin sigorta değerinden fazla olması durumunda ise sigorta değerini aşan kısım, aşkınlığın gerçekleştiği tarih itibarıyla sigorta sözleşmesini yapan sigortacı bakımından geçersiz olacaktır. Tarih sırası itibarıyla aşkınlığı oluşturan ve bu oranda geçersiz sayılan sigorta sözleşmesi bakımından da Türk Ticaret Kanunu'nun aşkın sigortaya ilişkin 1463'üncü maddesi uygulama alanı bulur. Söz konusu aşkınlığın, yapılan birden fazla sigorta sözleşmesi ile meydana gelmesi halinde ise bu sözleşmeler bakımından; müşterek sigortaya ilişkin 1466'ncı maddenin dikkate alınması gerekir²²⁰.

²¹⁸ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 136; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 137. İlk sigorta, eksik sigorta olarak yapılır; **Ünan**, Cilt II, s. 209-210; **Yazıcıoğlu/Şeker Öğüz**, s. 200. İlk sigorta, eksik sigorta olarak yapılacak olup sonraki sigortalar; kalan sigorta değerine kadar yapılır; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 268; **Günay**, s. 178. *Yetiş Şamlı* ise kısmi sigortadaki her bir sigortanın eksik sigorta olduğunu söylemektedir; Birden Çok Sigorta, s. 313. Kısmi sigortanın, genellikle birden fazla eksik sigorta ile ortaya çıktığına yönelik bkz. **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 342. *Sayhan* ise yapılan sonraki sigortalar ile bir aşkın sigorta durumu yaratılmaması gerektiğini, aksi halde çifte sigorta hükümlerine tabi olacağını söylemektedir; s. 181-182.

²¹⁹ **Yazıcıoğlu/Şeker Öğüz**, tam hasar-kısmi hasar ayrımı yapmaksızın, yapılan her bir sigortanın eksik sigorta olduğundan bahisle tazminat ödemesinin orantı kuralı uyarınca yapılacağını söylemektedir; s. 200-201. Benzer bir şekilde bkz. **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 269. **Ünan** ise ilk sigortacının orantı kuralına göre, sonraki sigortacıların ise ilk sigortacının karşılamadığı miktar bakımından tarih sırasına göre tazminat ödemesi yapacağını söylemektedir; Cilt II, s. 210.

²²⁰ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 137. Buna ek olarak yazar, kısmi sigorta halinde aşkınlığı meydana getiren sigortalar bakımından, TTK'nın çifte sigortaya ilişkin 1467'nci

III. ZENGİNLEŞME YASAĞI İLKESİNİN İSTİSNALARI

Sigortalının, somut olarak uğradığı zararından fazlasını karşılayan miktarda tazminat almasının önlenmesini temin amacıyla doğmuş olan zenginleşme yasağı ilkesinin, zarar sigortalarında oldukça katı bir biçimde uygulanmasını sağlama arzusu; Türk Ticaret Kanunu'nun 1462 ilâ 1468'inci maddelerinde sevk olunan hükümlerin sebebini oluşturur. Ancak zenginleşme yasağı ilkesinin çok katı olarak uygulanmadığı veya zayıfladığı özel sigorta türleri de mevcuttur.

A. Zenginleşme Yasağı İlkesinin Katı Olarak Uygulanmamasının Sebepleri

Zenginleşme yasağı ilkesinin, zarar sigortalarında kural olarak katı bir biçimde uygulanmasına karşın; gerek sigorta himayesi ile korunan menfaatin farklı özellikleri gerekse sigorta değeri ve bedelinin tespitinde yaşanan birtakım zorluklar nedeniyle, bu kuralın katı olarak uygulanmasından vazgeçildiği bazı istisnai haller de mevcuttur.

1. Sigortalanan Menfaatin Farklı Bazı Özellikleri

Sigorta sözleşmesinin konusunu oluşturan şey; kişilerin, rizikonun gerçekleşmesinde mevcut olan menfaatidir. Zarar sigortalarında söz konusu menfaat, kişilerin malvarlığının aktif kısmında olabileceği gibi pasif kısmında da karşımıza çıkabilir. Zenginleşme yasağı ilkesi gereği, sigorta bedelinin sigorta değerini aşmaması gerektiğinden; sigortalanan menfaatin parasal değerinin belirlenebilir olması gerekir.

Kural olarak sadece aktif sigortası şeklinde yapılan zarar sigortalarında mevcut olan sigorta değerinin, parasal olarak belirlenmesine karşın; kesin olarak tespit edilmesi her zaman mümkün olmayabilir. Örneğin, kişilerin malvarlığının aktifinde artışa yol açacak olası kazançların önceden hesaplanması her zaman söz konusu olmaz. Öyle ki kişiler, ticari faaliyetleri sonucu bir kazanç elde etmeyi öngörür; ancak bu

maddesinde öngörülen imkânların tanınması gerektiğini söylemektedir; Sigorta Hukuku, s. 138-139.

kazancın miktarının önceden kesin olarak tespit edilmesi neredeyse imkânsızdır²²¹. Buna ek olarak sigorta himayesinden yararlanmak isteyen kimsenin, ilgili menfaatini aynen korumayı amaçlaması da söz konusu olabilir. Bu durumda, bu kimselere yapılacak tazminat ödemeleri, kişinin sigorta himayesinden yararlanmaktaki asıl amacına hizmet etmez. Nitekim sigortalanan malın birçok halde ikinci el satışının bulunmaması ihtimali, sigorta himayesinden yararlanan kimsenin malını aynen korumasının önünde bir engel teşkil edebilir²²². Sanat eserlerinin sigorta himayesine alınmasında da benzer bir durumla karşılaşılabilir. Bir sanat eseri bakımından biçilecek değer, kesin olarak belirlenmesi her zaman mümkün olmadığı gibi; bu değerın saptanmasında sigorta ettirenin beyanına güvenilmesini de engelleyen birtakım tereddütler ile çoğu zaman karşılaşılır. Bu nedenle genellikle, sanat alanında uzman kişilerce bu değerın tespit edilmesi yoluna gidilir²²³.

2. Tespit Zorluğu

Zenginleşme yasağı ilkesinin katı olarak uygulanmamasının bir diğer nedeni ise sigorta değerinin kesin olarak tespit edilmesinde yaşanabilecek zorluklardır²²⁴. Kişinin malvarlığının aktifinde meydana gelecek bir artışa ilişkin kazanç, ancak tahmini bir bedeli ifade eder. Zira piyasa koşullarının sürekli değişmesi ve söz konusu kazancın, ilgili kimsenin kontrolünde olan veya olmayan birçok farklı unsura bağlı olması, bu menfaatin değerinin tam ve kesin olarak belirlenmesini engeller. Bu noktada kazanç bakımından ancak olası bir bedel öngörülebilir²²⁵.

²²¹ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 83; **HK-VVG/Marko Brambach**, §76, Rn. 5.

²²² **Ünan**, Cilt II, s. 146; **Wandt**, Rn. 771. Benzer bir şekilde bkz. **Schwintowski, Hans-Peter**; “Die strenge Wiederaufbauklausel in der Feuerversicherung – Unwirksamkeit wegen Intransparenz und Vertragszweckgefährdung”, VuR 2013, s. 294.

²²³ **Gärtner, Rudolf**; “Rechtsprobleme bei der Versicherung von Kunstgegenständen”, NJW 1991, s. 2296-2298. Sanat eserleri bakımından sigorta değerinin tespitinde yaşanabilecek uyumsuzlukların önüne geçilmesi amacıyla sigorta değeri, takse olarak belirlenebilir; **Schimikowski**, Rn. 307.

²²⁴ **Armbrüster**, §23, Rn. 1304; **Bruck/Möller/Schnepf**, §76, Rn. 4; **Deutsch/Iversen**, §25, Rn. 256; **HK-VVG/Marko Brambach**, §76, Rn. 1; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 329; **Langheid/Wandt/Halbach**, §76, Rn. 1; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §76, Rn. 1; **Schimikowski**, Rn. 307; **Ülgen, Hüseyin/ Kaya; Arslan**; “Takseli Kara Sigortalarda Esaslı Surette Fahiş Taksenin Hile Hükümlerinden Hareketle Tenkisi Mümkün Müdür?”, Bilgi Toplumunda Hukuk - Prof. Dr. Ünal Tekinalp’e Armağan, Cilt I, İstanbul, Beta Basım, 2003, s. 963.

²²⁵ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 83. Ancak bazı durumlarda umulan kârın gerçekleşeceği ve oranı kesindir; **Bozer**, 1965, s. 192.

Sigorta değerinin belirlenmesi bakımından yaşanacak bir diğer zorluk ise değişen ekonomik şartlar nedeniyle paranın değerinde yaşanacak artış veya azalışlardır²²⁶. Öyle ki sigorta sözleşmesinin yapıldığı sıradaki paranın değerinin, sözleşmenin devamı sırasında azalması durumunda; sigorta himayesinden yararlanan kimse beklediği korumayı elde edemeyebilir. Sigorta sözleşmesi ile öngörülen süre içerisinde, sigorta himayesi altına alınan menfaatin uğrayacağı değer kaybı; söz konusu menfaatin zaman içerisinde yıpranması veya eskimesi nedeniyle de gerçekleşebilir. Kural olarak sigorta sözleşmesi ile öngörülen rizikolar içerisinde yer almayan yıpranma ve eskime, sigorta himayesinden yararlanacak kimsenin beklediği teminatı alamamasına neden olabilir²²⁷. Bu durumda bu kimselerin malvarlıklarının aktiflerinde, beklediklerinin aksine bir azalma söz konusu olur.

B. Zenginleşme Yasağı İlkesinin Katı Olarak Uygulanmadığı Veya Zayıfladığı Sigorta Türleri

1. Takseli Sigorta

Sigorta değeri, Türk Ticaret Kanunu'nun 1460'ıncı maddesi gereği sigorta himayesi altına alınan menfaatin tam değerini ifade ediyor olup söz konusu menfaat bakımından taraflarca belirli bir değerin tespit edilmesi de mümkündür. Nitekim 1464'üncü maddenin 1'inci fıkrasında sigorta değerinin, taraflarca belirli bir para olarak belirlenmesi halinde bu paranın sigorta değeri için esas alınacağı hüküm altına alınmıştır. Sözleşmenin yapılması sırasında²²⁸ taraflarca belirlenen değer (takse), rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortacının ödemekle yükümlü olduğu tazminatın belirlenmesinde dikkate alınır. Buna göre sigortacının yapacağı tazminat ödemesi; menfaatin rizikonun gerçekleştiği andaki değeri değil, taraflarca belirlenen takse esas alınarak tespit edilir. Sigorta sözleşmesinin yapılması sırasında taraflarca belirlenen

²²⁶ **Kubilay, Huriye**; Yeni Değer Sigortası, Ankara, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, 1994, s. 19, 21; **Öztañ**, Para Değeri, s. 234; **Ülgen/Kaya**, s. 968; **Ünan**, Cilt II, s. 164.

²²⁷ **Langheid/Wandt/Staudinger**, §88, Rn. 11.

²²⁸ VVG'nin §76 maddesinde takse sözleşmesinin şekline ve yapıma zamanına dair herhangi bir açıklık bulunmayıp takse anlaşması, sigorta sözleşmesinin devamında da yapılabilir; **Bruck/Möller/Schnepf**, §76, Rn. 18; **HK-VVG/Marko Brambach**, §76, Rn. 4; **Langheid/Wandt/Halbach**, §76, Rn. 6; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §76, Rn. 4.

taksenin, rizikonun gerçekleşmesi halinde sigorta değeri olarak esas alınması neticesinde; sigorta bedeli ile taksenin eşit olduğu ihtimalde, takseli sigorta bakımından aşkın sigorta hükümleri uygulama alanı bulmaz²²⁹. Takseli sigorta nezdinde eksik veya aşkın sigortanın mevcudiyetinin tespiti ise menfaatin gerçek değeri değil, takse esas alınarak yapılmalıdır²³⁰.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1464'üncü maddesinin 2'nci fıkrasında, sigorta değerinin taraflarca serbestçe belirlenebilmesine ilişkin bir sınırlama getirilmiştir. İlgili fıkra hükmüne göre, taksenin esaslı bir şekilde fahiş olması durumunda sigortacının taksenin indirilmesini talep etmesi mümkündür²³¹. Beklenen kazanca dair

²²⁹ **Atabek**, Muhammen Kıymet, s. 210; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 262; **Kayhan/Bağcı**, s. 75; **Sayhan**, s. 202. *Bozer* ise taksenin esaslı surette fahiş olduğu hallerde orantı kuralının uygulanması gerektiğini söylemektedir; 1965, s. 191.

²³⁰ **Şenocak, Kemal**; "Takseli Sigorta", *BATİDER*, C. XXV, S. 2, 2009, s. 197-198, 201; **Ünan**, Cilt II, s. 168-169. Alman Hukukunda aynı yönde bkz. **Bruck/Möller/Schnepf**, §76, Rn. 63; **Hofmann**, §14, Rn. 12; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §76, Rn. 4. Aksi halde eksik sigorta hükümleri uygulanır; **HK-VVG/Marko Brambach**, §76, Rn. 12; **Langheid/Wandt/Halbach**, §76, Rn. 9; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §76, Rn. 16. Aşkınlık halinde §74 maddesinin uygulanması gerektiğine dair bkz. **HK-VVG/Marko Brambach**, §76, Rn. 11.

²³¹ Takse, esaslı surette fazla olması halinde indirime tabi tutulabilecek olup bu oran doktrinde, gerçek sigorta değeri ile takse arasındaki %10'u aşan fark olarak nitelendirilmektedir; **Şenocak**, Takseli Sigorta, s. 198, 204; **Ünan**, Cilt II, s. 168. Fahişliğin oranı mahkemece belirlenir; **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 112. Buna ek olarak *Can*, sigortacının rizikonun gerçekleşmesinden sonraki indirim talebinin TMK m. 2/II uyarınca, hile hali haricinde dikkate alınmaması gerektiğini söylemektedir; Sigorta Hukuku, s. 88; Birden Çok Sigorta, s. 24. 6102 sayılı Kanunun ilgili madde gerekçesinde; 6762 sayılı Kanunun zarar sigortalarına ilişkin 1283'üncü maddesinde yer alan takseli sigorta düzenlemesinin oldukça katı olması nedeniyle, denizcilik rizikolarına karşı sigortaya dair 1350'nci maddenin yeni düzenleme bakımından esas alındığı belirtilmiştir. 6762 sayılı Kanunun zarar sigortalarına dair 1283'üncü maddesinde, taraflarca seçilen bilirkişi eliyle belirlenen ve kabul olunan sigorta değerine sonradan itiraz edilemeyeceği; denizcilik rizikolarına karşı sigortaya ilişkin 1350'nci maddesinde ise taraflarca belirlenen taksenin, sigorta değerine esas alınacağı ve esaslı surette fahiş olması halinde sigortacının, bu değerden indirime gidilmesini isteyebileceği düzenlenmekteydi. Söz konusu düzenlemeler, taksenin bilirkişi eliyle veya taraflarca belirlenmesi bakımından ikili bir ayrıma tutulmaktaydı. **Atabek**, taksenin bilirkişi eliyle belirlenmiş olması halinde tenkisine gidilemeyeceğini söylemektedir. Hile halinde ise bedelin tenkisinden değil, sigorta sözleşmesinin butlanından söz edilmelidir; Muhammen Kıymet, s. 214. Hile halinde fahiş bedelin tenkisi yoluna gidilmelidir; **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 111. Nitekim takseli sigortanın, sigorta ettirenin hileli beyanı sonucu fahiş bedelle yapılması halinde aynı zamanda sigorta sözleşmesinin kurulması sırasındaki beyan yükümlülüğüne aykırılık da gündeme gelir. Ancak bu aykırılığa bağlanan yaptırım olan caymanın, hileli bir şekilde fahiş olarak tespit edilen takseli sigorta bakımından uygulanması isabetli değildir. Bu ihtimalde, fahiş bedelin tenkisi yoluyla sözleşmenin ayakta tutulması daha isabetli olacaktır; **Ülgen/Kaya**, s. 974-975, 980. Buna karşılık hâkim görüş; taksenin, belirlenmesi herhangi bir ayrıma

taksenin belirlenmesi durumunda ise taksenin, sigorta sözleşmesinin yapıldığı andaki ticari tahminlere göre elde edilmesi olası olmalıdır. Aksi halde sigortacı, taksenin indirilmesini isteyebilir.

VVG'nin takseli sigortaya ilişkin §76 maddesinde de taksenin aşkınlığı bakımından sabit bir sınır öngörülmemiş olup aşkınlık, her bir somut olay bakımından ayrı ayrı değerlendirilir. Bununla birlikte; Alman Hukukunda taksenin önemli ölçüde aşkınlığı bakımından %10'luk bir oran kabul edilmektedir²³². Zira aşkınlığın %10'un üzerinde olması halinde, sigorta sözleşmesi bahse yaklaşmakta olup bu durumda sigortalanabilir meşru bir menfaatten söz edilemez²³³. Aşkınlığın, sözleşmenin kurulması sırasındaki taraf iradelerindeki bir sakatlıktan kaynaklanması hali; sigorta değerinin hataen yanlış belirlenmesi yoluyla olabileceği gibi, sigorta ettirenin zenginleşme amacıyla hileli bir davranışı ile de gerçekleşebilir. İlk ihtimalde taksenin aşkınlığına dair bir itiraz ileri sürülemezken, ikinci ihtimalde sigorta ettirenin hileli hareketi nedeniyle sigorta sözleşmenin feshedilmesi imkânının da tanınması gerekir²³⁴.

Taksenin indirilmesini isteme hakkına ilişkin bu hüküm değerlendirilirken sigortacının tacir sıfatını haiz olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Öyle ki Sigortacılık Kanunu'nun 3'üncü maddesinin 1'inci fıkrası uyarınca sigortacılar, ancak

tutulmaksızın, indiriminin mümkün olacağı yönündeydi. Nitekim 6762 sayılı Kanunun 1350/2 maddesinin, zenginleşme yasağı ilkesinin etik yönünün göz önünde bulundurulması sonucunda mal sigortaları ve sigortacılar bakımından uygulanması gerekir; **Bozer**, 1965, s. 190; **Can**, 2009, s. 80-81; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 24; **Ülgen/Kaya**, s. 968-969. Rizikonun gerçekleşmesinden önce bilirkişilerce sigorta değerindeki azalmanın tespit edilmesi halinde sigortacının sigorta bedelinin tenkisi talep hakkı bulunmalıdır; **Atabek**, Muhammen Kıymet, s. 211; **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 175.

²³² **Bruck/Möller/Schnepf**, §76, Rn. 46; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §76, Rn. 2; **Langheid/Wandt/Halbach**, §76, Rn. 8; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §76, Rn. 12-13; **Schimikowski**, Rn. 307. Bu oranın %10'un üzerinde olması da mümkündür; **Armbrüster**, §23, Rn. 1308; **HK-VVG/Marko Brambach**, §76, Rn. 10.

²³³ **Looks, Volker**; "Taxe, Neuwertversicherung und Bereicherungsverbot -Zugleich Anmerkung zum Urteil des BGH vom 8. 2. 1988 (II ZR 210/87) VersR 88, 463-", VersR, 42. Jahrgang, Heft 19, 1.7.1991, s. 732.

²³⁴ **Looks**, s. 732. Sigortalanan malın gerçek değerine ilişkin hata itiraz hakkı vermezken; değer belirlenmesindeki faktörlere, örneğin Picasso'nun bir tablosunun orijinalliğine ilişkin hatada bu hak mevcuttur. Takseli sigortanın hileli hareket ile yapılması halinde ise VVG'nin §74(2) maddesiyle tutarlı bir şekilde sözleşmenin tamamı geçersiz olur; **Bruck/Möller/Schnepf**, §76, Rn. 59-61; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §76, Rn. 15, 17. Benzer bir şekilde bkz. **Langheid/Rixecker/Langheid**, §76, Rn. 5; **Langheid/Wandt/Halbach**, §76, Rn. 5.

anonim veya kooperatif şeklinde kurulmuş şirketler olabilir. Türk Ticaret Kanunu'nun 16'ncı maddesinin 1'inci fıkrasına göre ise ticaret şirketleri, tüzel kişi tacir sayılır. Bir ticaret şirketi şeklinde kurulmuş sigortacıların, tacir sıfatını haiz olması nedeniyle tacir olmanın hüküm ve sonuçlarına tabi olacakları da açıktır. Buna göre ilk olarak sigortacılar, tacir olmanın hüküm ve sonuçları arasında yer alan ve Türk Ticaret Kanunu'nun 18'inci maddesinin 2'nci fıkrasında düzenlenen basiretli bir iş adamı gibi hareket etmekle yükümlüdür²³⁵. Buna ek olarak Kanun'un 22'nci maddesinde düzenlenen tacir olan borçlunun, aşırı ücretin kararlaştırıldığı iddiasıyla ücretin indirilmesini isteyemeyeceğine dair hüküm, sigortacılar bakımından uygulama alanı bulmalıdır. Tacirin, aşırı ücretin kararlaştırıldığı iddiasıyla ücretten indirilme gidilmesini talep edemeyeceğine dair esastan ayrılmak; ancak belirlenen aşırı ücretin, tacirin ticari olarak mahvına yol açması halinde söz konusu olmalıdır. Bununla birlikte taksenin belirlenmesinde sigorta ettirenin hileli bir hareketinin varlığı halinde; kötü niyetle yapılan aşkın sigortaya ilişkin çözümün benimsenmesi daha isabetlidir. Zira olağan koşullarda taksenin hileli olarak belirlenmesi, menfaatin gerçek değerinden fazla bir belirleme yapılarak haksız kazanç elde etme amacına yönelik olacaktır.

Sigorta değerinin sözleşmenin yapılması sırasında taraflarca serbestçe belirlenmesi ve tazminatın ödenmesi sırasında da bu değer esas alınması, zaman içerisinde değer kaybeden mallara ilişkin menfaatin sigortalı olarak belirlenmesi halinde zenginleşme yasağı ilkesinin kanunî bir istisnasını oluşturur²³⁶. Zira sözleşmenin

²³⁵ Aynı yönde bkz. **Günay**, s. 167-168. Sigortacının basiretli basiretli bir iş adamı gibi hareket etmesi gerekli olup kanun koyucunun, zenginleşme yasağı ilkesinin korunmasını sağlamak amacıyla bu sınırı getirdiğine dair bkz. **Can**, Sigorta Hukuku, s. 87.

²³⁶ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 87; **Ünan**, Cilt II, s. 165-166. Benzer bir şekilde bkz. **Bozer**, 1965, s. 190; **Günay**, s. 167. Daha üstün faydaların sağlanması amacıyla zenginleşme yasağı ilkesinden, takseli sigorta ile cüz'i bir şekilde ayrılması mümkün olmalıdır; **Atabek**, Muhammen Kıymet, s. 205-206. Takse ile sigorta ettirenin önemli miktarda zenginleşmesinin ve taksenin fahiş surette belirlenmesi neticesinde zenginleşme yasağı ilkesinin dolanılmasının önlenmesi gerekir; **Şenocak**, Takseli Sigorta, s. 181. *Arseven* ise takseli sigorta bakımından; sigortalının gerçek zararının karşılanması ilkesine aykırı ve aşkın sigortaya imkân sağlayan gerçek bir istisna öngörülmediğini, yalnızca zararın belirlenmesine yönelik zorlukların ortadan kaldırılması için bir önlem alındığını belirtmektedir; Sigorta Hukuku, s. 22, 110. Nitekim yeni değer takselenmesi ihtimalinde; sigortacı yeni değeri tazminle yükümlü olup taksenin, malın yeni değerine hemen hemen yakın olduğu hallerde fahişliğinden bahisle indirime gidilemez. Zaman değeri, yeni değerinin oldukça altında olan bir geminin yeni değer üzerinden takselenmesi halinde ise yalnızca yeni değer sigortasının varlığından bahisle takseden indirime gidilememesi zenginleşme yasağı ilkesinin dolanılmasına yol açabilecektir; **Looks**, s. 735-736. Aktüerya

yapılması sırasında belirlenen ve sigorta değerinin yerine geçen takse, rizikonun gerçekleştiği anda menfaatin gerçek ve tam değerinden yüksek olabilir. Tazminat ödemesinde esas alınacak değer takseli değer olduğundan; bu durumda sigorta aracılığıyla, sigortadan faydalanan kimse lehine bir zenginleşme sağlanır. Buna karşılık, zaman içerisinde değer kazanan mallara ilişkin menfaatin sigortalanması durumunda ise menfaatin gerçek ve tam değeri taksenin üstünde kalacağından, burada zenginleşme yasağı ilkesinden ayrılan bir hal ortaya çıkmaz²³⁷. Zenginleşme yasağı ilkesi, sigortalının gerçek zararının karşılanmasına hizmet etmekte olup bu zararın karşılanması ise ancak sigorta bedeli sınırlarında kalmakla mümkündür. Gerçekleşen zararın miktarı ise menfaatin, rizikonun gerçekleştiği andaki değerine göre tespit edilir. Takseli sigortada ise rizikonun gerçekleştiği anda, menfaatin değerine ilişkin yeniden bir değerlendirme yapılmaz. Bu nedenle takseli sigortada sigortacı, sigortalının zararını sigorta bedeli sınırlarında kalmak kaydıyla karşılıyor olmakla birlikte; sigortalının gerçek zararından, bir diğer deyişle rizikonun gerçekleştiği andaki menfaat değerinden fazla bir ödeme yapması da söz konusu olabilir. Bu ihtimalde takseli sigortanın, zenginleşme yasağı ilkesinden ayrılan bir yönü olduğu kabul edilmelidir. Bununla birlikte, Kanun Koyucu tarafından taksenin belirlenmesine

değerinin, takselenmiş değerden az veya fazla olduğu durumlarda, taraflardan birinin zenginleştiği kabul edilir. Bununla birlikte; VVG'nin takseli sigortaya ilişkin §76 maddesinin, aşkın sigorta yasağına ilişkin hükmün destekleyicisi olduğu ve genel bir zenginleşme yasağı ilkesi bulunmadığı görüşüne aykırılık teşkil etmediği söylenmektedir; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §76, Rn. 9, 18. Benzer bir şekilde bkz. **Bruck/Möller/Schnepf**, §76, Rn. 69. Alman Hukukunda taksenin, zenginleşme yasağı ilkesinin bir istisnası olarak görüldüğüne dair bkz. **Deutsch/Iversen**, §25, Rn. 261. Takseli sigorta ile sigorta ettirenin, zararından fazla bir ödeme alması mümkündür; **HK-VVG/Dirk Halbach**, §88, Rn. 9; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §76, Rn. 1; **Langheid/Wandt/Halbach**, §76, Rn. 1. Nitekim önemli ölçüde aşkınlık içermeyen bir taksenin öngörülmesi halinde sigorta ettirenin, bu oranda zenginleştiği kabul edilmelidir; **Samwer**, s. 47. Ancak buradaki zenginleşme makul bir orandadır; **Schimikowski**, Rn. 312. Bununla birlikte; zenginleşme yasağı ilkesinden kesin bir ayıklık söz konusu değildir; **Gärtner**, Bereicherungsverbot, s. 45-46.

²³⁷ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 87; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 25. Bu tip sigortaların genellikle değeri değişmeyen veya büyük bir yıpranma olmayan menfaatler hakkında yapıldığına dair bkz. **Omağ**, Eksik Sigorta, s. 961. Benzer bir şekilde **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 174. Nitekim sanat eserlerinin sigorta sözleşmesine konu edilmesi halinde belirlenecek olan takse, zenginleşme yasağı ilkesi ile çelişmez. Zira meblağ sigortalarında menfaat ve sigorta değerine ilişkin yapılan açıklamalar, esasında bir mal sigortası olmasına karşın, bu sigorta türü bakımından da geçerli olabilir. Zira bu sigortalarda, hayat sigortalarında olduğu gibi, menfaatin değerinin kesin olarak belirlenmesi mümkün olmayıp amaç; fazla bir kazanç elde etmek değil, sigortaya konu edilen menfaatin varlığını devam ettirmesidir; **Gärtner**, Kunstgegenständen, s. 2999.

ilişkin öngörülen sınırlar göz önünde bulundurulduğunda; bu sınırlar içerisinde kalmak kaydıyla tarafların, sigortalanan malın değerinde meydana gelebilecek değişiklikleri sözleşme serbestisi kapsamında üstlendiğinin de kabul edilmesi gereklidir.

2. Kazanç Sigortası

Zarar sigortalarının aktif sigortası türlerinden biri olan kazanç sigortasında sigortalı, belirlenen kazancın elde edilememesi rizikosuna karşı sigorta himayesinden faydalanır²³⁸. Türk Ticaret Kanunu'nun mal sigortalarının konusunu oluşturan menfaate ilişkin 1453'üncü maddesinin 2'nci fıkrasında kazanç sigortası düzenlenmiştir. Esas olarak sigorta himayesi kapsamında değerlendirilemeyecek olan kazanç kaybı, taraflarca aksi kararlaştırılması halinde sigorta kapsamına alınabilir. Kazanç sigortası, bir mala ilişkin menfaatle birlikte bu maldan elde edilmesi beklenen kazancın da sigorta himayesine dahil edilmesi yoluyla yapılabileceği gibi, yalnızca doğacak kazanç kaybının sigortaya konu edilmesi şeklinde de yapılabilir.

Kazanç sigortasında, sigorta tazminatının tespitinde rol oynayan sigorta değerinin tam ve kesin olarak belirlenmesi çoğu zaman mümkün değildir. Gerek kişilerin içinde bulunduğu piyasa şartlarının gerekse ekonomik koşulların sürekli değişmesi ve söz konusu kazancın elde edilmesine ilişkin unsurların her zaman kişinin kontrolünde olmaması nedeniyle, sigortanın konusunu oluşturan menfaatin değeri ancak tahmini bir bedel olarak belirlenebilir²³⁹. Bu sebeplerle kazanç sigortasında sigorta değeri, ancak farazi bir değer olarak tespit edilir. Bu değere ilişkin tek sınırlama, Türk Ticaret Kanunu'nun 1453'üncü maddesinin 2'nci fıkrasında yer alan, makul sınırı aşan kısmın sigorta edilemeyeceğine yönelik düzenlemedir. Kanun'un

²³⁸ Gerçekleşeceği umulan, ancak bu hususta bir kesinlik bulunmayan kârın elde edilememesi halinde, malvarlığının aktifindeki öngörülen artış meydana gelmez; **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 47; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 82; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 15; **Kimura, Eiichi**; "Das Wesen der Gewinnversicherung", Hitotsubashi Journal of Commerce and Management, 6 (1), 1971-05, s. 19. Umulan kârın sigortalanabilmesi için söz konusu kârın kesin olarak gerçekleşecek nitelikte olması gerekir; **Bozer**, 1965, s. 193. Kazanç sigortası için gerçekleşmesi muhtemelen bir kazancın mevcudiyeti yeterli olup sigorta değerinin varlığının da etkisiyle kazanç sigortası, sorumluluk sigortalarından ayrılır ve bir aktif sigortası türünü oluşturur; **Bruck/Möller/Baumann**, §1, Rn. 82-83.

²³⁹ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 83; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 16.

1486'ncı maddesinin 1'inci fıkrası gereğince, bu sınıra aykırı olarak yapılan sözleşmeler geçersizdir.

Kazanç sigortasında, tazminatın tespitinde dikkate alınan husus, taraflarca sözleşmede belirlenen sigorta değeridir. Sigorta himayesine konu olan menfaatin değerinin tam ve gerçek olarak belirlenememesi sebebiyle bu sigortalarda, sigorta değerine ilişkin tespitler dikkate alınmaksızın rizikonun gerçekleşmesi halinde sözleşmede belirlenen sigorta bedeli ödendiğinden; doktrinde kazanç sigortasının, meblağ sigortası şeklinde uygulanan bir zarar sigortası olduğu da belirtilmektedir²⁴⁰.

Meblağ sigortalarında sigorta değerinin belirlenememesinin nedeni, para ile ölçülebilen bir menfaatin söz konusu olmamasıdır. Meblağ sigortalarındaki menfaat, para ile ifade edilemez; bir diğer deyişle meblağ sigortalarında malvarlığına ilişkin bir menfaat bulunmaz. Ancak kazanç sigortasına konu edilen kazanç kaybı, malvarlıksal bir değer olup kazancın, para ile ölçülebilmesi mümkündür. Bu menfaat bakımından belirsizlik taşıyan husus ise söz konusu parasal değer kesin olarak tespit edilememesidir. Kaldı ki Türk Ticaret Kanunu'nun 1453'üncü maddesinin 2'nci fıkrasındaki “(...) makul sınırı aşan (...)” ifadesi ile söz konusu değer için meblağ sigortalarının aksine bir sınırlama yapılmıştır²⁴¹. Buna göre kazanç sigortasında taraflarca, tahmini bir sigorta değerinin belirlenmesi mümkündür²⁴². Sigorta değerinin bu şekilde tahmini bir değer olarak belirlenmesi, tek başına kazanç sigortalarının meblağ sigortası niteliğinde olduğunun tespiti bakımından yeterli olmamalıdır. Zira meblağ sigortalarında; rizikonun gerçekleşmesi halinde, sigorta değeri ve zararı dikkate alınmaksızın, sigorta sözleşmesinde belirlenen bedel ödenir. Buna karşılık kazanç sigortasında, sigorta zararının miktarının dikkate alınmadığı ve zarar hesabı

²⁴⁰ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 40; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 10, dn. 23. Ancak kazanç sigortasında, tazminatın tespiti bakımından sigorta bedeli ve zararın yanı sıra malvarlığının aktifinde yer alan menfaatin zarar görmeden önceki değeri de esas alınır; **Möller**, s. 259.

²⁴¹ 6762 sayılı Kanunda denizcilik rizikolarına karşı sigortaya ilişkin hükümler içerisinde yer alan 1358/2 maddesinde, umulan kâr bakımından %10'luk bir sınır getirilmekteydi. Denizcilik rizikolarına karşı sigortalar bakımından öngörülen bu oranın, kara sigortalarında uygulanamayacağı ve bu sigortalar bakımından makul sınırın her bir olay nezdinde değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin bkz. **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 80.

²⁴² Kazanç sigortasında, sigorta değeri ve bir ikame değer mevcuttur; **Bruck/Möller/Baumann**, §1, Rn. 83; **Möller**, s. 265, dn. 21. Aksi yönde bkz. **Köenig**, Menfaat, s. 52. Nitekim kazanç sigortasında sigorta değeri, tahmini kazanç veya takseli kazanç yoluyla belirlenebilir; **Armbrüster**, §23, Rn. 1302.

yapılmaksızın sigorta sözleşmesinde belirlenen bedelin ödendiğini söylemek mümkün değildir. Kanun'un 1464'üncü maddesinin 2'nci fıkrasında kazanç sigortasının takseli sigorta şeklinde yapılmasına imkân tanınmıştır. Kazanç sigortasının takseli sigorta şeklinde yapılması halinde, taraflarca sözleşmenin kurulması sırasında bir sigorta değeri belirlenir ve tazminatın tespitinde bu değer esas alınır²⁴³. Ancak bu halde de sigorta tazminatının hesaplanmasında, sigorta zararı da dikkate alınır. Buna göre takseli sigorta şeklinde yapılan kazanç sigortalarının da meblağ sigortası özelliği taşıdığını söylemek mümkün değildir.

Rizikonun gerçekleşmesi sonucunda doğan kazanç kaybı, sözleşmede belirlenen bedelden az veya fazla olabilir. Söz konusu kazanç kaybının, diğer bir deyişle sigortadan faydalanan kimsenin gerçek zararının, sigorta bedelinden az olması halinde ise bu kimse lehine bir zenginleşme gündeme gelebileceği ve bu ihtimalin, zarar sigortalarında geçerli olan zenginleşme yasağı ilkesinin bir diğer kanunî istisnasını oluşturduğu söylenmektedir²⁴⁴. Ancak elde edilmesi beklenen kazancın, bir mala ilişkin menfaatle birlikte sigorta sözleşmesine dahil edilmesi halinde sigorta değeri; malın gerçek değeri ile elde edilmesi beklenen kazancın toplamından oluşmakta olup sigorta bedelinin, bu toplam değere eşit olması halinde zenginleşme yasağı ilkesine aykırılıktan söz edilemez²⁴⁵. Takse belirlenmeksizin yapılan kazanç sigortasında da rizikonun gerçekleştiği anda ortaya çıkan kazanç kaybı; sözleşme ile belirlenen değerden az veya fazla olabilir. Ancak bu husus bizi, söz konusu sigortanın, zenginleşme yasağı ilkesinin bir istisnasını oluşturduğu sonucuna götürmemelidir. Zira rizikonun gerçekleşmesi halinde meydana gelecek kazanç kaybının belirlenmesi

²⁴³ Nitekim bu uygulama, kazanç sigortalarında sigorta değerinin tespitinde fayda sağlar; **HK-VVG/Marko Brambach**, §76, Rn. 5; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §76, Rn. 3; **Samwer**, s. 47.

²⁴⁴ **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 80; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 84; **Can**, Birden Çok Sigorta, s. 17. Buna karşılık **Bozer**, umulan kârın sigortasına ilişkin kanunda getirilen sınırlamaların, zenginleşme yasağına aykırılığı ortadan kaldırmaya yaradığını söylemektedir; 1965, s. 192-193. Aynı yönde bkz. **Ünan**, Cilt II, s. 3.

²⁴⁵ **Bozer**, 1965, s. 179; **Demir**, s. 470; **Sayhan**, s. 162. Nitekim eksik veya aşkın sigorta değerlendirmesi yapılırken kazanç kaybının, sigorta olayının gerçekleştiği andaki değerinin sigorta bedeline göre az veya fazla olması ile eksik veya aşkın sigortaya ilişkin belirleme yapılır; **Hofmann**, §14, Rn. 15. TTK'nın 1453/2 maddesindeki "kazanç kaybı"na ilişkin değer; sigorta bedelinin içerisinde değil de, ayrıca bir sigorta ile teminat altına alınması halinde çifte sigorta haline dikkat edilmelidir; **Aksoy, Sami**; "Yük Sigortalarında Yüzde On İlave Tutar", **BATİDER**, C. XXXV, S. 1, 2018, s. 99.

ve bu değerin, sigorta sözleşmesinde gösterilen sigorta değerinden eksik veya fazla olması halinde; umulan kazancın takselenmesi hariç olmak üzere, aşkın sigorta veya eksik sigortaya ilişkin hükümlerin uygulanması bakımından kanunî bir engel yoktur. Buna ek olarak, kazanç sigortasında da tazminatın hesaplanmasında sigorta zararı da dikkate alınacak olup sigortalının gerçek zararı karşılanır. Bu nedenlerle kazanç sigortasında; sigortalının gerçek zararının tespit edilmesinin mümkün olmadığı ve zenginleşme yasağına istisna teşkil edecek şekilde, sigortalının gerçek zararından fazlasının karşılandığı söylenemez.

3. Yeni Değer Sigortası

Sigortadan faydalanacak kimse; ilgili menfaatini, gerçekleşebilecek rizikolara karşı sigorta sözleşmesi ile himaye altına almayı amaçlar. Buna karşılık, sigortalanan menfaatte zaman içerisinde meydana gelen eskime, yıpranma, aşınma veya ekonomik koşulların değişmesi nedeniyle gerçekleşecek değer kayıpları kural olarak sigorta himayesi kapsamında değerlendirilmez. Bu noktada, sigortadan faydalanmak isteyen kimselerin ihtiyaçlarına tam olarak cevap verilememesi nedeniyle; yeni değer sigortası olarak adlandırılan yeni bir sigorta türü doğmuştur. Yeni değer sigortası sözleşmesi; sigorta değerinin, rizikonun gerçekleşmesinden sonra sigortalanan menfaatin yeni değerinin esas alınarak belirlendiği sözleşmedir²⁴⁶. Yeni değer sigortasında, sigortalanan menfaatin değeri belirlenebilir olmakla birlikte; sigortadan faydalanacak kimsenin amacı, ilgili menfaate rizikonun gerçekleşmesi halinde aynen sahip olabilme imkânını haiz olmaktır.

Sigorta değerinin, sigorta poliçesinde gösterilmesi zorunlu değildir. Kaldı ki sigorta değeri, yeni değer sigortasının yapılış amacı göz önünde bulundurulduğunda, bu sigorta bakımından bir önem arz etmez. Yeni değer sigortasında tazminatın tespiti bakımından sigorta değeri esas alınmıyor olup sigortalanan menfaatin, rizikonun

²⁴⁶ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 165; **Kubilay**, s. 9; **Sayhan**, s. 204; **Schwintowski**, s. 294; **Ünan**, Cilt II, s. 146. Sigortalanan malın yeni ve eski değeri arasındaki fark göz ardı edilmeksizin yeni değeri, sigorta değeri olarak belirlenir; **Armbrüster**, §23, Rn. 1332; **Bruck/Möller/Schnepp**, §88, Rn. 61; **HK-VVG/Dirk Halbach**, §88, Rn. 6; **Hofmann**, §14, Rn. 13a; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §88, Rn. 15; **Langheid/Wandt/Staudinger**, §88, Rn. 10; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §88, Rn. 36a.

gerçekleşmesi anındaki yeni değeri dikkate alınır. Sigorta bedeli ise sigortacının sorumluluğunun belirlenebilmesi bakımından zorunlu bir unsur olup yeni değer sigortasında, sigortalanan menfaatin rizikonun gerçekleştiği andaki değerini ifade eder²⁴⁷. Yeni değer sigortası ile sigorta bedelinin, “*sigortalanan menfaatin, rizikonun gerçekleştiği andaki yeni değeri*” olarak belirlenmesi ise sigorta bedelinin poliçede yer alması zorunluluğuna bir aykırılık teşkil etmez. Zira ilgili menfaatin yeni değeri, rizikonun gerçekleşmesi halinde mevcut piyasa koşullarına göre belirlenebilir olup sigortacının sorumluluğu da bu bedelle sınırlıdır.

a. Hukukî Niteliği

Yeni değer sigortasının hukukî niteliği, sigorta himayesinin kapsamı ve sigorta bedeline ilişkin özellikleri nedeniyle doktrinde uzun süre tartışılmıştır. Bu doğrultuda yeni değer sigortasının hukukî niteliğine ilişkin olarak; meblağ sigortası, zarar sigortası, ek sigorta ve kombine sigorta olduğu yönünde farklı görüşler mevcuttur.

Yeni değer sigortasında sigorta bedeli, sigortalanan menfaatin rizikonun gerçekleştiği andaki yeni değerini ifade eder. Bu özelliği nedeniyle yeni değer sigortası, bazı yazarlarca meblağ sigortası niteliğinde değerlendirilmektedir²⁴⁸. Meblağ sigortasında, sigortalanan menfaatin parasal bir karşılığı bulunmadığından; taraflarca belirlenen sigorta bedeli, rizikonun gerçekleşmesi halinde herhangi bir değerlendirilmeye tabi tutulmaksızın ödenir. Yeni değer sigortasında ise sigorta bedeli olarak ödenecek miktar, meblağ sigortalarında olduğu gibi götürü bir bedel değil, sigortalanan menfaatin yeni değeridir²⁴⁹. Bu nedenlerle, malvarlıksal bir menfaate ilişkin yapılan yeni değer sigortasının, meblağ sigortası olarak nitelendirilmesi mümkün değildir.

²⁴⁷ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 165; **Kubilay**, s. 139; **Şenocak**, Çifte Sigorta, s. 56.

²⁴⁸ Bu görüşteki yazarlar için bkz. **Kimura, Eiichi**; “*Das Versicherte Interesse in der Neuwertversicherung*”, Hitotsubashi Journal of Commerce and Management, 4 (1), 1966-11, s. 21-22; **Kubilay**, s. 50.

²⁴⁹ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 166; **Can, Mertol**; “*Yeni Değer Sigortası*”, Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1998, s. 184; **Kubilay**, s. 50, 78-79; **Sayhan**, s. 203.

Yeni değer sigortasını, zarar sigortası olarak nitelendiren görüşler; zarar sigortasının türlerine göre farklılık gösterir. Bazı yazarlarca; yeni değer sigortasının, zarar sigortasının bir alt türü olan ve malvarlığının aktif kısmında meydana gelecek zararların teminat altına alınmasını amaçlayan, özel şartların kararlaştırıldığı bir mal sigortası olduğu savunulmaktadır²⁵⁰. Ancak yeni değer sigortası ile yalnızca malvarlığının aktifinde meydana gelecek azalmalar değil, pasifinde gerçekleşebilecek artışlar da sigorta teminatı altına alınır. Nitekim sigortalanan menfaatin kısmi hasara uğraması halinde ortaya çıkacak onarım masrafları, malvarlığının pasifinde artışa yol açacak bir unsurdur. Yeni değer sigortasının, mal sigortasının teminatı dışında kalan malvarlığı zararlarının giderilmesine yönelik, zarar sigortası niteliğinde bir ek sigorta olduğunu savunan görüşe²⁵¹ göre ise mal sigortası ile karşılanmayan malvarlıksal zararlar, yeni değer sigortası adı altında sigorta himayesine konu edilir. Buna göre yeni değer sigortası, sigortalanan menfaatin yeni değeri ile eski değeri arasındaki farkın teminat altına alındığı ek bir pasif sigortasıdır. Söz konusu görüşün kabulü halinde, yapılan ek sigortanın yeni değer olarak nitelendirilmesinin bir anlamı yoktur. Zira ek sigorta olarak yapılan pasif sigortası, başlı başına malvarlığının pasifinde meydana gelebilecek artışın sigorta teminatı altına alınmasını ifade eder. Yeni değer sigortasını ek sigorta olarak nitelendiren bu görüş, doktrinde amortismanın öngörüldüğü ilişkilerin sigorta sözleşmesi niteliğine kavuşturulacak olması²⁵² ve rizikonun gerçekleşmemesi halinde ilgili malın değer kaybına uğramasına rağmen kullanılmaya devam edilecek olması²⁵³ bakımından eleştirilmektedir.

Yeni değer sigortasının hukukî niteliğine ilişkin ileri sürülen bir diğer görüş ise bu sigortanın, aktif ve pasif sigortalarının bir kombinasyonu olduğudur²⁵⁴. Bu

²⁵⁰ **Bartholomäus**, s. 144-145, 165-166; **Schirmer, Helmut**; “Zur Erfüllung des Wiederherstellungsvorbehalts durch den Erwerber Zugleich Anmerkung zu BGH v. 8.7.1992 - IV ZR 229/91 - r+s 92, 381”, r + s 1993, Heft 3, s. 85 . Bu görüşteki yazarlar için bkz. **Bartholomäus**, s. 132-141; **Kimura**, Neuwertversicherung, s. 21-22; **Kollhoser**, s. 521, dn. 10; **Kubilay**, s. 57.

²⁵¹ **König, Willy**; “Zur Frage der Rechtsnatur der Neuwertversicherung”, SVZ, XXVI, 1958, s. 97-99. Malvarlığı sigortası olduğu yönünde *Wreschner* ve *Bänninger*’in görüşü için bkz. **Kimura**, Neuwertversicherung, s. 25. Tamamlayıcı sigorta olduğu yönünde görüşler için ayrıca bkz. **Kimura**, Neuwertversicherung, s. 23-24.

²⁵² **Can**, Sigorta Hukuku, s. 166-167; **Can**, Yeni Değer, s. 186-187.

²⁵³ **Kubilay**, s. 61.

²⁵⁴ **Hofmann**, §13, Rn. 21; **Looks**, s. 733; **Möller**, s. 270, 272; **Samwer**, s. 57. *König* de sonraki tarihli eserinde, yeni değer sigortasının mal ve malvarlığı sigortalarının bir

görüŖe göre yeni değer sigortası, sigortalanan menfaatin rizikonun gerekleŖtięi andaki piyasa değerine dair aktif sigortası ile eski ve yeni değeri arasındaki farka iliŖkin, masrafları da içerecek Ŗekilde yapılan pasif sigortasının bir kombinasyonudur. Türk doktrinindeki hâkim görüŖ de yeni değer sigortasının aktif ve pasif sigortalarından oluŖan bir kombine sigorta olduğu yönündedir²⁵⁵. Yeni değer sigortasının; yapılıŖ amacı göz önünde bulundurulduğunda, kombine sigorta olarak nitelendirilmesi isabetlidir. Zira yeni değer sigortası ile sigortadan faydalanan kimse, rizikonun gerekleŖmesi halinde rizikodan önceki durumuna dönmeyi ve sigortaya konu edilen malın yenisini elde etmeyi amaçlar. Buna göre yeni değer sigortasının kapsamı, sigortadan faydalanan kimsenin malvarlığının aktifindeki azalmanın yanı sıra pasifindeki artışı da içerir. Öyle ki; sigortalanan malın, rizikonun gerekleŖmesi sonucu zarara uğraması halinde sigortadan faydalanan kimsenin bu zarar oranınca aktifinde bir azalma meydana geleceği gibi, bu zararın giderilmesi bakımından yapılacak masraflar açısından da pasifinde bir artış söz konusu olur.

b. Türleri

Yeni değer sigortası, yapılıŖ Ŗeklinde göre; saf yeni değer sigortası, muafiyetli yeni değer sigortası, eski hale getirme Ŗartlı yeni değer sigortası, ayarlanabilir yeni değer sigortası Ŗeklinde sınıflandırılır²⁵⁶.

kombinasyonu olduğunu söylemektedir; Menfaat, s. 53, dn. 14. BGH'nin 1.4.1953 tarihli kararında da yeni değer sigortasının, mal sigortası ile menfaat-değer arasındaki özel bir iliŖkinin ek sigortasından oluŖan bir kombine sigorta olduğu belirtilmektedir; **Klingmüller, Ernst**; "Zum Problem der Neuwertversicherung nach den AKB", VersR, 29. Jahrgang, Heft 5, 1.4.1978, s. 98. Bu görüşteki yazarlar için ayrıca bkz. **Bartholomäus**, s. 128-132; **Kollhossler**, s. 521, dn. 9; **Samwer**, s. 55 vd.

²⁵⁵ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 168; **Can**, Yeni Değer, s. 188; **Kubilay**, s. 72; **Sayhan**, s. 205; **Ŗenocak**, Menfaat Değeri Altında Sigorta, s. 69; **Ŗenocak**, Çifte Sigorta, s. 56; **Ünan**, Cilt II, s. 146. *Kender* ise menfaatin yeni değeri ile zaman değeri arasındaki farkı ifade eden pasif zararın; yeni değer sigortası adı altında, bir pasif sigortası olarak himaye altına alındığını söylemektedir. Ancak bazı durumlarda zaman değerinin de teminat kapsamına alınması ve aktif ve pasif sigortalarının kombinasyonun yapılması mümkündür; Hususi Sigorta Hukuku, s. 225, 346-347. Benzer bir Ŗekilde *Kayıhan/Bağcı*, iki değer arasındaki farkın zaruri masraf olduğu ve pasif sigortalarının bir türü olan zaruri masraflara karşı sigortanın, yeni değer sigortası olarak adlandırıldığını söylemektedir; s. 52. Masrafların sigorta teminatı altına alındığına dair benzer bir Ŗekilde bkz. **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 112

²⁵⁶ Bu türlere iliŖkin detaylı bilgi için bkz. **Kubilay**, s. 83-86.

Tazminatın ödenmesi bakımından yeni değer sigortasının, aynen tazmin veya nakden tazmini öngörecek şekilde düzenlenmesi mümkündür. Aynen tazmini öngören yeni değer sigortası ile rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortalanan malın yerine yenisi konulur. Ancak yapılan aynen tazmin kayıtlı yeni değer sigortası ile sigortacı, paranın değerinde meydana gelebilecek değişimleri ve malın yenisinin temini için gereken masrafları da üstlenir²⁵⁷. Bu durumda sigortacı; tam hasar halinde malın yenisi sağlamak, kısmi hasar halinde ise ilgili malda meydana gelen onarım masraflarını bizzat yerine getirmekle yükümlüdür. Aynen tazmini öngören yeni değer sigortası bakımından verilebilecek en güncel örnekler, cam kırılmalarına karşı sigorta ile makine kırılması sigortasıdır. Nakden tazmini öngören yeni değer sigortası ise sözleşmede öngörülen rizikonun gerçekleşmesi halinde, sigortalanan menfaatin yeni değerinin para ile ödenmesini öngörür.

c. Hüküm ve Sonuçları

Yeni değer sigortası, zenginleşme yasağı ilkesinin istisnalarından biri olarak görülmesine karşın; esas itibarıyla zenginleşme yasağı ilkesine bir aykırılık teşkil etmez²⁵⁸. Yeni değer sigortasının yapılış amacı ve kombine zarar sigortası niteliği gereği, yeni değer sigortası ile sigortadan faydalanan kimsenin haksız zenginleşmesi söz konusu olmaz. Sigortadan faydalanan kimsenin yeni değer sigortası yaptırmasındaki esas amaç, rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortalanan menfaatin yerine yenisinin konulmasıdır. Sigortalanan menfaatin rizikonun gerçekleştiği andaki yeni değeri olarak belirlenen sigorta bedeli ile sigortacının sorumluluğunun sınırları

²⁵⁷ Bu nedenle dolaylı bir aynen tazminden söz edilebilir; **Kubilay**, s. 23; **Öztan**, Para Değeri, s. 236-237.

²⁵⁸ **Gärtner**, Bereicherungsverbot, s. 78-79; **Kubilay**, s. 45-47; **Möller**, s. 271; **Schirmer**, s. 85; **Schwintowski**, s. 294. *Ünan* ise yeni değer sigortasının, TTK'nın zenginleşme yasağı ilkesini öngören 1459 ve 1461/1 maddelerine istisna teşkil ettiğini; ancak yalnızca 1461/1 maddesine istisna teşkil ettiğinin belirlenmesinin 1459'uncu maddesi çerçevesinde yeni değer sigortalarını geçersiz kılacağını belirtmektedir; Cilt II, s. 145. Ancak yazar aynı eserinde, yeni değer sigortasının sigorta hukuku ilkelerini zedelediğini ve sigorta bedelini aşan bir ödeme yapılmadığını ifade etmektedir; Cilt II, s. 147. *Omağ*, aktif ve pasif sigortalarının birleşmesinden oluşan karma sigortada, sigortalanan menfaatlerin farklı olması nedeniyle zenginleşme yasağının kapsamında olan çifte sigortanın gündeme gelmeyeceğini söylemektedir; Zenginleşme Yasağı, s. 258. Yeni değer sigortasının, zenginleşme yasağının bir istisnası olduğu yönünde bkz. **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 149; **Günay**, s. 156, 159.

çizilerek; sigortadan faydalanan kimseye bu sınırlar dahilinde bir ödeme yapılır. Nitekim yeni değer sigortasının uygulanmasına ilişkin öngörülebilecek bazı özel düzenlemeler ile zenginleşme yasağı ilkesinin korunması da sağlanabilir²⁵⁹. Eski hale getirme kaydı içeren yeni değer sigortasında, sigorta tazminatının yalnızca sigortalanan menfaatin eski haline getirilmesi için kullanılacağı öngörülmüştür. Belli bir yıpranma sınırını aşan veya uzun bir süredir kullanılmayan mallara ilişkin yeni değer sigortası yapılamaması da öngörülebilir. Yeni değer sigortası ile sigorta himayesi altına alınan menfaatin, tazminat ödemesinden sonra belli bir süre ile satışının yasaklanması da kararlaştırılabilir. Rizikonun bir kısmına sigortalının katlanmasına yönelik zorunlu muafiyetin, yeni değer sigortası bakımından da uygulanması mümkündür²⁶⁰.

Alman Federal Mahkemesi (BGH); yeni değer sigortasının, VVG 1908'in §55 hükmü karşısında uygulanabilirliğine dair 17.12.1997 tarihli kararında; yalnız söz konusu maddenin varlığından hareketle yazılı olmayan genel bir zenginleşme yasağı ilkesinden bahsedilemeyeceğine hükmetmiştir²⁶¹. Zira VVG 1908'in §55 ve §1 maddeleri birlikte değerlendirildiğinde, sigortacının karşılamakla yükümlü olduğu zarar; sigorta sözleşmesine uygun bir şekilde, sigorta olayının gerçekleşmesi ile ortaya çıkan zarardır. Yeni değer sigortası ile sigortacının tazminat borcunun, sigorta olayının gerçekleştiği andaki menfaat değerinden farklı bir şekilde belirlenmesi; tarafların sözleşme serbestisi kapsamında kararlaştırabileceği bir husus olup sigorta sözleşmesinin bu şartı içermesi kabul edilebilir²⁶². Öyle ki yeni değer sigortası ile sigortalanan menfaatin yeni değeri olarak belirlenen sigorta değeri, aynı zamanda sigorta ettirenin zararının azamî sınırına ilişkin de bir belirleme yapıyor olup sigorta ettirenin, zararından fazlasının tazmin edilemeyeceğine dair kurala bir aykırılık teşkil

²⁵⁹ **Armbrüster**, §23, Rn. 1333-1337; **Bruck/Möller/Baumann**, §1, Rn. 86; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 169-170; **Klingmüller**, s. 97; **Kollhosser**, s. 523; **Kubilay**, s. 177-179; **HK-VVG/Marko Brambach**, §74, Rn. 12-13; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §1, Rn. 142; **Schirmer**, s. 85 vd.; **Wandt**, Rn. 772-773. Alman Hukukunda bu yönde bir düzenleme için ayrıca bkz. VVG §93.

²⁶⁰ **Kubilay**, s. 84. *Can* ise bu kaydın, yeni değer sigortasından umulan yarar ile örtüşmediğini söylemektedir; Sigorta Hukuku, s. 171.

²⁶¹ BGH, Urteil vom 17. 12. 1997 - IV ZR 136-96, s. 1073; **Bartholomäus**, s. 106-108, 116-117; **Langheid/Müller-Frank**, s. 3683; **Staudinger**, s. 353.

²⁶² **Kollhosser**, s. 522. Benzer bir şekilde bkz. **Blanck**, s. 901; **Samwer**, s. 61. Nitekim bu durumda sigorta ettiren, normalde ödeyeceği primden daha fazlasını ödüyor olup edimler arasında bir dengesizlik de yoktur; **Schwintowski**, s. 294.

etmez²⁶³. Bu nedenle Sigorta Genel Şartlarında düzenlendiği şekliyle yeni değer sigortasında; eski hale getirme, değer kaybı sınırı ve muafiyet sözleşmeye konacak ek yükümlülüklerle ilişkin özel şartlar öngörülmesi ve primin bu doğrultuda artmasından bahisle sigortacının üstleneceği subjektif riziko, tarafların sözleşme serbestisi kapsamında değerlendirilmelidir²⁶⁴. Nitekim 2008 reformu ile yapılan değişiklik sonucunda, VVG 1908'in §55 hükmüne yeni VVG'de yer verilmemiş olup VVG'nin sigorta değerine ilişkin §88 maddesinde öngörülen “aksi öngörülmemişse” ifadesinden hareketle; sigorta değerinin temel kuraldan ayrılarak yeni ve eski değer arasındaki farktan doğan değer kaybını da içerecek şekilde belirlenmesinin önünde bir engel yoktur²⁶⁵.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1461'inci maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca; aynen tazmin kararlaştırılan yeni değer sigortalarında, aynı maddenin sigorta bedeline ilişkin 1'inci fıkrası uygulanmaz. Kanun'un 1461'inci maddesinin 1'inci fıkrası uyarınca sigorta bedeli, sigortacının sorumluluğunun azamî sınırını belirler. Zenginleşme yasağı ilkesi gereği; sigorta bedelinin rizikonun gerçekleştiği andaki sigorta değerinden fazla olması halinde sigortacı, sigortadan faydalanan kimsenin rizikonun gerçekleşmesi ile doğan gerçek zararı ödemekle yükümlüdür. Bu husus, yeni değer sigortasında tazminatın tespiti bakımından sigorta değerinin esas alınmadığına ilişkin bir diğer noktadır. Kural olarak zarar sigortalarında tazminatın tespitinde, sigortalanan menfaatin rizikonun gerçekleştiği andaki değeri esas alınır. Ancak aynen tazmini öngören yeni değer sigortasında, sigortalanan menfaatin değeri dikkate alınmayacak

²⁶³ BGH, Urteil vom 17. 12. 1997 - IV ZR 136–96 (KG), s. 1073-1074.

²⁶⁴ **Bartholomäus**, s. 197-198; **Kollhosser**, s. 525. Bu nedenle sigorta sözleşmesinde sigortalıya göre daha üstün konumda olan sigortacının, yeni değer sigortası kapsamında üstlendiği tazmin borcundan; yazılı olmayan bir zenginleşme yasağı ilkesi uyarınca kurtulması gerekli değildir; **Staudinger**, s. 354. Yeni değer sigortasının, zenginleşme yasağı ilkesinin açık bir istisnası olduğu yönünde bkz. **Looks**, s. 734. Yeni değer olarak belirlenen sigorta değerinin, malın gerçek satış değerinden fazla olabileceği ve sigorta ettirenin zenginleşmesini sağlayabileceği yönünde bkz. **Hofmann**, §14, Rn. 13b, 21.

²⁶⁵ **Bruck/Möller/Baumann**, §1, Rn. 86; **HK-VVG/Dirk Halbach**, §88, Rn. 6; **Langheid/Wandt/Staudinger**, §88, Rn. 12; **Schwintowski**, s. 294. Yeni değer sigortası, zenginleşme yasağı ilkesine bir aykırılık teşkil etmez; **Deutsch/Iversen**, §25, Rn. 259. Öyle ki yeni değer sigortası, §88 maddesinde yer alan “aksi öngörülen” hallerden biridir; **Armbrüster**, §23, Rn. 1332; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §88, Rn. 18; **Schimikowski**, Rn. 306, 312. İlgili madde metninde aksinin taraflarca kararlaştırılabileceğine ilişkin ifadenin, uygulamada özellikle yeni değer sigortaları bakımından önemli olduğuna dair bkz. BT-Drs. 16/3945, zu §88, s. 82.

ve rizikonun gerçekleşmesi halinde ilgili malın yenisi yerine konulacaktır. Bu nedenle aynen tazmini öngören yeni değer sigortası bakımından, eksik ve aşkın sigortaya ilişkin hükümlerin uygulanması söz konusu değildir²⁶⁶.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1461'inci maddesinin 2'nci fıkrasında öngörülen istisnai durum, madde metni dikkate alındığında yalnızca aynen tazmini öngören yeni değer sigortası bakımından uygulama alanı bulur. Madde metninden hareketle, nakden tazmini öngören yeni değer sigortası bakımından aşkın sigorta hükümlerinin geçerli olacağı söylenebilir²⁶⁷. Ancak yeni değer sigortasının yapılaş amacı göz önünde bulundurulduğunda bu durum isabetli değildir. Zira yeni değer sigortasında sigortadan faydalanan kimsenin amacı, rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortalanan menfaatin yenisinin elde edilmesidir. Sigortacının ifa yükümlülüğünü ne şekilde yerine getireceği, bir diğer deyişle, aynen veya nakden tazmin esası taraflarca kararlaştırılır. Bu durumda, her iki şekilde tazminin gerçekleşebileceğini öngören sigorta sözleşmelerinde sigortacı, aşkın sigorta hükümlerinin uygulanabilmesi amacıyla nakden tazmin yoluna gidebilir. Bu husus ise yeni değer sigortasının öngörülme amacının gerçekleşmesini engeller nitelikte olup sigortacıya, yeni değer ödenmesinden bir nevi kaçış imkânı sağlar. Kaldı ki yeni değer sigortasında sigorta tazminatının hesaplanması bakımından, sigorta değeri herhangi bir önem arz etmez. Söz konusu düzenlemede yalnızca aynen tazminin yer alması, nakden tazmini öngören yeni değer sigortasının, yeni değer sigortası olma niteliğini ortadan kaldırır. Bu nedenlerle ilgili madde metninde yalnızca aynen tazminin düzenlenmiş olması isabetli değildir.

²⁶⁶ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 169; **Can**, Yeni Değer, s. 189. Yeni değer sigortasında eksik sigorta halinde uygulanacak esaslara ilişkin bkz. **Şenocak**, Menfaat Değeri Altında Sigorta, s. 77-78. Yeni değer sigortası açısından eksik sigorta gündeme gelmeyecek olmakla birlikte; eski bir malın yeni değer sigortası ile sigortalanması durumunda aşkın sigorta söz konusu olabilir; **Kubilay**, s. 80. Yeni değer sigortası bakımından aşkın sigortanın olmayacağına ilişkin bkz. **Sayhan**, s. 206-207. Sigorta bedeli ile sigorta değerinin eşitsizliğinin mevcut olduğu yeni değer sigortaları bakımından eksik veya aşkın sigorta hükümleri uygulama alanı bulur; **Ünan**, Cilt II, s. 147. Birden çok sigorta hallerine ilişkin değerlendirme için ayrıca bkz. **Kubilay**, s. 80-82.

²⁶⁷ TTK'nın 1461/2 maddesinde getirilen istisna, yalnızca aynen tazmini öngören yeni değer sigortaları bakımından uygulanacağından; nakden tazminin öngörüldüğü yeni değer sigortalarında sigorta bedelinin belirlenmesi gerekli olup bu bedel, sigorta tazminatının da azami sınırını oluşturur; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 169.

C. Sigortacının Karşılması Gereken Makul Giderler Bakımından Zenginleşme Yasağı İlkesi

Türk Ticaret Kanunu'nun 1448'inci maddesinin 3'üncü fıkrasında sigorta ettirenin; zararın önlenmesi, azaltılması, artmasına engel olunması veya sigortacının üçüncü kişilere olan rücu haklarının korunabilmesi için yaptığı makul giderlerin, sigorta tazminatından veya bedelinden ayrı olarak tazmin edileceği hüküm altına alınmıştır²⁶⁸. 6762 sayılı Kanun'un 1293'üncü maddesinde söz konusu düzenleme, benzer bir şekilde; ancak "*sigorta tazminatından veya bedelinden ayrı olarak*" ifadesi olmaksızın yer almaktaydı. Bu nedenle anılan Kanun döneminde yapılan değerlendirmelerde, bahsedilen giderlerin sigorta bedelini aşması halinde sigortacı tarafından karşılanmaması gerektiği söylenmekteydi²⁶⁹.

6762 sayılı Kanun döneminde ilgili düzenleme bakımından tartışma konusu olan bu husus, 6102 sayılı Kanun'a "*sigorta tazminatından veya bedelinden ayrı olarak*" ifadesi eklenmek suretiyle giderilmeye çalışılmışsa da söz konusu ifadenin, zenginleşme yasağı ilkesi bakımından bir istisna oluşturup oluşturmadığı sorusu gündeme gelebilir. Öyle ki bu noktada; sigortalının, meydana gelen zararından fazlasının karşılanmaması ve sigortanın bir zenginleşme aracı olarak kullanılmamasına hizmet eden zenginleşme yasağı ilkesi kapsamında; yapılan makul giderlerin zarar kavramı içerisinde değerlendirilip değerlendirilmeyeceği önem arz eder²⁷⁰. Sigortacının tazminat ödeme borcu, sigortalının uğradığı zararın; her halükârda sigorta bedeli sınırları içerisinde karşılanmasına ilişkindir. Rizikonun gerçekleşmesi

²⁶⁸ Bu giderlerin sigortalı tarafından da yapılması mümkündür; **Şenocak, Kemal**; "*Mal Sigortalarında Sigorta Ettirenin Zararı Önleme ve Azaltma Vecibesi*", AÜHFD, C. 44, S. 1, 1995, s. 395; **Ünan**, Cilt I, s. 515; **Yıldırım**, m. 1448, s. 23; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 168. Nitekim TTK'nın 1412'nci maddesinde; sigorta ettirenin davranışına hukukî sonuç bağlanan durumlarda, sigortadan haberdar olması şartıyla sigortalının davranışlarının da dikkate alınacağı hüküm altına alınmıştır.

²⁶⁹ **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 139; **Bozer**, 1965, s. 237; **Kayıhan, Şaban**; "*Alman ve Türk Özel Sigorta Hukukunda Sigorta Ettirenin Kurtarma Ödevi*", AÜEHFD, C. IX, S. 1-2, 2005, s. 533; **Yazıcıoğlu**, İlk Tehlike, s. 556.

²⁷⁰ Sigortalının zararının dar ve geniş olmak üzere iki anlamı olup dar anlamda zarar, sigorta tazminatını; geniş anlamda zarar ise sigorta tazminatının yanı sıra sigortacı tarafından yapılan diğer ödemeleri ifade eder. Bu kapsamda sigorta ettiren tarafından yapılan makul giderler, geniş zarar kavramı içerisinde değerlendirilir; **Şenocak**, Vecibe, s. 402-403. Taraflarca teminat kapsamı dışında bırakılmadıkça masraflar, zarar kavramının içerisinde yer alır; **Sayhan**, s. 189.

ile sigorta bedeli sınırları içerisinde tazminat ödemesini gerçekleştiren sigortacının, sigorta ettirenin yapmış olduğu makul giderleri de karşılaması halinde; sigorta bedelinden fazla bir ödeme yapması da söz konusu olabilir. Bu durumda sigortacının sorumluluğunun sınırı, sigorta bedelinden daha geniş olarak karşımıza çıkar.

Sigorta ettiren tarafından yapılacak olan söz konusu giderler, sigorta ettirenin pasifinde bir artış meydana getirecek olmakla birlikte; ilgili sigorta sözleşmesi bakımından bu yöndeki bir artışın sigorta himayesinde olup olmadığı da değerlendirilmelidir. Türk Ticaret Kanunu'nun 1448'inci maddesinin 3'üncü fıkrası uyarınca tazminattan veya bedelden ayrı olarak, sigortacı tarafından tazmin edilecek olan giderler; çoğu zaman ilgili sigorta sözleşmesinin himayesi dışında bir alanı kapsar. Örneğin; yangına karşı yapılan bir mal sigortasının tam bedel üzerinden gerçekleştirilmesi ve tam hasarın meydana gelmesi halinde sigortacının ödemekle yükümlü olduğu tazminat tutarı, sigorta bedeline eşit olacaktır. Söz konusu sigortanın, yeni değer sigortası olarak yapılması halinde ise sigortalının gerek aktifinde meydana gelecek azalma gerekse yapılacak masraflar bakımından pasifinde oluşacak artışın sigorta himayesi altına alınması mümkündür. Bu ihtimalde sigortacının sorumluluğunun azamî sınırını oluşturan sigorta bedeli, sigortalanan malın yeni değeri olup bu anlamda zenginleşme yasağına aykırı bir durum mevcut değildir. Ancak yeni değer sigortası öngörülmezsiniz, 1448'inci maddenin 3'üncü fıkrası uyarınca sigorta bedelini aşan giderlerin de sigortacı tarafından tazmin edilmesi halinde sigortacının sorumluluğu; sigorta bedeli ile sınırlanmaz. Bu nedenle 1448'inci maddenin 3'üncü fıkrasında sigortacı tarafından tazmin edilmesi öngörülen giderlerin, sigorta bedelini aşan kısmı bakımından zenginleşme yasağına aykırılık gündeme gelebilir²⁷¹. Zira

²⁷¹ Olması gereken hukuk bakımından; Alman Hukukunda olduğu gibi, kendi talimatı dışında gerçekleşen ve karşılamakla yükümlü olduğu makul giderler için sigortacının sorumluluğunun sigorta bedeli ile sınırlanması gerektiğine dair bkz. **Yıldırım**, m. 1448, s. 77. VVG'nin zarar sigortalarına ilişkin genel hükümler içerisinde yer alan §83(3) maddesinde (mal sigortalarına ilişkin §90 ile de aynı maddeye atıf yapılmaktadır), sigortacının talimatı ile gerçekleştirilen masrafların, sigorta bedelini aşırsa dahi sigortacı tarafından karşılanacağı hüküm altına alınmıştır. İlgili maddenin aksinden hareketle, sigortacının talimatı dışında yapılan masrafların sigortacı tarafından karşılanmasına ilişkin sınır ise sigorta bedelidir; **Beckmann/Matusche-Beckmann/Beckmann**, §15, Rn. 92; **Schimikowski**, Rn. 254. Nitekim bu düzenleme ile uygulamada, yapılan masrafların gerekli olup olmadığına dair belirlemenin yapılabilmesi için kolaylık sağlanır; **Bruck/Möller/Koch**, §83, Rn. 64. Ayrıca sigortacı tarafından verilen talimatlar uyarınca yapılan masrafların faydasız olması halinde ekonomik riskin sigortacı tarafından

zenginleşme yasağının amacı göz önünde bulundurulduğunda; sigorta ettiren tarafından yapılan giderlerin, sigorta tazminatı veya bedelinden ayrı olarak karşılanması halinde sigortacının azamî sorumluluğu, bir diğer deyişle sigorta bedeli, sözleşmede öngörülen sigorta bedeline ek olarak yapılan giderleri de kapsar.

D. Grup Mal Sigortası Bakımından Zenginleşme Yasağı İlkesi

Grup mal sigortası, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile ilk kez hukukî düzenlemeye kavuşturulan grup sigortalarının bir alt türü olup Kanun'da bu sigorta türüne ilişkin açık bir tanım mevcut değildir. Doktrinde ise grup sigortaları; aynı kişiye ait birden fazla menfaatin veya birden fazla kişiye ait menfaatlerin, sözleşme kapsamındaki rizikolar için tek bir sigorta sözleşmesi ile sigorta teminatına kavuşturulduğu sigorta türü olarak ifade edilmektedir²⁷². Türk Ticaret Kanunu'nun 1453'üncü maddesinin 3'üncü fıkrası uyarınca grup mal sigortasında; topluluğa mal girmesi veya topluluktan mal çıkması nedeniyle, mal topluluğunda²⁷³ değişiklik meydana gelmesi halinde sigorta sözleşmesi tüm hükümleriyle geçerliliğini korur. Mal topluluğundan mal

üstlenilmesi sağlanır; **HK-VVG/Schimikowski**, §83, Rn. 19; **Schimikowski**, Rn. 250. Ana kural, masrafların sigorta bedeli ile sınırlı olarak karşılanması olup hükmün kendi içerisinde bir istisna mevcuttur; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §83, Rn. 17; **Langheid/Wandt/Looschelders**, §83, Rn. 35. Birden çok sigortacının varlığı halinde masraflardan doğan sorumlulukları da ilgili sigortacının zarardan sorumluluğu oranındadır. Kurtarma masrafı, birden fazla sigortacının sorumluluğuna ilişkin ise bu sigortacılar, masraflardan birlikte sorumlu olur; **Prölss/Martin/Voit**, §83, Rn. 23. Aşkın sigorta halinde ise masraflara ilişkin sorumluluk sigorta değeri ile sınırlı olur; **Beckmann/Matusche-Beckmann/Beckmann**, §15, Rn. 93.

²⁷² **Can, Mertol**, "Gözden Geçirilmeye Muhtaç Hükümler Var mı?" Sorusu Çerçevesinde 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Sigorta Sözleşmesinin Tabi Olduğu Hukukî Esaslar, Ankara, İmaj Yayınevi, 2012, s. 11.

²⁷³ Mal topluluğu; birden ziyade malın, bağımsız varlıklarını koruyarak bir araya gelmeleri sonucu oluşan birliği ifade eder; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 241; **Köroğlu Ölmez, Belin**; "Menfaat Prensibi ve Zenginleşme Yasağı İlkesi Çerçevesinde Grup Mal Sigortalarına Dair Kanuni Esasların Değerlendirilmesi", Arş. Gör. Ceren Damar Şenel Armağanı, Cilt II, ÇÜHFD, C. 5, S. 1, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 2462-2463. Alman Hukukunda ise mal topluluğu; birden fazla malın, mekânsal birliktelik dahilinde, ortak bir amaca özgülenmiş olması sonucu meydana gelen birliği ifade eder; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §89, Rn. 3. Mekânsal birlikteliğin bertaraf edilmesine ilişkin özel hüküm getirilebileceğine dair bkz. **Bruck/Möller/Johannsen**, §89, Rn. 5; **HK-VVG/Dirk Halbach**, §89, Rn. 2, 3. Benzer bir şekilde bkz. **Deutsch/Iversen**, §25, Rn. 258; **Langheid/Wandt/Staudinger**, §89, Rn. 4; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §89, Rn. 2. Ancak; primin tespit edilmesi, bildirim yapılması ve eksik veya aşkın sigorta hallerinin kontrolüne ilişkin olmaksızın malların münferiden listelenmesi halinde, mal topluluğu sigortasının varlığı söz konusu olmaz; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §89, Rn. 5.

çıkması veya mal topluluğuna mal girişi olması halinde, sözleşmenin kurulması sırasında belirlenen sigorta değerinde değişiklik meydana geleceği açıktır. Bununla birlikte ilgili fıkra da yer alan, bu halde dahi sözleşmenin bütün hükümleriyle geçerli olacağına ilişkin düzenlemenin; zenginleşme yasağı ilkesine ayırksı bir durum oluşturup oluşturmadığına ilişkin doktrinde farklı görüşler mevcuttur. Bir görüş; ilgili fıkra hükmü gereğince eksik ve aşkın sigorta hükümlerinin, grup mal sigortalarını bakımından uygulanamayacağını ileri sürmektedir²⁷⁴. Buna karşılık; eksik ve aşkın sigorta hükümlerinin, grup mal sigortaları bakımından da uygulama alanı bulacağını kabul edenler de mevcuttur²⁷⁵. Bir diğer görüşe göre ise bu sigortalara, eksik ve aşkın sigorta hükümlerinin uygulanması bazı durumlarda mümkün olmamaktadır²⁷⁶.

Mal topluluğundan mal çıkışı olması halinde, sigorta bedeli sigorta değerinden fazla olacağından aşkın sigorta hali ortaya çıkar. Öyle ki; mal çıkışı nedeniyle rizikonun gerçekleştiği andaki sigorta değeri, sigorta sözleşmesinin kurulması sırasında belirlenen sigorta değerinden daha az olacaktır. Türk Ticaret Kanunu'nun 1463'üncü maddesinin 1'inci fıkrası gereğince aşkın sigorta halinde, aşan kısım geçersiz sayılır. Buna karşılık 1453'üncü maddenin 3'üncü fıkrasındaki düzenleme, mal topluluğundan mal çıkışının olması halinde dahi sigorta sözleşmesinin tüm hükümleri ile geçerli olmaya devam edeceğini öngörmüştür. İlgili fıkralar birlikte değerlendirildiğinde; grup mal sigortasında, mal topluluğundan mal çıkışının olması halinde aşkın sigorta hükümlerinin uygulama alanı bulmayacağı söylenebilir. Zira sigorta bedelinin aşkınlık yaratan kısmının geçersiz olacağına dair 1463'üncü maddenin 1'inci fıkrası; sigorta sözleşmesinin, sigorta bedelinin düzenlendiği hükmüne ilişkindir. Ancak 1453'üncü

²⁷⁴ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 64. Tek tek belirlenen birden fazla malın sigortası halinde aşkın sigorta hükümleri uygulama alanı bulamaz; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 332.

²⁷⁵ **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 242; **Ünan**, Cilt II, s. 5. Aşkın sigorta bakımından aynı yönde bkz. **Sayhan**, s. 162. Mal topluluğuna mal girişinin olması durumunda, eksik sigorta söz konusu olur; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 331; **Omağ**, Eksik Sigorta, s. 958.

²⁷⁶ **Çiftçi, Tuğba**; "Grup Sigortası Kavramı ve Tabii Olduğu Hukuki Esaslar", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2016, s. 309; **Şenocak**, Menfaat Değeri Altında Sigorta, s. 66-67. Bu değerlendirmenin, sigorta bedeli belirlenen her bir grup için ayrı ayrı yapılması gerektiğine dair Alman Hukukunda bkz. **Bruck/Möller/Johannsen**, §89, Rn. 11; **Deutsch/Iversen**, §25, Rn. 258; **Hofmann**, §14, Rn. 18; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §89, Rn. 4; **Langheid/Wandt/Staudinger**, §89, Rn. 14; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §89, Rn. 10. Eksik sigorta için ayrıca bkz. **Bruck/Möller/Schnepf**, §75, Rn. 37; **HK-VVG/Marko Brambach**, §75, Rn. 5; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §75, Rn. 6; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §75, Rn. 4.

maddenin 3'üncü fıkrası uyarınca sigorta sözleşmesi tüm hükümleri ile geçerli olacağından, grup mal sigortası bakımından aşkın sigortaya ilişkin bir ayrıkısı durumu öngörüldüğü kabul edilmelidir²⁷⁷.

Mal topluluğuna mal girişi olması halinde ise rizikonun gerçekleştiği andaki sigorta değeri, sigorta sözleşmesinin kurulması anındaki sigorta değerinden fazla olacağından eksik sigorta hali meydana gelir. Nitekim sigorta sözleşmesinin kurulduğu andaki sigorta değerine eşit olarak belirlenen sigorta bedeli; bu halde, rizikonun gerçekleştiği andaki sigorta değerinden azdır. Türk Ticaret Kanunu'nun 1462'nci maddesi gereğince eksik sigortaya bağlanan sonuç, sigortacının ödemekle yükümlü olduğu tazminat miktarının yapılacak orantı sonucunda tespit edilmesine ilişkindir. İlgili maddede, eksik sigorta halinde sigorta sözleşmesinin hükümlerinin geçerliliğine dair ayrıca bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Buna göre; 1453'üncü maddenin 3'üncü fıkrasında öngörülen, mal topluluğunda mal girişi nedeniyle meydana gelecek değişiklik halinde dahi sigorta sözleşmesinin tüm hükümleri ile geçerli olacağı kuralı; grup mal sigortası bakımından eksik sigorta hükümlerinin uygulanmasında ayrıkısı bir durum yaratmaz²⁷⁸.

Grup mal sigortasının, takseli sigorta veya yeni değer sigortası olarak yapılması önünde herhangi bir engel olmayıp takseli sigorta şeklinde yapılan grup mal sigortasında eksik ve aşkın sigorta hükümleri uygulama alanı bulmaz. Grup mal sigortasının, Türk Ticaret Kanunu'nun 1461'inci maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca aynen tazmini öngören yeni değer sigortası olarak yapılması durumunda ise ilgili maddenin 1'inci fıkrasındaki sınırlamalar uygulanmayacak olup bu şekilde yapılan grup mal sigortası bakımından eksik ve aşkın sigorta hükümleri yine uygulanmayacaktır²⁷⁹.

²⁷⁷ **Köroğlu Ölmez**, s. 2471. *Ünan* ise sigorta sözleşmesi bakımından mal topluluğunda meydana gelecek değişikliklerin herhangi bir farklılık yaratmayacağından bahisle söz konusu hükmün amaçsız bir hüküm olduğunu belirtmektedir; Cilt II, s. 7.

²⁷⁸ **Köroğlu Ölmez**, s. 2470-2471.

²⁷⁹ Alman Hukukunda ise topluluk kapsamındaki tüm malların zarara uğraması halinde toplam yeni değer talep edilebileceği; aksi halde yeni değer, yalnızca topluluğa dahil olan ve zarara uğrayan ilgili malın yenisinin inşası veya imali için söz konusu olacağı söylenmektedir; **Bruck/Möller/Johannsen**, §89, Rn. 13; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §89, Rn. 7; **Langheid/Wandt/Staudinger**, §89, Rn. 14; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §89, Rn. 7.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ZENGİNLEŞME YASAĞI İLKESİNİN TAMAMLAYICISI OLARAK HALEFİYET İLKESİ

Sigorta hukukunun temel ilkelerinden bir diğeri olan halefiyet ilkesi, zenginleşme yasağı ilkesinin tamamlanması fikrine dayanır. Türk Ticaret Kanunu'nun 1472'nci maddesinde mal sigortaları, 1481'inci maddesinde ise sorumluluk sigortaları bakımından hüküm altına alınan halefiyet ilkesi; sigortacının, sigorta tazminatını ödemesini takiben sigortalının yerine geçmesini ifade eder. Sigortacı, yaptığı tazminat ödemesi miktarında; sigortalının, zarara sebep olan üçüncü kişilere karşı sahip olduğu takip ve dava haklarını kullanma yetkisini haiz olur. Türk Ticaret Kanunu'nda sigorta hukuku bakımından ayrıca düzenlenmiş olan halefiyet müessesesi, borçlar hukukundaki halefiyet kavramına nazaran daha özel bir niteliğe sahiptir.

I. HALEFİYET KAVRAMI

Halefiyet; bir kimsenin, başkasının hakkına sahip olmak yolu ile onun yerine geçmesi suretiyle hak sahibi değişikliğine neden olan bir müessesedir²⁸⁰. Bu durumda halefiyet, bir kimse nezdinde doğmuş hakkın diğeri bir kişiye intikal etmesi ile gerçekleşir ve hakkın intikal ettiği kişi, diğeri kimsenin halefi sıfatına sahip olur. Bir kimseye ait olan hakların aslen veya devren iktisap edilmesi önem arz etmeyip her türlü hak intikalinde halefiyet durumu ile karşılaşılır²⁸¹. Türk Hukukunda halefiyet kavramı ise bir kimseye ait borç dolayısıyla alacaklıyı tatmin eden diğeri kimsenin; borçlunun haklarına, alacaklıyı tatmin ettiği tutarda ve kanunda belirtilen hallerde

²⁸⁰ **Nomer, Haluk N.**; “Halefiyet ile Rücu Hakkı Arasındaki İlişki, Özellikle Sosyal Sigortalar ile Özel Sigortaların Rücu Hakları Bakımından Halefiyetin Rolü”, İÜHFİM, C. LV, S. 3, 1997, s. 243. Benzer bir şekilde bkz. **Kılıçoğlu, Ahmet M.**; Türk Borçlar Hukukunda Kanunî Halefiyet, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1979, s. 3.

²⁸¹ **Nomer**, s. 245.

sahip olmasıdır²⁸². *Nomer* ise borçlar hukuku alanındaki eserlerde geçen halefiyet kavramının, dar anlamda halefiyet olduğunu; ancak Fransız Hukukundaki karşılığının cüzî halefiyet hallerinden yalnızca birini ifade ettiğini belirtmektedir²⁸³. Ancak *Kılıçoğlu* bu hususu; Türk Hukukunda, mirasa ilişkin hükümler haricinde, kanunî halefiyet-akdî halefiyet ayrımı yapılmadığı ve bu nedenle halefiyet kavramının kanunî halefiyet olarak algılanması gerektiğini belirterek açıklamaktadır²⁸⁴.

A. Küllî Halefiyet-Cüzî Halefiyet

Halefiyetin türlerine göre yapılan ayrımlardan ilkinin, intikalin kapsamına göre yapılan küllî halefiyet-cüzî halefiyet ayrımı oluşturur. Bir kimseye ait münferit bir hakkın bir başkasına geçmesi halinde cüzî halefiyet, bir kimseye ait malvarlığının bir bütün olarak bir başkasına geçmesi halinde ise küllî halefiyet söz konusudur²⁸⁵. Mesela; ölüm ile miras bırakanın malvarlığının tamamının mirasçılara geçmesi, küllî halefiyete örnek teşkil eder. Cüzî halefiyet halleri ise alacak hakları bakımından; alacağın temliki, hâkim kararı ile alacağın geçmesi ve bir kanun hükmü uyarınca alacağın intikali şeklinde gerçekleşir²⁸⁶. *Kılıçoğlu* ise küllî halefiyet-cüzî halefiyet ayrımının yalnızca miras hukuku bakımından geçerli olduğunu; borçlar hukukunda ise halefiyetin, alacaklıya ait belli bir alacak hakkının intikalini ifade ettiğini ve bu nedenle borçlar hukuku anlamında yalnızca cüzî halefiyetten bahsedilebileceğini söylemektedir²⁸⁷.

²⁸² **Kılıçoğlu**, Kanunî Halefiyet, s. 7.

²⁸³ Yazara göre dar anlamda halefiyet, 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 109'uncu maddesi ile ifade edilen; alacağın temliki veya mahkeme kararı dışında kanun gereği gerçekleşen halefiyettir; s. 246.

²⁸⁴ **Kılıçoğlu**, Kanunî Halefiyet, s. 5.

²⁸⁵ **Nomer**, s. 246.

²⁸⁶ Nitekim *Nomer*'e göre bir kanun hükmü ile alacağın intikalinde, dar anlamda kanunî halefiyet söz konusu olmaktadır; s. 247.

²⁸⁷ **Kılıçoğlu**, Kanunî Halefiyet, s. 6.

B. Kanunî Halefîyet-Akdî Halefîyet

Bir kimsenin sahip olduğu alacağın, münhasıran bir kanun hükmü uyarınca diğer bir kimseye geçmesi halinde kanunî halefîyet söz konusudur²⁸⁸. Akdi halefîyet ise alacak haklarının, bir kanun hükmüne dayanarak değil de taraflar arasında yapılan anlaşma sonucunda intikal etmesini ifade eder²⁸⁹. Esasen tüm halefîyet halleri bir kanun hükmüne dayanıyor olmasına karşın; kanunî halefîyet ile ifade edilmek istenen, hak intikalinin, tarafların anlaşması veya mahkeme kararından bağımsız olarak gerçekleşmesidir. Nitekim *Kılıçoğlu*, Türk Hukukunda kanunî halefîyet-akdi halefîyet ayrımına gidilmediğini ve kullanılan halefîyet kavramı ile kanunî halefîyetin kast olunduğunu belirtmektedir²⁹⁰.

II. SİGORTA HUKUKUNDA HALEFİYET KAVRAMI

Sigorta hukukunda halefîyet kavramı ile sigortacının, sigorta sözleşmesinde öngörülen rizikonun gerçekleşmesi sonucunda ödediği sigorta tazminatı miktarında sigortalının haklarına sahip olmasının sağlanması amaçlanır. Rizikonun gerçekleşmesi sonucunda sigortalının, zararın doğumuna neden olan üçüncü kişilere karşı sahip olduğu talep hakları; ödenen sigorta tazminatı miktarında sigortacıya²⁹¹ geçer.

A. Sigorta Hukukunda Halefîyetin Hukuki Niteliği

Sigorta hukukunda halefîyet, yalnızca sigortacı nezdinde ve bizzat sigortalıya veya onun için ödenmiş tazminat miktarı oranında doğar. Zira doğan zarar için kısmi ödeme

²⁸⁸ **Nomer**, s. 247.

²⁸⁹ **Kılıçoğlu**, Kanunî Halefîyet, s. 4. Ancak yazar bu durumda bir halefîyetin değil, alacağın temlikinin söz konusu olduğunu söylemektedir; s. 5.

²⁹⁰ **Kılıçoğlu**, Kanunî Halefîyet, s. 5.

²⁹¹ TTK'nın 1403'üncü maddesinde düzenlenen reasüransın, TTK hükümlerine tabi olması nedeniyle; sorumluluk sigortalarında halefîyete ilişkin 1481'inci maddenin reasürans sözleşmesinin sigortacısı olan reasürör bakımından da uygulama alanı bulacağı ve durumda sigortalının kanunî halefi olan sigortacının sahip olduğu hakların, şartların gerçekleşmesi halinde reasüröre geçeceği ve bunun sakıncaları hakkında bkz. **Ünan**, Cilt I, s. 54-56.

yapılması halinde sigortacı, sigortalının üçüncü kişilere karşı sahip olduğu talep haklarına; yalnızca yaptığı kısmi ödeme miktarında halef olur ve kalan kısım için sigortalının talep hakları devam eder. Türk Ticaret Kanunu ile sigorta hukuku bakımından yapılan bu özel düzenlemeler dikkate alındığında; sigorta hukukuna hâkim olan halefiyet ilkesi, şahsi ve cüzi halefiyet olarak nitelendirilir²⁹². Sigorta tazminatının ödenmesi sonucunda, taraflar arasında sigorta sözleşmesi veya diğer bir anlaşma ile kararlaştırılmasına gerek olmaksızın, sigortalının sahip olduğu talep hakları sigortacıya geçer. Bu özelliği dolayısıyla sigorta hukukunda halefiyet ilkesi, kanunî halefiyetin de bir örneğini teşkil eder²⁹³. Nitekim Türk Ticaret Kanunu'nun 1472'nci maddesinin 1'inci fıkrası ve 1481'inci maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca başlamış bir dava veya takip bakımından, tarafların veya mahkemenin onayı gerekmeksizin, halefiyet ilkesi gereği sigortacı söz konusu dava veya takibe kaldığı yerden devam eder.

Türk Ticaret Kanunu'nda müstakilen düzenlenen halefiyet ilkesinin, sigortacı nezdinde birbiriyle yarışan iki ayrı hakkı doğurduğu söylenmektedir²⁹⁴. Öyle ki halefiyet ilkesi, rücu hakkının kuvvetlendirilmesi amacına hizmet eder. Bunun aksi yönde hareket ederek Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen sigortacının halefiyetinin, Türk Borçlar Kanunu'ndaki rücu hakkına göre özel hüküm niteliğinde olduğunun

²⁹² **Arğılı, İslim**; “*Sigorta Hukukunda Halefiyet*”, İstanbul Barosu Dergisi, C. 87, S. 4, 2013, s. 83; **Kılıçoğlu, Ahmet M.**; “*Özel ve Sosyal Sigortalarda Halefiyet ve Rücu*”, AÜHFED, C. XXXI, S. 1-4, 1974, s. 408; **Omağ, Merih Kemal**; Türk Hukukunda Sigortacının Kanunî Halefiyeti: 1977 Sonrası Yargıtay Kararları-Tasarı/Değerlendirilmesi-Yabancı Yasa Metinlerinin Bazıları ile Birlikte, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2011, s. 67-69; **Tekil, Fahiman**; “*Sigorta Hukukunda Tazmin İlkesi ve Rücu Hakkı*”, Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1998, s. 127. Şahsi halefiyet olduğuna dair bkz. **Doğanay, İsmail**; “*Sigorta Tazminatında Kanunî Halefiyetin Şumülü*”, BATİDER, C. IX, S. 2, 1977, s. 335. Bu yöndeki Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı için bkz. Yargıtay İBGK, E. 1970/2, K. 1972/1, T. 17.1.1972, www.kazanci.com.tr, (E.T.: 10.06.2019).

²⁹³ **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 275; **Bozer**, 1965, s. 212; **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 67; **Omağ**, Zenginleşme Yasağı, s. 260; **Şeker Ögüz, Zehra**; “*Halefiyet Koşulları Gerçekleşmediğinde Sigortacının Rücu Talebi Hakkında Alacağı Temlik Hükümlerine Göre Karar Verilebilir Mi?*”, Prof. Dr. Rona Serozan’a Armağan, Cilt II, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2010, s. 1645; **Tekil**, s. 126; **Yasin, Melikşah**; “*Sigortacının Kanunî Halefiyeti Müessesinin İdarenin Sorumluluğu Alanında Uygulanması*”, İÜHFMD, C. LXXI, S. 1, 2013, s. 1233; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 207.

²⁹⁴ **Nomer**, s. 256-258. TBK ve TTK hükümlerinin birlikte uygulanabileceğine dair bkz. **Ünan**, Cilt II, s. 233-234. *Kılıçoğlu* ise bu durumun, yalnız sosyal sigortalar bakımından geçerli olduğunu söylemektedir; Kanunî Halefiyet, s. 88.

kabulü halinde; zamanaşımı, sigortalı tarafından yapılan ibra ve kusursuz sorumlulara rücu bakımından problem yaşanacağı belirtilmektedir. Buna karşılık *Kılıçoğlu*, özel sigortalar bakımından Kanun'da öngörülen halefiyet halinin rücu hakkından ayrıldığını; Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen halefiyetin, bir rücu hakkına dayanmadığını belirtmektedir²⁹⁵. *Omağ* ise 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 109'uncu maddesi ile halefiyet için genel şartların belirlenmediğini, Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan halefiyet hükmünün kendine özgü şartları olan yeni bir halefiyet hali olduğunu ileri sürmektedir²⁹⁶. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 127'nci maddesi, 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 109'uncu maddesinin karşılığı olup madde metninde dilin sadeleştirilmesi dışında başlıca bir değişikliğe gidilmemiş; ancak son bir cümle eklenerek diğer halefiyet hallerine ilişkin kanun hükümleri saklı tutulmuştur. Sigorta hukukunda halefiyet ilkesi, temel olarak zenginleşme yasağının korunmasını amaçlar ve bu yasağın tamamlayıcısı olarak rol oynar. Sigortacı bakımından öngörülen halefiyetin, rücu ilişkisini desteklemekten ziyade; sigortalının aynı zarar için birden fazla tazminat almasının önüne geçilmesini hedeflediği göz önünde bulundurulduğunda; Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan halefiyet hükümlerinin, Türk Borçlar Kanunu'na göre özel nitelikte hükümler olarak nitelendirilmesi daha isabetlidir. Bu nedenle sigortacının halefiyeti, sigorta hukuku ilkeleri kapsamında ve Türk Ticaret Kanunu'nda öngörülen şartlar dahilinde özel olarak değerlendirilmelidir²⁹⁷.

B. Halefiyet İlkesi ile Zenginleşme Yasağı Arasındaki İlişki

Sigorta tazminatının ödenmesi ile zararı doğuran üçüncü kişilere karşı sigortalının sahip olduğu talep haklarının sigortacıya geçmesini ifade eden halefiyet ilkesi, bu

²⁹⁵ **Kılıçoğlu**, Kanunî Halefiyet, s. 87. Nitekim halefiyet ile rücu birbirinden farklı kavramlar olup halefiyet ile elde edilen haklar, rücuca göre daha geniştir; **Kılıçoğlu**, Halefiyet ve Rücu, s. 397. Sigortacı bakımından öngörülen halefiyet, dar anlamda bir rücu hakkını ifade eder; **Buz, Vedat**; “*Müteselsil Sorumluluktaki Rücu İlişkisinde Sigortacının Hukuki Konumu*”, BATİDER, C. XXVIII, S. 3, 2012, s. 37-38.

²⁹⁶ **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 50-51.

²⁹⁷ Aynı yönde bkz. **Kayihan, Şaban**; “*Zarar Sigortalarında Sigortacının Halefiyeti*”, Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan, Cilt II, MÜHF-HAD, C. 22, S. 3, İstanbul, Beta Basım, 2016, s. 1599; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 374. Nitekim TTK'nın 1472'nci maddesindeki halefiyet düzenlemesi TBK'ya göre özel niteliktedir; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 276; **Buz**, s. 36.

özelliği sonucunda sigortalıya aynı zarar için birden fazla tazminat ödenmesinin önüne geçer. Öyle ki halefiyet ilkesinin uygulanmadığı hallerde; sigorta sözleşmesi kapsamındaki rizikonun gerçekleşmesi ile doğan zararını, sigortacının ödediği sigorta tazminatı ile gideren sigortalının, söz konusu zararın doğmasına sebep olan üçüncü kişilere de zararın giderilmesi için başvurması gündeme gelebilir. Bu durumda sigortalı, rizikonun gerçekleşmesi ile ortaya çıkan zararı, hem sigorta tazminatı hem de zararın doğumuna sebep olan üçüncü kişilere karşı sahip olduğu talep hakları ile karşılar. Sigortalının zararının bu şekilde karşılanması halinde, aynı sebeple doğan zarar için birden fazla ödeme yapılacak ve sigortalının sebepsiz zenginleşmesi söz konusu olacaktır. Bu ise zarar sigortalarında uygulanan zenginleşme yasağı ilkesi ile bağdaştırılmaz.

Halefiyet ilkesi ile sigortacı; ödemiş olduğu tazminat tutarınca sigortalının halefi olarak, zararın doğumuna neden olan üçüncü kişilere karşı ileri sürebileceği talep haklarına sahip olur. Sigortalının zararı, sigorta tazminatı ile karşılanmış olup sigortacının halefiyeti sonucu, zararın doğumuna neden olan üçüncü kişilere karşı haiz olunan talep hakları, sigortacı tarafından kullanılır. Bu şekilde zararın doğumuna neden olan üçüncü kişilerin sorumluluğu, kaynağı önem arz etmeksizin, sigortacı tarafından ileri sürülür. Sigortalıya aynı zarar için birden fazla tazminat ödenmesinin önüne geçilmesi neticesinde, halefiyet ilkesi ile zarar sigortalarında geçerli olan zenginleşme yasağı ilkesi korunur. Bu özelliği ile halefiyet ilkesi, zarar sigortalarında geçerli olan zenginleşme yasağı ilkesinin doğal bir sonucu ve tamamlayıcısıdır²⁹⁸. Sigortacının kanundan doğan halefiyeti ile sigortalı, zararını yalnızca bir kez tazmin ettirebilecek olup mükerrer ödemelerin önüne geçilir. Bu yolla, sigortalının aynı zarar nedeniyle birden fazla ödeme alarak sebepsiz zenginleşmesinin önüne geçilir²⁹⁹.

²⁹⁸ **Arğılı**, s. 82; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 275; **Bilge, Mehmet Emin**; “*Sigorta Tazminatını Alan Sigortalının Zarar Veren Üçüncü Şahısla Yaptığı İşlemlerin Sigortacının Halefiyeti Üzerinde Etkisi*”, Prof. Dr. Hayri Domaniç’e 80. Yaş Günü Armağanı, 1. Cilt, İstanbul, Beta Basım, 2001, s. 67; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 41; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 371; **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 96; **Tekil**, s. 126.

²⁹⁹ **Arğılı**, s. 82; **Armbrüster**, §24, Rn. 1348; **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 173; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 275; **Beckmann/Matusche-Beckmann/Hormuth**, §22, Rn. 2; **Bilge**, Halefiyet, s. 67; **Bozer**, 1965, s. 213; **Bruck/Möller/Voit**, §86, Rn. 3; **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 164; **Günay**, s. 186; **HK-VVG/Jens Muschner**, §86, Rn. 1; **Hofmann**, §17, Rn. 1; **Kara**, s. 201; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §86, Rn. 5; **Langheid/Wandt/Möller/Segger**, §86, Rn. 17; **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 43; **Omağ**, Zenginleşme Yasağı, s. 254; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §86, Rn. 1; **Schimikowski**, Rn.

Halefiyet ilkesi ile amaçlanan diğerk bir şey ise zararın doğumuna neden olan kişiye başvurularak söz konusu zarara, yalnızca sigortacının katlanmasının önüne geçilmesi ve zarardan asıl sorumlu olan kişinin, bunun sonuçlarına katlanmasının sağlanmasıdır³⁰⁰.

C. Halefiyete Tabi Olan ve Olmayan Özel Sigorta Türlerinin Ayırt Edilmesi Meselesi

Türk Ticaret Kanunu'nun benimsediğı sistematik uyarınca özel sigorta türleri, temel olarak zarar sigortaları ve can sigortaları şeklinde ikiye ayrılır. Kanun'un sistematığında zarar sigortaları kendi içerisinde, mal sigortaları ve sorumluluk sigortaları olmak üzere iki alt başlıkta düzenlenmiştir. Sigorta hukukuna hâkim olan ilkelerden zenginleşme yasağı ve halefiyet ilkesi, Kanun'da genel hükümlerin içerisinde değil; zarar sigortalarına ilişkin hükümler arasında yer almıştır. Söz konusu esasların yalnızca zarar sigortaları bakımından öngörölmüş olması; zarar sigortalarında ödenecek sigorta tazminatının, sigortalının uğradığı gerçek ve somut zararın karşılığı olmasından kaynaklanır. Zira zarar sigortalarında sigortalıya, uğradığı zarar tutarında ve her halükârda sigorta bedeli sınırlarında tazminat ödenir.

353; **Sopacı Öztuna, Birgül**; “Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun Sigortacının Kanuni Halefiyetine İlişkin Düzenlemelerinin Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu'ndaki Düzenlemelerle Birlikte Değerlendirilmesi”, *BATİDER*, C. XXVIII, S. 3, 2012, s. 118; **Tekil**, s. 129; **Wandt**, Rn. 983; **Yazıcıoğlu/Şeker Öğüz**, s. 207. Ünan ise sigortacının kanunî halefiyetinin öngörölmediğı hallerde, TBK m. 61 uyarınca da müteselsil sorumlularca zararın karşılanacağını ve sigortalının zarardan fazla bir ödeme almasının mümkün olmayacağını ileri sürmektedir; Cilt II, s. 228, 230-231. Bu konuda ayrıca bkz. **Buz**, s. 29 vd.

³⁰⁰ **Armbrüster**, §24, Rn. 1347; **Arseven**, *Sigorta Hukuku*, s. 173; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 275; **Beckmann/Matusche-Beckmann/Hormuth**, §22, Rn. 2; **Bilge**, *Halefiyet*, s. 68; **Bruck/Möller/Voit**, §86, Rn. 3; **Çeker**, *Sigorta Hukuku*, s. 165; **Çeker, Mustafa**; “*Sigortacının Rücu Hakkı*”, *Legal Hukuk Dergisi*, C. 4, S. 48, 2006, s. 3710; **Günay**, s. 186; **Hofmann**, §17, Rn. 1; **Karasu**, s. 699; **Kılıçoğlu**, *Halefiyet ve Rücu*, s. 401; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §86, Rn. 5; **Langheid/Wandt/Möller/Segger**, §86, Rn. 17; **Omağ**, *Kanunî Halefiyet*, s. 45; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §86, Rn. 1; **Schimikowski**, Rn. 354; **Sopacı Öztuna**, s. 118; **Ünan**, Cilt II, s. 229; **Wandt**, Rn. 983; **Yazıcıoğlu/Şeker Öğüz**, s. 207.

1. Mal Sigortalarındaki Durum

Zarar sigortaları hakkında uygulanan halefiyet ilkesi; zarar sigortalarının ilk alt türü olan mal sigortaları bakımından, Türk Ticaret Kanunu'nun 1472'nci maddesinde hüküm altına alınmıştır. İlgili madde uyarınca mal sigortalarında halefiyet ilkesi; sigortacının, sigorta tazminatını ödediğinde hukuken sigortalının yerine geçmesi olarak ifade edilir. Buna göre sigortalının, gerçekleşen zarardan dolayı zararın doğumuna neden olan sorumlulara karşı haiz olduğu dava hakkı, tazmin ettiği bedel tutarınca sigortacıya intikal eder. Doktrinde; 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu döneminde mal sigortalarında halefiyete ilişkin 1301'inci maddede yer alan "*sigorta ettiren*" ifadesinin, 6102 sayılı Kanun ile "*sigortalı*" şeklinde değiştirilmesinin isabetli olduğu belirtilmektedir³⁰¹. Buna karşılık *Kender*, "*sigorta ettiren*" ifadesinin daha isabetli olduğunu; nitekim sigorta ettirenin aynı zamanda sigortalı da olabileceğini ileri sürmektedir³⁰².

Halefiyet ilkesi ile amaçlanan temel hususun; sigorta tazminatından faydalanan kimsenin, ona aynı zarar nedeniyle mükerrer ödeme yapılarak zenginleşmemesi olduğu göz önünde bulundurulduğunda; 6102 sayılı Kanun ile ilgili madde metnindeki ifadenin "*sigortalı*" olarak değiştirilmesi isabetlidir. *Kender*'in belirttiği üzere sigorta ettiren aynı zamanda sigortalı da olabileceken, sigorta ettiren ve sigortalının farklı kişiler olması halinde sigorta tazminatından faydalanacak kimseler de değişir. Halefiyete ilişkin madde metninin "*sigorta ettiren*" olarak korunması durumunda,

³⁰¹ **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 163, dn. 34; **Ünan**, Cilt II, s. 234; **Sopacı Öztuna**, s. 143. Benzer bir şekilde *Arğılı*; başkası lehine sigortalarda ve sigortalı malın sahibinin değişmesi halinde halefiyetin gündeme geleceği şahsın sigorta ettiren değil, sigortalı olduğunu ve 6102 sayılı Kanunda yapılan bu ifade değişikliğinin isabetli olduğunu savunmaktadır; s. 81, dn. 3. Sorumluluk sigortaları bakımından aynı yönde görüş için bkz. **Hızır, Serdar**; "*Türk Ticaret Kanunu'nda Yer Alan Mal Sigortalarına İlişkin Muhtelif Hüküm ve İlkelerin Sorumluluk Sigortasına Uygulanabilirliği*", TBB Dergisi, S. 86, 2009, s. 301, dn. 106. *Omağ* ise 6762 sayılı Kanun dönemine dair eserinde, ilgili Kanunun 1301'inci maddesindeki "*sigorta ettiren*" ifadesinin "*sigortalı*" olarak değiştirilmesi gerektiğini söylemektedir; Kanunî Halefiyet, s. 40. Aynı yönde bkz. **Çeker**, Rücu Hakkı, s. 3708; **Kılıçoğlu**, Halefiyet ve Rücu, s. 409. Alman Hukukunda başkası lehine sigorta halinde sigortalının haiz olduğu hakların sigortacıya geçeceğine dair bkz. **HK-VVG/Jens Muschner**, §86, Rn. 13; **Hofmann**, §17, Rn. 11; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §86, Rn. 23; **Langheid/Wandt/Möller/Segger**, §86, Rn. 77-78; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §86, Rn. 21.

³⁰² **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 372.

başkası lehine sigorta bakımından amaçlanan sonuca ulaşamayacaktır. Başkası lehine sigorta, Türk Ticaret Kanunu'nun 1454'üncü maddesinde belirtildiği üzere; üçüncü bir kişinin menfaatinin sigortalanması durumunda söz konusu olup bu sigortada, sigorta tazminatını talep etme hakkı sigortalı nezdinde doğar. Sigortacının, sigorta ettirenin haklarına halef olacağı kabul edildiğinde; başkası lehine sigorta bakımından menfaati zarara uğrayan kimse sigorta ettiren olmayıp sigortacının yapacağı ödeme ile tazmin edilen ise sigortalı olacaktır. Bu durumda sigortalı, sigortacının yaptığı tazminat ödemesine ek olarak, uğradığı zararı için üçüncü kişiler nezdinde sahip olduğu talep haklarını kullanarak mükerrer ödeme alabilir. Bu husus ise zarar sigortalarında geçerli olan zenginleşme yasağına aykırılık teşkil edecektir. Bu nedenle sigortacının, sigortalının haklarına halef olması isabetli olup sigorta ettiren ile sigortalının aynı kimseler olduğu durumda; halefiyetin doğacağı haklara sahip olan kişi bakımından herhangi bir tartışma bulunmaz.

2. Sorumluluk Sigortalarındaki Durum

Zarar sigortalarının diğer bir alt türü olan sorumluluk sigortaları bakımından halefiyet ilkesi ise Türk Ticaret Kanunu'nun 1481'inci maddesinde düzenlenmiştir. İlgili madde uyarınca sigortacı; sigorta tazminatını ödedikten sonra hukuken sigortalının yerine geçer ve sigortalının gerçekleşen zarardan dolayı sorumlulara karşı sahip olduğu dava hakkı, tazmin ettiği bedel tutarında sigortacıya ait olur. Sorumluluk sigortalarında halefiyet ilkesini düzenleyen ilgili madde metni, mal sigortalarında halefiyet ilkesine ilişkin 1472'nci madde ile aynı olmakla birlikte; sorumluluk sigortalarının niteliği gereği farklı bir şekilde yorumlanmalıdır³⁰³. Buna göre sigortacının kendi sigortalısına rücu etmesi, sorumluluk sigortasının amacı ile bağdaşmamasına karşın; doğan zarardan, sorumluluğu sigorta ile himaye altına alınan kimsenin yanı sıra müştereken ve müteselsilen sorumlu olan başka kişilerin de

³⁰³ Kender, sorumluluk sigortalarında teminat altına alınan menfaatin, sigorta ettirenin malvarlığında meydana gelecek bir azalma olduğunu ve madde metnindeki “sigortalı” ifadesinin, “sigorta ettiren” olarak yorumlanması gerektiğini söylemektedir; Hususi Sigorta Hukuku, s. 375.

bulunması halinde sorumluluk sigortaları bakımından da halefiyet ilkesi uygulanabilir³⁰⁴.

Malvarlığının pasifindeki olası bir artışa ilişkin olan sorumluluk sigortalarında, zararın meydana gelmesi ile sigortalının söz konusu menfaati korunur. Sigortacının zarar görene yaptığı tazminat ödemesi ile sigortalı, zararı doğuran olay nedeniyle malvarlığının pasifinde meydana gelecek artışı teminat altına alır. Yaptığı ödeme ile sigortalının halefi haline gelen sigortacı, zarara neden olan kimselere karşı sigortalının sahip olduğu talep haklarını ileri sürebilecekken; bu talep haklarının yöneldiği kimse, sigortalının kendisi olabilir. Nitekim zarara neden olan olayın, sigortalının fiili sonucunda gerçekleşmesi halinde, sigorta tazminatı ile zararını karşılayan sigortalı; sigortacının halefiyet hakkını kullanması neticesinde sigortacısına geri ödeme yapmak zorunda kalabilir. Bu durum ise sorumluluk sigortalarının temel amacına aykırılık teşkil etmekte olup sorumluluk sigortaları bakımından halefiyet ilkesinin, ancak zarara neden olan birden fazla kişinin bulunması halinde uygulanacağı söylenebilir. Burada gözden kaçırılmaması gereken nokta ise sigortalının zarara kasten sebep olması halinde, Türk Ticaret Kanunu'nun 1477'nci maddesi uyarınca sigortacının tazminat ödeme borcunun ortadan kalkacağıdır. Sigortacının tazminat ödeme borcu doğmayacağından, halefiyetten de söz edilemez. Bu nedenle söz konusu değerlendirme yapılırken, zarara kasten sebep olma dışındaki haller dikkate alınmalıdır.

Sorumluluk sigortalarında halefiyet ilkesine ilişkin dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, başkası lehine sigorta durumudur. Türk Ticaret Kanunu'nun 1485'inci maddesinin atfı uyarınca başkası lehine sigortaya ilişkin 1454'üncü madde, sorumluluk sigortaları bakımından da uygulama alanı bulur. Nitekim sorumluluk

³⁰⁴ **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 182; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 318; **Bruck/Möller/Voit**, §86, Rn. 23; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 43, 157; **Çeker**, Rücu Hakkı, s. 3718; **Günay**, s. 219; **HK-VVG/Jens Muschner**, §86, Rn. 2; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §86, Rn. 6; **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 100; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §86, Rn. 3, 7; **Şenocak**, Uygulanabilirlik, s. 219; **Yazıcıoğlu, Emine**; “*Sorumluluk Sigortalarında Sigortacının Kanunî Halefiyeti*”, Sigorta Hukuku Sempozyumları, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018, s. 470. **Çeker**, trafik sigortalarında sürücünden kaynaklanan zararlarda sigortalıya rücu edilebileceğine dair uygulamanın, Kanunun 1481'inci maddesi karşısında mümkün olmadığını belirtmektedir; Sigorta Hukuku, s. 260.

sigortalarına ilişkin 1473'üncü maddenin 2'nci fıkrası uyarınca sigortalının işletmesi için yapılan sorumluluk sigortası, aksine bir düzenleme olmadıkça, sigortalının temsilcisi ve işletmede çalışan kişiler lehine de yapılmış sayılır. Grup sorumluluk sigortası olarak adlandırılan bu tür sigortalarda, temsilci ve çalışanlar da sigorta teminatından faydalanır. Zarara neden olan olayın, grup sorumluluk sigortasına dahil olan çalışanlardan birinin fiili neticesinde gerçekleşmesi halinde, halefiyet ilkesinin işletme sahibi olan sigortalı bakımından uygulanacağı düşünülebilir. Nitekim müteselsil sorumluluk hükümlerinin uygulandığı adam çalıştırmanın sorumluluğu ve yardımcı kişilerin fiillerinden doğan sorumluluk bakımından rücu ilişkisi gündeme gelir. Ancak grup sorumluluk sigortalarında önem arz eden husus, fiillerinden sorumlu olunan kimselerin de sigortalı sıfatına sahip olmasıdır. Buna göre; sigorta sözleşmesi ile teminat altına alınan menfaat, aynı zamanda zarara sebep olan kimsenin de menfaatidir. Bu nedenle; grup sorumluluk sigortalarında çalışanın neden olduğu zarar sebebiyle zarar görene ödeme yapan sigortacının, sigortalı işletme sahibine halef olarak çalışana yönelik talep haklarını kullanması mümkün olmamalıdır. Aksi halde menfaati korunan kimse, halefiyetten doğan haklar neticesinde sigortacıya geri ödeme yapmak durumunda kalacaktır³⁰⁵.

3. Can Sigortalarındaki Durum

Zarar sigortalarında geçerli olan zenginleşme yasağı ilkesi, can sigortalarında çoğu zaman uygulanmaz. Zenginleşme yasağı ilkesinin tamamlayıcısı olan halefiyet ilkesi de zenginleşme yasağı ilkesinin geçerli olmadığı can sigortaları bakımından uygulama alanı bulmaz³⁰⁶. Esas olarak rizikonun gerçekleşmesi ile herhangi bir parasal değerlendirme yapılmaksızın sigorta bedelinin ödendiği meblağ sigortası şeklinde yapılan can sigortaları, alt türleri bakımından farklı özelliklere sahiptir. Sigortalının ölümü veya hayatta kalması ihtimaline karşı yapılan hayat sigortalarında cenaze masrafları, bir kimsenin vücut bütünlüğü veya sağlığına ilişkin yapılan kaza, hastalık ve sağlık sigortalarında ise sigortalının hastane, bakım, tedavi ve ilaç masraflarına

³⁰⁵ Nitekim *Can*, grup sorumluluk sigortalarında halefiyet ilkesinin uygulanmasının; ancak TTK'nın 1473/2 maddesindeki aksine düzenlemenin sigorta sözleşmesinde yer alması halinde söz konusu olabileceğini söylemektedir; Sigorta Hukuku, s. 157.

³⁰⁶ **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 304; **Kaner**, s. 65. *Argıllı* ise hayat sigortalarında halefiyetin kural olarak uygulanmadığını belirtmektedir; s. 89.

ilişkin kalemler esas itibarıyla zarar sigortalarına yöneliktir. Bu nedenle ilgili can sigortalarında yer alan söz konusu kalemler bakımından, zarar sigortalarında geçerli olan zenginleşme yasağı ve bunun bir sonucu olarak halefiyet ilkesi uygulama alanı bulacaktır³⁰⁷.

Türk Ticaret Kanunu'nun, can sigortalarının bir alt türü olan hayat sigortalarına ilişkin 1491'inci maddesinin 3'üncü fıkrası uyarınca; mal sigortalarında halefiyet ilkesini düzenleyen 1472'nci madde, hayat sigortaları bakımından uygulama alanı bulmaz. Buna göre lehtar, rizikonun gerçekleşmesi halinde sigorta bedelini alacağı gibi rizikonun gerçekleşmesine neden olan kimselere karşı sahip olduğu talep haklarını kullanarak bu kişilerden de tazminat talep edebilir. Can sigortalarının diğer alt türlerinden olan kaza sigortalarına ilişkin 1510'uncu maddenin 3'üncü fıkrası ile gerçek zararın sigortacı tarafından ödeneceğinin belirlenmesi halinde, zarar sigortalarına ilişkin hükümlerin kıyas yoluyla uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Kaza sigortalarında gündeme gelebilecek tedavi, bakım ve ilaç masrafları bakımından ilgili madde düzenlemesine göre de halefiyet ilkesinin geçerli olacağı kabul edilmelidir. Can sigortaları ana başlığı altında yer alan bir başka sigorta olan hastalık ve sağlık sigortalarına ilişkin 1519'uncu maddenin 2'nci fıkrası gereğince ise sağlık

³⁰⁷ **Bozer**, Sigorta Hukuku, s. 83; **Möller**, s. 256-257. Buna karşılık *Can*, TTK'nın 1519/1 maddesindeki atıf dolayısıyla hastalık sigortaları bakımından halefiyetin söz konusu olmayacağını belirtmektedir; Sigorta Hukuku, s. 216. İlaç, tedavi ve hastane masrafları bakımından hastalık sigortası zarar sigortası sayılacak ve halefiyet ilkesi uygulama alanı bulacaktır; **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 174-175; **Kara**, s. 203-204; **Kayhan/Bağcı**, s. 90. Ancak yazarlar eserlerinin önceki sayfalarında hastalık sigortasını meblağ sigortası olarak tanımlamakta ve tedavi masrafları bakımından sağlık sigortasının zarar sigortası niteliğinde olduğunu söylemektedir; **Kayhan/Bağcı**, s. 61-62. Halefiyet ilkesinin, yalnızca meblağ sigortası şeklinde yapılan hayat sigortaları bakımından geçerli olmadığına ilişkin bkz. **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 375. Aynı yönde bkz. **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 107-108; **Ünan**, Cilt II, s. 236. *Kaner*, ilgili eserin önceki sayfalarında, yalnızca maktu bir bedelin ödenmesinin öngörülmesinden bahisle kaza sigortalarının meblağ sigortası sayılmayacağını (s. 55) belirtmekte iken; halefiyete ilişkin kısımda ise kaza ve hastalık sigortalarının meblağ sigortası olarak kabul edilmesi ve mahiyetinin uymaması nedeniyle halefiyet ilkesinin uygulanmayacağını söylemektedir; s. 65. Kaza sigortalarında, tedavi giderleri gibi kalemler bakımından halefiyet söz konusu olacaktır; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 322. Alman Hukukunda zarar sigortası niteliğindeki şahısvarlığı sigortaları bakımından aynı yönde bkz. **Armbrüster**, §9, Rn. 427; **Beckmann/Matusche-Beckmann/Hormuth**, §22, Rn. 15; **Bruck/Möller/Voit**, §86, Rn. 29; **HK-VVG/Jens Muschner**, §86, Rn. 4; **Hofmann**, §17, Rn. 2; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §86, Rn. 7; **Langheid/Wandt/Möller/Segger**, §86, Rn. 35-37, 39 vd.; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §86, Rn. 4; **Schimikowski**, Rn. 353; **Wandt**, Rn. 992.

sigortalarında ilaç ve tedavi masrafları bakımından gerçek zararın karşılanması hususunda zarar sigortalarına ilişkin hükümler uygulanır. Buna göre, zarar sigortası mahiyetindeki kalemler bakımından ilgili sigortalar da halefiyet ilkesine tabi olacaktır. Ancak bu noktada, Türk Ticaret Kanunu'nun hastalık ve sağlık sigortası başlığı altında; hastalık sigortası ile sağlık sigortasına ilişkin teminatları ayrı ayrı düzenlediği, hastalık sigortası bakımından gerçek zararı içerir bir teminat öngörmediği ve 1519'uncu maddesinin 1'inci fıkrasında hastalık sigortaları bakımından zarar sigortalarına herhangi bir atıfta bulunulmadığı gözden kaçırılmamalıdır.

III. SİGORTA HUKUKUNDA HALEFİYETİN ŞARTLARI

Zarar sigortalarının bir alt türü olan mal sigortaları bakımından Türk Ticaret Kanunu'nun 1472'nci, sorumluluk sigortaları bakımından ise 1481'inci maddelerinde; ilgili sigortalarda halefiyet ilkesi hüküm altına alınmıştır. Söz konusu maddelerde halefiyet ilkesi; sigortacının, ödediği tazminat oranında sigortalının halefi olması şeklinde tarif edilmiştir. Bu tanımlar göz önünde bulundurulduğunda halefiyet ilkesinin uygulanması için gereken şartlar temel olarak üç grupta toplanabilir. Bunlar; sigortacının yaptığı ödemenin geçerli bir sigorta sözleşmesine dayanması, sigortacının gerçekleşen riziko sonucunda sigorta tazminatını ödemiş olması ve sigortalının, ortaya çıkan zarardan sorumlu olan kimselere karşı bir talep hakkının bulunmasıdır.

A. Sigortacının Yapıldığı Ödemenin Geçerli Bir Sigorta Sözleşmesine Dayanması

Halefiyet ilkesinin uygulama alanı bulabilmesi için her şeyden önce sigortacının sigortalıya yaptığı ödemenin, geçerli bir sigorta sözleşmesine dayanması gerekir. Sigorta hukukunda halefiyet ilkesinin bir kanunî halefiyet hali olduğu göz önünde bulundurulduğunda; söz konusu halefiyetin doğabilmesi için Türk Ticaret Kanunu hükümlerince kurulmuş, geçerli bir sigorta sözleşmesi mevcut olmalıdır. Geçerli bir sigorta sözleşmesinin bulunmaması veya zararın, sigorta sözleşmesi kapsamı dışındaki rizikoların gerçekleşmesi ile ortaya çıkması halinde, Türk Ticaret Kanunu ile

öngörülen kanunî halefiyet gerçekleşmez³⁰⁸. Bu durumda sigortacının tazminat ödeme borcu olmadığı gibi, tazminatı ödemiş olması halinde zararın doğumuna neden olan sorumlulara rücu hakkı da mevcut değildir³⁰⁹.

Geçerli bir sigorta sözleşmesi olmaksızın sigortacının tazminat ödemesi halinde iki durum gündeme gelebilir. Bunlardan ilki; sigortacının hataen tazminat ödemesi yapması olup bu durumda sebepsiz zenginleşme hükümlerine başvurulabilir³¹⁰. Bunun yanı sıra sigortacının, üçüncü kişi sıfatı ile zararın doğumuna neden olan sorumluların borcunu ifa etmek amacıyla sigorta tazminatını ödemesi halinde ise Türk Borçlar Kanunu'nun 183'üncü maddesi uyarınca alacağın devri veya 127'nci maddesi uyarınca alacaklıya halef olma yoluna gidilebilir³¹¹.

Türk Ticaret Kanunu'nun sigorta sözleşmesine ilişkin 1401'inci maddesinin 1'inci fıkrasında sevk olunan tanım³¹² hükmünden hareketle, sigorta sözleşmelerinin hükümlerini doğurmasının bağlandığı kanunen unsurları; sigorta menfaati, riziko ve sigorta primi olmak üzere üç başlıkta toplamak mümkündür.

³⁰⁸ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 42; **Günay**, s. 190; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 373; **Kılıçoğlu**, Halefiyet ve Rücu, s. 413; **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 73, 86; **Yazıcıoğlu, Emine**; "TTK'nın Mal Sigortalarında Sigortacının Halefiyetine İlişkin Düzenlemesi Hakkında", İKÜHFD, C. 16, S. 2-3, 2017, s. 339.

³⁰⁹ **Arğılı**, s. 84; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 277; **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 167; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 209. Alman Hukukunda benzer bir şekilde bkz. **Armbrüster**, §24, Rn. 1354; **Bruck/Möller/Voit**, §86, Rn. 104-107; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §86, Rn. 37-40.

³¹⁰ **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 374; **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 73; **Şeker Ögüz**, s. 1646. Sigortacının hataen veya iyi niyetli olarak ödeme yapması hallerinde; sigortacının, yaptığı ödemenin amacına göre halefiyet hakkının doğup doğmadığının tespiti gerekir; **Wandt**, Rn. 994.

³¹¹ **Günay**, s. 190; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 374; **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 73; **Şeker Ögüz**, s. 1653.

³¹² Sigorta ürünlerinde meydana gelebilecek muhtemel gelişmelerin kapsam dışında bırakılmaması amacıyla VVG 2008'de, sigorta sözleşmesine dair açık bir tanımdan özellikle kaçınıldığı belirtilmiştir. Zira kanunî olarak yapılacak bir tanım, ancak mevcut sigorta ürünleri bakımından ortaya çıkarılabilecek olup bu husus ise ileride ortaya çıkabilecek yeni sigortaların, istem dışı olarak Kanun kapsamı dışında bırakılmasına neden olacaktır; bkz. BT-Drs. 16/3945, zu §1, s. 56.

1. Sigorta Menfaati

Sigorta sözleşmesinin temel unsurlarından biri menfaattir. Nitekim Türk Ticaret Kanunu'nun sigorta sözleşmesini tanımlayan 1401'inci maddesinin yanı sıra; 1408'inci maddesinde de sigorta sözleşmesinin geçerliliği bakımından, sözleşmenin yapıldığı sırada sigortalanan menfaatin mevcut bulunması gerekliliği de aranmıştır. Doktrindeki hâkim görüş; sigorta sözleşmesinin konusunun bir kimsenin sigortalattığı mal değil, söz konusu mal üzerindeki menfaati olduğudur³¹³. Buna karşılık doktrindeki diğer bir görüş; sigorta sözleşmesi ile teminat altına alınan hususun, menfaat değil eşya olduğu yönündedir³¹⁴. Sigortanın konusunun mal olarak kabul edilmesi halinde; yoksun kalınacak gelirler, intifa hakkı sahibi ile malik arasındaki ilişkiden doğan kazanımlar gibi kavramlar sigorta kavramı altında ifade edilemez. Zira bu durumda, sigortanın konusu oldukça daraltılarak söz konusu unsurlar, sigorta kapsamında değerlendirilemeyecektir. Ancak sigorta sözleşmesinin konusunun menfaat olarak kabul edilmesi halinde, tüm bu unsurlar da sigorta kavramı içerisinde kendisine yer bulabilir³¹⁵.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1401'inci maddesinde hüküm altına alınan sigorta sözleşmesinin tanımında yer alan “*menfaat*” ifadesinden hareketle; doktrinde bazı yazarlarca, söz konusu hükmün hatalı bir şekilde kaleme alındığı söylenmektedir. Öyle ki sigorta sözleşmesinin tanımı, aktif sigortaları esas alınarak yapılmış olup madde metninde yer alan menfaat, yalnızca aktif sigortaları bakımından geçerlidir³¹⁶. Menfaat

³¹³ **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 45; **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 12; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 131; **Bozer**, 1965, s. 99; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 28; **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 64; **Günay**, s. 57; **Kaner**, s. 8; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 223; **Möller**, s. 261; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 52. Alman Hukukunda aynı yönde bkz. **Armbrüster**, §2, Rn. 74; **Langheid/Rixecker/Rixecker**, §1, Rn. 4. bkz. Bununla birlikte, sigortalı menfaatin varlığının aranmasının gerekli olmadığı yönünde bkz. **Beckmann/Matusche-Beckmann/Lorenz**, §1, Rn. 124-127. Menfaate ilişkin detaylı bilgi için bkz. **Bartholomäus**, s. 50-53, 99 vd.; **Samwer**, s. 13 vd., özellikle s. 19-25; **Sayhan**, s. 34-40.

³¹⁴ **Köenig**, Menfaat, s. 48-49. Yazara göre menfaat; sigorta sözleşmesinin konusunu değil, amacını oluşturur. Bu görüşteki yazarlar için bkz. **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 222, dn. 106. Hayat sigortası bakımından aynı yönde bkz. **Kaner**, s. 8.

³¹⁵ **Bozer**, 1965, s. 100.

³¹⁶ **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 11, 131, dn. 43; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 174-175. Benzer bir şekilde bkz. **Kayıhan/Bağcı**, s. 50. **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, zararın yalnızca malvarlığında meydana gelen bir eksilme olduğundan bahisle, sorumluluk sigortalarında sigortalının malvarlığındaki zararın değil, rizikonun gerçekleşmesi halinde doğacak

ifadesine ilişkin eleştirilerine ek olarak *Kender*; madde metninde geçen “*menfaatin zarara uğratılması*” ifadesinin de doğru olmadığını ve madde metninin, menfaatin ihlali nedeniyle doğan bir zarar şeklinde kaleme alınması gerektiğini söylemektedir. Zira sigorta sözleşmesinin konusunun mal değil, o mala ilişkin menfaat olduğu düşünüldüğünde; zarara uğrayacak unsur mal, ancak zararın kaynağı ise söz konusu mal üzerindeki menfaattir³¹⁷.

Anılan hüküm incelendiğinde; sigorta sözleşmesine dair tanımın, ikili bir ayrıma gidilerek yapıldığı görülür. Nitekim ilgili maddenin birinci fıkrasında yer alan “*Sigorta sözleşmesi, sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun, meydana gelmesi hâlinde bunu tazmin etmeyi (...)*” ifadesi zarar sigortalarına; devamında yer alan “*(...) bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı (...)*” ifadesi ise can sigortalarına yönelik bir tanım sunmuştur. Can sigortalarına ilişkin tanımda menfaat unsurunun yer almadığı açık olmasına karşın; Türk Ticaret Kanunu’nun 1490’ıncı maddesinin 2’nci fıkrasında, hayat sigortalarında başkasının hayatı üzerine sigorta yaptırılabilmesi için sigorta ettirenin, o kimsenin hayatının devamında menfaatinin bulunması aranmıştır³¹⁸.

sorumluluğunun tazmin edildiğini; bu nedenle ilgili maddede yer alan tanımın yalnızca aktif sigortalarına ilişkin olduğunu söylemektedir; s. 131, dn. 43. Ancak sorumluluk sigortalarında, tazmin edilen hususun sigortalının sorumluluğu olduğunu söylemek güçtür. Öyle ki sorumluluk sigortalarında, sigortalının sorumluluğunu doğuran olay neticesinde üçüncü kişilere vermiş olduğu zarar tazmin edilir. Yazarlarca yapılan değerlendirme ise sorumluluk sigortalarının sistematiğinin tam tersi bir yorum ortaya çıkarır. Zira sorumluluk sigortaları kapsamında, sigortalının doğan zarar neticesindeki sorumluluğu değil; sorumluluğu kapsamında meydana gelen bir zarar karşılanır. Nitekim yazarlarca, ilgili eserin sonraki sayfalarında; sorumluluk sigortalarındaki menfaatin, sigortalının sorumluluğunu doğuran olaylar neticesinde malvarlığındaki azalmanın önlenmesi olduğu belirtilmektedir; s. 295.

³¹⁷ **Kender, Rayegân;** “*Sigorta Sözleşmesinin Tanımı ve Kurulması -TTK Tasarısı Hükümlerinin Değerlendirilmesi İle-*”, Doç. Dr. Mehmet Somer’e Armağan, İstanbul, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2006, s. 521. Aksi yönde *Ünan*; zararın, sigortalı menfaatin zedelenmesi halinde gündeme geldiğini söylemektedir; Cilt II, s. 89. Benzer bir şekilde bkz. **Prölss/Martin/Armbrüster**, Vorbemerkung zu §§ 74–99, Rn. 28; **Schimikowski**, Rn. 299. *Günay* ise hırsızlık rizikosuna karşı yapılan bir sigortada, sigortalının malının çalınması halinde malın zarar görmeyeceğini; ancak menfaatinin ihlal edileceğini belirtmektedir; s. 57.

³¹⁸ Bu özelliği neticesinde; esasında can sigortaları bakımından da sigortalanabilir bir menfaatin mevcut olup kişinin kendi hayatı üzerinde sınırsız bir menfaati olduğunun doğrudan kabul edilmesi ve bunun rakamsal bir değerle ifade edilmesinin yerinde

Zarar sigortalarına ilişkin tanımda yer alan menfaat ifadesinin, yalnız aktif sigortaları bakımından öngörüldüğünü söylemek ise güçtür. Zarar sigortalarının bir alt türü olan pasif sigortalarında, sigortalının malvarlığının pasifinde meydana gelebilecek olası bir artış sigorta himayesi altına alınmakta olup bu sigortalar bakımından menfaat; söz konusu artışın gerçekleşmemesini ifade eder³¹⁹. Bu nedenle sigortalanan menfaat unsuru, pasif sigortalarında da mevcudiyetini sürdürür. Aksinin kabulü halinde menfaat kavramı; sigortalının malvarlığında meydana gelecek bir zarar neticesinde, yalnızca halihazırda malvarlığında bulunan bir unsurun eksilmesi olarak görülecektir. Bu durum ise menfaat teorisinin çıkış noktası olan ve sigorta himayesi altına alınan hususun yalnız mal olarak sınırlandırılması halinde, sigortanın kapsamının daraltılacağına ilişkin eleştirilerin temelini oluşturur. Bu halde pasif sigortaları bakımından menfaat teorisi nezdinde yapılan açıklamalar geçersiz olacak ve söz konusu sigortaların konusunu ve varlığını belirlemeye yönelik bir boşluk yaratılacaktır.

olmaması sebebiyle, bu tür sigortalarda ayrıca menfaatin varlığı aranmaz. Başkasının hayatı üzerine yapılan sigortalarda ise menfaatin varlığı Kanunun ilgili maddesi uyarınca aranır; **Kara**, s. 96, 112. Aynı yönde bkz. **Bozer**, 1965, s. 155-156, 329 vd. Başkasının hayatı üzerine yapılan sigorta sözleşmeleri bakımından benzer bir şekilde bkz. **Sayhan**, s. 68-69. Bu sigortalar bakımından maddi ve manevi menfaat değerlendirmesi için bkz. **Can**, Sigorta Hukuku, s. 176 vd; **Şenocak, Kemal**; “*Hayatı Sigorta Edilecek Kişi (Riziko Şahsı) - (TTK m. 1490)*”, BATİDER, C. XXVIII, S. 4, 2012, s. 61 vd. Can sigortalarında da menfaat bulunmakla birlikte bu menfaat bakımından para ile ölçülebilme şartı dikkate alınmaz. Başkasının hayatı üzerine yapılan sigortalarda aranan maddi menfaat ise sigorta bedelinin belirlenmesinde dikkate alınacak bir unsur değildir; **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 45. Hayat sigortasında, sigortanın konusunun menfaat olmadığı ve hayatta kalma halinde malvarlığı menfaati veya ölüm halinde malvarlığındaki azalmanın sigortanın konusuna dahil edilmeyeceğine ilişkin bkz. **Kaner**, s. 46. Bu sigortalarda menfaat kavramı yerine, “*ilgulinin onayı*”nın aranması da amaçlanan sonuca ulaşılmasını sağlar; **Ünan**, Cilt I, s. 86. Nitekim Alman Hukukunda, VVG’nin hayat sigortaların ilişkin §150(2) ve kaza sigortalarına ilişkin §179(2) maddeleri bu yönde bir düzenleme içerir.

³¹⁹ Sorumluluk sigortaları bakımından menfaat kavramı, mal sigortalarında olduğunun aksine; sigorta ettiren veya sigortalıya ait bir mal üzerinde doğan hak değil, bir kimsenin pasifindeki artışın önlenmesine yöneliktir; **Bozer**, Sigorta Hukuku, s. 34; **Sayhan**, s. 62; **Şenocak**, Uygulanabilirlik, s. 195. Aynı yönde bkz. **Hızır**, s. 285; **Ünan**, Cilt I, s. 84; **Yıldırım**, Bereicherungsverbot, s. 511. Ancak menfaat kavramının, bu sigortalar bakımından bir işlevi yoktur; **Ünan**, Cilt II, s. 263. Bu sigortalar bakımından menfaat kavramını tanımlamakta güçlük bulunmakla birlikte; pasif sigortalarında menfaatin, tek bir malla kurulan ilişkiden ziyade bir bütün olarak malvarlığı ile kurulan ilişki olarak değerlendirilmesi gerekir; **Beckmann/Matusche-Beckmann/Lorenz**, §1, Rn. 122; **Bruck/Möller/Schnepf**, §80, Rn. 16; **Hofmann**, §13, Rn. 14; **Prölss/Martin/Armbrüster**, Vorbemerkung zu §§ 74–99, Rn. 33; **Schimikowski**, Rn. 302. Bu çözümün yeterli olmayacağına ilişkin bkz. **Wandt**, Rn. 698. Pasif sigortalarında menfaate ilişkin ayrıca bkz. **Bruck/Möller/Baumann**, §1, Rn. 71 vd.; **Deutsch/Iversen**, §25, Rn. 248; **Langheid/Wandt/Halbach**, §80, Rn. 3.

Sigorta sözleşmesi ile himaye altına alınacak olan menfaatin ekonomik bir değeri olmasının yanı sıra para ile ölçülebilir³²⁰ ve kanuna ve ahlâka aykırı olmayan geçerli bir menfaat olması gerekir³²¹. Sigortanın konusunun açıklanmasına ilişkin hâkim görüş olan menfaat teorisinin, kendisine yöneltilen eleştirilerden bağımsız olarak kabul edilebilmesi için menfaatin somut ve kesin olarak ölçülebilir olma özelliğinden vazgeçilmesi gerektiği söylenmektedir. Zira kesin olarak belirlenebilir olmayan; ancak mevcudiyeti ve parasal değeri muhtemel olan menfaatler de “*farazi menfaat*” adı altında değerlendirilmelidir³²².

Para ile ölçülebilen ve ekonomik bir değeri olan geçerli menfaatlerin, sigorta teminatına konu olabilmesi için aynı zamanda sigorta sözleşmesinin kurulması sırasında ve devamında mevcut bulunması gerekir. Öyle ki; Türk Ticaret Kanunu’nun 1408’inci maddesinde, sigorta sözleşmesinin yapılması sırasında sigortalanan menfaatin mevcut olmaması durumunda sigorta sözleşmesinin geçersiz olacağı hüküm altına alınmıştır³²³. Sigorta sözleşmesinin yapıldığı sırada mevcut olan menfaatin, sözleşmenin süresi içinde ortadan kalkması halinde ise sözleşme; o andan itibaren geçersiz olur³²⁴. Türk Ticaret Kanunu’nun 1454’üncü maddesinde düzenlenen başkası lehine sigortanın varlığı halinde, mevcudiyeti aranacak olan menfaatin; sigorta ettiren değil, sigortalıya ait olması gerektiği gözden kaçırılmamalıdır.

³²⁰ **Armbrüster**, §9, Rn. 430; **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 35; **Bozer**, 1965, s. 157; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 231; **Wandt**, Rn. 696.

³²¹ **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 238; **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 64; **Günay**, s. 57; **Kara**, s. 96-98; **Kayihan/Bağcı**, s. 67; **Sayhan**, s. 84-87; **Şenocak**, Çifte Sigorta, s. 24; **Wandt**, Rn. 694. Meşru menfaatin tespiti yapılırken yalnızca şekli değil, maddî meşruiyetin de aranması gerektiğine dair bkz. **Can**, Sigorta Hukuku, s. 32. Menfaatin meşruiyetine ilişkin ayrıca bkz. **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 67-70.

³²² **Can**, Sigorta Hukuku, s. 29-31. Yazar, bu kavrama örnek olarak; sözleşmenin kurulması sırasında sorumluluğun doğup doğmayacağı ve doğsa bile ne tutarda olacağı belirli olmayan sorumluluk sigortaları ile aynı nitelikteki kazanç sigortalarındaki menfaati göstermektedir. Bu görüşün bir diğer desteğini ise TTK’nın grup mal sigortalarında mal giriş ve çıkışına izin veren 1453’üncü maddesi oluşturur. Müstakbel menfaatlerin de sigorta sözleşmesi ile teminat altına alınmasının mümkün olduğu yönünde bkz. **Hofmann**, §13, Rn. 2; **Sayhan**, s. 87.

³²³ Farazi menfaat kavramının kabul edilmesi halinde, TTK’nın 1408/1 maddesinin uygulama alanı genişletilebilecek olup bu şekilde sigorta sözleşmelerinin ayakta kalmasına da hizmet edilebilir; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 30. İlgili maddenin, tüm sigorta türleri bakımından genel hüküm olarak düzenlenmesinin doğru olmadığı yönünde bkz. **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 232; **Ünan**, Cilt I, s. 83-84. Menfaatin tüm sigorta türleri bakımından geçerli ve ilgili maddenin isabetli olduğuna dair aksi yönde bkz. **Kara**, s. 90.

³²⁴ Bu hükme istisna teşkil edebilecek olan, TTK’nın grup mal sigortasına ilişkin 1453/4 hükmüne dair değerlendirmeler için bkz. **Köroğlu Ölmez**, s. 2467-2468.

2. Riziko

Sigorta sözleşmesinin unsurlarından bir diğeri ise rizikodur. Türk Ticaret Kanunu'nda rizikoya ilişkin bir tanım mevcut olmayıp doktrinde riziko; ileride gerçekleşmesi muhtemel olan ve zarar doğurması ihtimali olan olaylar şeklinde tanımlanmaktadır³²⁵. Nitekim hukukî anlamda riziko; taraf iradeleri dışında gelişen, belirsiz ve gelecekte gerçekleşebilecek bir olayı ifade eder³²⁶. Buna göre rizikonun gerçekleşme ihtimali veya tarihi hakkında belirsizlik bulunmalı³²⁷ ve riziko, sigorta ettiren veya sigortalının iradesine bağlı olarak gerçekleşmemelidir³²⁸. Ancak bu noktada, Türk Ticaret Kanunu'nun 1429'uncu maddesinde öngörülen rizikonun gerçekleşmesine kasten sebep olma dışındaki hallerde, sigortacının sorumluluğunun devam ettiği de gözden kaçırılmamalıdır. Alman sigorta hukukunda ise bu unsur, sigorta olayı (*versicherungsfall*) olarak adlandırılır. Sigorta olayı, gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belirsiz olan ve gerçekleşmesi halinde sigortalanan menfaati haleldar edebilecek olan olaydır. Tehlike (*gefahr*) ise sigorta olayının, bir diğeri deyişle rizikonun gerçekleşme ihtimalidir³²⁹.

³²⁵ **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 64-65; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 311-312; **Yazıcıoğlu/Şeker Öğüz**, s. 52.

³²⁶ **Uluğ, İlknur**; “*Sigorta Hukukunda Riziko Kavramı ve Bu Kavramdaki Değişiklikler*”, Türkiye’de Sigorta Hukukunun Sorunları ve Geleceği, Sempozyum, Türkiye Barolar Birliği, 2004, s. 309. **Ünan**; madde metninde yer alan riziko ifadesinin, para ile ölçülebilir bir menfaati zarara uğratması özelliğinden hareketle, yalnızca zarar sigortaları bakımından öngörüldüğünü, ancak meblağ sigortalarında bir zararı meydana getirmese dahi gerçekleşen ölüm veya yaşama olaylarının da sigorta hukuku anlamında bir riziko olduğunu belirtmektedir; Cilt I, s. 14. Benzer bir şekilde bkz. **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 5. Tehlikenin her zaman olumsuz bir durumu yansıtmadığına dair bkz. **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 6; **Bozer**, 1965, s. 102; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 6. Nitekim kural olarak zarar, sigorta olayının varlığı için gerekli unsurlardan biri değildir; **Langheid/Wandt/Looschelders**, §1, Rn. 32.

³²⁷ **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 7; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 133; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 6-7; **Günay**, s. 55; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 312; **Ünan**, Cilt I, s. 14.

³²⁸ **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 6; **Bozer**, 1965, s. 101-103; **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 67; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 312. Bunlara ek olarak kişinin kendisini veya malvarlığını tehdit ediyor olmalıdır; **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 65.

³²⁹ Alman Hukukunda sigorta olayı hakkında detaylı bilgi için bkz. **Armbrüster**, §22, Rn. 1168 vd.; **Beckmann/Matusche-Beckmann/Lorenz**, §1, Rn. 129 vd.; **Bruck/Möller/Baumann**, §1, Rn. 109 vd.; **Bruns**, §20, Rn. 40 vd.; **Deutsch/Iversen**, §26, Rn. 263 vd.; **HK-VVG/Christoph Brömmelmeyer**, §1, Rn. 62-64; **Hofmann**, §16, Rn. 1 vd.; **Langheid/Rixecker/Rixecker**, §1, Rn. 6-8; **Langheid/Wandt/Looschelders**, §1, Rn. 31 vd.; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §1, Rn. 166 vd.; **Schimikowski**, Rn. 291 vd.; **Wandt**, Rn. 907 vd. *Kaner*; TTK'nın 1401'inci maddesindeki tanımda yer alan “*tehlike*” kelimesinin, olay/sigorta olayı olarak anlaşılması gerektiğini belirtmekle birlikte eserinin

Sigorta sözleşmesinin esaslı unsurlarından biri olan riziko, sözleşmenin kurulması sırasında belirlenir. Öyle ki; Türk Ticaret Kanunu'nun 1409'uncu maddesinin 1'inci fıkrasında yer alan hükme göre sigortanın kapsamı, sözleşmede öngörülen rizikonun gerçekleşmesinden doğan zarar veya bedeldir. Buna karşılık Sigortacılık Kanunu'nun 11'inci maddesinin 4'üncü fıkrası uyarınca; kapsam dâhilinde bulunan riskler haricinde, kapsam dışındakilerin de sigorta sözleşmesinde belirtilmesi gerekli olup teminat kapsamı dışında olduğu belirtilmemiş risklerin, teminat kapsamında olacağı hüküm altına alınmıştır. Söz konusu iki hüküm birlikte değerlendirildiğinde; önceki tarihli Sigortacılık Kanunu'ndaki düzenlemenin, sonraki tarihli Türk Ticaret Kanunu ile getirilen hükümden daha geniş bir riziko kapsamını öngördüğü görülür. Rizikonun, Sigortacılık Kanunu'nun 11'inci maddesinin 4'üncü fıkrasındaki şekilde kabul edilmesi halinde, sigorta kapsamında olan veya olmayan tüm risklerin tek tek sayılması gerekir. Ancak sözleşme taraflarının üstlendikleri yükümlülüklerin kapsamını sözleşmenin kurulması sırasında bilmeleri gerektiğinden yola çıkılarak ilgili madde hükmü, kapsam dışında belirtilmeyen risklerin teminat dâhilinde sayılması bakımından eleştirilmektedir³³⁰. Nitekim sigorta hukuku bakımından, sigorta konusu olabilecek tüm rizikoların sigorta ettirilmesi ideal bir sonuç olmakla birlikte; uygulamada “*sigorta edilebilirlik*” olarak ifade edilen ve belli ölçütlere ilişkin yapılan değerlendirme sonucu belirlenen rizikolar sigorta ettirilebilir³³¹. Kaldı ki 6762 sayılı Kanun'da yer alan umumiyet esası³³², 6102 sayılı Kanun'un 1409'uncu maddesi ile terk edilmiştir³³³. Bu nedenle, Sigortacılık Kanunu'nda yer alan 11'inci maddenin 4'üncü fıkrası; 6762 sayılı Kanun döneminde uygulanan umumiyet esasının devamı görünümünde olup 6102 sayılı Kanun'un

sonraki sayfalarında sigorta olayı ve tehlike kavramlarına ilişkin Alman Hukukundakine benzer tanımlar yapmaktadır; s. 5-7. Riziko ve tehlike kavramlarının eş anlamlı olduğuna dair bkz. **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 175; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 50. Riziko ve tehlike eş anlamlı olup Alman Hukukuna benzer bir şekilde, kazanın zarara neden olma ihtimalini ifade eder. Kaza ise zarar sebep olan olaydır; **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 5.

³³⁰ **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 187-188. Ayrıca bkz. **Ünan**, Cilt I, s. 95-96.

³³¹ **Uluğ**, s. 326-327.

³³² 6762 sayılı Kanunun 1281'inci maddesinde yer alan umumiyet esası ile sigortacının, savaş ve isyandan başka her türlü rizikodan sorumlu olacağı; ancak sözleşme ile riziko istisnası getirilmesi halinde zararın ilgili istisna kapsamında doğduğunun ispatı halinde sigortacının sorumluluğunun ortadan kalkacağı düzenlenmekteydi.

³³³ **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 135, dn. 46; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 51; **Ünan**, Cilt I, s. 89. *Kaner* ise TTK'nın 1409'uncu ve Sigortacılık Kanunu'nun 11/4 maddelerine işaret ederek; sigorta sözleşmesinde belirlenmiş ancak sınırlanmamış tüm sigorta olayları ve tehlikeler bakımından sigortacının sorumlu olduğunu söylemektedir; s. 7.

1409'uncu maddesi ile işlerliğini kaybetmiş bir hüküm olarak değerlendirilmelidir³³⁴. Buna ek olarak, 6102 sayılı Kanun'un 1409'uncu maddesinde hüküm altına alınan sigortanın kapsamının genişletilmesi için uygulamada, özellikle inşaat sigortası bakımından öngörülen “*all risk*” sigortası ile tüm rizikolar sigorta kapsamına alınabilir³³⁵. Sigortacılık Kanunu ile getirilen teminat kapsamında olan veya olmayan tüm rizikoların belirlenmesi şeklindeki bir düzenleme yerine, tarafların tüm rizikoları sigorta himayesine almak istemesi halinde “*all risk*” ibaresi kullanılır. Bu halde taraflar; gerek sözleşmenin kurulması sırasında karşılıklı iradelerini daha net bir şekilde görebilir gerekse olası bir dikkatsizlik veya özensizlik sonucu herhangi bir rizikonun teminat kapsamına alınmaması ihtimalinin önüne geçilir.

3. Sigorta Priminin Ödenmesi

Sigortacının, rizikonun gerçekleşmesi halinde ödeyeceği bedelin karşılığını teşkil eden ve sigorta ettiren tarafından yapılan ödeme olarak tanımlanan sigorta primi³³⁶; sigorta sözleşmesinin unsurları arasında yer alır. Sigorta primi, sigorta sözleşmesinin unsurları arasında yer almakla birlikte; sözleşmenin kurulması için kurucu bir şart değildir. Diğer bir deyişle; sigorta priminin ödenmesi, geçerli bir sigorta sözleşmesinin varlığı için gerekli şartlardan biri olmayıp ödenmemesi halinde sigortacının sorumluluğu başlamaz³³⁷. Nitekim Türk Ticaret Kanunu'nun 1421'inci maddesinin 1'inci fıkrasında sigortacının sorumluluğunun, primin veya ilk taksitinin ödenmesi ile başlayacağı hüküm altına alınmıştır. Ancak sigorta sözleşmesinin geçerli bir biçimde kurulabilmesi için primin ödenmiş olması şartı aranmaz. Sigorta ettirenin

³³⁴ Benzer bir şekilde bkz. **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 136-137; **Ünan**, Cilt I, s. 98-99.

³³⁵ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 52.

³³⁶ **Aral Eldeleklioğlu, İrem**; “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Sigorta Ettirenin Prim Ödeme Borcu”, 10. Yıl'a Armağan, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Y. 11, S. 22, Güz 2012/2, s. 204; **Armbrüster**, §27, Rn. 1423; **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 7; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 143; **Beckmann/Matusche-Beckmann/Hahn**, §12, Rn. 5; **Bozer**, 1965, s. 108; **Bruck, Möller/ Roland Micheal Beckmann, Großkommentar zum Versicherungsvertragsgesetz**, Zweiter Band, Einführung; §§ 33-73, 9. völlig neu bearbeitete Auflage, Berlin, De Gruyter Recht, 2010, §33, Rn. 10 vd.; **Bruns**, §15, Rn. 1 vd.; **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 66; **Deutsch/Iversen**, §21, Rn. 184; **Hofmann**, §11, Rn. 5; **Kaner**, s. 21; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 251; **Langheid/Rixecker/Rixecker**, §33, Rn. 2; **Langheid/Wandt/Staudinger**, §33, Rn. 5; **Prölss/Martin/Reiff**, §33, Rn. 5; **Schimikowski**, Rn. 146; **Ünan**, Cilt I, s. 317-318.

³³⁷ **Aral Eldeleklioğlu**, s. 213; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 143; **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 68. Aksi yönde bkz. **Kayıhan/Bağcı**, s. 119.

prim ödeme borcunun muaccel olduğu an, 1431'inci maddenin 1'inci fıkrası uyarınca; sigorta sözleşmesi yapılır yapılmaz ve poliçenin teslim edildiği andır. Karada ve denizde eşya taşıma işlerine ilişkin sigortalarda ise sigorta primi, poliçe henüz düzenlenmemiş olsa dahi sözleşmenin yapıldığı anda ödenir. Bu madde hükmünden de anlaşılacağı üzere sigorta primi ödenmemiş olsa dahi, kurucu şartları taşıyan sigorta sözleşmesi geçerli bir biçimde kurulmuş olur. Bununla birlikte, primin ödenmediği ve aksine bir düzenleme olmadıkça bu nedenle sigortacının sorumluluğunun başlamadığı hallerde sigortacının tazminat ödeme borcu doğmayacağından, halefiyetten de söz edilemez³³⁸.

B. Sigortacının Gerçekleşen Riziko Sonucunda Sigorta Tazminatını Ödemiş Olması

Zarar sigortalarında geçerli olan halefiyet ilkesinin uygulanması için gereken bir diğer şart, sigorta tazminatının sigortacı tarafından ödenmiş olmasıdır. Türk Ticaret Kanunu'nun halefiyet ilkesine ilişkin 1472'nci ve 1481'inci maddelerinde sigortacının; sigorta tazminatını ödediğinde, ödediği bedel kadarıyla sigortalının yerine geçeceği hüküm altına alınmıştır. Bu durumda sigortacının halefiyeti, tazminatın ödendiği anda kendiliğinden doğar³³⁹.

Sigortacının borçlarından olan tazminat ödeme borcu; sözleşmede öngörülen rizikonun gerçekleşmesi, sözleşmeye konu olan menfaatin sigorta himayesi kapsamındaki bir olay sonucunda zarar görmesi, zararın sigorta süresi içerisinde meydana gelmesi ve sigorta ettirenin sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmiş olması ile doğar³⁴⁰. Sigortacının, tazminat ödeme borcunun doğması için öncelikle sigorta sözleşmesi kapsamındaki sorumluluğunun başlamış olması gerekir. Türk Ticaret Kanunu'nun rizikoyu taşıma yükümlülüğü başlıklı 1421'inci maddesinde

³³⁸ **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 79-80. Ancak sigorta priminin zamanında ödenmemesi, sigortacı tarafından poliçenin zamanında verilmemesi nedeniyle gerçekleşmişse TTK'nın 1424/1 maddesine göre sigortacı, ortaya çıkan zarardan sorumlu olacaktır.

³³⁹ **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 175-176; **Kılıçoğlu**, Kanunî Halefiyet, s. 87; **Kılıçoğlu**, Halefiyet ve Rücu, s. 413. Alacaklının temerrüdü nedeniyle sigorta tazminatının tevdi edilmesi halinde de ödeme yapılmış sayılır; **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 81; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 208-209.

³⁴⁰ **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 85.

sigortacının sorumluluğunun, aksine sözleşme olmadıkça primin veya ilk taksitinin ödenmesi ile başlayacağı hüküm altına alınmıştır. *Can*, sigortacının rizikoyu taşıma yükümlülüğünün, sigorta sözleşmesinin yapıldığı anda doğduğunu; ancak bu borca ilişkin sorumluluğun başladığı anın değişebileceğini belirtmektedir³⁴¹.

Sigortacının rizikoyu taşıma yükümlülüğü ile sorumluluğunun başladığı anı birbirinden ayırmak isabetlidir. Zira sigortacının sorumluluğunun başlangıcı, primin veya ilk taksitinin ödenmesine; primin ödenmesi ise sigortacı tarafından poliçenin düzenlenmesine bağlanmıştır. Poliçenin verilmesi ile rizikonun gerçekleşmesinin aynı ana denk gelmesi halinde, sigortacının temel yükümlülüğü olan rizikoyu taşıma yükümlülüğünün poliçenin düzenlenmesine bağlanması hakkaniyete uygun olmaz. Bu nedenle sigortacının rizikoyu taşıma yükümlülüğünün sözleşmenin kurulmasıyla; ancak sorumluluğunun, aksi kararlaştırılmadıkça primin veya ilk taksitinin ödenmesi ile başlayacağı kabul edilmelidir. Nitekim taraflar aralarında anlaşarak primin sonraki bir tarihte ödeneceğini kararlaştırmış olsalar dahi bu husus, sigorta himayesinin başlamasına engel olmaz³⁴². Türk Ticaret Kanunu'nun 1424'üncü maddesinin 1'inci fıkrasına göre poliçenin verilmesi, yirmi dört saat veya on beş günlük sürelerle bağlanmış olup bu süre içerisinde rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortacının sorumlu olmayacağı hüküm altına alınmıştır. Zira bu süreçte prim ödemesi yapılmadığından sigortacının sorumluluğu da başlamaz. Belirtilen sürede, sigortacının rizikoyu taşıma yükümlülüğü devam eder; ancak sorumluluğu söz konusu değildir. Kaldı ki bu sürenin geçirilmesi halinde sigortacı, doğan zarardan³⁴³ da sorumlu tutulur.

³⁴¹ **Can**, 2009, s. 311-312. Sigortacının sorumluluğunun muhtemel sorumluluk olarak gerçekleşeceği; ancak sigorta sözleşmesinin kurulmasıyla sorumluluğun ve rizikoyu taşıma yükümlülüğünün başlamayacağına dair bkz. **Kaner**, s. 13. Sigortacının, sigorta himayesi sağlama borcuna ilişkin pasif dönemin rizikoyu taşıma borcu olarak nitelendirilmesine ilişkin bkz. **Kayıhan/Bağcı**, s. 188. Rizikonun gerçekleşmesinden önce rizikoyu taşıma yükümlülüğünden, gerçekleştikten sonraki dönem için ise sigorta tazminatını veya bedelini ödeme borcundan bahsedileceğine dair bkz. **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 194.

³⁴² **Aral Eldeleklioğlu**, s. 213.

³⁴³ Poliçenin verilmesi için öngörülen sürenin geçirilmesi halinde sigortacının karşılamakla yükümlü olduğu zarar bakımından, farklı ihtimallere göre değerlendirme yapılmalıdır. İlk olarak rizikonun gerçekleşmemesi halinde sigortacı, yalnızca menfi zararı tazminle yükümlü olur. Rizikonun, poliçenin verilmesi için öngörülen süre geçtikten sonra ve yeni bir sigorta sözleşmesi yapılması için gereken makul süre içerisinde gerçekleşmesi ihtimalinde sigortacı, sigorta tazminatını ödemekle yükümlüdür. Son olarak rizikonun, yeni bir sigorta sözleşmesi yapılması için gereken makul süre geçtikten sonra gerçekleşmesi halinde ise sigorta ettiren, yalnızca mevcut menfi zararını talep edebilir; **Can**, 2009, s. 266-268. Benzer bir şekilde bkz. **Bozer**, 1965, s. 140-141; **Kayıhan/Bağcı**, s. 184-185. Burada

Sigortacının tazminat ödeme borcunu ortadan kaldıran, Türk Ticaret Kanunu'nun 1429'uncu ve 1477'nci maddelerinde düzenlenen rizikonun veya sorumluluk konusu olayın gerçekleşmesine kasten neden olma halinde ise tazminat ödemesinden söz edilemeyeceğinden sigortacının halefiyeti de gündeme gelmez. Benzer bir husus, 1424'üncü maddede yer alan sigortacının düşünme süresi içerisinde meydana gelecek rizikolar bakımından da söz konusudur. Sigortacının poliçeyi vermesi için öngörülen yirmi dört saat veya on beş günlük süre içerisinde meydana gelecek rizikoların neden olduğu zararlardan dolayı sorumluluğu bulunmaz. Bu durumda tazminat ödemesini gerçekleştirilmeyecek olan sigortacının, halefiyet hakkı da doğmaz.

1. Ödemenin Gerçek Hak Sahibine Yapılmış Olması

Sigortacının, ödediği tazminat tutarında sigortalıya halef olabilmesi için sigortacı tarafından yapılan tazminat ödemesinin, gerçek hak sahibine yapılmış olması gerekir³⁴⁴. Sigorta tazminatı kural olarak; sigorta sözleşmesinin karşı tarafını oluşturan sigorta ettirene ödenir. Sigorta sözleşmesinin taraflarından biri sigorta ettiren olup üçüncü bir kişinin menfaatinin sigortalanması da mümkündür. Bu şekilde menfaati sigortalanan üçüncü kişi, sigortalı olarak adlandırılır. Sigorta sözleşmesinden doğan borç ve yükümlülükler sigorta ettiren tarafından yerine getirilirken, bu sözleşmeden doğan edimleri talep hakkı ise sigortalı tarafından kullanılır. Sigorta tazminatını talep hakkı, kural olarak sigorta ettirene ait olmasına karşın; sigorta sözleşmesinde sigortalı veya lehtarın belirlenmiş olması halinde bu hak, ilgili kişilerce kullanılır. Buna göre sigorta tazminatının; gerçek hak sahibi olan sigorta ettirene, sigortalı veya lehtarın bulunması halinde ise bu kişilere ödenmiş olması gerekir. Benzer bir durum sigortalı menfaatin sahibinin değişmesi halinde de söz konusudur. Türk Ticaret Kanunu'nun 1470'inci maddesine göre; sigorta edilen menfaatin sahibinin değişmesi hâlinde, aksine sözleşme yoksa sigorta ilişkisi sona erer. Taraflarca yapılan sigorta sözleşmesinde ilgili maddenin aksine bir hüküm konulmuş olması halinde; sigorta

sigortacının karşılayacağı zararın, sigorta tazminatı olması gerektiği yönünde bkz. **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 123; **Günay**, s. 87; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 191, 197; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 151. Aynı yönde ve sigorta ettirenin, zararının giderilmesini talep edebilmesi için makul bir süre geçtikten sonra başka bir sigorta sözleşmesi yapması gerekmediğine dair bkz. **Ünan**, Cilt I, s. 246-247.

³⁴⁴ **Argülli**, s. 84; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 373; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 208.

sözleşmesine konu menfaatin yeni sahibi, yeni sigortalı olacak ve sigorta tazminatını talep etme hakkı da ona geçecektir³⁴⁵. Sigorta ettiren ile sigortalının aynı kişi olduğu sigorta sözleşmelerinde, sözleşmeye konu menfaatin sahibinin değişmesi halinde gerçek hak sahibi, yeni menfaat sahibidir. Ancak sigortacının bu durumu bilmeksizin, iyi niyetli olarak yapmış olduğu ödemeler bakımından da gerçek hak sahibi kimseye ödeme yaptığının kabul edilmesi gerekir³⁴⁶.

2. Sigorta Ettirenin Rizikonun Gerçekleştiğini Bildirim Yükümlülüğünü Yerine Getirmiş Olması

Sigortacının tazminat ödeme borcunun doğması için sigorta ettirenin, rizikonun gerçekleştiğini sigortacıya bildirmesi gerekir. Türk Ticaret Kanunu'nun 1446'ncı maddesinin 1'inci fıkrası uyarınca sigorta ettiren, rizikonun gerçekleştiğini öğrendiğinde durumu gecikmeksizin sigortacıya bildirmekle yükümlüdür. Söz konusu bildirim yapılmaması veya geç yapılması halinde kusurun ağırlığına göre, ödenecek tazminattan veya bedelden indirim yoluna gidilebilir. Rizikonun gerçekleşmesinde sigorta ettiren, sigortalı veya hukuken fiillerinden sorumlu olunan kimselerin ihmali davranışlarından kaynaklanan zararların, Türk Ticaret Kanunu'nun 1429'uncu maddesi uyarınca sigortacının sorumluluğu kapsamında değerlendirildiği dikkate alındığında; rizikonun gerçekleştiğinin bildirilmesine ilişkin yükümlülüğün ihmali suretle ihlal edilmesi durumunda sigortacının tazminattan veya bedelden indirime gidemeyeceği evleviyetle kabul edilmelidir.

Rizikonun gerçekleştiğini bildirim yükümlülüğünün sigorta ettirence kasten ihlal edilmesi halinde, tazminat talep hakkının mevcudiyetine ilişkin Türk Ticaret Kanunu'nun 1446'ncı maddesinde bir açıklık yoktur. Bununla birlikte doktrinde; sigorta ettirenin söz konusu yükümlülüğü kasten ihlal etmesi halinde hâkimin, takdir

³⁴⁵ **Öztan, Fırat;** Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Sigortalı Malın Sahibinin Değişmesi, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1971, s. 85. Bu husus bakımından Karayolları Trafik Kanunu'nun 94'üncü ve Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk (Trafik) Sigortası Genel Şartları'nın C.4 maddesinde yer alan on beş günlük süre göz ardı edilmemelidir.

³⁴⁶ **Öztan,** Malın Sahibinin Değişmesi, s. 90.

yetkisi uyarınca sigorta ettirenin tazminat talep hakkını kaybedeceğine karar vermesinin mümkün olduğu söylenmektedir³⁴⁷.

C. Sigortalının Zarardan Sorumlu Olan Kişilere Karşı Talep Hakkının Mevcudiyeti

Türk Ticaret Kanunu'nun 1472'nci maddesinin 1'inci ve 1481'inci maddesinin 1'inci fıkralarında yer alan, “(...) sigortalının gerçekleşen zarardan dolayı sorumlulara karşı dava hakkı varsa (...)” ibaresi ile sigortacının halefiyet hakkının doğması için gereken bir diğer şart hüküm altına alınmıştır. Buna göre sigortacının halefiyet hakkının doğabilmesi için sigortalının, zararın doğumuna neden olan sorumlulara karşı bir dava hakkı bulunmalıdır. Eğer sigortalı, zarara kendi kusuru ile sebep olmuşsa bu durumda üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilecek bir dava hakkı bulunmadığından; sigortacının halefiyeti de söz konusu olmaz³⁴⁸. Sigortalının, zararın doğumuna neden olan sorumlulara karşı sahip olduğu dava hakkının, hangi hukukî sebepten kaynaklandığının bir önemi yoktur³⁴⁹. Zararın doğumu, haksız fiilden veya sözleşmeye aykırı davranıştan kaynaklanabilir.

Kender, zarar sigortalarında halefiyet ilkesine ilişkin maddelerde yer alan “zarardan dolayı sorumlular” ibaresinin, “üçüncü şahıslar” şeklinde olmasının daha uygun olacağını ileri sürmektedir³⁵⁰. Çünkü, sigortalının dava hakkına sahip olduğu üçüncü şahıslar; sigorta sözleşmesinde yer alan sigorta ettiren dışındaki her kişidir. Sigorta sözleşmesinde sigortalı ve sigorta ettirenin ayrı kişiler olması ve sigortalının zararına sigorta ettirenin neden olması halinde, sigortacının halefiyet ilkesini kullanarak sigorta ettirene başvurması; sigortanın amacıyla bağdaşmaz. Nitekim

³⁴⁷ Bkz. İKİNCİ BÖLÜM, II, C, 1, b, s. 78, dn. 192.

³⁴⁸ **Argülli**, s. 85; **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 168; **Çeker**, Rücu Hakkı, s. 3712.

³⁴⁹ **Argülli**, s. 85; **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 176; **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 179-180; **Bilge**, Halefiyet, s. 71; **Bozer**, 1965, s. 214; **Kılıçoğlu**, Halefiyet ve Rücu, s. 414; **Yazıcıoğlu/Şeker Öğüz**, s. 210. Ancak *Yasin*, idarenin kusursuz sorumluluğu hallerinde sigortacının halefiyetine ilişkin ilkenin uygulanamayacağını belirtmektedir; s. 1237-1239.

³⁵⁰ **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 372. Aksi yönde bkz. **Kayıhan**, Halefiyet, s. 1603. *Günay* ise madde metninde üçüncü kişiler ifadesi yer almasa dahi Kanunun 1429'uncu maddesi ile birlikte değerlendirildiğinde, halefiyete dayanılarak bu maddede yer alan kişilere başvurulamayacağını söylemektedir; s. 188-189. 1429'uncu maddede yer alan kişilere, ancak ilgili madde metninde öngörüldüğü şekilde kusur istisnası getirilmesi halinde başvurulabilir; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 50.

sigorta sözleşmesini akdeden ve prim ödemek de dâhil olmak üzere sigorta sözleşmesinden doğan yükümlülükleri yerine getiren sigorta ettiren; sigorta sözleşmesinin bir tarafı olup üçüncü kişi konumunda değildir³⁵¹. Buna karşılık doktrinde bu hususun; sigorta ettirenin sözleşmeye taraf olması değil, sigorta teminatı altına alınan menfaatin kimin olduğu bakımından değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir³⁵².

³⁵¹ **Kılıçoğlu**, Halefîyet ve Rücu, s. 409. Sigortalı ve fiillerinden sorumlu olduğu kimseler dışındaki herkesin üçüncü şahıs olduğuna dair aksi yönde bkz. **Kaner**, s. 66. 6762 sayılı Kanun döneminde sigortacının halefîyetine ilişkin 1301'inci maddede yer alan “*sigorta ettiren*” ifadesi, sorumluluk sigortaları bakımından tartışmaya yol açmıştır. Bu hükmün sorumluluk sigortalarına uygulanıp uygulanamayacağını değerlendiren **Şenocak**; sorumluluk sigortalarında zararın doğumuna neden olan üçüncü şahsın sigorta ettiren olduğunu, halefîyet ilkesi gereği tazminatın sigortalıya ödenmesinden sonra sigorta ettirene rücu edilmesinin sorumluluk sigortalarının kuruluşu bakımından mümkün olmadığını söylemektedir, **Uygulanabilirlik**, s. 219. Benzer bir şekilde bkz. **Kılıçoğlu**, Kanunî Halefîyet, s. 86. Ancak sigorta ettirenle birlikte zararın doğumuna neden olan diğer üçüncü şahısların da varlığı halinde sigortacı, bu kişilere karşı rücu hakkını kullanabilir; **Hızır**, s. 300. Benzer bir şekilde bkz. **Günay**, s. 219. Sigortalının, kural olarak sözleşme dışı üçüncü kişi olmadığı; ancak istisnai hallerde üçüncü kişi sayılabileceğine dair bkz. **HK-VVG/Jens Muschner**, §86, Rn. 14-22. Benzer bir şekilde bkz. **Schimikowski**, Rn. 358.

³⁵² **Kayıhan**, Halefîyet, s. 1602; **Kayıhan/Bağcı**, s. 92; **Ünan**, Cilt II, s. 241-242; **Yazıcıoğlu**, Mal Sigortalarında Halefîyet, s. 348-349; **Yazıcıoğlu/Şeker Öğüz**, s. 211. Benzer bir şekilde **Arseven**, 6762 sayılı Kanunun halefîyete ilişkin maddesinde sigorta ettirenin haklarına halef olunması düzenlenmesine karşılık; başkası lehine sigortanın varlığında, sigorta ettirenin aile birliğinden kimselerden olmaması halinde üçüncü kişi sayılması ve sigortacının halef sıfatıyla kendisine başvurabilmesi gerektiğini belirtmektedir; **Sigorta Hukuku**, s. 177-178. **Bilge** ise bu durumun, sigortalının sigorta ettirene karşı ileri sürebileceği bir talep hakkı olup olmamasına göre belirlenmesinin gerektiğini söylemektedir, Halefîyet, s. 72. Yargıtay'ın vermiş olduğu bir kararda yer alan karşı oy yazısında da bu husus şu şekilde ifade edilmiştir; “(...) *TTK'nın 1301. maddesinde sözü edilen üçüncü kişi kavramını sigorta sözleşmesini akdetme eyleminden bağımsız olarak değerlendirmek gerekir. Hükümde geçen üçüncü kişi kavramı, menfaati sigorta edilmeyen kişi şeklinde anlaşılmalıdır. TTK'nın 1361. maddesinde bu sebeple açıkça “sigortalı” kavramına yer verilmiştir. Dolayısıyla, TTK'nın 1361. Maddesinde ifade edilen üçüncü kişi, sigortalı dışındaki, yani menfaati sigorta edilmeyen kişi dışındaki kişilerdir. Dolayısıyla bir kişi, sigorta sözleşmesini akdetmiş olsa bile kendi menfaatini sigortalatmamışsa üçüncü kişi sayılmalıdır. Sigorta ettiren dahi olsa sigortacı menfaati sigorta edilmeyen kişiye TTK'nın 1301. maddesi veya TTK'nın 1361. maddesi uyarınca rücu edebilecektir. (...)*”; Yargıtay 11. HD, E. 2014/183, K. 2014/10951, T. 09.06.2014, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, (E.T.: 20.04.2020). Alman Hukukunda da üçüncü kişi kavramı ile anlaşılması gereken kimseler; menfaati, sigorta sözleşmesi ile sigorta teminatı altına alınmayan tüm kişilerdir; **Armbrüster**, §24, Rn. 1350; **Beckmann/Matusche-Beckmann/Hormuth**, §22, Rn. 39 vd.; **Bruck/Möller/Voit**, §86, Rn. 72; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §86, Rn. 24-26; **Langheid/Wandt/Möller/Segger**, §86, Rn. 108, 110; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §86, Rn. 22-31; **Wandt**, Rn. 996. Bu kişilerin, aynı sigorta sözleşmesi ile talep hakkına sahip olmayan kişiler olduğuna dair bkz. **Hofmann**, §17, Rn. 3.

Zenginleşme yasağı ilkesinin tamamlayıcısı ve bir sonucu olan halefiyet ilkesi ile sigorta tazminatından faydalanan kimsenin, aynı zarar sebebiyle birden fazla tazminat olarak zenginleşmesinin önüne geçilmesi amaçlandığı göz önünde bulundurulduğunda, *Kender'in* görüşüne katılmak mümkün değildir. Zira başkası lehine sigortada, gerek menfaati zarara uğrayan gerekse sigortacının tazminat ödemesini yapacağı kimse sigortalıdır. Bu durumda sigortalı, tazminat ödemesine ek olarak, zarardan sorumlu olan kimselere karşı sahip olduğu talep haklarını kullanarak mükerrer ödeme alabilir. Bu husus ise zenginleşme yasağına aykırılık teşkil eder. Bu nedenle sigortalı ve sigorta ettirenin farklı kimseler olduğu sigortalarda, zararın doğumuna sigortalı haricinde sigorta ettirenin sebep olması halinde; halef olan sigortacı, sigortalının haiz olduğu talep hakkını sigorta ettirene karşı da kullanabilmelidir. Sigorta ettiren ve sigortalının aynı kimseler olduğu sigortalar bakımından ise herhangi bir tartışma söz konusu değildir. Bu durumda ancak, sigortalının kendisi ile zarara sebep olan başka kimselerin de bulunması halinde sigortacı, halefiyet ilkesi gereği sigortalının bu kimselere karşı sahip olduğu talep haklarını kullanabilir. Bununla birlikte Türk Ticaret Kanunu'nun 1429'uncu maddesinin de sigortacının talep hakkını yöneltebileceği kişiler bakımından göz önünde bulundurulması gerekli olup bu kişiler bakımından sigortacının sorumluluğuna dair istisna getirilmiş olması halinde, sigortacının halef sıfatıyla bu kişilere başvurabileceğinin kabulü daha isabetlidir.

Sigorta sözleşmesi ile sigortacının, zarardan sorumlu olan kimselerden bazılarına başvuramayacağına dair bir sınırlama getirilmesinin mümkün olması gerektiği de savunulmaktadır³⁵³. Özellikle ortak bir bütçe ve müşterek yaşam sürdüren kimseler bakımından, sigorta sözleşmesine konulacak bir hüküm ile bu kimselere karşı rücu hakkının kullanılmayacağı öngörülebilir³⁵⁴. Buna karşılık; aile dostu veya akraba gibi hukuken fiillerinden sorumlu olunmayan kişilerin zarara sebep olmaları

³⁵³ **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 177; **Bozer**, 1965, s. 215; **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 55 vd.; **Ünan**, Cilt II, s. 249; **Yazıcıoğlu**, Mal Sigortalarında Halefiyet, s. 359.

³⁵⁴ **Sopacı Öztuna**, s. 139-140; **Yazıcıoğlu/Şeker Öğüz**, s. 215. Yazarlarca, TTK'nın 1486/1 maddesinde halefiyete ilişkin 1472'nci maddenin mutlak emredici sayılması ve buna aykırı sözleşmelerin geçersiz olması hususu isabetli bulunmayıp bu şekilde bir sorumluluk sınırlaması getiren şartın kabul edilmesi gerektiği belirtilmektedir. 1486'ncı madde ile getirilen mutlak butlana ilişkin eleştiriler bakımından aynı yönde bkz. **Kayıhan**, Halefiyet, s. 1600.

halinde, halefiyet hakkı kullanılarak bir sorumluluk süjesi olarak bu kişilere başvurulması önünde herhangi bir engel yoktur³⁵⁵. Türk Ticaret Kanunu'nun 1486'ncı maddesinin 1'inci fıkrası ile mutlak emredici nitelikte olduğu belirtilen halefiyete ilişkin 1472'nci maddesi dikkate alındığında, tarafların sigorta sözleşmesine koyacakları bir hüküm ile bazı kimselere karşı halef sıfatıyla başvurulamayacağının kararlaştırılması mümkün değildir. Ancak ilgili hükmün böylesi katı bir esas getirmesi, sözleşme serbestisi ve sigortalının ekonomik menfaatleri bakımından tekrar değerlendirilmesi gereken bir husus olarak kabul edilmelidir. Nitekim bu yönde bir düzenleme, VVG'nin §86(3) maddesinde yer almakta olup ilgili maddeye göre; zararın gerçekleştiği anda, sigorta ettirenin ortak meskende birlikte yaşadığı kimselerden birine yöneltebileceği talep hakkı, bu kimseler zarara kasten sebebiyet vermedikçe sigortacıya geçmez³⁵⁶.

Sorumluluk sigortasında sigortalının sorumluluğu nedeniyle zarar görene, sigorta sözleşmesinde öngörülen miktara kadar tazminat ödenir. Yapılan tazminat ödemesi ile sigortalının halefi olan sigortacı, zarardan sorumlu olan kimselere karşı sigortalının halefi olarak talep haklarını ileri sürdüğünde; bu taleplerin muhatabı sigortalının kendisi olur. Bu durumda; pasifindeki artışın önlenmesine dair menfaatini sigortalatan sigortalı, halefiyet ilkesi gereği sigortacısına ödeme yapmak zorunda kalabilir. Bu nedenle sorumluluk sigortaları bakımından da halefiyet ilkesinin, ancak zarara neden olan birden fazla kişinin bulunması halinde uygulanacağı söylenebilir. Ancak bu noktada, mal sigortalarında olduğu gibi, Türk Ticaret Kanunu'nun 1429'uncu maddesi uyarınca sigortacının talep hakkını ileri sürebileceği kişiler bakımından öngörülen sınırlamalar da dikkate alınmalıdır. Sorumluluk sigortalarında talep hakkının yöneltilebileceği kimseler bakımından dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, 1473'üncü maddenin 2'nci fıkrası uyarınca yapılan grup sorumluluk sigortasıdır. Bu sigortada, zarardan sorumlu olan kimseler grup sorumluluk sigortasına dahil olan

³⁵⁵ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 50.

³⁵⁶ Ortak meskenin, kimler tarafından paylaşıldığı önemli olmayıp bu açıdan aile birliği de aranmaz. Detaylı bilgi için bkz. **Armbrüster**, §24, Rn. 1369-1373; **Beckmann/Matusche-Beckmann/Hormuth**, §22, Rn. 113-119; **Bruck/Möller/Voit**, §86, Rn. 162 vd.; **Bruns**, §20, Rn. 78-80; **Deutsch/Iversen**, §26, Rn. 287-288; **HK-VVG/Jens Muschner**, §86, Rn. 51-52; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §86, Rn. 55-59; **Langheid/Wandt/Möller/Segger**, §86, Rn. 176 vd.; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §86, Rn. 90-93; **Schimikowski**, Rn. 363-366; **Wandt**, Rn. 1015-1022.

çalışanlardan biri olabileceksen; bu kimselerin fiillerinden sorumlu olunan kişiler olarak sigortalı sıfatına sahip olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Sigorta sözleşmesi ile teminat altına alınan menfaat, aynı zamanda zarardan sorumlu olan kimsenin de menfaatidir. Bu ihtimalde sigortacının, sigortalı işletme sahibinin halefi olarak; menfaati sigorta himayesi altına alınan bir diğer sigortalı olan çalışana yönelik talep haklarını kullanması mümkün olmamalıdır. Aksi halde menfaati korunan sigortalı, sigortacının halef sıfatı ile başvurusu üzerine ödeme yapmak durumunda kalır³⁵⁷.

Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları'nın A.2/(a) maddesine göre sigortalı, poliçe konusu motorlu araçta 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'na göre işleten sayılan kişiyi ifade eder. Karayolları motorlu araçlar zorunlu mali sorumluluk sigortası kapsamında doğan zararların sigortacı tarafından karşılanması halinde ise Genel Şartların B.4/2 maddesi uyarınca sigortacı, sigortalıya rücu edebilir. Karayolları motorlu araçlar zorunlu mali sorumluluk sigortaları bakımından öngörülen bu rücu hakkı da halefiyet ilkesine dayanır³⁵⁸. Ancak *Çeker*; trafik sigortaları bakımından öngörülen, sürücünün kusuru nedeniyle zararın doğumuna neden olması halinde sigortalıya rücu edilebileceğine ilişkin uygulamanın, sorumluluk sigortaları ile bağdaşmadığını ve buradaki rücu ilişkisinin ancak sigortalı dışındaki üçüncü kişiler bakımından geçerli olacağını söylemektedir³⁵⁹.

³⁵⁷ Grup sorumluluk sigortalarında halefiyetin uygulanmasının ancak sigorta sözleşmesinde, TTK'nın 1473/2 maddesi uyarınca aksine düzenlemenin yapılması halinde söz konusu olabileceğine dair bkz. **Can**, Sigorta Hukuku, s. 157.

³⁵⁸ **Arslan, Aziz Serkan**; "Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasından Doğan Rücu Davaları", TBB Dergisi, S. 88, 2010, s. 208.

³⁵⁹ **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 260. Benzer bir şekilde bkz. **Yasin**, s. 1234. Bir Yargıtay kararı bakımından durumu değerlendiren **Kender**, kazaya neden olan ve zararın doğduğu aracın sigortacısı sıfatının aynı sigorta şirketinde birleşmesi halinde halefiyetten söz edilemeyeceğini belirtmektedir; **Kender, Rayegân**; "Sigorta Sözleşmesine Dair Bazı Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi", Sigorta Hukuku Dergisi, S. 1, 2003, s. 47-48. Söz konusu düzenlemenin TTK'nın 1472'nci maddesinden ayrıldığı ve sigortacının kendi sigorta ettirenine rücu edebilmesi imkânı verdiği dair bkz. **Kayıhan**, Halefiyet, s. 1608. Benzer bir şekilde bkz. **Karasu**, s. 700; **Ünan**, Cilt II, s. 243; **Yazıcıoğlu**, Sorumluluk Sigortalarında Halefiyet, s. 476. Bu durumda sigortacının, zarar görenin haklarına halef olması söz konusudur; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 42.

IV. SİGORTA HUKUKUNDA HALEFİYETİN KAPSAMI

Sigorta hukukunda halefiyet ilkesinin kapsamı, Türk Ticaret Kanunu'nun 1472'nci maddesinin 1'inci ve 1481'inci maddesinin 1'inci fıkraları ile sigortacının ödediği tazminat tutarı ile sınırlandırılmıştır. Sigortacı tarafından ödenecek tazminat, sigortalının uğramış olduğu gerçek zarara göre belirlenecek olup sigortacının halefiyeti de bu sınırlar dâhilinde kalır. Sigorta sözleşmesinde belirlenen sigorta bedeli; rizikonun gerçekleşmesi sonucu doğan zarardan fazla olsa dahi sigortacının ödemekle yükümlü olduğu tutar, gerçek zarar miktarı ile sınırlıdır. Sigorta bedeli; sigortacının, sigorta sözleşmesi ile sorumluluk altına girdiği azamî tutarı gösterir. Ancak zenginleşme yasağının bir sonucu olarak sigortacı, rizikonun gerçekleşmesi halinde; sigorta bedeli sınırlarında kalmak kaydıyla sigortalının gerçek zararını tazminle yükümlüdür. Buna göre sigortacı, sigorta bedeli kapsamında kalmak kaydıyla, gerçek zararın üzerinde bir tazminat ödemesi yaptığında; gerçek zararı aşan kısım bakımından sigortalının halefi olamaz; bir diğer deyişle sigortacının halefiyeti, gerçek zarar miktarı ile sınırlıdır³⁶⁰.

Sigortacının halefiyetinin ödediği tazminat miktarı ile sınır olması bakımından dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da Türk Ticaret Kanunu'nun 1448'inci maddesinin 3'üncü fıkrası uyarınca sigorta ettiren tarafından yapılmış ve sigortacı tarafından karşılanan makul giderler olmalıdır. İlgili madde hükmüne göre bu giderler, faydasız kalmış olsalar dahi sigorta tazminatından veya bedelden ayrı olarak tazmin edilir. Kanun'un 1426'ncı maddesinde sigortacının giderleri ödeme borcu bakımından sigorta tazminatından veya bedelden ayrı bir ödeme öngörülmemesine karşın³⁶¹; zararı

³⁶⁰ **Arğılı**, s. 86; **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 171. Hatır ödemeleri, halefiyet kapsamında değerlendirilemez; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 277; **Kaner**, s. 66; **Günay**, s. 190; **Yazıcıoğlu/Şeker Öğüz**, s. 209. Hatır ödemeleri bakımından aksi yönde bkz. **Ünan**, Cilt II, s. 244.

³⁶¹ TTK'nın 1426'ncı maddesi çerçevesinde söz konusu olabilecek ekspertiz raporunun alınmasına dair masraflar halefiyet hakkının kapsamında değerlendirilmemelidir; **Doğanay**, s. 343. Aynı yönde bkz. **Kılıçoğlu**, Halefiyet ve Rücu, s. 416; **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 198; **Yazıcıoğlu/Şeker Öğüz**, s. 211. Mal sigortasında sigortacının tazminat ödeme borcu eşya zararına ilişkin olup sigortalının yaptığı zorunlu masraflar bu kapsamda değerlendirilmemelidir; **Kaner**, s. 40. Aksi yönde bkz. **Ünan**, Cilt I, s. 258. Alman Hukukunda ise VVG'nin §85(1) maddesinin ikinci cümlesi uyarınca bu giderler, sigorta bedelini aşsa dahi ödenir; **Bruck/Möller/Johannsen**, §85, Rn. 14; **Langheid/Wandt/Halbach**, §85, Rn. 11; **Prölss/Martin/Voit**, §85, Rn. 1; **Schimikowski**,

önleme, azaltma ve sigortacının rücu haklarını koruma amacıyla yapılacak makul giderler tazminattan ayrı olarak değerlendirilir. Kanun'un 1448'inci maddesinin 3'üncü fıkrası gereği doğan giderler için sigorta tazminatı veya bedelden ayrı olarak ödeme yapan sigortacının, şartların gerçekleşmesi halinde bu miktar bakımından da halefiyet hakkının doğduğundan söz edilebilir³⁶². Ancak sigortacının, sigortalının uğradığı zararı sigorta bedeli sınırlarında kalmak kaydıyla tazmin etmesi gerektiği ve halefiyetin ancak talep hakkının mevcudiyeti kapsamında kullanılabilmesi göz önünde bulundurulduğunda; 1448'inci maddenin 3'üncü fıkrası gereğince yapılan giderlerin zarara neden olan üçüncü kişiden talep edilip edilemeyeceği hususuna dikkat edilmelidir.

A. Sigortacının Ödediği Miktar ile Sınırlı Olması

Türk Ticaret Kanunu'nun 1472'nci maddesinin 1'inci ve 1481'inci maddesinin 1'inci fıkraları uyarınca sigortacı, sigortalısına yapmış olduğu tazminat ödemesi tutarında sigortalının halefi olur. Sigortacının ödemekle yükümlü olduğu miktar, sigorta sözleşmesinde belirlenen sigorta bedelini aşamaz. Kanun'un 1461'inci maddesinin 1'inci fıkrasına göre sigortalının zararının karşılanması için üst sınır, sigorta sözleşmesinde belirlenen sigorta bedelidir. Zararın sigorta bedelini aşması halinde karşılanmayan kısmı ise sigortalı tarafından, zararın doğumuna neden olan

Rn. 340; **Wandt**, Rn. 974. 2008 değişikliği ile getirilen bu husus, sigorta sözleşmesi ile maddi zararın tam olarak karşılanması amacının gerçekleştirilebilmesini hedefler. Zira giderlerin ancak sigorta tazminatı ile birlikte sigorta bedelini aşmayacak ölçüde karşılanacak olması halinde; sigorta sözleşmesinin bu amacına aykırılık söz konusu olur; **HK-VVG/Rüffer**, §85, Rn. 5; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §85, Rn. 5. Ancak bu durum, aktüerya ve risklerin hesaplanmasında sorun yaratabilir; **Bruns**, §20, Rn. 41. Sigortacının yaptığı eksper masraflarının halefiyet kapsamında olmadığına dair bkz. **Beckmann/Matusche-Beckmann/Hormuth**, §22, Rn. 70-71; **Bruck/Möller/Voit**, §86, Rn. 98; **HK-VVG/Jens Muschner**, §86, Rn. 63; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §86, Rn. 30; **Langheid/Wandt/Möller/Segger**, §86, Rn. 117; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §86, Rn. 34; **Wandt**, Rn. 995.

³⁶² **Ünan**, Cilt II, s. 239; **Yazıcıoğlu**, Mal Sigortalarında Halefiyet, s. 343-344; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 210-211; **Yıldırım**, m. 1448, s. 103-104. Alman Hukukunda aynı yönde bkz. **Armbrüster**, §24, Rn. 1354; **Beckmann/Matusche-Beckmann/Hormuth**, §22, Rn. 69; **Bruck/Möller/Koch**, §83, Rn. 108; **Bruck/Möller/Voit**, §86, Rn. 98; **HK-VVG/Jens Muschner**, §86, Rn. 63; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §86, Rn. 30; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §86, Rn. 33; **Wandt**, Rn. 995.

sorumlulardan talep edilebilir. Nitekim Kanun'un 1472'nci maddesinin 2'nci fıkrasının 2'nci cümlesi ile sigortacının zararı kısmen ödemesi halinde sigortalının, kalan kısımdan dolayı sorumlulara karşı sahip olduğu başvurma hakkının korunacağı düzenlenmiştir³⁶³. Bu halde; aşan kısım bakımından sigorta aracılığıyla karşılanan bir ödeme olmadığından, zenginleşme yasağı ile önlenmesi amaçlanan mükerrer ödeme ihtimali de gündeme gelmez.

Sigorta sözleşmesi akdedilirken sigortacı, rizikoyu taşıma yükümlülüğünün bir kısmını sigorta ettiren üzerinde bırakabilir. Muafiyet kaydı içeren sigorta sözleşmelerinde, rizikonun gerçekleşmesi halinde meydana gelecek zararın bir kısmına sigorta ettiren katlanır. Sigortacının, sigorta konusu menfaatte gerçekleşecek düşük miktardaki zararlardan veya zararın belli bir yüzdesinden sorumlu olmayacağına dair bu kayıtları içeren sigorta sözleşmelerinde, sigorta değerinin tamamı sigorta himayesi altına alınmaz. Benzer bir şekilde eksik sigortada da sigorta sözleşmesine konu menfaatin tamamı değil, belli bir kısmı sigortalanır. Bu tür sigortalarda, rizikonun gerçekleşmesi ile ortaya çıkan zarara dair yapılan ödeme, zararın tamamını kapsamayabilir. Bu durumda sigortalı, sigortacı tarafından yapılan tazminat ödemesi dışında kalan tutar için zararın doğumuna neden olan sorumlulara başvurabilir. Sigortalının, zararın doğumuna neden olan sorumlulara yaptığı söz konusu başvuru bakımından ise sigortacının halefiyeti gündeme gelmez³⁶⁴. Bu noktada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise 1428'inci maddenin 1'inci fıkrası uyarınca aksinin kararlaştırılması halinde, kısmi tazminat ödemelerinin sigorta bedelinden düşülmeyeceğidir. Kısmi tazminat ödemesini alan sigortalı, bu miktarın sigorta

³⁶³ Alman Hukukunda bu durumda, sigorta ettirenin öncelik hakkı kabul edilmekte olup zarardan sorumlu olan kimselere karşı hem sigortalı hem de sigortacının başvurusu halinde öncelikle sigortalının taleplerinin karşılanması gerekir (VVG §86(1), c. 2). Detaylı bilgi için bkz. **Armbrüster**, §24, Rn. 1364; **Beckmann/Matusche-Beckmann/Hormuth**, §22, Rn. 105-108; **Bruck/Möller/Voit**, §86, Rn. 136-142; **Bruns**, §20, Rn. 74-75; **Deutsch/Iversen**, §26, Rn. 286; **HK-VVG/Jens Muschner**, §86, Rn. 38; **Hofmann**, §17, Rn. 6; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §86, Rn. 33; **Langheid/Wandt/Möller/Segger**, §86, Rn. 162-164; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §86, Rn. 64; **Schimikowski**, Rn. 359-361; **Wandt**, Rn. 1004-1010. Türk Hukukunda da aynı yönde bir düzenlemeye yer verilmesi gereklidir; **Bozer**, 1965, s. 214; **Kılıçoğlu**, Halefiyet ve Rücu, s. 415; **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 264-265; **Sopacı Öztuna**, s. 131; **Ünan**, Cilt II, s. 259; **Yazıcıoğlu/Şeker Ögüz**, s. 218.

³⁶⁴ **Argülli**, s. 86; **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 171; **Doğanay**, s. 338-339; **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 129; **Ünan**, Cilt II, s. 246; **Yazıcıoğlu**, Mal Sigortalarında Halefiyet, s. 353.

bedelinden düşülmemesi halinde sigorta tazminatını tam bedel üzerinden alacaktır. Bu durumda sigortalı esasen, ilgili kısmi tazminat ödemesini birden fazla kez alır. Ancak sigortacının zarardan sorumlu olanlara yönelteceği halefiyet talebi bakımından, bedelden düşülmeyen kısmi tazminat ödemesinin mükerrer biçimde hesaplanması mümkün olmamalıdır.

Menfaat değerinin altında, diğer bir deyişle eksik sigorta halinde sigortacının halefiyeti; sigorta ettirenin zararın doğumuna neden olan sorumlulara karşı haiz olduğu alacak miktarından arta kalan kısım kadardır³⁶⁵. Takseli sigortada taraflarca üzerinde anlaşılan takse bedeli, sigortalanan menfaatin değeri olarak belirlenir. Takseli değer esas alınarak belirlenen sigorta bedelinin ödenmesi halinde ise ilgili menfaatin gerçek değerinden fazla bir ödeme yapılması söz konusu olabilir. Bu durumda sigortalının gerçek zararından ziyade, takseli değer esas alınarak belirlenen bedel ödenir. Böylesi bir ödeme sonrası sigortacının halefiyet hakkının kapsamının, takseli değer mi yoksa menfaatin gerçek değeri, bir diğer deyişle sigortalının gerçek zararı mı olduğu düşünülebilir. Halefiyet ilkesi gereği sigortalının haklarını haiz olan sigortacı, bu hakları; ancak zarardan sorumlu olan kişilere karşı sahip olunan oranda kullanabilir. Sigorta ilişkisinden bağımsız olarak düşünüldüğünde, sigortalının zarara neden olan kimselere karşı olan talep hakkı; gerçek zarar miktarı ile sınırlıdır. Bu durumda sigortacı ile sigortalı arasında sözleşme ile belirlenen taksenin, zarardan sorumlu olan üçüncü kişilere karşı ileri sürülmesi mümkün olmamalıdır³⁶⁶. Zira takse, yalnızca sigortacı ile sigortalı arasındaki ilişkide hüküm ifade eder.

³⁶⁵ **Doğanay**, s. 338-339; **Şenocak**, Menfaat Değeri Altında Sigorta, s. 80; **Yazıcıoğlu**, Mal Sigortalarında Halefiyet, s. 353. Alman Hukukunda eksik sigorta halinde halefiyetin kapsamı bakımından bkz. **Beckmann/Matusche-Beckmann/Hormuth**, §22, Rn. 81-92; **Bruck/Möller/Voit**, §86, Rn. 112 vd.; **HK-VVG/Jens Muschner**, §86, Rn. 25-28; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §86, Rn. 40-45; **Langheid/Wandt/Möller/Segger**, §86, Rn. 124 vd.; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §86, Rn. 46-54.

³⁶⁶ **Atabek**, Muhammen Kıymet, s. 215, 225; **Bozer**, 1965, s. 191; **Şenocak**, Takseli Sigorta, s. 196-197. Nitekim Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı'nda bu durum; "*Sigorta aktinin tarafları sigortacı ile araç sahibi olduğu için bunların dışında kalan herkes, üçüncü şahıs durumundadır. Bunların arasındaki sigorta mukavelesinden veya sigortaya ait kanunî hükümlerden doğan ve tazminat miktarının azaltılması veya kaldırılması sonucunu veren istisnai haller, zarar gören üçüncü şahısların haklarına tesir etmez*" şeklinde ifade edilmiştir; Yargıtay İBGK, E. 1970/2, K. 1972/1, T. 17.01.1972, (www.kazanci.com.tr, E.T.: 10.06.2019). Alman Hukukunda aynı yönde bkz. **Bruck/Möller/Schnepf**, §76, Rn. 40; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §76, Rn. 9.

Halefiyet hakkı kapsamında sigortacının talep hakkı, sigorta sözleşmesi olmasaydı sigortalının zarar veren üçüncü kişiden talep edebileceği haklardan ibarettir. Bu nedenle; Türk Ticaret Kanunu'nun 1453'üncü maddesinin 2'nci fıkrasında öngörülen kazanç kaybının, mevcut sigorta sözleşmesine dahil edilmesi halinde sigortacının bu miktar bakımından da halefiyet hakkının bulunduğu kabulü gerekir³⁶⁷. Yeni değer sigortası halinde ise sigortacının halefiyetinin sınırı bakımından, yeni değer esas alınmamalıdır³⁶⁸.

B. Faiz

Zarar sigortalarındaki halefiyet ilkesi sonucu sigortacı, sigortalının halefi olur ve sigortalının, zararın doğumuna neden olan sorumlulara karşı sahip olduğu talep haklarını kullanabilir. Halefiyet hakkını kullanan sigortacılar, sorumluluk süjesinden faiz talebinde de bulunabilir³⁶⁹.

Sigortacının talep edebileceği faizin istenebileceği ana dair doktrinde bir görüş birliği yoktur. Doktrindeki bir görüşe göre; zararın doğumuna neden olan sorumlulardan istenebilecek faiz, halefiyetin doğduğu an olan, sigorta tazminatının sigortalıya ödenmesinden itibaren yürütülecektir³⁷⁰. *Kılıçoğlu*; faizin başlangıç

³⁶⁷ **Yazıcıoğlu**, Mal Sigortalarında Halefiyet, s. 342. Yük sigortaları bakımından öngörülen %10'luk ilave miktar bakımından aynı yönde bkz. **Aksoy**, s. 106. Eserde yer verilen Yargıtay kararlarında, taşıyanın sigorta sözleşmesine taraf olmamasından bahisle %10'luk ilave tutarın halefiyete konu olmayacağı belirtilmiştir. Bu kararlar, söz konusu değerlendirmenin sözleşmeye taraf olma değil, sigortalının böyle bir talep hakkının bulunup bulunmadığı çerçevesinde yapılması gerektiği bakımından isabetli bir şekilde eleştirilmektedir; **Aksoy**, s. 108-111. Aksi yönde bkz. **Günay**, s. 192.

³⁶⁸ **Langheid/Rixecker/Langheid**, §86, Rn. 10; **Langheid/Wandt/Möller/Segger**, §86, Rn. 59; **Ünan**, Cilt II, s. 246.

³⁶⁹ **Günay**, s. 197; **Kılıçoğlu**, Halefiyet ve Rücu, s. 416; **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 162. Nitekim faiz, alacağa ilişkin fer'i bir hak olduğundan alacak hakkına yönelik halefiyet ile faiz alacağı da halefe geçer; **Kılıçoğlu**, Kanunî Halefiyet, s. 111. Aynı yönde bkz. **Kayıhan/Bağcı**, s. 95. Burada istenebilecek olan temerrüt faizi, sigortacının yaptığı geç ödeme nedeniyle doğacak olan değil, halef sıfatıyla başvurduğunda zarara sebep olanların yaptığı ödemede gecikmesi halinde doğacak olan gecikme faizidir; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 44-45.

³⁷⁰ **Arğılı**, s. 86; **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 175; **Çeker**, Rücu Hakkı, s. 3714; **Günay**, s. 198; **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 163. Ancak zarardan sorumlu olanların sigortacısına karşı yöneltilen faiz talebinin bu tarihten itibaren yürütülebilmesi için ihtar çekilmesi gerekli olup aksi halde faiz, dava tarihinden itibaren işlemeye başlar; **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 175; **Çeker**, Rücu Hakkı, s. 3714.

tarihinin borçlunun temerrüde düştüğü veya halefiyet davasının açıldığı tarih olduğunu, sigortalının önceden açtığı davanın tarihi olmadığını söylemektedir³⁷¹. Doktrindeki bir diğer görüş ise Türk Ticaret Kanunu'nun 1472'nci maddesi hükmü dikkate alındığında; faizin yürütülmeye başlanacağı tarihin, sigortalı bakımından öngörülen temerrüt tarihi ile aynı olduğunu, ayrı bir temerrüt tarihi öngörülemeyeceğini belirtmektedir³⁷².

Sigortacının talebe hakkı olan faizin niteliği bakımından tartışmalı olan bir diğer husus ise talep edilecek faizin oranının ne olacağıdır. Bu noktada *Can*, halefiyet ilkesine bağlı olarak sigortacının gecikme (temerrüt) faizi alacağını; talep edilen ödemenin gecikmesi halinde doğacağını söylemektedir. Zira sigortacının faize yönelik ilk talebini, temerrüt faizi değil; ödemiş olduğu sigorta tazminatından doğan anapara faizi oluşturur. Sigortacının halefiyeti Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiş olup Kanun'un 3'üncü maddesi uyarınca ticari iş niteliğindedir. Bilindiği üzere; ticari işlerden doğan borçlarda, alacaklıların talep etmesi halinde faiz alacakları, T.C. Merkez Bankası'nın 31 Aralık tarihinde kısa vadeli avanslar için uyguladığı oran üzerinden hesap edilir³⁷³. Buna karşılık doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre; halefiyet ilkesi gereği sigortalının yerine geçen ve onun sahip olduğu hakları kullanan sigortacının, ticari temerrüt faizi talebinde bulunabilmesi için ancak üçüncü kişi ile arasındaki ilişkinin bu oranı talep etmeye uygun, bir diğer deyişle ticari iş olması gerekir³⁷⁴.

Sigortacının halefiyet hakkı gereği talep edebileceği faiz, esasen sigortalının zarardan sorumlu olan kişilere karşı haiz olduğu hakların bir fer'isi niteliğindedir. Sigortacının ileri sürebileceği faizin yürütülmeye başlanacağı anın; sigortalının, zarardan sorumlu olan kimselere karşı faiz talebini ileri sürebileceği an olarak belirlenmesi daha isabetli olacaktır. Zira sigortacının faiz talebini ileri sürebilmesi için halef sıfatını haiz olması, bir diğer deyişle sigorta tazminatının ödenmiş olması gerekmektedir birlikte; söz konusu talebe ilişkin esaslar, sigortalı ile zarara sebep olan kimseler arasındaki ilişkiye göre belirlenmelidir. Sigortacı tarafından talep

³⁷¹ **Kılıçoğlu**, Halefiyet ve Rücu, s. 416.

³⁷² **Kayıhan**, Halefiyet, s. 1607; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 380.

³⁷³ **Can**, Sigorta Hukuku, s. 44-45.

³⁷⁴ **Bozkurt**, s. 191.

edilebilecek faiz oranı ise sigortacının, sigortalının talep haklarını haiz olması gereği; sigortalı ile zarara sebep olan kimseler arasındaki ilişkinin niteliğine göre istenebilecek faiz oranı olmalıdır. Takseli sigorta halinde halefiyet hakkının kapsamına dair yapılan tespitte benzer bir şekilde; sigorta sözleşmesinde, sigortacı ile sigortalı arasındaki ilişkide hüküm ifade edecek şekilde, faiz oranına ilişkin bir tespitin yapılmış olması ihtimalinde, söz konusu oran, sigortacının halef sıfatıyla talepte bulunduğu üçüncü kişilere karşı ileri sürülemezdir.

V. SİGORTA HUKUKUNDA HALEFİYETİN HÜKÜM VE SONUÇLARI

Sigortacının, ödediği tazminat miktarınca sigortalının haklarına halef olmasının hüküm ve sonuçları; sigortacının zarardan sorumlu olan kimselere karşı haiz olduğu dava hakkı, sigortalı bakımından öngörülen sigortacının haiz olduğu hakları ihlal edici şekilde davranmama yükümlülüğü ve zamaşımı olmak üzere üç başlık altında ele alınabilir.

A. Sigortacının Zarardan Sorumlu Olanlara Karşı Haiz Olduğu Dava Hakkı

Zarar sigortalarında geçerli olan halefiyet ilkesi ile sigortacının, sigortalının yerine geçmesi ile sigortalının, zarardan sorumlu olanlara karşı sahip olduğu dava hakkı ona intikal eder. Ödediği tazminat tutarında sigortalının halefi olan sigortacı, zararın doğumuna neden olan sorumlulara karşı dava açabileceği gibi; Türk Ticaret Kanunu'nun 1472'nci maddesinin 1'inci fıkrasının 3'üncü cümlesi ve 1481'inci maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca sorumlulara karşı başlatılmış olan bir dava veya takibi, mahkemenin veya diğer tarafın onayı gerekmeksizin, kaldığı yerden devam ettirebilir. İlgili madde uyarınca başlatılmış olan bir dava veya takip bulunmaması halinde sigortacının açacağı dava, bir rücu davası olarak değerlendirilmektedir³⁷⁵. Bu

³⁷⁵ **Argılı**, s. 89; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 376; **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 185; **Tekil**, s. 131. Söz konusu davanın yalnızca tazminat davası olarak nitelendirilmemesi, kredi sigortaları bakımından gündeme gelen ifa davasının da halefiyet kapsamında değerlendirilebileceği; aksi halde kredi sigortalarında halefiyetin uygulanamayacağına ilişkin bkz. **Yeşilova Aras, Ecehan**; "*Kredi (Ticari Alacak) Sigortasında Sigortacının*

davanın tarafları; sigortalının halefi olan sigortacı ve zararın doğumuna neden üçüncü kişilerdir. Başlatılmış bir dava veya takibin kaldığı yerden devam ettirilmesinde ise taraf sıfatı; dava veya takibin devam ettirildiği andan itibaren sigortacı ile zararın doğumuna neden üçüncü kişilere ait olur³⁷⁶.

Başlatılmış olan bir dava veya takibin, sigortacı tarafından kaldığı yerden devam ettirilebilmesi için mahkemenin veya karşı tarafın onayı gerekmeyip sigortacının, sigortalıya halef olduğunu ispatlaması yeterlidir. Sigortacının, gerçek hak sahibine sigorta tazminatını ödediğinin ispatının ise senet veya diğer bir kesin delil ile olması gerekir³⁷⁷.

Sigortalının zararının giderilmesi amacıyla açabileceği tazminat davası bakımından görevli ve yetkili mahkeme, sigortacının rücu davası bakımından da görevli ve yetkili mahkemedir³⁷⁸. Zira söz konusu dava, yeni bir sebepten doğmamış olup sigortalı ile zararın doğumuna neden olan sorumlular arasındaki hukukî ilişkiden kaynaklanır. Nitekim Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu'nun bir kararında bu husus; “(...) davacı şirket rücu davasında sigorta ettirenin makamına kaim olduğundan bu sıfatla dava edecektir. Bir kimsenin, makamına kaim olduğu şahsın haiz olduğu hak ve imtiyazlardan fazla bir hakka malik olmasını kabule mevzuat ve nazariyatı

*Kanuni Halefiyeti için TTK m. 1472 Hükmü Elverişli Midir? ”, İÜHFİM, C. LXXI, S. 1, 2013, s. 1455. Tazminat davası olduğu yönünde bkz. **Kayıhan**, Halefiyet, s. 1604. Bahsedilen husus talep hakkı olup mahkeme yolu dışında yöneltilen talepler de bu kapsamdadır; **Kaner**, s. 66, dn. 81.*

³⁷⁶ **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 215, 220. Burada kanunî bir taraf değişikliği olur; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 46; **Sopacı Öztuna**, s. 121.

³⁷⁷ **Arslan**, s. 219; **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 230.

³⁷⁸ **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 181; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 46; **Günay**, s. 198; **Kayıhan**, Halefiyet, s. 1604; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 378; **Kılıçoğlu**, Kanunî Halefiyet, s. 117; **Kılıçoğlu**, Halefiyet ve Rücu, s. 416; **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 209, 214; **Omağ**, Zenginleşme Yasağı, s. 261; **Tekil**, s. 131; **Ünan, Samim**; Türk Ticaret Kanunu Şerhi Altıncı Kitap Sigorta Hukuku, Cilt IV, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2019, s. 2, 143. Halefiyet ilkesi gereği rücu davasında yetkili mahkemenin; sigortalının, zararın doğumuna neden olan sorumlulara karşı açacakları davadaki yetkili mahkeme olduğu yönünde bkz. İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 8. HD, E. 2018/2852, K. 2018/1273, T. 8.11.2018, www.kazanci.com.tr, (E.T.: 10.05.2019). Zorunlu mali sorumluluk sigortaları bakımından, Karayolları Trafik Kanununun 10'uncu maddesi ile getirilen kuralın ise kesin yetki kuralı taşımadığı; bu nedenle genel yetki kuralının da rücu davalarında uygulanabileceği söylenmektedir; **Arslan**, s. 215-216. Alman Hukukunda, halefiyete dayalı dava hakkında yer ve maddi açıdan yetkili mahkemenin, asıl ilişkiye ilişkin kurallara tabi olduğuna dair bkz. **Beckmann/Matusche-Beckmann/Hormuth**, §22, Rn. 111; **HK-VVG/Jens Muschner**, §86, Rn. 107-108; **Prölss/Martin/Armbrüster**, §86, Rn. 66.

hukukîyemiz asla müsait değildir. Sigorta ettiren hangi mahkemeye gidebilecekse onun yerine geçen sigorta şirketi de o mahkemeye gidebilir (...) Bu bir kanunî halefiyettir. Binaenaleyh sigortacının haksız fiil failinin karşısına çıkması mutazarrır olan şahsa ödemiş olduğu miktar nispetinde dava külfetinden kurtarmış olduğu içindir. (...) Bu takdirde aynı menbada çıkan bir tek borcun bir kısmı hukuk mahkemesinde talep edilmiş olacaktır. İmdi, sigortacının, sigortacılık mutlak bir ticari muameledir diye kanunî halefiyetine istinaden açacağı rücu davası için ticaret mahkemesinde dava ikame etmesi icap eder, denecek olursa, menşei, mahiyeti ve illeti aynı olan ve haksız fiil faili için tecezzisi mümkün bulunmayan bir borç için iki ayrı kaza merciinde birden dava açılacağı kabul edilmiş olur. Bu ise, kanuna ve hukuka uygun düşmez (...)” şeklinde ifade edilmiştir³⁷⁹. *Omağ*, halefiyete dayalı olarak açılan davaların; Türk Ticaret Kanunu’nun 4’üncü maddesi uyarınca ticari dava sayılmayacağını belirtmektedir³⁸⁰. Benzer bir şekilde *Arslan*, sigortacının halefiyetinin Türk Ticaret Kanunu’nda düzenlenmiş olması nedeniyle bu davaların mutlak ticari dava sayılarak görevli mahkemelerin ticaret mahkemeleri olarak belirlenmesinin zorlama bir yorum olduğunu; halefiyetten doğan rücu davasının, özü itibarıyla bir tazminat davası olduğunu ve görevli mahkemenin, sigorta şirketinin ödediği tazminat tutarına göre belirlenmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Buna göre söz konusu davalar, ancak her iki tarafında da tacir olduğu ve ticari işletmesini ilgilendiren hallerde nispi ticari dava olarak değerlendirilmelidir³⁸¹. Halefiyet ilkesine dayalı olarak açılan davaların, Türk Ticaret Kanunu’nun 4’üncü maddesinin 1’inci fıkrasının (a) bendi uyarınca mutlak ticari dava olarak kabul edilebileceği de düşünülebilir³⁸². Zira sigortalının, zarara sebep

³⁷⁹ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu, E. 1939/37, K. 1944/9, T. 22.3.1944, www.kazanci.com.tr, (E.T.: 10.06.2019). Ancak ilgili Yargıtay İBGK kararına karşı oy kullanan O. Nuri Koni, “*Sigorta akti burada sigortacıya bir halefiyet bahşeder. Tediye miktarınca sigorta ettirenler yerine kaim olur ve o şirkete kefil gibi rücu hakkını haizdir. Bu mukavelenin haksız fiil ile irtibatı yoktur ve kanunen mutasavver değildir. Sigorta akti Ticaret Kanununun 965. maddesi mucibince sigortacıya dava hakkı veren bir mukaveledir ve haksız fiilin faili ve mesulün bilmal noktai nazarından vazifeli mahkemeyi tayine müessir olamaz.*” demektedir.

³⁸⁰ **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 210. *Kılıçoğlu* da söz konusu davanın, sigortalı tarafından zararın doğumuna neden olan sorumlulara karşı açılan dava gibi olduğunu söylemektedir; Halefiyet ve Rücu, s. 417.

³⁸¹ **Arslan**, s. 213-214.

³⁸² Aynı yönde bkz. Yargıtay 11. HD, E. 2016/5870, K. 2017/5396, T. 16.10.2017, www.kazanci.com.tr, (E.T.: 15.05.2019). Halefiyetten kaynaklı rücu davalarında görevli mahkeme ticaret mahkemesidir; **Doğanay**, s. 338. *Bozer* de sigortacının halefiyetinin Türk Ticaret Kanunu’ndan doğması sebebiyle ticari davaya vücut vereceği görüşünün savunulabileceğini söylemektedir; 1965, s. 216.

olan kimselere karşı haiz olduğu hakların, halef sıfatıyla sigortacı tarafından kullanılabilmesini sağlayan kanunî dayanak; Türk Ticaret Kanunu'nun sigortacının halefiyetine ilişkin özel düzenlemeleridir. Ancak sigortacının, sigortalının zarara sebep olan kimselere karşı sahip olduğu haklara halef olması suretiyle; bu kimselere karşı yöneltilebilecek talepler bakımından görevli ve yetkili mahkeme, sigortalı ile zarara sebep olan kimseler arasındaki hukuki ilişki bakımından görevli ve yetkili mahkeme olmalıdır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1472'nci maddesinin 1'inci ve 1481'inci maddesinin 1'inci fıkraları uyarınca uygulama alanı bulan halefiyet ilkesi, kanunî bir halefiyet olup sigortalının haiz olduğu tüm def'iler sigortacıya intikal eder. Halefiyet ilkesi gereği sigortalıya halef olan sigortacı; zararın doğumuna neden olan sorumlulara karşı, sigortalının sahip olduğu tüm def'ileri kullanabilir. Bununla birlikte zararın doğumuna neden olan sorumlular da sigortalıya karşı haiz oldukları tüm def'ileri; sigortacıya karşı ileri sürebilirler³⁸³.

B. Sigortalının Sigortacıya Geçen Hakları İhlal Edici Şekilde Davranması Halinde Sorumluluk

Türk Ticaret Kanunu'nun 1472'nci maddesinin 2'nci ve 1481'inci maddesinin 3'üncü fıkraları uyarınca; sigortalı, sigortacıya geçen haklarını ihlal edici şekilde davranırsa sigortacıya karşı sorumlu olur. Kanun'un ilgili maddelerinin, sigortacının halefiyetinin başlangıcından önce de uygulanıp uygulanamayacağı doktrinde tartışmalıdır. Doktrindeki bir görüş; söz konusu maddelerin, sigortacının halefiyetinin başlangıcından önce de uygulanması gerektiğini savunmaktadır³⁸⁴. Nitekim sigortacının halefiyetini ihlal edecek davranışın tazminat ödemesinden önce veya sonra yapılması, bu davranışların ihlal niteliğini ortadan kaldırmaz. Buna karşılık doktrindeki diğer görüş; Kanun'un ilgili maddesinin açık hükmü karşısında,

³⁸³ **Arğılı**, s. 87, 89; **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 178; **Arslan**, s. 219; **Bilge**, Halefiyet, s. 76; **Bozer**, 1965, s. 215; **Can**, Sigorta Hukuku, s. 46; **Doğanay**, s. 339; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 379-380; **Kılıçoğlu**, Halefiyet ve Rücu, s. 418; **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 174-175; **Omağ**, Zenginleşme Yasağı, s. 261; **Tekil**, s. 130; **Ünan**, Cilt II, s. 251.

³⁸⁴ **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 142. Benzer bir şekilde bkz. **Arğılı**, s. 88; **Bilge**, Halefiyet, s. 73.

sigortalının halefiyeti ihlal edici davranışları neticesinde ortaya çıkacak olan sorumluluğunun ancak halefiyetin başlangıcından, diğer bir deyişle sigorta tazminatının ödenmesinden itibaren uygulanabileceğini belirtmektedir³⁸⁵. Öyle ki; sigorta tazminatının ödenmesinden önce sigortalının sahip olduğu dava hakkı, yalnızca sigortalının tasarruf yetkisi kapsamındadır³⁸⁶.

Sigortalı; sigortacının halefiyeti başlamadan önce, sigortacının herhangi bir bilgisi olmaksızın veya sigorta sözleşmesinin devamında; ancak riziko gerçekleşmeden önce üçüncü kişilerin sorumluluğunu sınırlandırmış olabilir. Halefiyetin henüz başlamamış olduğu bu anda, sigortacı bakımından rizikonun ağırlaşması gündeme gelir. Öyle ki sigortacı, sigortalıya ödeme yaptıktan sonra halef sıfatı ile üçüncü kişilere başvuramayacak olup bu durumda, Türk Ticaret Kanunu'nun 1445'inci maddesi uygulama alanı bulur³⁸⁷. Buna göre sigorta ettirenin, mevcut durumun ağırlaşması ihtimali ya da sözleşmede riziko ağırlaşması olarak kabul edilebilecek olayların varlığını sigortacıya bildirmesi gerekir. Söz konusu bildirim yapılmadığı hallerde, sigortacının bu durumu öğrenmesi ile öğrendiği tarihten itibaren bir ay içinde sözleşmeyi feshetme veya prim farkı isteme hakkı doğar.

Sigortalının; rizikonun gerçekleşmesinden sonra, ancak sigorta tazminatının ödenmesinden önce, zararın doğumuna neden olan üçüncü kişileri ibra etmesi halinde ise Türk Borçlar Kanunu'nun genel hükümlerine gidilebilir. Buna göre; müteselsil sorumlular arasında öngörülen borçlulardan birinin ibra edilerek diğer borçlunun rücu

³⁸⁵ **Günay**, s. 192, 194; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 380; **Kılıçoğlu**, Halefiyet ve Rücu, s. 408; **Nomer**, s. 259; **Yetiş Şamlı, Kübra**; “*Sigortalının Sigortacının Rücu Haklarını Koruma Yükümlülüğüne İlişkin TTK Hükümlerinin Değerlendirilmesi*”, İKÜHFD, C. 16, S. 2-2, 2017, 839.

³⁸⁶ **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 170; **Çeker**, Rücu Hakkı, s. 3716.

³⁸⁷ **Bozer, Ali**; “*Sigortacının Rücu Hakkı*”, BATİDER, C. II, S. 3, 1964, s. 479; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 383; **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 138; **Ünan**, Cilt II, s. 252; **Yetiş Şamlı**, Rücu Hakları, s. 842. Sigorta ettirenin, sigorta sözleşmesinin kurulması sırasında ihbar yükümlülüğü; sigortacının halefiyeti bakımından da önem taşımakta olup zararın doğumuna neden olacak üçüncü kişilerin sorumluluklarının sınırlandırılmasına yönelik anlaşmaların da sigortacıya bildirilmesi gerekir; **Öztan**, İhbar Mükellefiyeti, s. 41, 55. Aynı yönde bkz. **Bozer**, Rücu Hakkı, s. 479; **Kılıçoğlu**, Halefiyet ve Rücu, s. 419; **Yetiş Şamlı**, Rücu Hakları, s. 840. *Arseven* ise rizikonun gerçekleşmesinden önce yapılan sorumsuzluk anlaşmaları bakımından, sözleşme serbestisine getirilecek böylesi bir kısıtlamanın yerinde olmadığını, söz konusu anlaşmaların geçerli olacağını ve sigortalının sorumlu tutulamayacağını ileri sürmektedir; Sigorta Hukuku, s. 179, dn. 8.

hakkının ortadan kaldırılması engellenebileceği gibi, sigortalının haksız fiil veya sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre sorumluluğuna da gidilebilir³⁸⁸. Doktrindeki bir görüşe göre; sigorta tazminatının ödenmesinden önce zarardan sorumlu olan kişiler ile yapılan bu yöndeki işlemler, sigortacının halefiyetten doğan haklarının ihlaline yönelik olduğundan sigortalının uygun bir tazminat ödeme borcu doğmaktadır³⁸⁹. Doktrindeki diğer bir görüş; sigorta tazminatının ödenmesinden önce, zarardan sorumlu olan kimsenin sigortalı tarafından ibra edilmesi halinde sigortacıya herhangi bir dava hakkının intikal etmeyeceğini ve rizikonun gerçekleşmesi sonucu sigortacının zararı tazmin borcunun doğmayacağını ileri sürmektedir³⁹⁰. Doktrinde yer alan üçüncü bir görüşe göre ise rizikonun gerçekleşmesinden sonra; ancak sigorta tazminatının ödenmesinden, bir diğer deyişle sigortacının halefiyet hakkının doğumundan önce gerçekleşen bu işlemler bakımından Türk Ticaret Kanunu'nun 1448'inci maddesindeki rücu haklarını koruma yükümlülüğünün ihlalinden söz edilecektir³⁹¹.

Sigortalının, sigortacının halefiyet haklarını ihlal edici şekilde davranmamasına dair yükümlülüğünün kapsamı tespit edilirken bu hakların ne olduğu ve ne zaman doğduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Sigortacının halefiyet hakkı, ödediği tazminat miktarında ve sigortalının zarardan sorumlu olanlara karşı dava hakkının mevcudiyeti halinde doğar. Sigorta tazminatının ödenmediği hallerde sigortacının halefiyet

³⁸⁸ **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 384. *Çeker* ise sigorta sözleşmesine bu yönde bir hüküm konulması halinde; sigortacının sözleşmeye aykırılık nedeniyle sigortalının sorumluluğuna gidebileceğini belirtmektedir; Sigorta Hukuku, s. 170; Rücu Hakkı, s. 3716.

³⁸⁹ *Omağ*, bu durumda da TTK'nın 1472/2 maddesinin uygulama alanı bulacağını; ancak sigortalının ihlal edici davranışlarının yaptırımının haksız fiil veya sözleşmeye aykırılık uyarınca belirleneceğini savunmaktadır; Kanunî Halefiyet, s. 145. Ancak sigortacının, sigorta tazminatının ödenmesinden önce söz konusu durum hakkında bilgisi olması halinde; halefiyet hakkından feragat ettiği kabul edilmelidir; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 384-385. *Bozer* ise sigortacının tazminat hakkı doğacağını; ancak verilen ibranamenin 6762 sayılı Kanun'un 1301'inci maddesinin 1'inci fıkrasına aykırılık nedeniyle hükümsüz sayılmayacağını, zira ilgili fıkra uyarınca hükümsüzlüğün sigortacı ile sigorta ettiren kişiler arasındaki kayıtlar bakımından geçerli olacağını söylemektedir; Rücu Hakkı, s. 480. Benzer bir şekilde bkz. **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 179.

³⁹⁰ **Arslan**, s. 217; **Çeker**, Sigorta Hukuku, s. 170. Aynı yönde bkz. **Can**, 2009, s. 52. Ancak *Nomer*, burada birbiriyle yarışan iki ayrı haktan bahsetmekte ve sigortacının tazminat ödemesinden önce, sigortalı tarafından yapılan ibranın; sigortacının rücu hakkını etkilemeyeceğini söylemektedir; s. 259. Aksi yönde bkz. **Tekil**, s. 130.

³⁹¹ **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 189-190, 279; **Günay**, s. 132, 193-194; **Sopacı Öztuna**, s. 132, 136; **Yetiş Şamlı**, Rücu Hakları, s. 842; **Yıldırım**, m. 1448, s. 41, dn. 10; **Ünan**, Cilt I, s. 520-521; **Ünan**, Cilt II, s. 256-257.

hakkından söz etmek mümkün değildir. Bu nedenle Türk Ticaret Kanunu'nun 1472'nci maddesinin 2'nci ve 1481'inci maddesinin 3'üncü fıkralarındaki düzenlemelerin, ancak halefiyet hakkının doğumundan sonra söz konusu olacağı kabul edilmelidir. Sigorta tazminatının ödenmesinden önce sigortalı tarafından gerçekleştirilecek davranışlar ise ihlalin gerçekleştiği zamana göre; 1444'üncü, 1445'inci ve 1448'inci maddeleri kapsamında ele alınmalıdır. Zira aksinin kabulü halinde; sigortalının sigorta sözleşmesinden doğan tüm yükümlülükleri, sigortacının halefiyet hakkının ihlal edilmemesine yönelik bir önlem olarak değerlendirilebilir. Sigorta sözleşmesi devam ederken veya riziko gerçekleştikten sonra; ancak sigorta tazminatı ödenmeden önce, sigortalı tarafından zarardan sorumlu olan kimselerin ibra edilmesi halinde; sigortalının bu kimselere karşı bir talep veya dava hakkı bulunmayacağından, sigortacının halefiyet hakkından da söz edilemez. Ancak zarardan sorumlu olan kimselerin, sigorta tazminatının ödenmesinden sonra ibra edilmesi halinde sigortalının, 1472'nci maddenin 2'nci ve 1481'inci maddenin 3'üncü fıkralarına aykırı hareket ettiği söylenebilir. İbra müessesesi dışında, ilgili maddeler bakımından ihlal edici davranış olarak nitelendirilebilecek hususlar ise sigortalı tarafından zarardan sorumlu olan kimselere ilişkin bilgi ve belgelerin verilmemesi veya sigortacının talep ettiği gerekli yardımların yapılmaması olarak örneklendirilebilir.

Alman Hukukunda, VVG'nin §86(2) maddesinde sevk olunan hüküm ile sigorta ettirene, zarardan sorumlu olan kimselere karşı haiz olduğu talep haklarını korumanın yanı sıra sigortacı ile iş birliği içerisinde olma zorunluluğu da getirilmiştir³⁹². Buna göre sigorta ettiren; zarardan sorumlu olan kimselere karşı haiz olduğu tazminat talebini veya bu talebin korunmasına hizmet eden bir hakkı, gerekli düzenlemeler ve süre şartlarına uyumlu bir biçimde korumakla ve bu hakların kullanımında sigortacı ile gerekli ölçüde iş birliği içerisinde olmakla yükümlü kılınmıştır. Sigorta ettirenin bu yükümlülüğünü kasten ihlal etmesi halinde sigortacı, bu nedenle üçüncü kişiden

³⁹² Detaylı bilgi için bkz. **Armbrüster**, §24, Rn. 1366-1368; **Beckmann/Matusche-Beckmann/Hormuth**, §22, Rn. 93-101; **Bruck/Möller/Voit**, §86, Rn. 143-161; **Bruns**, §20, Rn. 76-77; **HK-VVG/Jens Muschner**, §86, Rn. 39-48; **Langheid/Rixecker/Langheid**, §86, Rn. 46-54; **Langheid/Wandt/Möller/Segger**, §86, Rn. 287-296; **Prolss/Martin/Armbrüster**, §86, Rn. 69-83; **Schimikowski**, Rn. 362; **Wandt**, Rn. 1012-1014.

alamadığı miktara kadar olan tazminat tutarını ödemekle yükümlü olmaz. Yükümlülüğün ihlalinin ağır ihmal (*grob fahrlässig*) sonucu meydana gelmesi halinde ise sigortacı, sigorta ettirenin kusuru oranında tazminattan indirim gidebilir. Ağır ihmalin bulunmadığının ispatı ise sigorta ettirene bırakılmıştır. VVG'nin §86(2) maddesine benzer bir düzenleme, Türk Ticaret Kanunu'nun sigorta ettirenin bilgi verme ve araştırma yapılmasına izin verme yükümlülüğüne ilişkin 1447'inci maddesinde yer alır. Anılan maddenin 1'inci fıkrasına göre; “*Sigorta ettiren, rizikonun gerçekleşmesinden sonra, sözleşme uyarınca veya sigortacının istemi üzerine, rizikonun veya tazminatın kapsamının belirlenmesinde gerekli ve sigorta ettirenden beklenebilecek olan her türlü bilgi ile belgeyi sigortacıya makul bir süre içinde sağlamak zorundadır. Ayrıca, sigorta ettiren, aldığı bilgi ve belgenin niteliğine göre, rizikonun gerçekleştiği veya diğer ilgili yerlerde sigortacının inceleme yapmasına izin vermekle ve kendisinden beklenen uygun önlemleri almakla yükümlüdür.*”. Aynı maddenin 2'nci fıkrasına göre ise “*Bu yükümlülüğün ihlal edilmesi sebebiyle ödenecek tutar artarsa, kusurun ağırlığına göre tazminattan indirim yapılır.*”.

C. Zamanaşımı

Sigortacının halefiyet hakkının tabi olacağı zamanaşımı sürelerine ilişkin gerek mal sigortaları gerekse sorumluluk sigortaları bakımından Kanun'da ayrıca bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu husus, halefiyet ilkesinin tabi olduğu zamanaşımı süreleri bakımından tartışmalara neden olmuştur. Ancak doktrindeki hâkim görüş; Türk Ticaret Kanunu'nun 1472'nci maddesinin 1'inci ve 1481'inci maddesinin 1'inci fıkraları uyarınca sigortacının, sigortalının yerine geçmesi ile zamanaşımı süreleri bakımından da sigortalının tabi olduğu sürelerin uygulanacağı yönündedir³⁹³. Nitekim önceden muaccel olmuş ve mevcut bulunan bir hakkın, yeniden muaccel olması mümkün olmayıp³⁹⁴ sigortacının halefiyetten doğan dava hakkı, sigorta sözleşmesinden doğan bir dava değildir. Halefiyet yolu ile intikal eden bir alacak hakkının tabi olduğu zamanaşımı süresi, intikal eden alacağın zamanaşımı süresi

³⁹³ **Arğılı**, s. 87; **Arseven**, Sigorta Hukuku, s. 197; **Atabek**, Sigorta Hukuku, s. 181; **Bozer**, 1965, s. 152, 215; **Bozkurt**, s. 190; **Can**, 2009, s. 330; **Günay**, s. 196; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 376; **Kılıçoğlu**, Halefiyet ve Rücu, s. 420; **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 203-204; **Omağ**, Zenginleşme Yasağı, s. 261; **Tekil**, s. 131.

³⁹⁴ **Doğanay**, s. 340; **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 203; **Tekil**, s. 131.

bakımından geçerli olan duruma bağlı olmakta; zamanaşımı süresi halefiyet halinden sonra da kaldığı yerden devam etmektedir³⁹⁵. Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu'nun vermiş olduğu bir kararda da bu husus, “(...) mevcut bir hakkın, başka bir deyişle esasen muaccel olan bir alacağın, tekrar muaccel hale gelmesi olanağı yoktur. Sigortacı, başlamış olan zamanaşımı ile birlikte sigorta ettirenden dava hakkını devir almakta ve kalan zamanaşımı süresi içinde halef sıfatıyla dava açmak durumunda bulunmaktadır. Zarara sebebiyet veren aleyhinde aynı olay sebebiyle, zarar gören ile onun halefi yönünden başlangıç ve sona erme tarihli farklı iki, türlü zamanaşımı kabul edilemez (...)” demek suretiyle açıkça hüküm altına alınmıştır³⁹⁶.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1420'nci maddesine göre mal sigortalarında, sigorta sözleşmesinden doğan tüm talepler; alacağın muaccel olduğu tarihten başlayarak iki yıl ve sigorta tazminatına ve sigorta bedeline ilişkin istemler herhalde rizikonun gerçekleştiği tarihten itibaren altı yıl geçmekle zamanaşımına uğrar. Sorumluluk sigortaları bakımından ise genel kuraldan ayrılmış olup 1482'nci madde uyarınca zamanaşımı süresi, sigorta konusu olaydan itibaren on yıl olarak belirlenmiştir. Ancak halefiyet ilkesine dayanarak zarardan sorumlu olan kimselere dava açan sigortacının talebinin tabi olacağı zamanaşımı süresi, 1420 ve 1482'nci maddelerde öngörülen süreler olmayıp tazminat talebine ilişkin zamanaşımı süreleri uygulama alanı bulur. Zorunlu mali sorumluluk sigortaları kapsamında motorlu araç kazalarından doğan zararların tazmininden doğan halefiyet hallerinde ise rücu hakları, Karayolları Trafik Kanunu'nun 109'uncu maddesinin 4'üncü fıkrasına göre; yükümlülüklerin tam olarak yerine getirildiği ve rücu edilecek kişilerin öğrenildiği andan itibaren iki yıllık zamanaşımı süresine tabidir.

Halefiyet ilkesine ilişkin zamanaşımı süresinin başlangıç hususunda ise uygulanacak zamanaşımı sürelerinin belirlenmesinde izlenen yol takip edilmelidir. Halefiyet ilkesi ile yeni bir hak veya alacak doğmaz. Bu nedenle sigortacının

³⁹⁵ **Nomer**, s. 258. Benzer bir şekilde bkz. **Kılıçoğlu**, Kanunî Halefiyet, s. 138. Sigortacının rücu hakkına ilişkin zamanaşımı süresi ise sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre tayin edilir; **Nomer**, s. 258. Sigortacının halefiyet hakkının henüz doğmadığı hallerde, zamanaşımı sürelerinin kesilmesine ilişkin bir yetkinin sigortacıya tanınmasının isabetli olacağı yönünde bkz. **Sopacı Öztuna**, s. 123-124.

³⁹⁶ Yargıtay İBGK, E. 1970/2, K. 1972/1, T. 17.01.1972, (www.kazanci.com.tr, E.T.: 10.06.2019).

taleplerinin tabi olacağı zamanaşımı süresi, sigortalıya ödeme yaptığı tarihten itibaren değil; öncesinde mevcut olan duruma göre tespit edilir³⁹⁷.

³⁹⁷ **Doğanay**, s. 340; **Günay**, s. 197; **Kender**, Hususi Sigorta Hukuku, s. 378; **Kılıçoğlu**, Halefiyet ve Rücu, s. 422; **Omağ**, Kanunî Halefiyet, s. 203. Önceki tarihli bir eserinde **Bozer**, halefiyet ilkesine dayanan taleplerde zamanaşımı süresinin, sigortacı tarafından sigortalıya ödeme yapıldığı andan itibaren başlamasının daha isabetli olacağını ileri sürmekteyken; sonraki tarihli eserinde bu görüşünden vazgeçmiştir; Sigorta Hukuku, s. 83-84. Ayrıca bkz. **Bozer, Ali**; “*Sigortacının Rücuunda Zamanaşımı*”, BATİDER, C. II, S. 3, 1964, s. 476.

SONUÇ

Kişilerin, malvarlığında meydana gelen ekonomik değer artışını ifade eden zenginleşme, her zaman meşru olmayabilir. Zenginleşmenin meşruluğunun tespitinde, hukuka uygunluk kriterinin yanı sıra bu kriter ile ahlâk ve meşruiyet arasındaki ilişkinin de ayrıca değerlendirilmesi gerekir. Hukuka uygunluk ile ahlâk arasındaki ilişki bakımından tabîî hukuk ve pozitivist hukuk olmak üzere iki temel görüş bulunmakla birlikte; ahlâk kuralları ile hukuk kurallarının her zaman birbirini karşılamadığı, ancak kesiştiği kabul edilmelidir. Zira ahlâka uygun olan her kural, hukuk kuralı olmayacağı gibi; ahlâka aykırı olarak görülen her davranış da hukuk kuralları nezdinde yer bulmaz. Hukuka uygunluk ile meşruiyet arasındaki ilişki bakımından ise şekli meşruiyetin sağlandığı, bir diğer deyişle hukuka uygun addedilen her halde; maddî meşruiyetin de mevcut olduğunun söylenemeyeceği gözden kaçırılmamalıdır. Zenginleşmelerin meşruluğuna ilişkin sınırlar, farklı hukuk dallarındaki düzenlemeler ile hüküm altına alınmış olup zenginleşmelere hukukun müdahalesinde temel olarak; eşitlik ilkesinin bozulmasını önlemek, kişileri hukuka aykırı fiilleri işlemekten kaçınmaya zorlamak, başta tüketici sayılan kimseler olmak üzere zayıf konumda olan kişileri korumak ve ahlâk kuralları gibi unsurlar etkindir. Tüm bu unsurlar dikkate alındığında, hukuk düzenlerince müsaade edilen zenginleşmeler olduğu gibi; yasaklanan zenginleşmeler de mevcuttur. Hukuk düzenlerince yasaklanan zenginleşmelerin bir örneği de sigorta hukukunda karşımıza çıkar.

Sigorta hukukuna hâkim olan temel ilkelere biri olan zenginleşme yasağı ilkesi ile sigortadan faydalanan kimsenin; sigortayı bir kazanç aracı olarak kullanarak, gerçek zararından fazlasını elde ederek haksız bir kazanç temin etmesinin önüne geçilmesi amaçlanır. Zenginleşme yasağı ilkesi; Türk Ticaret Kanunu'nun sigorta türlerine ilişkin özel hükümler başlığı altında, mal sigortalarına dair hükümler içerisinde yer alan, "Tazminat İlkesi" genel başlıklı 1459'uncu maddesinde, sigortalının gerçek zararının tazmin edileceği şeklinde hüküm altına alınmıştır. Zenginleşme yasağı ilkesi ile amaçlanan en temel şey; sigortadan faydalanan kimsenin

haksız bir kazanç elde ederek sebepsiz zenginleşmesinin engellenmesidir. Zenginleşme yasağı ilkesi ile sigortadan faydalanan kimsenin zarara kasten neden olmasının da önüne geçildiği gibi; bu ilke, sigortanın diğer aktörlerinin ve sonuç olarak kamu düzeninin korunmasına da hizmet eder. Sigorta müessesesi; ortaya çıktığı ilk zamanlarda, kumar niteliğinde görülerek birtakım eleştirilere maruz kalmıştır. Zenginleşme yasağı ilkesi ile sigortanın, kumar niteliğinde olmasının önlenmesi de sağlanmıştır. Ancak; sigortalanan menfaate ilişkin mevcudiyeti aranan nitelikler ve kumardan farklı olarak, sigorta sözleşmesi yapılmasa dahi mevcut olan rizikonun varlığı göz önünde bulundurulduğunda; zenginleşme yasağı ilkesinin, sigortanın kumar niteliğini haiz olmasını önleme bakımından doğrudan bir etkiye sahip olmadığı da söylenebilir.

Türk Ticaret Kanunu'nun Tazminat İlkesi genel başlıklı 1459 vd. maddeleri ile hukukî düzenlemeye kavuşturulan zenginleşme yasağı ilkesi, bu nedenle kanunî bir ilkedir. Kanunun koruyucu hükümlere ilişkin 1486'ncı maddesi dikkate alındığında ise zenginleşme yasağı ilkesine dair kanunî düzenlemelerin birçoğunun emredici niteliği haiz olduğu görülür. Buna karşılık; bir ölçüde mehz Kanun olan VVG'de 2008 reformu ile yapılan değişiklik sonucunda, VVG 1908'in, zenginleşme yasağı ilkesini emredici bir kural olarak öngören §1 ve §55 maddelerine yeni VVG'de yer verilmemiştir. VVG 1908 döneminde, Federal Mahkeme kararlarında ve doktrinde aksi yönde görüş bildirilen; ancak anılan maddeler uyarınca sevk olunan, emredici bir zenginleşme yasağı ilkesi; VVG 2008 ile kanunî olarak da terk edilmiştir. Benzer bir değerlendirme, Türk sigorta hukuku bakımından da yapılmalıdır. Zenginleşme yasağı ilkesinin kapsamı, sigortadan faydalanan kimsenin gerçek zararının tazmini ile sınırlı tutulmalıdır. Sigorta değerinin belirlenmesi ve özel sigorta türlerine ilişkin Kanunda öngörülen farklı esasların ise zenginleşme yasağı ilkesine aykırılık teşkil eden hallerden ziyade, tarafların sözleşme serbestisi uyarınca üstlendikleri yükümlülüklerine yönelik olduğu kabul edilmelidir.

Sigorta hukukuna hâkim olan zenginleşme yasağı ilkesi, özel sigorta türleri bakımından farklı niteliği haizdir. Zenginleşme yasağı ilkesine tabi olan ve olmayan özel sigorta türleri belirlenirken, bu türlere dair yapılan şahısvarlığı-malvarlığı sigortaları ve zarar-meblağ sigortaları ayrımları dikkate alınır. Şahısvarlığı

sigortalarında, sigortalanan menfaate bir değer biçilmesi etik açıdan mümkün olmadığından; bu sigorta türünde zenginleşme yasağı ilkesi uygulama alanı bulmaz. Buna karşılık; kişilerin sağlığına yönelik rizikolara karşı yapılan sigortalar; esasen bir şahısvarlığı sigortası olmakla birlikte, bu sigortalar bakımından zarar sigortalarına ilişkin hükümler uygulama alanı bulur. Nitekim Türk Ticaret Kanunu'nun hastalık ve sağlık sigortasına uygulanacak diğer hükümlere ilişkin 1519'uncu maddesinin 2'nci fıkrasında, sağlık sigortalarında zarar sigortalarına ilişkin hükümlerin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Bu sigorta türleri bakımından, zenginleşme yasağı ilkesi uygulama alanı bulur. Rizikonun gerçekleşmesi halinde meydana gelen zarara ilişkin herhangi bir değerlendirme yapılmaksızın, sigorta sözleşmesinde belirlenen bedelin ödendiği ve sigortalanan menfaatin değerine ilişkin bir tespitin yapılmasının mümkün olmadığı meblağ sigortalarında da zenginleşme yasağı ilkesi kural olarak uygulanmaz. Ancak, yukarıda belirtildiği gibi, esasen bir meblağ sigortası olan; fakat zarar sigortalarına ilişkin hükümlerin uygulandığı özel sigorta türlerinin varlığı da gözden kaçırılmamalıdır. Zarar sigortaları kendi içerisinde; kişilerin malvarlığının aktifindeki azalışa karşı yapılan aktif sigortaları ve pasifindeki artışa karşı yapılan pasif sigortaları olarak ikiye ayrılır. Zenginleşme yasağı ilkesinin; Türk Ticaret Kanunu'nun, bir aktif sigortası olan mal sigortalarına dair hükümlerinin sevk olunduğu Tazminat İlkesi genel başlıklı 1459 vd. maddelerinde düzenlenmesi, sorumluluk sigortalarının bu ilkeye tabi olmadığı sonucunu doğurmaz. Zira bir pasif sigortası olan sorumluluk sigortalarında da sigortadan faydalanan kimseye, rizikonun gerçekleşmesi ile meydana gelen gerçek zararı oranında ve sigorta bedeli sınırlarında kalmak kaydıyla tazminat ödenir. Ancak sigortalanan menfaatin değerinin tespiti çoğu zaman mümkün olmayan pasif sigortalarında, zenginleşme yasağı ilkesinin bazı hükümleri; özetle, eksik ve aşkın sigorta ve 1466'ncı maddenin 1'inci fıkrasına yapılan anlamsız atıf hariç olmak üzere birden çok sigorta hükümleri uygulama alanı bulmaz.

Zarar sigortalarında geçerli olan zenginleşme yasağı ilkesi kapsamında, sigortacının ödeyeceği tazminatın tespitinde dikkate alınan hususlar; aktif ve pasif sigortalarında farklılık arz eder. Zarar sigortalarının bir alt türü olan aktif sigortalarında tazminatın hesaplanmasında sigorta değeri, sigorta bedeli ve sigorta zararı dikkate alınmaktayken; pasif sigortalarında, sigorta değerinin tespitinin çoğu zaman mümkün olmaması nedeniyle bu hesaplama, sigorta bedeli ve sigorta zararı dikkate alınarak

yapılır. Türk Ticaret Kanunu'nun 1460'inci maddesi gereğince sigorta değeri, sigortalanan menfaatin tam değerini ifade etmekte olup bu değer in tespitinde objektif kriterler dikkate alınır. Ancak özellik arz eden bazı menfaatler bakımından, objektif kriterlerin yanı sıra; sübjektif kriterler de göz önünde bulundurulmalıdır. Türk Ticaret Kanunu'nun koruyucu hükümlere ilişkin 1486'ncı maddesinde, sigorta değerine ilişkin 1460'inci maddeye yer verilmemiş olup tarafların sigorta değerini serbestçe belirlemeleri mümkündür. Sigorta değerinin tespiti, sigorta sözleşmesinin kurulduğu anda yapılmakla birlikte; sigorta tazminatının tespitinde esas alınacak olan sigorta değeri, rizikonun gerçekleştiği andaki değerdir. Anılan Kanunun 1461'inci maddesinin 1'inci fıkrası uyarınca sigortacının sorumluluğunun azamî sınırını teşkil eden sigorta bedeli, tüm özel sigorta türlerinde mevcuttur. Meblağ sigortalarında sigorta tazminatı olarak sözleşmede kararlaştırılan sigorta bedeli ödenirken; zarar sigortalarında sigorta bedeli, her zaman sigorta tazminatına eşit olmayabilir. Zarar sigortalarında geçerli olan zenginleşme yasağı ilkesi uyarınca sigortalının gerçek zararı, ancak sigorta bedeli sınırlarında kalmak kaydıyla karşılanır. Bu nedenle rizikonun gerçekleşmesi ile meydana gelen zararın sigorta bedelini aşması halinde, sigorta bedelini aşan kısmı bakımından, sigortacı tarafından ödeme yapılmaz. Ancak; meydana gelen zararın, sigorta bedelinden az olması halinde ise zarar sigortalarında sigorta tazminatı olarak; sigorta sözleşmesinde belirlenen sigorta bedeli değil, zarar miktarınca ödeme yapılır.

Zarar sigortalarında geçerli olan zenginleşme yasağı ilkesi ile sigorta bedelinin sigorta değerini aşmaması da amaçlanmış olup eşitliğin bozulduğu hallere ilişkin özel düzenlemeler mevcuttur. Sigorta bedeli ile sigorta değeri arasındaki eşitliğin bozulup bozulmadığının tespiti bakımından; Alman Hukukundan farklı olarak, Türk Hukukunda belirli bir sınır öngörülmemiştir. Anılan eşitliğin bozulduğu ilk ihtimal; sigorta bedelinin sigorta değerinden az olması halini ifade eden eksik sigortadır. Eksik sigorta; sigorta sözleşmesinin yapılması sırasında, sigorta ettirenin daha düşük miktarda prim ödemesi amacıyla öngörülebileceği gibi; sözleşmenin devamında, ekonomik koşullar nedeniyle sigortalanan menfaatin değerinin artması nedeniyle de gerçekleşebilir. Ayrıca, sigorta sözleşmesi yapılırken, zararın bir kısmının sigortalı üzerinde bırakılmasına da karar verilebilir. Ancak bu ihtimalde; yalnızca muafiyet kayıtlarının varlığı nedeniyle, ilgili sigortalar bakımından eksik sigorta

değerlendirmesi yapılamayacağı gözden kaçırılmamalıdır. Anılan kayıtları içeren sigorta sözleşmeleri bakımından da eksik sigortaya ilişkin değerlendirme, sigorta bedeli ile değeri arasındaki eşitlik göz önünde bulundurularak yapılır. Eksik sigorta bakımından değerlendirilmesi gereken bir diğer ihtimal ise Türk Ticaret Kanunu'nun 1428'inci maddesi uyarınca sorumluluk sigortaları dışındaki sigortalarda yapılan kısmi tazminat ödemelerinin, sigorta bedelinden düşülmesidir. Bu ihtimalde; alınan kısmi tazminat ödemesinin, sigortalanan menfaatin eski haline getirilmesinde kullanılması durumunda; sigorta değeri korunmakla birlikte, yapılan kısmi tazminat ödemesi oranında sigorta bedelinde azalma meydana gelir. Bu durum ise eksik sigortaya sebebiyet verir. Eksik sigortada, rizikonun gerçekleşmesi ile sigortalanan menfaatin tamamen zarara uğraması halinde; sigorta sözleşmesinde belirlenen sigorta bedeli ödenir. Sigortalanan menfaatte kısmi hasarın gerçekleşmesi halinde ise sigorta bedelinin, rizikonun gerçekleştiği andaki sigorta değerine oranı çerçevesinde tespit edilen tazminat miktarı ödenir. Eksik sigorta halinde, Türk Ticaret Kanunu'nun 1448'inci maddesi uyarınca sigorta ettirenin yapmış olduğu makul giderler de orantı kuralı uyarınca hesaplanarak ödenir. Eksik sigortada; sigortalanan menfaatte kısmi hasarın meydana gelmesi halinde, orantı kuralı uygulanmaksızın, sigorta bedeli sınırlarında kalmak kaydıyla gerçekleşen zararın tamamının ödeneceğinin taraflarca kararlaştırılması da mümkündür. İlk riziko sigortası olarak adlandırılan bu ihtimalde; eksik sigorta ile aynı prim tutarını ödeyerek daha yüksek bir tazminatı elde edecek kimsenin zenginleşmesi mümkündür.

Sigorta bedeli ile sigorta değeri arasındaki eşitliğin bozulduğu bir diğer ihtimal ise sigorta bedelinin sigorta değerinden fazla olduğu aşkın sigorta halidir. Eksik sigortadakine benzer bir şekilde, aşkın sigortanın da sözleşmenin kurulması sırasında veya devamında ortaya çıkması mümkündür. Aşkın sigortanın ortaya çıkabileceği bir diğer ihtimal ise Türk Ticaret Kanunu'nun kısmi tazminat ödemelerine ilişkin 1428'inci maddesidir. Anılan madde uyarınca; sorumluluk sigortalarında ve aksinin öngörülmesi halinde diğer sigortalarda yapılan kısmi tazminat ödemeleri, sigorta bedelinden düşülmez. Kısmi tazminat ödemesinin, sigortalanan menfaatte meydana gelen zararın giderilmesi amacıyla kullanılmaması halinde; sigortalanan menfaatin değerinde bir azalma olacak ve sigorta bedeli, sigorta değerinden fazla olacaktır. Bu ihtimalde, aşkın sigortanın ortaya çıkacağı gözden kaçırılmamalıdır. Aşkın sigorta

halinde, sigorta bedelinin sigorta değerini aşan kısmı geçersiz olup fazladan ödenen primler iade edilir. Aşkın sigorta halinde iadesi gereken primler; aşkınlığın tespiti anından ziyade, geçersizlik süresi göz önünde bulundurularak hesaplanmalıdır. Prim iadesinin talep edilebileceği zamanaşımı süresi bakımından ise Türk Ticaret Kanunu'nun 1420'nci maddesinde öngörülen iki yıllık kısa zamanaşımı süresi uygulanmalıdır. Anılan maddede, sigorta tazminatına veya bedeline ilişkin talepler için öngörülen uzun zamanaşımı süresi; iadesi gereken primler bakımından uygulama alanı bulmaz. Türk Ticaret Kanunu'nun, bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde Türk Borçlar Kanunu'nun uygulama alanı bulacağına dair 1451'inci maddesi göz önünde bulundurulduğunda; prim iadesi bakımından uzun zamanaşımı süresi, Türk Borçlar Kanunu'nun sebepsiz zenginleşmeye ilişkin 82'nci maddesindeki on yıllık uzun zamanaşımı süresi olmalıdır. Aşkın sigortanın, haksız kazanç elde etme amacıyla bilerek yapılması da mümkün olup bu ihtimalde, aşkın sigorta tümüyle geçersiz olur ve sözleşmenin yapıldığı anda geçersizliği bilmemesi halinde sigortacı, durumu öğrendiği sigorta döneminin -ki bu dönem, Türk Ticaret Kanunu'nun 1411'inci maddesi uyarınca aksi kararlaştırılmamışsa bir yıldır- sonuna kadar olan prime hak kazanır. Anılan fıkranın, Kanununun 1486'nci maddesi uyarınca emredici hükümler arasında sayılmaması; bahsedilen düzenlemenin aksinin kararlaştırılmasının mümkün olduğu şeklinde değerlendirilmemelidir. Zira haksız kazanç elde etme amacıyla yapılacak bir sözleşme, Türk Borçlar Kanunu'nun 27'nci maddesinin 1'inci fıkrası uyarınca da geçersiz olacaktır.

Aşkın sigortanın birden çok sigorta sözleşmesi ile ortaya çıkması da mümkün olup Türk Ticaret Kanunu'nun 1465 vd. maddelerinde bu ihtimallere ilişkin özel hükümler sevk edilmiştir. Aynı menfaatin, aynı rizikolara karşı, aynı süre için, birden çok sigortacıya, aynı veya farklı tarihlerde sigorta ettirilmesi hali olan birden çok sigortanın; rizikonun gerçekleşmesi üzerine, her bir sigortacıya bildirilmesi gerekir. Ancak birden çok sigortanın bildirimiminin, yalnızca rizikonun gerçekleştiği anda yapılmasından ziyade; bildirim yükümlüğünün hem sözleşmenin kurulması hem de rizikonun gerçekleşmesi anı bakımından ayrı ayrı öngörülmesi daha isabetli olacaktır. Birden çok sigortanın; müşterek sigorta, çifte sigorta ve kısmi sigorta şeklinde ortaya çıkması mümkündür.

Müşterek sigortanın ortaya çıkabilmesi için aynı menfaate ilişkin, birden fazla sigortacı ile birden fazla sigorta sözleşmesinin, aynı rizikolara karşı, aynı zamanda ve aynı süreler için yapılmış olması gerekir. Birbirinden habersiz olan sigortacıların varlığı ihtimalinde, rizikoyu birlikte taşıma iradeleri de söz konusu olmayacağından; müşterek sigortanın mevcudiyeti bakımından sigortacıların, rizikoyu birlikte taşıma iradelerinin varlığının aranması ise isabetli değildir. Aynı zamanda yapılan sözleşmeler, aynı günde yapılan sözleşmeleri ifade etmekte olup kesişen süreler bakımından da müşterek sigortaya ilişkin, aynı süreler için yapılan sigorta sözleşmeleri şartının gerçekleştiği kabul edilmelidir. Müşterek sigortanın, aşkınlığa sebebiyet vermesi halinde; aşan kısım geçersizdir. Sigortacıların her birinin sorumluluğu, kendi sözleşmelerindeki sigorta bedelinin toplam sigorta bedeline oranına göre belirlenecek olmakla birlikte sigortacıların müteselsilen sorumlu olduğunun kararlaştırılması da mümkündür. Müşterek sigortanın, haksız kazanç elde etme amacıyla yapılması haline ilişkin özel bir düzenleme mevcut olmayıp bu ihtimalin, haksız kazanç elde etme amacıyla yapılan aşkın sigorta bakımından uygulanan esasa benzer bir yaptırıma tabi tutulması isabetli olacaktır. Birden çok sigortanın bildiriminden kasten gerçekleştirilmemesi haline dair bir yaptırım, 1465'nci maddenin atf yaptığı 1446'ncı maddede açıkça düzenlenmemiş; bildirim yükümlülüğünün kasten ihlalinde, somut olaya göre sigortacının tazminat ödeme borcundan tamamen kurtulabileceğine ise anılan madde gerekçesinde yer verilmiştir. Birden çok sigortanın bildirimine ilişkin iki aşamalı bir yükümlülüğün kaleme alınması önerisi dikkate alındığında, sigorta sözleşmesinin kurulması sırasındaki bildirim yükümlülüğüne aykırılığa ilişkin 1439'uncu madde ile bu sonuca ulaşılması da mümkün olacaktır.

Birden çok sigortanın ortaya çıktığı bir diğer hal, çifte sigortadır. Çifte sigortanın ortaya çıkabilmesi için bir menfaat, tam bedelle sigortalandıktan sonra, tekrar sigortalanmalıdır. Çifte sigortanın mevcudiyeti için sigorta sözleşmelerinin farklı tarihlerde yapılması gerekir. Yapılan sonraki sigorta, askıda geçersiz sayılacak olup Türk Ticaret Kanunu'nun 1467'nci maddesinde sayılan üç ihtimalden birinin gerçekleşmesi halinde hüküm ve sonuç doğurması mümkündür. Ancak anılan ihtimallerin gerçekleşmesi halinde, çifte sigortanın varlığından söz etmekten ziyade; sonraki sigortanın ayakta tutulması söz konusudur. İlk ihtimalde, sigortalar müşterek sigortaya sebebiyet verir. İkinci ihtimalde, sigorta ettirenin önceki sigortadan doğan

haklarından feragat etmesi veya haklarını sonraki sigortacıya devretmesi hali düzenlenmiş olup yapılacak olan devir için -sözleşmede aksi kararlaştırılmamışsa, önceki sigortacının rızası aranmaz. Ancak, alacak haklarından tek taraflı olarak vazgeçilmesi mümkün olmadığından; sigorta ettirenin feragat beyanı, esasen tarafların karşılıklı irade beyanları ile kurulan bir sözleşme olan ibraya yönelik bir beyandır. Bu nedenle sigorta ettirenin feragati bakımından, önceki sigortacının kabulünün aranabileceği dikkate alınmalıdır. Üçüncü ihtimalde ise sonraki sigortacının, önceki sigortacının ödemediği tazminat miktarından sorumlu olacağı kararlaştırıldığından; esasen burada aynı rizikolara karşı yapılan birden fazla sigorta sözleşmesinden söz edilemez.

Birden çok sigortanın ortaya çıktığı son hal ise kısmi sigortadır. Kısmi sigortanın mevcudiyeti için birden fazla sigorta sözleşmesinin farklı tarihlerde yapılmış olması gerekir. Kısmi sigortayı ortaya çıkaran birden fazla sigorta sözleşmelerinden ilkinin eksik sigorta şeklinde yapılması gerekli olup sonraki sigortalar bakımından bu şart aranmaz. Kısmi sigortanın varlığı halinde sigortacılar, sigorta sözleşmelerinin yapılış tarihleri itibarıyla sorumludur. Kısmi sigorta ile aşkınlığa sebebiyet verilmesi ihtimalinde ise aşkınlığın gerçekleştiği tarih itibarıyla yapılan sigorta sözleşmeleri geçersiz olur.

Zarar sigortalarında geçerli olan zenginleşme yasağı ilkesi, katı bir biçimde uygulanmakla birlikte; sigortalanan menfaatin farklı bazı özellikleri ve sigorta değerinin tespitinde yaşanan zorluklar nedeniyle ve uygulamada doğan ihtiyaçların giderilmesi amacıyla öngörülen özel sigorta türlerinde; bu ilkenin katı olarak uygulanmasından vazgeçilebilir. Bu türlerden ilki, takseli sigortadır. Takseli sigorta bakımından eksik veya aşkın sigortanın mevcudiyeti, takseli değer ile sigorta bedeli esas alınarak tespit edilmelidir. Taraflarca belirlenen taksenin, esaslı olarak fahiş olması halinde sigortacı, taksenin indirilmesini talep edebilir. Taksenin fahiş olup olmadığının tespiti bakımından, Alman Hukukundan farklı olarak, Türk Hukukunda belirli bir oran öngörülmemiştir. Ancak sigortacının tacir olduğu göz önünde bulundurulduğunda; basiretli bir iş adamı gibi hareket etmekle yükümlü olan sigortacının, taksenin indirilmesine yönelik talebinin; ancak fahiş taksenin, sigortacının ekonomik olarak mahvına yol açması halinde söz konusu olacağı kabul

edilmelidir. Taksenin belirlenmesinde, sigortacının iradesinin hile ile sakatlandığı hallerde; kötü niyetle yapılan aşkın sigortaya ilişkin çözüm benimsenmelidir. Sigorta sözleşmesinin kurulması sırasında takseli değer ile sigorta bedeli arasında sağlanan eşitliğin, sözleşmenin devamında bozulması mümkündür. Ancak rizikonun gerçekleşmesi ile menfaatin değerine ilişkin bir değerlendirme yapılmaksızın, taksenin sigorta değeri olarak kabul edilmesi nedeniyle; zaman içerisinde değer kaybeden mallara ilişkin yapılan takseli sigortanın, zenginleşme yasağı ilkesinden ayrılan bir yönü mevcuttur. Bununla birlikte, taksenin belirlenmesine ilişkin sınırlamalar ve takseli sigortanın Kanunda özel olarak düzenlendiği de göz önünde bulundurulduğunda; sigortacının, sözleşme serbestisi kapsamında bu ihtimali üstlendiği kabul edilmelidir.

Zenginleşme yasağı ilkesinin katı olarak uygulanmadığı bir diğer özel sigorta türü ise kazanç sigortasıdır. Kazanç sigortasında sigorta değeri, çoğu zaman tahmini bir değer olarak belirlenmekle birlikte; bu sigortalar bakımından da bir sigorta değeri ve sigorta bedeli mevcuttur. Kazanç sigortasında da eksik veya aşkın sigortaya ilişkin tespit yapılması mümkündür. Rizikonun gerçekleşmesi ile meydana gelen zarar, sigorta tazminatının hesaplanmasında dikkate alınır ve sigortadan faydalanan kimsenin gerçek zararı karşılanır. Bu özellikleri nedeniyle, umulan kazancın takselenmesi hali hariç olmak üzere, kazanç sigortası; zenginleşme yasağı ilkesinin tam bir istisnası olarak değerlendirilmemelidir.

Zenginleşme yasağı ilkesinin katı olarak uygulanmasından vazgeçilen bir başka tür ise yeni değer sigortasıdır. Sigortadan faydalanan kimsenin aktifinde meydana gelecek azalmanın yanı sıra, sigortalanan menfaatin yenisinin elde edilmesine yönelik masraflar sonucu gerçekleşecek pasifindeki artışın da sigorta teminatı altına alındığı yeni değer sigortası, aktif ve pasif sigortalarının kombinasyonunu oluşturur. Yeni değer sigortasında sigorta bedeli; sigortalanan menfaatin, rizikonun gerçekleştiği andaki yeni değeri olarak belirlendiğinden yeni değer sigortası, zenginleşme yasağına aykırılık teşkil etmez. Ancak yeni değer sigortasının yapılaş amacı göz önünde bulundurulduğunda; yalnızca aynen tazmini öngören yeni değer sigortaları bakımından, Türk Ticaret Kanunu'nun sigorta bedeline ilişkin 1461'inci maddesinin 1'inci fıkrasının uygulama alanı bulmayacağına yönelik düzenleme isabetli değildir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1448'inci maddesinin 3'üncü fıkrası uyarınca sigorta ettiren tarafından yapılan makul giderler, sigorta bedeli veya sigorta tazminatından ayrı olarak karşılanır. Ancak anılan giderlerin, çoğu zaman sigorta sözleşmesinin kapsamı dışında olması nedeniyle; sigortalıya, sigortacının sorumluluğunun azamî sınırlarını aşan bir ödeme yapılması, zenginleşme yasağı ilkesine aykırı bir duruma neden olabilir.

İlk kez 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile kanunî düzenlemeye kavuşturulan grup mal sigortaları bakımından da zenginleşme yasağı ilkesinden ayrılan durumlar ortaya çıkabilir. Grup mal sigortalarında, gruba mal girmesi halinde; sigorta değeri artacak ve sözleşmenin kurulması sırasında belirlenen sigorta bedeli, sigorta değerinden az olacak, bu durum ise eksik sigorta halini ortaya çıkaracaktır. Ancak grup mal sigortalarına ilişkin 1453'üncü maddenin 3'üncü fıkrası uyarınca; gruba mal girmesi sebebiyle mal topluluğunda değişiklik meydana gelmiş olsa bile, sigorta sözleşmesi tüm hükümleriyle geçerlidir. Eksik sigortanın mevcudiyeti halinde uygulanacak olan esas, sigorta sözleşmesinin hükümlerine değil; tazminat miktarının belirlenmesine yöneliktir. Bu nedenle, grup mal sigortaları bakımından eksik sigorta hükümlerinin uygulanması mümkündür. Gruptan mal çıkması ihtimalinde ise sigorta değerinde meydana gelen azalış oranında, sigorta bedeli sigorta değerinden fazla olacağından aşkın sigorta hali ortaya çıkar. Ancak anılan fıkra gereğince, sigorta sözleşmesi tüm hükümleriyle geçerli olur. Aşkın sigorta haline bağlanan yaptırım, aşan kısmının geçersizliği olup bu geçersizlik, sigorta sözleşmesinin hükümlerinden biri olan sigorta bedeline ilişkindir. Bu nedenle grup mal sigortalarında aşkın sigorta hükümleri uygulama alanı bulmaz.

Sigortadan faydalanan kimsenin, gerçek zararından fazlasının karşılanmamasını ifade eden zenginleşme yasağı ilkesi; sigorta hukukuna hâkim olan ilkelere bir diğeri olan, halefiyet ilkesi ile desteklenir. Zira halefiyet ilkesi ile sigortalıya, aynı zarar için birden fazla tazminat ödenmesinin önüne geçilir. Sigortacının halefiyeti, zenginleşme yasağı ilkesinin uygulama alanı bulmadığı meblağ sigortaları bakımından kural olarak geçerli olmamakla birlikte; zarar sigortalarına ilişkin hükümlerin uygulandığı meblağ sigortalarının mevcudiyeti de gözden kaçırılmamalıdır. Zarar sigortalarının bir alt türü olan sorumluluk sigortalarında ise ancak; doğan zarardan,

sigortalı ile birlikte sorumlu olan başka kimselerin de varlığı halinde söz konusu olur. Grup sorumluluk sigortalarında, aksi öngörülmedikçe işletmede çalışan temsilci ve çalışanlar da sigortalı konumunda olduğundan; halefiyet ilkesi uyarınca bu kimselere başvurulması, ancak aksinin öngörülmesi halinde mümkün olmalıdır.

Sigortacının halefiyetinden bahsedilmek için sigortacının yaptığı ödemenin geçerli bir sigorta sözleşmesine dayanması, sigortacının sözleşmede öngörülen rizikonun gerçekleşmesi sonucunda sigorta tazminatını ödemiş olması ve sigortalının, meydana gelen zarardan sorumlu olan kişilere karşı talep hakkının mevcudiyeti gerekir. Rizikonun kapsamı belirlenirken; 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'ndaki umumiyet prensibinin bir uzantısı niteliğinde olan, Sigortacılık Kanunu'nun 11'inci maddesinin 4'üncü fıkrasında yer alan sınırlamalar dikkate alınmamalıdır. Sigorta ettiren de sigortalının, talep hakkını haiz olduğu zarardan sorumlu olan kimseler kapsamında değerlendirilmelidir. Zira zarardan sorumlu olan kimseler, sigorta sözleşmelerine taraf olması değil; sigortalanan menfaatin kimin olduğu çerçevesinde belirlenmelidir. Bununla birlikte; özellikle ortak yaşam sürdürülen kimseler bakımından, Alman Hukukunda olduğu üzere; sigortacının, zarardan sorumlu olan kimselerden bazılarına başvuramayacağına dair bir sınırlamanın getirilmesi imkanının tanınması da isabetli olacaktır.

Sigortacı, ödediği tazminat miktarı ile sınırlı olarak halefiyet hakkını kullanabilecek olup sigortacının ödemediği miktar bakımından sigortalının talep hakları varlığını sürdürür. Takseli sigorta halinde ise yalnızca sigorta sözleşmesinin tarafları arasında hüküm ifade eden takseli değer, zarardan sorumlu olan üçüncü kişilere karşı ileri sürülmesi mümkün değildir. Sigortacının halefiyet hakkı kapsamında istenebilecek olan faiz, sigortalı ile zarardan sorumlu olan kişiler arasındaki ilişki uyarınca faizin talep edileceği andan itibaren yürütülmeli ve talep edilebilecek faiz oranı da yine bu kimseler arasındaki ilişki uyarınca istenebilecek orana göre belirlenmelidir.

Sigortacının, zarardan sorumlu olan kimselere karşı açacağı davada görevli ve yetkili mahkeme; sigortalının, bu kimselere karşı yönelteceği dava bakımından görevli ve yetkili olan mahkemedir. Türk Ticaret Kanunu'nun; sigortalının, sigortacının halefiyet haklarını ihlal edici şekilde davranmamasına ilişkin 1472'nci maddesinin

2'nci ve 1481'inci maddesinin 3'üncü fıkraları; sigortacının halefiyetinin doğduğu, bir diğer deyişle sigorta tazminatının ödendiği andan itibaren uygulama alanı bulur. İhlalin; rizikonun gerçekleşmesinden önce meydana gelmesi halinde 1445'inci, rizikonun gerçekleşmesinden sonra; ancak sigorta tazminatının ödenmesinden önce meydana gelmesi halinde ise 1448'inci maddeler uygulanır. Sigortacının halefiyet hakkını ileri sürebileceği zamanaşımı süreleri ise sigortalının, zarardan sorumlu olan kimselere karşı haiz olduğu haklarının tabi olduğu sürelerdir.

KAYNAKÇA

Akı, E. İ., (2018), “Hart-Fuller Tartışması, Neden Anlaşamıyorlar?”, **Ankara Barosu Dergisi**, Y. 76, S. 3, s. 103-150. (2018).

Akı, E. İ., (2015), “Hukukun İç Ahlakı: Lon L. Fuller’ın Görüşleri Çerçevesinde Bir İnceleme”, **AÜHFD**, C. 64, S. 1, s. 1-35. (2015).

Aksoy, S., (2018), “Yük Sigortalarında Yüzde On İlave Tutar”, **BATİDER**, C. XXXV, S. 1, s. 95-115.

Aktaş, S., (2011), *Prosedürel Doğal Hukuk Lon L. Fuller’in Hukuk Kavramı*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Altın Yolcu, F. Z., (2018), “Tüketicinin Korunması Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Bu Gelişimin Türk Hukukuna Yansıması”, **MÜHF-HAD**, C. 24, S. 2, Aralık, s. 1111-1124.

Antalya, O. G., (2017), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt II, İstanbul: Legal Yayıncılık.

Aral Eldeleklioğlu, İ., (2012), “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Sigorta Ettirenin Prim Ödeme Borcu”, **10. Yıl’a Armağan**, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Y. 11, S. 22, Güz 2012/2, s. 203-222.

Arğılı, İ., (2013), “Sigorta Hukukunda Halefiyet”, **İstanbul Barosu Dergisi**, C. 87, S. 4, s. 80-92.

Arkan, S., (2007), “Sigorta Hukukunda Fazladan Yapılan Ödemelerin İadesinde Zamanaşımı”, **AÜHFD**, C. 56, S. 2, s. 39-43.

Armbrüster, C., (2013), *Privatversicherungsrecht*, Tübingen: Mohr Siebeck.

Arseven, H., (1991), *Sigorta Hukuku*, 2. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları. (Sigorta Hukuku).

Arseven, H., (1987), “Sigortanın Tarihçesi ve Geri Kalmışlığımızın Sebepleri”, **Prof. Dr. S. F. Ülgener’e Armağan**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 43, s. 415-431. (Tarihçe).

Arslan, A. S., (2010), “Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasından Doğan Rücu Davaları”, **TBB Dergisi**, S. 88, 2010, s. 195-224.

Artuk, M. E., (1992), “Emniyet Tedbirleri”, **Argumentum**, Y. 2, S. 23, Haziran, s. 349-358.

Atabek, R., (1963), “Muhammen Kıymetli Sigorta”, **BATİDER**, C. II, S. 2, s. 202-225. (Muhammen Kıymet).

Atabek, R., (1962), “İlk Riziko Sigortası”, **BATİDER**, C. I, S. 3, s. 320-336. (İlk Riziko).

Atabek, R., (1950), *Sigorta Hukuku*, İstanbul: Duygu Matbaası. (Sigorta Hukuku).

Ateş, D., (2007), *Borçlar Hukuku Sözleşmelerinde Genel Ahlâka Aykırılık*, Ankara: Turhan Kitabevi.

Ayan, S., (2010), “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 1530. Maddesi Gereğince Borçlunun Temerrüdü”, **Prof. Dr. Burhan CEYHAN’a Armağan**, DEÜHFD, C. 12, Özel Sayı, s. 717-793.

Aydoğdu, M., (2010), “6098 sayılı Türk Borçlar Kanununda Faiz ile İlgili Düzenlemeler”, **DEÜHFD**, C. 12, S. 1, s. 85-136.

Ayhan, R., Çağlar, H., Özdamar, M., (2019), *Sigorta Hukuku Ders Kitabı*, İkinci Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları.

Bağcı, Ö., (2016), “Sigorta Sözleşmelerinden Kaynaklanan Taleplerde Zamanaşımı”, **Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S. 11, Ocak, s. 159-171.

Bahtiyar, M., Biçer, L., (2016), “Adi İş/Ticari İş/Tüketici İşlemi Ayrımı ve Bu Ayrımın Önemi”, **Prof. Dr. Cevdet Yavuz’a Armağan**, Cilt I, MÜHF-HAD, C. 22, S. 3, İstanbul: Beta Basım, s. 395-436.

Bartholomäus, P., (1997), *Das Versicherungsrechtliche Bereicherungsverbot*, Karlsruhe: VVW.

Bayar Bravo, I., (2010), “Ahlâk mı Hukuku Önceler, Hukuk mu Ahlâkı? Hegel’in Yanıtı”, **HFS** 19, s. 169-172.

Beckmann, R. M., Matusche-Beckmann, A., (2015), *Versicherungsrechts-Handbuch*, 3. vollständig überarbeitete Auflage, München: C.H. Beck.

Bilge, M. E., (2001), “Sigorta Tazminatını Alan Sigortalının Zarar Veren Üçüncü Şahısla Yaptığı İşlemlerin Sigortacının Halefîyeti Üzerinde Etkisi”, **Prof. Dr. Hayri Domaniç’e 80. Yaş Günü Armağanı**, 1. Cilt, İstanbul: Beta Basım, s. 67-83. (Halefîyet).

Bilge, N., (1958), “Kumar ve Bahisten Doğan Borçlar”, **İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 3, S. 1, Ocak-Şubat, s. 7-15. (Kumar ve Bahis).

Bix, B. H., (2002), “Natural Law Theory: The Modern Tradition”, **The Oxford Handbook of Jurisprudence and Legal Philosophy**, Ed. Coleman, J., Shapiro, S., New York: Oxford University Press, s. 61-103.

Blanck, W., (1.10.1972), “Versicherungswert und Bereicherung in der Schadenversicherung”, **VersR**, 23. Jahrgang, Heft 37, s. 900-902.

Bozer, A., (2009), *Sigorta Hukuku: Genel Hükümler – Bazı Sigorta Türleri*, 2. Baskıdan Tıpkı Basım, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları. (2009).

Bozer, A., (1965), *Sigorta Hukuku*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü. (1965).

Bozer, A., (1964), “Sigortacının Rücuunda Zamanaşımı”, **BATİDER**, C. II, S. 3, s. 473-476. (Zamanaşımı).

Bozer, A., (1964), “Sigortacının Rücu Hakkı”, **BATİDER**, C. II, S. 3, s. 477-480. (Rücu Hakkı).

Bozkurt, T., (2017), *Sigorta Hukuku*, 10. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Bruck, Möller, (2008), *Großkommentar zum Versicherungsvertragsgesetz*, Erster Band, Einführung; §§ 1-32, 9. völlig neu bearbeitete Auflage, Berlin: De Gruyter Recht.

Bruck, Möller, (2010), *Großkommentar zum Versicherungsvertragsgesetz*, Zweiter Band, Einführung; §§ 33-73, 9. völlig neu bearbeitete Auflage, Berlin: De Gruyter Recht.

Bruck, Möller, (2009), *Großkommentar zum Versicherungsvertragsgesetz*, Dritter Band, Einführung; §§ 74-99, 9. völlig neu bearbeitete Auflage, Berlin: De Gruyter Recht.

Bruns, A., (2015), *Privatversicherungsrecht*, München: C.H. Beck.

Bussy, A., (1948), “İsviçre Hukukunda Sebepsiz Zenginleşmenin (Haksız İktisap) Umumi Şartları Üzerine Bir İnceleme”, Çev. Gürsoy, K. T., **AÜHFD**, C. 5, S. 1, s. 193-249. (1948).

Bussy, A. (1946), “İsviçre Hukukunda Sebepsiz Zenginleşmenin (Haksız İktisap) Umumi Şartları Üzerinde Bir İnceleme”, Çev. Gürsoy, K. T., **AÜHFD**, C. 3, S. 2, s. 581-632. (1946).

Buz, V., (2012), “Müteselsil Sorumluluktaki Rücu İlişkisinde Sigortacının Hukuki Konumu”, **BATİDER**, C. XXVIII, S. 3, s. 5-42.

Can, M., (2018), *Türk Özel Sigorta Hukuku*, Cilt I, Ankara: Adalet Yayınevi. (Sigorta Hukuku).

Can, M., (2012), “Gözden Geçirilmeye Muhtaç Hükümler Var mı?” Sorusu Çerçevesinde 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Sigorta Sözleşmesinin Tabi Olduğu Hukukî Esaslar, Ankara: İmaj Yayınevi. (Hukukî Esaslar).

Can, M., (2009), *Türk Özel Sigorta Hukuku*, Üçüncü Bası, Ankara: İmaj Yayınevi. (2009).

Can, M., (2004), *Birden Çok Sigorta*, Ankara: İmaj Yayınevi. (Birden Çok Sigorta).
Can, M., (1998), “Yeni Değer Sigortası”, **Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, s. 167-196. (Yeni Değer).

Çağlayan Aksoy, P., (2015), “Sebepsiz Zenginleşme Hukukunda İade Talebinde Bulunulmasını Engelleyen TBK Madde 81 Hükmü Üzerine Bir İnceleme”, **BATİDER**, C. XXXI, S. 4, s. 131-178.

Çeker, M., (2019), *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Sigorta Hukuku*, 20. Baskı, Adana: Karahan Kitabevi. (Sigorta Hukuku).

Çeker, M., (2006), “Sigortacının Rücu Hakkı”, **Legal Hukuk Dergisi**, C. 4, S. 48, s. 3707-3718. (Rücu Hakkı).

Çıtır, E., (2016), “Ticari İş - Tüketici İşlemi İlişkisi”, **GÜHFD**, C. XX, S. 3, s. 37-52.

Çiftçi, T., (2016), “Grup Sigortası Kavramı ve Tabi Olduğu Hukuki Esaslar”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Deutsch, E., Iversen, T., (2015), *Versicherungsvertragsrecht*, 7. Auflage, Karlsruhe: VVW.

De Page, H., (1944), “Tabii Hukuk ve Hukukî Pozitivizm”, Çev. Uzbank, H., **AÜHFD**, C. 2, S. 1, s. 96-126.

Demir, R., (2017), “Aşkın Sigorta”, **İKÜHFD**, C. 16, S. 2-3, s. 463-486.

Doğan, Ö., (2002), “Ahlâk Hukuku Önceler”, **HFSA**, s. 15-28.

Doğanay, İ., (1977), “Sigorta Tazminatında Kanunî Halefiyetin Şumûlü”, **BATİDER**, C. IX, S. 2, s. 335-347.

Edis, S., (1983), *Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri*, Gözden Geçirilmiş İkinci Bası, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Erdoğan, İ., (2013), “Hukuki Açıdan Define”, **GÜHFD**, C. XVII, S. 1-2, s. 513-533.

Eren, F., (2019), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 24. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları.

Feenstra (Leyden), R., (1972), “Hukuk Tarihi Açısından Sebepsiz Zenginleşme Dogmatığı”, Çev. Karadeniz, Ö., **AÜHFD**, C. 29, S. 1, s. 307-324.

Feyzioğlu, F. N., (1958), “Cezaî ve Hukukî Cepheleriyle Kumar ve Bahis”, **Ahmet Esat Arsebük’ün Aziz Hatırasına Armağan**, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, s. 129-214.

Gärtner, R., (1991), “Rechtsprobleme bei der Versicherung von Kunstgegenständen”, **NJW**, s. 2293-3001. (Kunstgegenständen).

Gärtner, R., (1970), *Das Bereicherungsverbot: Eine Grundfrage des Versicherungsrechts*, Berlin: Duncker & Humblot. (Bereicherungsverbot).

Gökçen, A., (1994), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Elkoyma ve Postada Elkoyma*, Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları.

Göktürk, K., (2015), “Ticari İş Kavramı, Sınırlandırılması ve Faiz Meselesi”, **GÜHFD**, C. XIX, S. 2, s. 3-44.

Gümüş, M. A., (2015), “Mal Sigortalarında Sigorta Ettirenin Sigorta Menfaatinin Bağlantılı Olduğu Malvarlığı Değerinin Sahibindeki Değişimin Sigorta Sözleşmesine Etkisi (6102 sayılı TTK m. 1470)”, **Uluslararası Antalya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S. 5, s. 159-171.

Günel, A. N., (1996), *Roma Hukukunda Varolmayan Bir Borcun İfası Nedeniyle Sebepsiz Zenginleşme*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Günay, M. B., (2020), *Sigorta Hukuku*, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Güven, K., (2016), “Eksik Borçlar, Temel Özellikleri ile Hüküm ve Sonuçları Üzerine Bir İnceleme”, **Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 2, S. 2, Temmuz, s. 37-72.

Hart, H. L. A., (2000), *Hukuk, Özgürlük ve Ahlâk*, Çev. Öz, E., Ankara: Dost Kitabevi Yayınları. (2000).

Hart, H. L. A., (1958), “Positivism and The Separation of Law and Moral”, **Harvard Law Review**, Vol. 71, N. 4, s. 593-629. (1958).

Hızır, S., (2009), “Türk Ticaret Kanunu’nda Yer Alan Mal Sigortalarına İlişkin Muhtelif Hüküm ve İlkelerin Sorumluluk Sigortasına Uygulanabilirliği”, **TBB Dergisi**, S. 86, s. 268-312.

İstanbul Şerhi, (2017), *Türk Borçlar Kanunu*, İstanbul: Vedat Kitapçılık.

İşsevenler, O. V., (2016), “Hukukun Erdemi ve Fuller’ın Ahlâkları”, **İÜHFM**, C. LXXIV, S. 2, s. 573-587.

Kaner, İ. D., (2018), *Sigorta Hukuku*, 3. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi.

Kara, E., (2020), *Sigortalanabilir Menfaat İlkesi*, Ankara: Yetkin Yayınları.

Karasu, R., (2015), “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun Sorumluluk Sigortalarına İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 2, Özel Sayı, s. 683-706.

Kayıhan, Ş., (2016), “Zarar Sigortalarında Sigortacının Halefiyeti”, **Prof. Dr. Cevdet Yavuz’a Armağan**, Cilt II, MÜHF-HAD, C. 22, S. 3, İstanbul: Beta Basım, s. 1595-1624. (Halefiyet).

Kayıhan, Ş., (2005), “Alman ve Türk Özel Sigorta Hukukunda Sigorta Ettirenin Kurtarma Ödevi”, **AÜEHFD**, C. IX, S. 1-2, s. 513-541. (Kurtarma Ödevi).

Kayıhan, Ş., Bağcı, Ö., (2019), *Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri*, 4. Baskı, İzmit: Umuttepe Yayınları.

Kender, R., (2017), *Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku*, 16. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık. (Hususi Sigorta Hukuku).

Kender, R., (2006), “Sigorta Sözleşmesinin Tanımı ve Kurulması -TTK Tasarısı Hükümlerinin Değerlendirilmesi İle-”, **Doç. Dr. Mehmet Somer’e Armağan**, İstanbul: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, s. 517-528. (Sözleşme).

Kender, R., (2003), “Sigorta Sözleşmesine Dair Bazı Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi”, **Sigorta Hukuku Dergisi**, S. 1, s. 42-62. (Yargıtay Kararları).

Keyman, S., (1998), “Tabii Hukuk Doktrinin Epistemolojik Tahlili”, **AÜHFD**, C. 47, S. 1, s. 17-36. (1998).

Keyman, S., (1978), “Hukuki Pozitivizm”, **AÜHFD**, C. 35, S. 1, s. 17-55. (1978).

Kılıçoğlu, A. M., (2019), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 23. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi. (Genel Hükümler).

Kılıçoğlu, A. M., (1979), *Türk Borçlar Hukukunda Kanunî Halefiyet*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları. (Kanunî Halefiyet).

Kılıçoğlu, A. M., (1974), “Özel ve Sosyal Sigortalarda Halefiyet ve Rücu”, **AÜHFD**, C. XXXI, S. 1-4, s. 395-446. (Halefiyet ve Rücu).

Kimura, E., (1971), “Das Wesen der Gewinnversicherung”, **Hitotsubashi Journal of Commerce and Management**, 6 (1), s. 14-29. (Gewinnversicherung).

Kimura, E., (1966), “Das Versicherte Interesse in der Neuwertversicherung”, **Hitotsubashi Journal of Commerce and Management**, 4 (1), s. 18-31. (Neuwertversicherung).

Klingmüller, E., (1.4.1978), “Zum Problem der Neuwertversicherung nach den AKB”, **VersR**, 29. Jahrgang, Heft 5, s. 97-102.

Kollhosser, H., (1.5.1997), “Bereicherungsverbot, Neuwertversicherungen, Entwertungsgrenzen und Wiederherstellungsklauseln”, **VersR**, 48. Jahrgang., Heft 13, s. 521-528.

König, W., (1969), “Sigorta Menfaati ve Değerlendirilmesi (Cevap)”, Çev. Öztan, F., **BATİDER**, C. V, S. 1, s. 46-55. (Menfaat).

Koenig, W., (1958), “Zur Frage der Rechtsnatur der Neuwertversicherung”, **SVZ**, XXVI, s. 97-105. (Neuwertversicherung).

Koroğlu Ölmez, B., (2020), “Menfaat Prensibi ve Zenginleşme Yasağı İlkesi Çerçevesinde Grup Mal Sigortalarına Dair Kanuni Esasların Değerlendirilmesi”, **Arş. Gör. Ceren Damar Şenel Armağanı**, Cilt II, ÇÜHFD, C. 5, S. 1, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 2455-2476.

Kubilay, H., (1994), *Yeni Değer Sigortası*, Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları.

Kuşcu, D., (2019), “Hukuki Olarak Define Arayıcılığı”, **MÜHF-HAD**, C. 25, S. 2, Aralık, s. 897-934.

Kuzgun, Ş., Kuzgun, E., (2018), “İyi Niyetli Sebepsiz Zenginleşenin Geri Verme Borcunun Sınırlandırılması Sorununun Yargıtay Kararları Işığında Değerlendirilmesi”, **İKÜHFD**, C. 17, S. 1, s. 151-193.

Langheid, T., Müller-Frank, C., (1998), “Rechtsprechungsübersicht zum Versicherungsvertragsrecht 1997–98”, **NJW**, s. 3680-3689.

Langheid, T., Rixecker, R., (2019), *VVG – Versicherungsvertragsgesetz: mit mit Einführungsgesetz und VVG-Informationspflichtenverordnung: Kommentar*, 6. Auflage, München: C.H. Beck.

Langheid, T., Wandt, M., (2016), *Münchener Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz*, Band 1, §§ 1-99, VVG-InfoV, 2. Auflage, München: C.H. Beck.

Langheid, T., Wandt, M., (2017), *Münchener Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz*, Band 2, §§ 100-216, VVG-InfoV, 2. Auflage, München: C.H. Beck.

Looks, V., (1.7.1991), “Taxe, Neuwertversicherung und Bereicherungsverbot - Zugleich Anmerkung zum Urteil des BGH vom 8. 2. 1988 (II ZR 210/87) VersR 88, 463-”, **VersR**, 42. Jahrgang, Heft 19, s. 731-739.

MacCormick, D. N., (1981), “Law, Morality and Positivism”, **Legal Studies**, Vol. 1, Issue 2, s. 131-145.

Memiş, T., (2016), “Sigorta Sözleşmelerinden Kaynaklanan Taleplerde Zamanaşımına İlişkin Eleştiriler ve Değerlendirmeler”, **Prof. Dr. Cevdet Yavuz’a Armağan**, Cilt II, MÜHF-HAD, C. 22, S. 3, İstanbul: Beta Basım, s. 1931-1943.

Metin, S., (2015), “Lon L. Fuller ve Prosedürel Doğal Hukuk Yaklaşımı”, **Çağdaş Hukuk Düşüncesine Giriş**, İstanbul: İthaki Yayınları, s. 167-194.

Möller, H., (1967), “Menfaat ve Değerlendirilmesi”, Çev. Öztan, F., **BATİDER**, C. IV, S. 2, s. 255-273.

Nomer, H. N., (1997), “Halefiyet ile Rücu Hakkı Arasındaki İlişki, Özellikle Sosyal Sigortalar ile Özel Sigortaların Rücu Hakları Bakımından Halefiyetin Rolü”, **İÜHFİM**, C. LV, S. 3, s. 243-260.

Oğuzman, M. K., Öz, M. T., (2019), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt-1, 17. Bası, İstanbul: Vedat Kitapçılık. (Cilt-1).

Oğuzman, M. K., Öz, M. T., *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt-2, 14. Bası, İstanbul: Vedat Kitapçılık. (Cilt-2).

Omağ, M. K., (2011), *Türk Hukukunda Sigortacının Kanunî Halefiyeti: 1977 Sonrası Yargıtay Kararları-Tasarı/Değerlendirilmesi-Yabancı Yasa Metinlerinin Bazıları ile Birlikte*, İstanbul: Vedat Kitapçılık. (Kanunî Halefiyet).

Omağ, M. K., (2007), “Eksik Sigorta”, **Prof. Dr. Hüseyin Ülgen’e Armağan**, Birinci Cilt, İstanbul: Vedat Kitapçılık, s. 955-970. (Eksik Sigorta).

Omağ, M. K., (2006), “Özel Sigorta Hukukunda Muafiyet Kızları”, **Doç. Dr. Mehmet Somer’e Armağan**, İstanbul: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, s. 529-542. (Muafiyet).

Omağ, M. K., (2003), “Sigorta Hukukunda Zenginleşme Yasağı”, **Prof. Dr. Ergun Önen’e Armağan**, İstanbul: Alkım Yayınevi, s. 253-262. (Zenginleşme Yasağı).

Orbay Ortaç, N., (2014), “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Çerçevesinde Ticari İşlerde Faiz”, **Ankara Barosu Dergisi**, Y. 72, S. 2, s. 117-133.

Ozanoğlu, H. S., (2001), “Tüketici Sözleşmeleri Kavramı (Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Maddi Anlamda Uygulanma Alanı)”, **AÜHFD**, C. 50, S. 1, s. 55-90.

Öz, M. T., (1990), *Öğreti ve Uygulamada Sebepsiz Zenginleşme*, İstanbul: Kazancı Kitap. (Sebepsiz Zenginleşme).

Öz, M. T., (1985), “BK Md. 65 Kuralının Sınırlandırılması Sorunu ve BK Md. 20 Kuralı ile İlişkisi Rüşvet - Başlık Parası”, **İstanbul Barosu Dergisi**, C. 59, S. 1-2-3, s. 107-130. (Md. 65).

Özgenç, İ., (2019), *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 15. Bası, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Öztañ, B. (2019), *Medeni Hukukun Temel Kavramları*, 44. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları. (Temel Kavramlar).

Öztañ, F., (1971), *Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Sigortalı Malın Sahibinin Değişmesi*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü. (Malın Sahibinin Değişmesi).

Öztañ, F., (1969), “Para Değerindeki Değişmeler ve Sigorta”, **BATİDER**, C. V, S. 2, s. 233-243. (Para Değeri).

Öztañ, F., (1966), *Sigorta Akdinin İnikadında İhbar Mükellefiyeti*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü. (İhbar Mükellefiyeti).

Prölss, Martin, (2018), *Beck’sche Kurz Kommentare: Versicherungsvertragsgesetz: mit Nebengesetzen, Vermittlerrecht und Allgemeinen Versicherungsbedingungen*, 30. überarbeitete Auflage, München: C.H. Beck.

Rüffer, W., Halbach, D., Schimikowski, P., (Hrsg.), (2020), *Versicherungsvertragsgesetz: VVG/ EGVVG/ VVG-InfoV/ AltZertG/ PflVG/ KfzPflVV/ Allgemeine Versicherungsbedingungen: Handkommentar*, 4. Auflage, Nomos. (HK-VVG).

Samwer, H., (1937), *Das sogenannte Bereicherungsverbot im Privatversicherungsrecht*, Düsseldorf: Dissertations Verlag G.H. Nolte.

Sayhan, İ., (2001), *Sigorta Sözleşmelerinin Konusu* (Aşkın Sigorta – Eksik Sigorta – Sigorta Tazminatının Hesaplanması), Ankara: Yetkin Yayınları.

Schirmer, H., (1993), “Zur Erfüllung des Wiederherstellungsvorbehalts durch den Erwerber Zugleich Anmerkung zu BGH v. 8.7.1992 - IV ZR 229/91 - r+s 92, 381”, r + s, Heft 3, s. 81-87.

Schimikowski, P., (2017), *Versicherungsvertragsrecht*, 6. überarbeitete Auflage, München: C.H. Beck.

Schwintowski, H. P., (2013), “Die strenge Wiederaufbauklausel in der Feuerversicherung – Unwirksamkeit wegen Intransparenz und Vertragszweckgefährdung”, **VuR**, s. 291-297.

Sirmen, L., (2013), “Tüketici Hukukunun Amacı ve Özellikleri”, **Prof. Dr. Aydın Zevkliler’e Armağan**, Journal of Yaşar University, Vol. 8, Özel Sayı, C. III, s. 2465-2475.

Sopacı Öztuna, B., (2012), “Yeni Türk Ticaret Kanunu’nun Sigortacının Kanuni Halefiyetine İlişkin Düzenlemelerinin Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu’ndaki Düzenlemelerle Birlikte Değerlendirilmesi”, **BATİDER**, C. XXVIII, S. 3, s. 117-152.

Soygüt Arslan, M. B., (2014), “Türk Ceza Hukukunda Müsadere”, **Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Staudinger, A., (1999), “Neuwertversicherung und Bereicherungsverbot -Zugleich Besprechung des Urteils des BGH vom 17. 12. 1997-”, **Juristische Rundschau**, Heft 9, s. 353-356.

Şahin Ceylan, Ş., (2017), “H.L.A. Hart’a Göre Hukuk Ahlâk İlişkisi”, **H.L.A. Hart ve Hukuk-Ahlâk Ayrımı**, Ed. Gürler, S., 2. Baskı, İstanbul: Tekin Yayınevi, s. 29-63.

Şeker Öğüz, Z., (2010), “Halefiyet Koşulları Gerçekleşmediğinde Sigortacının Rücu Talebi Hakkında Alacağın Temlik Hükümlerine Göre Karar Verilebilir Mi?”, **Prof. Dr. Rona Serozan’a Armağan**, Cilt II, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, s. 1645-1653.

Şener, O. H., (2017), *Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku*, 3. Bası, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Şenocak, K., (2012), “Hayatı Sigorta Edilecek Kişi (Riziko Şahsı) - (TTK m. 1490)”, **BATİDER**, C. XXVIII, S. 4, s. 47-82. (Riziko Şahsı).

Şenocak, K., (2009), “Takseli Sigorta”, **BATİDER**, C. XXV, S. 2, s. 179-207. (Takseli Sigorta).

Şenocak, K., (2009), “Türk Ticaret Kanunu’nun Mal Sigortasına İlişkin Hükümlerinin Sorumluluk Sigortalarına Uygulanabilirliği”, **AÜHFD**, C. 58, S. 1, s. 189-229. (Uygulanabilirlik).

Şenocak, K., (2002), *Çifte Sigorta*, Ankara: Turhan Kitabevi. (Çifte Sigorta).

Şenocak, K., (2000), “Menfaat Değeri Altında Sigorta”, **GÜHFD**, C. 4, S. 1-2, s. 189-229. (Menfaat Değeri Altında Sigorta).

Şenocak, K., (1995), “Mal Sigortalarında Sigorta Ettirenin Zararı Önleme ve Azaltma Vecibesi”, **AÜHFD**, C. 44, S. 1, s. 365-424. (Vecibe).

Taşkın, M., (2017), “Zarar Sigortalarında Menfaat Eksikliği”, **BATİDER**, C. XXXIII, S. 1, s. 261-289.

Tekil, F., (1998), “Sigorta Hukukunda Tazmin İlkesi ve Rücu Hakkı”, **Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, s. 113-131.

Topsoy, F., (2015), “Başkasının Hayatı Üzerine Yapılan Sigorta Sözleşmelerinde Menfaat”, **BATİDER**, C. XXXI, S. 2, s. 131-163.

Turanboy, K. N., (1997), “Sebepsiz Zenginleşme Davasının Asli-Tali Niteliği”, **GÜHFD**, C.1, S. 2, s. 94-104.

Tüzüner, Ö., (2013), “Kumar ve Bahis Borcu Hakkında De Lege Ferenda Düşünceler”, **TBB Dergisi**, S. 107, Temmuz-Ağustos, s. 245-272.

Uluğ, İ., (2004), “Sigorta Hukukunda Riziko Kavramı ve Bu Kavramdaki Değişiklikler”, **Türkiye’de Sigorta Hukukunun Sorunları ve Geleceği**, Sempozyum, Türkiye Barolar Birliği, s. 308-349.

Uygur, G., (2003), “Hukuki Pozitivizmin Değişen Yüzü Mü?”, **AÜHFD**, C. 52, S. 3, s. 145-176.

Uzun, E., (2017), “Ahlâksızlığın Cezalandırılması: Devlin-Hart Tartışması”, **H.L.A. Hart ve Hukuk-Ahlâk Ayrımı**, Ed. Gürler, S., 2. Baskı, İstanbul: Tekin Yayınevi, s. 65-99.

Ülgen, H., Kaya, A., (2003), “Takseli Kara Sigortalarında Esaslı Surette Fahiş Taksenin Hile Hükümlerinden Hareketle Tenkisi Mümkün Müdür?”, **Bilgi Toplumunda Hukuk - Prof. Dr. Ünal Tekinalp’e Armağan**, Cilt I, İstanbul: Beta Basım, s. 961-980.

Ünan, S., (2019), *Türk Ticaret Kanunu Şerhi Altıncı Kitap Sigorta Hukuku*, Cilt IV, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık. (Cilt IV).

Ünan, S., (2016), *Türk Ticaret Kanunu Şerhi: Altıncı Kitap Sigorta Hukuku*, Cilt I, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık. (Cilt I).

Ünan, S., (2016), *Türk Ticaret Kanunu Şerhi: Altıncı Kitap Sigorta Hukuku*, Cilt II, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık. (Cilt II).

Wandt, M., (2016), *Versicherungsrecht*, 6. neu bearbeitete Auflage, München: Verlag Franz Vahlen.

Yağcı, K., (2013), “Anapara Faizi ve Temerrüt Faizine Üst Sınır Getiren TBK m. 88 ve TBK m. 120 Hükümlerinin Ticari Faizler (TTK m. 8 ve TTK m. 9) Bakımından Uygulanabilirliği”, **İÜHFM**, C. LXXI, S. 2, s. 421-437.

Yasin, M., (2013), “Sigortacının Kanuni Halefiyeti Müessesinin İdarenin Sorumluluğu Alanında Uygulanması”, **İÜHFM**, C. LXXI, S. 1, s. 1229-1242.

Yazıcıoğlu, E., Şeker Öğüz, Z., (2019), *Sigorta Hukuku*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Yazıcıoğlu, E., (2018), “Sorumluluk Sigortalarında Sigortacının Kanuni Halefiyeti”, **Sigorta Hukuku Sempozyumları**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, s. 467-482. (Sorumluluk Sigortalarında Halefiyet).

Yazıcıoğlu, E., (2017), “TTK’nın Mal Sigortalarında Sigortacının Halefiyetine İlişkin Düzenlemesi Hakkında”, **İKÜHFD**, C. 16, S. 2-3, s. 331-363. (Mal Sigortalarında Halefiyet).

Yazıcıoğlu, E., (2006), “İlk Tehlike Sigortası”, **Doç. Dr. Mehmet Somer’e Armağan**, İstanbul: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, s. 543-557. (İlk Tehlike).

Yeşilova Aras, E., (2013), “Kredi (Ticari Alacak) Sigortasında Sigortacının Kanuni Halefiyeti için TTK m. 1472 Hükmü Elverişli Midir?”, **İÜHFM**, C. LXXI, S. 1, s. 1449-1458.

Yetiş Şamlı, K., (2017), “Sigortalının Sigortacının Rücu Haklarını Koruma Yükümlülüğüne İlişkin TTK Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, **İKÜHFD**, C. 16, S. 2-2, s. 829-849. (Rücu Hakları).

Yetiş Şamlı, K., (2005), “Birden Çok Sigorta”, **İÜHFM**, C. LXIII, S. 1-2, s. 305-317. (Birden Çok Sigorta).

Yıldırım, A. H., (2019), *Sigortacının Koruma ve Kurtarma Masraflarından Sorumluluğu (TTK m. 1448/f. 3-4)*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık. (m. 1448).

Yıldırım, F., (2019), “Wichtige Elemente Bei Der Begriffsbestimmung Des Bereicherungsverbot Im Privatversicherungsrecht (Ein Vergleich zwischen dem österreichischen- und der türkischen Rechtssystemen)”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 10(2), s. 504-520. (Bereicherungsverbot).

Yıldırım, F., (2012), “Avusturya Sigorta Hukukunda Aşkın Sigorta”, **İstanbul Barosu Dergisi**, C. 86, S. 2, s. 235-240. (Aşkın Sigorta).

Yongalık, A., (2002), *Hukukî Açından Kredi Hayat Sigortası*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü. (Kredi Hayat).

Yongalık, A., (1998), “Sigortalının Zarara Katılması (Bizzat Katılma)”, **Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan**, Ankara: Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, s. 149-165. (Bizzat Katılma).

Yücesoy Yılmaz, Y., (2019), “Ticari İşlerde Faiz ve Yargıtay Uygulaması”, **TBB Dergisi**, Y. 31, S. 140, Ocak-Şubat, s. 303-330.

YÜCESOY YILMAZ
GİRİŞ

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Soyisim, İsim: KÖROĞLU ÖLMEZ, Belin

Uyruğu: T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri: 04/10/1988 – Lefkoşa/KKTC

Telefon Numarası: 0 505 846 86 91

E-posta: belinkoroglu@cankaya.edu.tr

EĞİTİM

Yıl	Derece	Üniversite
2010-2013	Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi SBE
2005-2009	Lisans	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

İŞ DENEYİMİ

Yıl	Yer	Pozisyon
2013-Halen	Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi	Ticaret Hukuku ABD Araştırma Görevlisi
2011-2013	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi	Ticaret Hukuku ABD Araştırma Görevlisi

YAYINLAR

Makale Başlığı	Dergi	Cilt / Sayı / Tarih
Menfaat Prensibi ve Zenginleşme Yasağı İlkesi Çerçevesinde Grup Mal Sigortalarına Dair Kanuni Esasların Değerlendirilmesi	Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Arş. Gör. Ceren DAMAR ŞENEL Armağanı	C. 5, S. 1, Cilt II, Nisan 2020
Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu Uyarınca Ticari İşletme Rehni	Türkiye Barolar Birliği Dergisi	S. 129, Mart-Nisan 2017
The Reflection of the Directive 2011/7 of EU on Turkish Commercial Code	Contemporary Approaches in Humanities	Aralık 2016
Sigorta Ettirenin Beyan Yükümlülüğü	Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Turgut ÖNEN'e Armağan	C. 1, S. 2, Ekim 2016

Milletlerarası Mal Satım Sözleşmeleri Hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (CISG) Madde 79 ve 80 Kapsamında Sorumluluktan Kurtulma	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Oğuz Kürşat ÜNAL'a Armağan	C. XVII, S. 1-2, Ocak-Nisan 2013
--	--	--

YABANCI DİL

Çok iyi seviyede İngilizce ve İtalyanca, orta seviyede Almanca

BURSLAR

TUBİTAK 2214 A Yurt Dışı Doktora Sırası Araştırma Burs Programı 2017/II. Dönem
bursiyeri